

زهره وفایی

زهره وفایی، ۱۳۲۲ گونش ایلینده تهریزده بیر دیندار، وارلی و ضیالی عایله ده آنادان اولموش. بابایی اژدر اوف کالاجیچی گنجهدن کوجموش بیر فابریکا مالکی ایدی. آناسی میرزا رضا صراف قیزی، تهریزی دیولر. ایلک کتابیسی ۱۳۵۰ گونش ایلینده بابیلا عسیدیر. ۱۳۵۲-ده تهران بیلیم یوردوندا خارجی دیبلر انستوتوندا آلیسب، ۱۳۵۷-ده درس لرینی بیتیرمیشدیر. دورد ایل توفارقان، گوگان و امامان کندلرینده اویرتملیک اندیدیر. دورد ایل تهریز رادیوسوندا تورکجه پروگراملار یازمیش. ۱۳۶۹-دا «جوالدوز» ادلی بیر ساتیریک و تنقیدی آلیق درگی یادی. خانم زهره وفایی الی - آلتیش عنوان کتاب یازیب یا دا چتوریندی. بو کتابلاردان قیرخا باخسی یابیلیدیر. دوققوز- اون درگیده «یازارلار هیئت» عنوانیندا ایش بیرلیگی اولموشدور. اوتلارخا سمبوزیوم، توپلانتی و کنگره لرده اشتراک اندیب یا دا چیخیشی اولان زهره خانم وفایی نین ایکی قیز اولادی واردیر. او قیرلارینی اترلریم قدر ستورم. عومور اولسا یته دوشونمک، یته ائل سئوگیسی سله مک، یته آختارماق و یته یازماق مقصدینده ورام... دئییر.

اوشاق و فولکلور اؤزل سای (۳)

آذربایجان ائل بیلیمی ۸۷-۸۸

فروردین، اردیبهشت (آغلار گولن- گولن) آیلاری - ۱۳۹۶

■ علی خالط آبادی	■ گونش امانی	■ ناصر زارع	■ سوسن نواده رضی	■ علیرضا صراف
■ سولماز سون بهار	■ نعمت اله جعفری	■ حسین قاراقانلی	■ محمدرضا اسماعیل زاده	■ زهره وفایی
■ مهدی امیرپور	■ رویا راک	■ علی اکبر رحمانی	■ محمدرضا خیری قام	■ ارگین افشار
■ رقیه علی قلیان	■ زیور عباسی	■ محمد عابدین پور	■ اکبر رضایی	■ سعید خورشیدی
■ سمیرا تازه کندی	■ سارا طوری	■ موسی موسوی	■ محمود یوسف پور	■ بهرام اسدی
■ فاطمه طهماسب پور	■ ابوالفضل امجد یام	■ ذکیه ذوالفقاری	■ نعمت همت زاده	■ زهرا ابدار
	■ محمد علی نقابی	■ وقار نعمتی	■ سولماز بالایی	■ یوسف عبادیان

www.azelbilimi.com
E-mail: info@azelbilimi.com

ساتیلماز
غیر قابل فروش

اللهین آدی ایله

آذربایجان ائل بیلیمی

درنگی نین آیلیق ایچ بوتلنی

Azərbaycan Elimi 85- 86

۸۸، ۸۷ - جی سای

آغلار گولر، گولن (فروردین، اردیبهشت)
آیلاری - ۱۳۹۵

رئداکسیا هئیتی:

علیرضا صرافی

سوسن نواده‌ری

علی برازنده (تورک)

صفحه، جلد تنظیمی:

مهدی میمن‌دی

جلدین اوز رسیمی:

اولدوز پهماسب پور

E_mail.info@azelbilimi.com
www.azelbilimi.com

۸۷- جی سای. آغلارگولر (فروردین) آیی ۱۳۹۶

اوشاق و فولکلور اؤزل سای (۳)

باش یازار: علیرضا صرافی

باش یازی. علیرضا صرافی ۴

مقاله‌لر

اوشاق فولکلورو. محمدرضا خیری فام ۱۰

اویون و ناغیل لارین تربیه‌وی تاثیرلری. دکتر اکبر رضایی ۱۴

اوشاق دونیاسی و اوشاق ادبیاتی. بهرام اسدی ۱۸

دانیشیق

نعمت همت‌زاده ایله دانیشیق. محمود یوسف‌پور ۲۴

سیجیرلمه‌لر (قوشماجالار)

سیجیرلمه‌لر (قوشماجالار) حاقیندا. علیرضا صرافی ۳۴

تبریزده یایغین اولان بیر نئچه قوشماجا. زهره وفایی ۳۵

تبریزدن ایکی سیجیرلمه. علیرضا صرافی ۳۷

زنگاندان ایکی سیجیرلمه. موسی موسوی ۳۹

سونقور سیجیرلمه‌لریندن (قور قور قورواغه). سعید خورشیدی ۴۱

بیر سیجیرلمه‌دن قزوب، همدان، ساوه روایتلری. حسین قاراقانی ۴۳

اورمونون «هپسینه» قوشماجاسی مختلف روایتلری ایله. محمد رضا اسماعیل‌زاده ۴۵

ایکی قوز - خوراسان تورکلری سیجیرلمه‌لریندن. علی اکبر رحمانی ۴۷

همداندا بیر قوشماجادان اوچ واریانت. شیروان‌دان، کورباجانا. علیرضا صرافی ۴۹

اویونلار

بازی‌های فولکلوریک کودکان در آذربایجان. ناصر زارع ۵۲

قاراداغ کندلرینده اوشاق اویونلاری. محمد عابدین‌پور ۷۶

مړنده اوشاق اویونلاریندان بیر نئچه سؤزله نئچه اویون. محمد عابدین‌پور ۷۸

چای هرزن کندینده آنا - بالا اویونلاری. محمد عابدین‌پور ۸۱

هاپیان - هوپیان. گونش امانی ۸۳

یکاندا اولان اوشاق دونیاسی و اوشاق اویونلاری. نعمت اله‌جعفری ۸۷

ناغیل، روایت

سیچان بی. محمد عابدین‌پور ۹۲

یاز قوناقلاری. سارا طوری ۹۴

کویه خان‌ین ناغیلی. ابوالفضل امجدیام ۹۷

ملیک ممد. سولماز سون‌باهار ۹۹

قوبارون. سولماز سون‌باهار ۱۰۴

دلی قارداش، عاگیل‌لی قارداش. محمد عابدین‌پور ۱۰۷

قوز، بئز. محمد عابدین‌پور ۱۱۰

باشقا یازیلار

دیشلیک. گونش امانی ۱۱۴

سیز بو اویونچاغا نه دئییر سیز؟. محمد عابدین‌پور ۱۱۷

مړندین یئکان کهریزیندن اوشاق نازلانماسی و لایلار. نعمت اله جعفری ۱۱۹

اوشاق نغمه‌لری. علی خالط آبادی ۱۲۲

۸۸- جى ساي. گولن (اردىبېشت) آيى ۱۳۹۶

باش يازار: سوسن نوادەرضى

باش يازى. سوسن نوادەرضى ۱۲۹

رەپور

تېرىزلى ناغىل آنالارى، سىچكىن سىرىپكايا. سوسن نوادەرضى ۱۳۲

مقالەلەر

آتا بابا سۆزلەرنىن آچىقلاماسى. دىكتەر اكبر رضاى ۱۴۲

بوتا. مەھدى امىرپور ۱۴۶

باياتىلار. دىكتەر اكبر رضاى ۱۵۰

ناغىل، رويات

شاھ عابباس ايله قوجا كىشى. يوسف عباديان ۱۵۴

بايرام قوشو. ذكىه ذوالفقارى ۱۵۶

كاش اولئىدى، تورش اولئىدى. زىور عباسى ۱۵۷

اوجاقدان گىتسە دە، بوچاقدان گىتتمز. زىور عباسى ۱۵۸

فولكو يازى

سورغو. رقيه على قلىان ۱۶۰

قالىپ سۆزلەر

تېرىز دىئىملەر و آتا سۆزلەرنىن. زهرا ابدار ۱۶۴

افشار شىوہلەرىندە ایشلەن قالىپلاشمىش سۆزلەر. ارگىن افشار ۱۶۵

يىگىن اۆلگە سىنىن «آلقىش، قارغىشلار». نعمتالە جعفرى ۱۷۱

مىثل لىرىن رولو يىنى نىسىل لىردە. سىمىر تازە كىندى ۱۷۴

دىلەر، تۇرنلەر

مىندىن قىدىم توى دىلەرنىن. ذكىه ذوالفقارى ۱۷۸

توى آخشامى. دىكتەر اكبر رضاى ۱۸۳

خالق مېطىخى

اوماچ حالواسى نەجور الە گلر؟. فاطمە طەماسىپ پور شېرك ۱۸۸

سارى ياغ. سولماز بالايى ۱۹۰

داغ طەرنىن موسىمى. روىا راک ۱۹۲

دويماج. سولماز بالايى ۱۹۵

يىرکۆكۈ قايقاناغى و حالواسى. زىور عباسى ۱۹۶

يىرل سۆزلەر، ترمىنلەر و آدلار

دىزج خىلىل كىندىن بىر نىچە يىرل سۆز. محمد على نقابى ۱۹۸

قاراداغ يىرل سۆزلرى و ترمىنلەرنىن. وقار نعمتى ۲۰۱

افشار شىوہسندە بعضى وحشى بىتىكىلەر. ارگىن افشار ۲۰۷

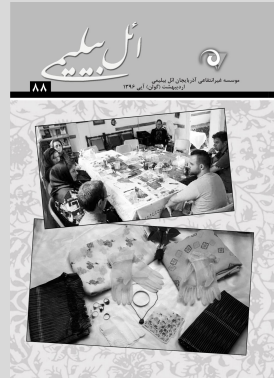
باشقا يازىلار

باياتىلار (۲). على خالط ابادى ۲۱۰

تېرىز ايتانچلارنىندان. زهرا ابدار ۲۲۲

شىخ على آغا. زهرا ابدار ۲۲۴

اونودولموش ايشلەر و ايشچىلەر. زىور عباسى ۲۲۶

۸۷- جى ساي

اوشاق و فولكلور

اۆز ساي (۳)

باش يازی

علیرضا صرافى

اوشاق فولکلورو نهدیر؟

بو اؤزل ساییمیز اوشاق و فولکلور موضوعونا اختصاص وئريلمیشدیر، اونونچون ده ایلک اۇنجه اوشاق فولکلورو حاقیندا قیسا ایضاحات وئرمک و اونو تانیتماق لازمدیر. اوشاق فولکلورو دئدیگده اوشاقلار اوچون یارانمیش و اوشاقلار طرفیندن قوللانیلان اویونلار، ادبیات، اگلنجه لر و اویونچاقلار و س. یه دئییلیر.

اوشاق فولکلورو اوشاغین یاش خصوصیتلری و پسیکولوژیسینى نظره آماقلا یارانیر. اوشاق فولکلورونون یارانماسیندا هم اوشاقلارین اؤزو، هم ده بؤیوکلرین رولو وار. بؤیوکلر همیشه اوشاقلارین تربیه ایشلریله مشغول اولموشلار. اوشاق فولکلورو اولارلا دیل، سایی اؤیرتمکدن باشلامیش، اخلاقی و تربیه وی مسأله لره قدر مقصد و موضوعلاری احتیوا ائدیر. عین حالدا، اوشاق فولکلورونون بیر چوخ حیصه لری اویون و اگلنجه اوچوندور. (صرافى، ص. ۴۵)

اوشاق فولکلورونون هم مادی و هم معنوی بؤلوملری وار. اوشاق مادی فولکلوروندا گۆزه گۆرون، اله آلینان و مادی وارلیغی اولان اشیالاردان سؤز گئدیر. او جمله دن: اویونچاقلار (مثلا: قولچاقلار، گلینجیکلر، حیوانات اویونچاقلاری، و...) یوگورک، نننى، مازالاق، نوخود قوال، رزین داش، آشیق، اوشاق پالتاری، قودوقلوق^۱ و بو کیمی اشیالار اوشاقلارا عایید مادی فولکلور سیراسیندا یئرلشیرلر.

معنوی فولکلورا گلدیکده، اوشاق اویونلاری و اوشاق شیفاهی ادبیاتیندان و اواقلار اؤزل مراسیملردن دانیشماق اولار. الینیزده اولان اوشاق فولکلورو اؤزل سایندا همین معنوی فولکلورو هر ایکى حیصه سیندن سؤز ائدیله جک.

^۱ - قودوقلوق: قدیم ایشکافلارین بیر انیسیز بؤلومونون آدی. قودوقلوقدا اوشاق پالتاری و اوشاغا مخصوص اشیالار ساخلانیلاردی. نظره گلیر بو ترمینین یارانماسیندا معین قدر ده خلقین طنز روحیه سی دخالت ائتمیشدیر.

اوشاقلارین شیفاهی ادبیاتی نین چوخ زنگین قوللاری وار او جمله دن: اوشاق ناغیل لاری، نازلامالار، لایلار، سیجیرلمه لر^۱، سانامالار، ساتاشمالار^۲، یانیتماجلار^۳، تاپماجالار و... اونو دا آرتیرمالیام کی اوشاق اویونلارینین ایچینده ده ادبیات وار، اکثر اوشاق اویونلاریندا معین، ریتمیک شعرلر اوخونار کی همین ژانرین شیفاهی ادبیات بؤلومونو تشکیل ائدر. قئید ائتمک لازمدیر کی "اوشاق فولکلورو" ایله "قادین فولکلورو" نون بیر چوخ اورتاقلیقلاری وار، بعضا قادین فولکلورو موضوعلارینی عینی ایله اوشاق فولکلورو موضوعلاری کیمی ده قئیده آلماق اولار، بونون دا سببی آنالارین اوشاقلاریلا چوخ یاخین و عوض ائدیلمز مناسبتلری دیر. هله اوشاق دونیا یا گلمه میشدن اول آنالار اونو دیندیریب، نازلاماغا باشلارلار. اونا پالتار تیکیب، بازاردان اویونچاق، نَننی و بو کیمی وسایل آلیب، آلدیرارلار. دئمک اوشاگی اوز ذهنی عالمرینده یاشاتماغا باشلارلار. دونیا یا گلینجه ده عؤمور بویو ان چوخ وقتلارینی اوشاقلاریلا کئچیریب، اونلاری بسله ییب، بؤیودوب، تربیه ایشریله مشغول اولارلار. دئمک اوشاق فولکلورونون بعضی بؤلوملرینین یارادیجیسی اوشاقلارین اؤزودورسه، بیر چوخ بؤلوملرینین ده یارادیجیسی آنالار دیر و بونونچون ده یارادیجی اعتباریلا بو ماتریاللاری قادین فولکلورو سیراسیندا، اما قوللانجی اعتباریلا اوشاق فولکلورو سیراسیندا یئرلشدیرمک اولار.

اوستاد محمدعلی فرزانه اوشاق شیفاهی ادبیاتیندان سؤز ائدرکن یازیر:

"آنا سودو قدر بهره لی و آنا دیوغوسو قدر دولغون اولان بو گؤزل و بیچیملی سؤزلر عادی گؤرونوشده، اوشاقلاری یاتیردماق، اونلارین بویونا اوخشاماق، دیله توتماق و آیلندیرمک خاطره اولسا دا، اونلار دیل آچماقدا، دوغما آنا دیلی ایله آلیشماقدا، یاشیشلا آشنالیق قاتماقدا و بیر سؤزله حیاتین آنلامینی دریندن باشا دوشمکده ایلک مکتب اولموشدور" (فرزانه، صص. ۶ و ۷)

اوشاق فولکلورو حاقیندا ایلک چالیشمالار

ایران تورکلی اوشاق فولکلورو حاقیندا ایلک ایری جمعی چالیشمالار صمد بهرنگی و بهروز دهقانی به عاییددیر. اونلار اللی ایل بوندان اول یعنی ۱۳۴۰-لی ایل لرده تبریز و تبریزه یاخین بؤلگه لردن توپلادیقلاری ماتریاللاری سهمانلاشدیراراق "قوشماجالار و تاپماجالار" آدلی کتابی تبریز شهرینده نشر ائتمیشدیلر. بو کتابدا بیر چوخ تاپماجا و سیجیرلمه (قوشماجا) قئیده آلمیشدیر، هابله اونلار بیر چوخ آذربایجان ناغیلینی دا توپلاییب، آنجاق آنا دیلینده یازدیقلارینا رغما او گونکو محدودیتلره قاتلاناراق فارسجا یا ترجمه ائدیب

^۱ - سیجیرلمه یه بعضی قایناقلاردا بو آدلار دا وئریلمیشدیر: قوشماجا، دوزگو، تکرلمه.

^۲ - ساتاشمایا بعضی قایناقلاردا اؤجشمه ده دئییلیمیشدیر.

^۳ - یانیتماجا بعضی قایناقلاردا: یاهاماجا، یانیتماجا، چاشدیرما آدلاری دا وئریلمیشدیر.

"داستان‌های آذربایجان" آدیلا نشر ائتمگه نائیل اولموشلار^۱. اوندان سونرا دکتر حسین محمدزاده صدیق، دکتر محمدعلی فرزانه، علی اکبر منظوری خامنه، زهره خانیم وفایی و بیر چوخلارینین بو حاقدا کتابلاری و تحقیقی یازیلاری نشر اولموشدور. بونو دا قئید ائتمک لازمدیر کی دونیانین معاصر اوشاق ادبیاتی نین فورمالاشماسیندا اوشاق فولکلورونون بؤیوک نقشی وار، نئجه کی ایران اوشاق ادبیاتی نین بینووره داشین قویان صمد بهرنگی نین یازیب یاراتدیغی اوشاق ناغیل لاریندا دا بونو آچیق- آیدین گؤره بیلیریک.

درنگیمیزین "اوشاق فولکلورو" چالیشمالاری

اوشاق فولکلورو موضوعوندا بو گونه کیمی درنگیمیز طرفیندن (آشاغیداکی تابلودا گۆردوگونوز کیمی) بئش اۆزل سایى چيخمیشدیر.

ردیف	سای	عنوان	تاریخ (آی)	تاریخ (ایل)	باش یازار	صفحه سایى
۱	۱۵-۱۴	اویونلار (۱)	بهمن، اسفند	۱۳۸۸	احد فرهمندی	۴۰
۲	۳۲	اوشاق و فولکلور (۱)	مرداد	۱۳۹۰	احد فرهمندی	۵۰
۳	۳۳	اوشاق و فولکلور (۲)	شهریور	۱۳۹۰	احد فرهمندی	۵۸
۴	۴۷	اویونلار (۲)	آبان	۱۳۹۱	احد فرهمندی	۵۲
۵	۴۸	اویونلار (۳)	آذر	۱۳۹۱	احد فرهمندی	۵۸

جمعی ۲۵۸ صحیفه‌دن عبارت بو اۆزل سایلارینین باش‌یازاری احد بی فرهمندی جنابلاری ایدی. بونلاردان علاوه عادى نومره‌لریمیزده، هابئله قادین فولکلورو اۆزل سایلاریمیزدا ده بول-بول اوشاق فولکلوروندان نمونه‌لر وئریلمیشدیر. بوگون الینیزده اولان بو سایى اصلینده "اوشاق و فولکلور اۆزل سایلاری"- میزین ۳-جوسو، (اویونلارلا بیرلیکده حساب ائدیلسه ۶-جی سی) ساییلمق‌دادیر.

اوشاقلارین مادی فولکلورونا گلدیکده درنگیمیزده چوخ دگرلی بیر اوشاق قولچاقلاری مجموعه‌سی ساخلانیلمق‌دادیر. بو مجموعه و اوشاقلارا مخصوص بعضی اشیلار بو گونه کیمی بیر نئچه سرگی و موزه‌ده نمایش ائتدیریلیب و گۆروش ائدنلرین آلقیشینی

^۱- همین کتاب سون ایل‌لرده "صمد و بهروز"-ون ال یازمالاری اساسیندا آنادیلینده بیر داها نشر اولدو.

قازانمیشدیر. دئمه‌لی‌یم کی، تماما ال ایشی اولان بو نفیس قولچاق مجموعه‌سی سیمین خانم نوبریانین رحمتلیک آناسی "صدیقه خانیم یعقوب زاده"نین ال ایشلریدیر کی، امانت اولراق ائلبیلیمی موسسه‌سی‌نین اختیاریندا قویولوبدور.^۱

بو اؤزل سای حاقیندا

بورادا بعضی ماتریالارینی علی بی برازنده ایله من الدهه ائتمیشیکسه، اونون بیر چوخ یازیلارینین توپلاما زحمتینی سوسن خانیم نواده‌ی رضی چکمیشلر، اونونچون باش یازی‌نین دا سوسن خانیمین طرفیندن یازیلما‌سی داها دوغرو اولاردی، آنجاق سون دانشیغیمیز اساسیندا بو وظیفه منیم بونوما دوشموش اولدو.

بو سایین مقاله‌لر بؤلومونده "محمد رضا خیری‌فام" اوشاق فولکلورو حاقیندا عمومی معلومات وئرک، اونون مختلف بؤلوملرینه اشاره ائدی، کیچیک نمونه‌لر وئرمیشدیر.

ایکینجی مقاله‌میز دکتر اکبر رضایی‌نین یازدیغی "اویون و ناغیل لارین تربیه‌وی تاثیرلی" مقاله‌سیدیر. بو مقاله‌ده اوشاق تربیه‌سینده کی اؤنملی مقصدلردن دانشیلیب، ناغیل لار و اویونلارین تربیه‌وی تاثیرلریندن سؤز ائدیلیب، بو مقاله‌نین مطالعه‌سی هم فولکلورچولار، هم ده اوشاق ادبیاتی ایله مشغول اولان یازیچیلار توصیه اولونور.

اوچونجو مقاله‌میز بهرام بی اسدی‌نین "اوشاق دنیاسی و اوشاق ادبیاتی" یازیسیدیر، بورادا بهرام بی کیچیک یاشلی اوشاقلارین شیفا‌هی ادبیاتیندان نمونه‌لر وئرمیشدیر، او اؤز مقاله‌سینی بو جمله‌لر له سونا چاتدیریر:

بوگونکو دنیادا و ۲۱- جی عصرده هر شئی تزه‌لندیگی کیمی اوشاق فولکلوروموز و اوشاق ادبیاتیمیز دا تزه‌لنمه‌لیدیر. آروپادا، آمریکا‌دا، ژاپون و باشقا یئرلرده اوشاق ادبیاتینا اویغون فیلم‌لر، کارتونلار و یئنی- یئنی فورمالاردا ایشلر گؤرونور و گاهدان بیزیم ادبیاتیمیزدان دا اولدوقجا قیدالانیرلار. آنجاق تورک فولکلوروموز، آذربایجان اوشاق ادبیاتیمیز بو باخیم‌دان اینجی لرله دولو بیر اوقیانوسا بنزر. فیلمچی لریمیز، شاعرلریمیز، یازیچیلاریمیز، زامانلا آددیلامالی و زامانلا ایرلی گئتمه‌لیدیر.

مصاحبه بؤلومونه گلدیکده دانشگاه اوستادی جناب نعمت همت‌زاده‌یله نسبتاً مفصل بیر مصاحبه وار، بو مصاحبه‌ده کندلرده کی قدیم اویونلاردان سؤز گئدیر؛ بیر نئچه اویون تفرعاتیله یازییا آلینیر و اویونلارین داشیدیغی مقاصد آچیقلا‌نیر.

^۱ - رحمتلیک صدیقه خانیم یعقوب‌زاده ۱۳۱۴ گونش ایلینده تبریزده آنادان اولموش، آتاسی‌نین وفاتیندان سونرا عایله‌سینین سوروملولوغونو عهده‌سینه آلیب، شریف معلملیک پشه‌سینی سئچیب و اونون کناریندا هنری ایشلر ده گؤروب، او، بیرینجی مودل سینگر خیاطلیق ماشین‌ی ایله گولدوزلوک، تیکیش و گلنه‌کسل ال ایشی قولچاقلار دوزلتمگه باشلاییب. سونرا دا بو هنری اؤیرنجیلرینه اؤیرتمیشدیر. او بیر نئچه ال ایشلری سرگیسینده، او جمله‌دن تهران، مشهد و تبریز شهرلرینده اشتراک ائتمیشدیر.

مصاحبه‌نین سونوندا، دانیشیغی آپاران جناب محمود یوسف پور-ون قئیده آلدیغی ایکی اویون یازیا کئچمیشدیر.

سیجیرلمه‌لر بؤلومونده، زهره خانیم وفایی، و آقالار علیرضا صراف، موسی موسوی، حسین قاراقانلی، محمدرضا اسماعیل‌زاده، علی‌اکبر رحمانی‌نین توپلاییب قئیده آلدیقلاری بیر چوخلو سیجیرلمه نشر اولموشدور، بو سیجیرلمه‌لر خراسان-ین شمالی شهرلریندن، هم ده تبریز، اورمو، زنگان، قزوین، بهار، همدان، سونقور، ساوه شهرلری و یا اطرافیندان توپلانمیشدیر. بو بؤلومده بعضا بیر سیجیرلمه‌نین نئچه فرقلی واریانتی دا وئریلمیشدیر. اویونلار بؤلومونده گونش خانیم امانی و آقالار: ناصر زارع، محمد عابدین‌پور، نعمت‌اله جعفری‌نین مختلف بؤلگه‌لردن توپلادیقلاری اویونلار وئریلمیشدیر، (باخمییاراق کی کئچیریلن مصاحبه ده اویونلار عایددیر.)- بو اویونلارین بیر پاراسی آذربایجانین اغلب یئرلرینده اویاناسادا آنجاق بعضیلری مرنده، یئکانات، قاراداغ و تبریزه مخصوصدور.

خانیملار: سولماز سون‌باهار و سارا طوری و آقالار: محمد عابدین‌پور و ابوالفضل امجدیامین توپلاییب، یازیا آلدیقلاری بیر نئچه ناغیل وئریلمیشدیر. سون بؤلومده بیر نئچه باشقا یازیلار یئر وئریلیب، گونش خانیم امانی دیشلیک یئمگی حاقیندا مکمل بیر یازی یازمیشلار، نعمت‌اله جعفری مرنده یئکاناتیندان توپلادیغی بیر نئچه لایلا، نازلاما و سیجیرلمه و... وئرمیشدیر.

نهایتا جناب علی بی خالط‌آبادی‌نین غیرتیه کیریل ایفبادهان کؤچورولرک، پروفیسور اهلیمان آخوندوفون توپلاییب ۱۹۶۸-جی ایل باکی‌دا نشر اتدیردیگی "آذربایجان فولکلورو آنتالوگیاسی" کیتابیندان بیر نئچه اوشاق شعر، سیجیرلمه، یانیتماچ و... وئریلمیشدیر.

قایناق‌لار:

صراف، علیرضا، دیلماج درگیسی فولکلور (۱) شیفاهی ادبیات اؤزل سای، ۲۱-۲۴-جو سایلار، ۵ نجی فصل، ص. ۴۵
فرزانه محمدعلی، اوشاق فولکلورو، (اندیشه نو، ۱۳۹۲- تهران)

مقاله

اوشاق فولكلورو

محمد رضا خیری فام

اوشاق فولكلورو زنگین و انگین تورک فولکلورونون بۆیوک بیر بۆلومو اولاراق اۆزونه مخصوص اۆزلیکلی واریدیر. اوشاق فولكلورو آنلام و قاورام (معنا و مفهوم) باخیمیندان ساده، اۆیردیجی و ایلنجه لی اولور. اوشاقلار عایید اولان فولکلوروموزون بیر بۆلومونو بۆیوکلر، بیر سیراسینی ایسه اوشاقلار اۆزلری یارادیب یا یارادیلار. فولکلوروموزون بو بۆلومو ده مادی و معنوی بۆلوملره بۆلونور. اویناتمالی لار، چاخچاخا (شیکشیک)، قولچاق، مازالاق و یوگورک کیمی نسنه لر مادی فولکلور ساییلیلر آنجاق معنوی اوشاق فولکلوروموز مادی اوشاق فولکلوروموزدان قات- قات زنگین دیر. معنوی فولکلورلار انسانین اولان گونوندا اۆلن گونونه دک اونولادیلار. انسانلار گلیب، گئدیر آنجاق یاشام سورور. فولکلورلار دا ائله جه. اوشاقلار فولکلورو بیزده آنالار کۆرپه لرینه اوخودوقلاری ۴ یاریم دوزوکلر (میسراعلی) **لا یلالار** باشلاییر.

لا یلالی چالیم همشه

کروان اثر ائیشه

یاستیغیندا گول بیتسین،

دۆشگینده بنۆوشه.

آنالارین اوشاقلارینا اولان آری- دورو سئوگیلری بو کیمی لایلالاردا گۆرونور. همین سئوگی یئنه ده شعره کۆچورولرک ۲، ۴ یا دا ۶ یاریم دوزوکلر **نازلاملار** قالیبینده کۆرپه لره اوخونور:

بالاما قوربان دایاقلار،

بالام هاچان اویناقلار.

هئیواسی، ناری

ایمین باری،

اون ساپ میرواری

گلر قیزیم چون.

چالخان، چالخان ياغ اولسون،
 بالام يئييب ساغ اولسون.
 قيزيل گول باغيم اولسون،
 باغلار اويلاغيم اولسون.
 تانريدان آرزيم بودور،
 آت مينن چاغيم اولسون.

اوشاغين ديل آچما چاغى ياخينلاشديغى زامانلاردان، اوشاغا اؤيرنمگى اؤنملى و گر كلى
 گورونن سؤزلىرى، ساده سؤزلرله اونا اؤيرديرلر. اؤرنگين: په په (چۆرك)، پوفو (ايستى يئمك)، قاقا
 (سويوق يئمك)، هام يا همم (يئ)، جى جى يا چى چى (پالتار)، پاپان (آياق قابى)، جيز (يانديران
 زادلار)، دادار يا داننى (آياق اوسته دورماق)، تاتان (يئرى)، لالا (يات)، قوجو (قوجاق)،
 دَرَدَر (اَشِيك)، اوف (يارا)، خيخى (كيفير زادلار)، دودومه (قويون)، پيشان (پيشيك)...
 يئنيجه ديل آچميش اوشاقلارلا دا **شعرلى اويونلار** اوينياريق اوشاغى آيلنديريلر. شعرلى
 اويونلاردين ان يايغينيدان "لولو، لولو، لولو، حوضه" و "ايينه، ايينه" نين آدلاريني چكمك اولار.
 "ايينه، ايينه" اويونوندا اوشاغين بارماقلاريني بيرر- بيرر گؤسترر ك بئله اوخويورلار:

ايينه، ايينه
 اوچو دويمه.
 بربرينجى،
 شام آغاجى،
 شاطير كئچى.
 قوز آغاجى،
 قوتور كئچى،
 هاپپان، هوپپان،
 ياريل، ييرتيل،
 سو ايچ قورتول.

گئت- گئده ديرچليب بۇيوين اوشاق، تورلو- تورلو فولكلورلارى اؤيرنمگه باشلايير. بونلار
 داها چوخ، بۇيوك اوشاقلاردان اؤيرنيلىر. آشاغيدا اۆتري اولاراق **اؤچشمه لر، ساناملار، دوزگولر**
يا قوشما جالار، تۆرن نغمه لرى، يانيلتما جالار، تاپما جالار، ناغييلار و اويونلار دان سؤز گئدير.
 اؤچشمه لر (ايچشمه لر)، ساتاشمالاردان ايكي اؤرنك:

- دئه آينا
- آينا
- مئيمون اول اوينا
- دئه آي
- آي
- اولدون آييا تاي

سانامالار داها چوخ اوشاقلار ساياي اؤيرتمك اوچوندور. سانامالارين ان يايغينيندان بيريسيني اوخوياق:

بير، ايكي بيزيمكي
 اوچ، دؤرد قاپيني اؤرت
 بنش، آلتى يوك آلتى
 يئددى، سككيز فيرنگيز
 دوققوز، اون قيرمیزی دون
 اون بير، اون ايكي اثرمنى بؤركو.

اوشاقلار داها دا ديلي مكمل اؤيرنسينلر دئيه، **دوزگولر ياقوشماجالارى** ياراتميشلار. بونلارين ان گؤزلى، اؤنملىسى و يايغينيندان "اليمى بيچاق كسيبدى"، "حامام حمام ايچينده"، و "اوشودوم ها اوشودوم" دن آد آپارماق اولار. بونلارين اوزون و يايغين اولدوقلارينا گؤره يالنيزجا آدلاريني يازيب بوتونونو يازماقدان واز كئچيرم.

تؤرن نغمهلىرى داها چوخ هامىليق ديرلار. آنجاق بونلارين بير سىراسى اوشاق فولكلورو سىراسيندا يئرلشیر. اؤرنكين چرشنه آخشامى فولكلوريك بير تۆرنده اودون اوستوندن آتيلاركن بئله دئيرلر:

آغيرليغيم- اوغورلوغوم اودلارا،
 يازدا منله هوپانمايان يادلارا.
 آغيرليغيم اود اولسون،
 اوددا يانان ياد اولسون.

باشقا ماراقلی اوشاق فولكلورو اؤرنكلريميزدن بيريسى يانيلتماجالاردیر. بونلاردا تكرار سؤزلر، اوخشار سؤز و جوملهلر هابئله اومونيملر يا بنزرلر (بونلارين فونتيك قورولوشلارى بير، آنجاق آنلاملارى بام باشقادير) آردى- آرديندان گلرک اوشاغى يانيلدير. يانيلتماجالار اوشاغا ديلي داها دا دوزگون و مسلط دانيشماغا يارديم ائديرلر. گؤزل بير يانيلتماجانى اوخوياق:

- بو بربرين^۱ آتاسى بربر من بربرين آتاسى بربرى بر- بر بىرتديگى^۲ اوچون من بربر بو بربرى بر- بر^۳ بىرتدريم. اگر بو بربرين آتاسى بربر من بربرين آتاسى بربرى بر- بر بىرتمه سەيدى، من بربر بو بربرى بر- بر بىرتمەدەيم.^۴

اوشاقلار، يىنى يىتمەلەر و حتى گىنجلەر ايچىندە سۇيىنلەر فولكلورلاريمىزدان بىرىسى دە **تاپما جالاردىر**. بىئىنلر چالاشماق زوروندا قويان تاپماجالار، سورو وئىرلەر كىمسە نىن عاغل، بىلگى و تجروبه سىنى يوخلاماق اوچون سورولور. اۇرنك اولراق:

قاپى دالىندا كىلكەلى قىز: سوپورگە

داغدا تاپپىلدار، سودا شاپپىلدار، اوبادا فرمان، كندە سولئيمان: كولونگ، بالىق، خوروز و ايت.

ناغىلار دا فولكلوروموزون بىر بۇلومو اولراق چوخلو باشقا فولكلورلاريمىزدا تاي آرتىق اۇنجه كى كىمى دىيىلىپ ائشيدىلمىر. بونون ان بۇيوك ندىلرندىن، اوشاقلارين ايليشكىلرى نىن آزالماسى و تىلئويىزادىر. ان اۇنملى اوشاق داستانلاريمىزدان مىك محمد و جىرتدان داستاننى ياخود ناغىل لارىندان آد آپارماق اولار.

فولكلورىك / اويونلاريمىزىن سايى چوخ- چوخدور. بونلارين بىر سىراسى اۇزل بىر يىر يا بۇلگەدە، بىر سىراسى دا بوتون آذربايجاندا اوينانير. سۇز قونوموز اولان اوشاق اويونلاريندان بىر سىراسى قىز اويونلارى، بىر سىراسى اوغلان اويونلارى، قالانى دا قىز- اوغلان اويونلاريدىر. شەردە اوينانان اويونلاردان آياق جىزىق (داها چوخ قىز اويونودو) و گىزلن پانچ (داها چوخ اوغلان اويونودو) اويونلارى نىن آدىنى چكىم اولار.

اوشاقلاردا گىنچلىگە آددىم قويان انسانلار آتا- بابا سۇزلىرىنى اۇيرىمگە باشلايىرلار. گىنجلر يىنى اويون و تۇرنلەر قاتىلاراق تۇرن نغمەلىرى- نى اوخويوب، توى- دويونلردە خالق رقصلىرىنى اوينايىپ، خالق ماهنىلارى يا خود توركولى اوخويوب، چئشىدىلى يارىشلار قاتىليرلار. اورتا ياشلىلار بوتون دانىشقلاريندا آتا- بابا سۇزلىرىنى قوللانىپ چئشىدىلى تۇرنلردە گۇرونورلر. اولار ايشلىرك چئشىدىلى امك نغمەلىرىنى دە اوخويورلار. بو دۇنمە آندلار، سۇبوشلر و... داها چوخ قوللانىلير.

قوجالىق دۇنمىندە دە آلقىشلار، قارغىشلار، دوعالار و ننه لىر نوله رينه دئدىكلرى ناغىل لار داها چوخ اولور.

بوتون ياشامىنى فولكلورلارلا ياشايىپ، عۇمرونون سونونا چاتان انسان، اۇلدوگونده يىنە دە فولكلورلارلا توپراغا وئىلير. يىنە دە ائشيتديگىمىز ايلك فولكلورلارين يارادىجىسى اولان قادىنلارين سسى يوكسلىر. اولار بىر زامانلار كۇرپە بىرىسى اولان جانسىز گۇودەيه اوخشايب آغلايىرلار.

^۱- بربر: سلمانى (تحريره هتتى)

^۲- بىيرتمك: چيغىرتماق، باغىرتماق (ت. ه.)

^۳- بر- بر بىيتمك: چير- چير چيغىتماق، باب- بار باغىرتماق (ت. ه.)

^۴- بو يانلىتماج داها چوخ آراين شمال طرفى آذربايجان جمهوريتينده يايغين دىر. (ت. ه.)

اويون و ناغيل لارين ترييهوي تاثيرلى

دكتور اكبر رضايى

اوشاقلارين دىلينجه دانىشماق، بوتون آتا-آنالار، معلملر، شاعير و يازىچىلار اوچون گرگلى، هابئله اؤنملى مسئلله لرنددير. كيمسه اونلارين دىليجه دانىشاندا، دانىشيلان سؤزلر ساده و مهربان حالدا اولوركن، اورگه ياتيم و اؤزل ليكله اوشاقلارين دوشونجهلىرى ايله اويغون اولمالى دير. اوشاق ادبياتى ساحه سينده يازيب يارادانلار، اونلارين دونياسينا قدم قويمالى، عين حالدا ايسه بير اوشاق كيمى حياتا باخماليدىرلار. بئلىچى اولورسا اونلار اؤز باخيشلاريندان آسىلى اولراق، يازيب ياراتماقلاريندا بير نئچه آماجى الده ائتمك اوچون چالشمالى ديرلار. او جومله دن:

- ۱- اوشاقلارى ياخشى ياشماق اوچون ياردىم ائتسينلر.
- ۲- حياتين چتىنلىكلرى ايله قارشىلاشماق اوچون اونلارى حاضىرلاسينلار.
- ۳- اوشاقلق دونياسىنين اينجه ليكلرى هابئله گؤزل ليكلريندن داد آلماق امكانىنى اونلار اوچون ياراتسينلار.
- ۴- اوشاقلاردا ياخشى ايش گؤرمك دوشونجه سىنى هابئله دويغوسونو ياراتسينلار.
- ۵- اوشاقلارين بوتون ساحه لرده باجاريقلارنى مطالعه ائتمكك بىر ليكدە بئجرتسينلر.
- ۶- اوشاقلارين سورغولارينا، سورغولو فيكىرلرينه آيدىن جاوابلار وئرسينلر.

قئيد ائتمه لى يىك كى، اوشاق ادبياتى ساحه سينده چالیشانلار آرتيق و اؤزل مطالعه ائديب، فيكىرلشيب، سونرا يازمالى ديرلار، نيه كى بو ادبياتين ساحه سينده چاليشماغا بؤيوك بير هنره و استعدادا ماليك اولماق لازىمدىر. چونكى بو ساحه ده يازيب يارالانلار، بوتون سؤزلىنى، دوشونجه لرىنى بير يئره توپلايىب، اوشاقلارين آنلايا بىلدىكلرى كلمه لرله، اوشاقلارين بارلى و ثمره لى شكىده بويا باشا چاتماقلارى اوچون اونلارلا تقديم ائتمه ليدىرلر و اونوتمايلاق كى، اوشاقلار هئچ زامان بؤيوكلر كيمى يازىلارى، هر بير ادبى اثرى اوخويوب باشا دوشه بىلمه يه جكلر. اوشاقلار دونياسىنين بير بؤلومو ده اونلارين مشغول اولدوغو اويونلاردير. اويناماق اوشاغين حياتى دير. بوتون اوشاقلار اويناماقلا بويا باشا چاتىرلار. اوشاغين اويون يولداسى دا اولماسا اؤزو اوچون خياليندا اويون يولداسى يارالديب، اونونلا

اوينامغا باشلايار... شيرين- شيرين سۆزلر دئيب، اونون سۆزلىرىنە دە قولاق وئىر. بو سۆزلەرنى بىرسىراسىنا قولاق آسىب، بعضى لىرىنى دە بىر بهانە ايله رد ائله ييب اۆز خيالىندا ياراتدىغى اويون يولداشلىنى دانلاماغا باشلايار...

دئىك اوشاقلار اويونلارلا، ياشاماغى ياشايرلار (تمرين انديرلر). اونلار چاليشيرلار، حياتين سىرلارنىن آچىب، اۆزلىرىنى بۇيۇمگە حاضىرلاستىنلار. بو آرادا آتا- آنالار، معلملر، شاعىرلر، ھائىلە يازىچىلار اوچون اوشاقلارنى اۆز واسىطەلىرى ايله چوخ آيدىن و گۆزل بىر اۆيرنىش و اۆيرتىم جيغىرى آچىلىر. اونلارنى بئىلەلىكلە راحتجاسىنا بئىلنچى يوللاردان فايدالاناراق، ايرىلىيە قىدم قويوب، اونلارنى بئىرمەسىنە ياردىم ائدەرک اۆز فىكىرلىرىندە اونلارلا برابر، بىرى- بىرىنە قاتاراق، اۆز آماجلىرىنا چاتماق يولوندا آتدىم آتا بىلرلر. بۇيۇكلر اوشاقلارنى اوستون سۆيەدە بارلى بئىرمەسى اوچون مختلف اوشاق اويونلارىندان فايدالانا بىلرلر.

اوشاق ادبىياتى اوشاقلارلا عايدە اولدوغو اوچون اوشاق اويونلارى ايله چوخ ياخين ايلگىسى واردىر. بو مسئلە ايله ايلگىلىنلر باشقالارىندان داھا آرتىق بو مسئلەنى دوشونورلر. بو دوشونجە نىن معناسى بودور كى، بوتون اوشاقلار اوچون يازىلان اثرلەردە گرگىر كى اوشاقلارنى دونىياسى اۆنملى درجەدە ھىمىتلى سايىلمالى و رسمىتە تانىنمالى دىر. يارانان اثرلەردە گرگىر كى اوشاقلارنى دوشونجەلىرى درجە دە، اونلارنى دوشوندوكلرى آنلاملاردان فايدالانمالي يىق.

اوشاق ادبىياتى اثرلىرى مختلف ياشلاردا، يىرلەردە و زامانلاردا ياشايان اوشاقلارى نىزدە آلىب، يازىلاردا، سۆزلەردە چىشىدىلى و دئىيلن فاكىتورلارلا اويغون اولمالي دىر. نھايت بو كى، اوشاق ادبىياتى بىر سىرا خصوصىتلىرى نىزدە توتاراق دىرلى حياتىنا، داوام وئرمەلى دىر. او جوملەدن:

- ۱- «اويون»- لار اوشاغىن حياتى دىر و بو حيات گرگىلى دىركى، لذتلى و دادلى اولسون.
- ۲- اوشاقلار بۇيۇك آدماملارلا فرقلى دىرلر. اونلارنى بۇيۇكلەرلە فرقلىرى ياش باخىمىندان دىر. بئىلەدىرسە اوشاقلار، اوشاق دىلى ايله دانىشمالي يىق. اوشاقلار اوشاق كىمى ياشمالي يىق.
- ۳- ياراتدىغىمىز اثرلر، چالشمالي يىق گلەجكە حقىقى حياتىن حاقىندا بىر پارا آنلاملار داشىسىن.

اوشاق ادبىياتى نىن آماجلىرىندان سۆز آچاندا، انسانىن دوغال (طبيعى) بىر موجود اولماسىنا دايناراق، اونون طبعى و طبعىتە بىرلىكدە ياشاماسىنا اينانمالي يىق. «انسان بۇيۇك بىر دونىادىر، كىچىك بىر موجود دئىيل» دئىە بئىلنچى بىر آنلامدان قايناقلاناراق انسانىن اۆنملى، اردملى اولماسىنى آچىقلايىب؛ ثبوتاً ئىتتىرمك، بو آرادا انسانلارنى باجارىلارنى نىزدە آلاق اونلارلا دىرلى بىر ياشام يوللارنى آچىقلاماق، انسانىن توپلومسال (اجتماعى) بىر موجود اولماسىنى، و تىكلىكدە ياشايرىكن انسانلىغىنى الدن

وئرمه سىنى آچىقلامالى و اونون ان بۇيوك اوغورلارى الده ائتمه سى و گله جكده بهرهللى
بىرىسى اولماغى و انسانلىق يوللارىندا دىرلى آتدىملار گۇتورمه سى يالنىز باشقا انسانلارلا
ياشاماقلا و اونلارلا ال - اله، قول - قولا گئتمكده دير، دوشونجه سىنى ياراتمالى يىق.
دئىيلن سۇزلىرى بۇيوكلر، اوشاقلارلا اويناواق، اونلارلا بو حاقددا قوشولان ناغىل لارى دئمكله
يئرینه يئتىره بىلرلر.

ائله محض بونون اوچون - ده بورادا ناغىل لار اؤزلىرىنه اساس يئرى وئرىلر. يئر اوزونده
ناغىل لاردان فايدالانمادان تربيه يوللارىندا آتدىم آتان هئچ بىر خالقى تاپا بىلمىك. بوتون
ملت لار اؤز فولكلورىك ناغىل لارىندا فايدالاناراق اؤز اينام و دوشونجه لىرىنى اؤز اوشاقلارىنا
و يئنى يئتمه لىرىنى فىكىر قاتلارىنا كۆچوروب اونلارنى اؤز مدنيتلىرى، هابئله اؤز دىرلىرى
ايله اويغون بويا باشا چاتدىرىبلار. بئلىچى مسئله لرله، تاريخى آراشدىراندا، چوخلو ملت لىرى
يازىلى تاريخلىرىن اوخىياندا راستلاشىرىق. اونلار ناغىل دان فايدالاناركن، اؤز تاريخلىرىنى اؤز
اوشاقلارىنا هابئله گله جك نسىل لره چاتدىرىب، اونلارلا بو كئچمىشله تانىش اولماق
اوغوروندا ياردىم ائتمىشلر. هر بىر ملته عاييد اولان سايسىز ناغىل لار، دىرلى و اؤنملى بىر
علامت، هابئله نىشانه كىمى دير.

بىز بو سىمگه لردن (نىشانه لردن) فايدالاناراق، كئچمىشده هابئله معاصر دؤوروموزده
ياشايان ملت لىرىن نه درجه ده بو ناغىل لاردان فايدالانماسىنى اؤلچه بىلىرىك. دئمك
ناغىل لارلا مارقا گۇسترمىگى، سئومگى، اونونلا مارقانلما دويغوسونو، اولو تانىرمىز انسانلارنى
ياراتدىغى گوندن اونلارنىن اورگىنده قويوب، اونا گؤره ده دىنى كىتابلاردا، چئشىدلى
ناغىل لاردا مختف خالقلارنىن هابئله اونلارنى باشىنا گلن لردن سؤز آچىر و بو گون يئنى
عصرىمىزنى فىكىر صاحىبلرى، عالمىلر، سياستچى لر چاليشىرلار كى، ناغىل دان فايدالانىب،
يئنى نسىل لرى اؤز فىكىرلىرى ايله اويغون بويا باشا چاتدىرىسنىلار.

بو گونكو دؤوروموزده بو ايش او قدر ايركى له يىبدير كى، باشقا هنرلر هابئله يئنى
ابزارلاردان او جومله دن «سىنما، تياتر، رساملىق، وسيله لر هابئله موسيقى و...» كىمى
ابزارلاردان فايدالاناراق اؤز اىستىكلرىنه چاتماق اوچون ناغىل لار فورماسىندا فايدا
آپارسىنلار. البته بىزىم اؤز كئچمىشدهن بو گونه قدر چكىلن تاريخىمىزده چوخ بىلن آداملارلا
كى فرقلى يئرلرده اونلارنى خوجا، قوجا، قوشان، يانشاق، دده و بوكىمى آدلارلا
آدلاندىرىمىشلار، بو ناغىل لاردان فايدالاناراق خالقى ياخشىلىقلارلا چاغىرىب، اونلارنى
ساغلام دوشونجه صاحىبى اولماغا دعوت ائدىرمىشلر.

عالمىلرىن بىر چوخو ناغىل لارىن نه قدر اؤنملى و اهمىتلى اولماسى حاقددا چوخلو دىرلى
سۇزلر دئمىشلر، بو عالملىرىن آراسىندا «افلاطون» - ون جمهوريت كىتابىندا ناغىل لارىن
اهمىتلى اولماسى حاقددا دئدىكى سؤز داها بو مقاله مىزده گتىرىلمه سى يئرلى اولما بىلر.
«افلاطون» بو حاقددا دئىير كى: بىزىم آنالارىمىز، گركللى دير كى، اؤز دوشونجه لرىمىزجه
اونلارنى قبول ائتدىگىمىز ناغىل لارى اوشاقلارلا دئسىنلر. اونلار بونو بىلمه لى دىرلر كى بو

ناغیل لارین تأثیریندن اوشاقلارین روحوندا یارانان و هابئله وجودا گتیریلن بئجریم (رُشد) اونلارین جیسمی بئجریم لریندن داها دا آرتیق اؤنملی دیر. هامی نین، اوشاقلار، گنجلر و هله لاپ قوجالارین دا ناغیلا گۆره اولان علاقه سیندن تجروبه سی واردیر. قئیده آلماق لازیم دیر کی، اوشاقلار ناغیل لاردان معنوی، اخلاقی اوصول لاری، دویغولاری، شنلیگی، غملی اولماغی، اوغورلو اولماغی و... بو کیمی دوشونجه لری اؤیرنیب، حقیقی حیات اوچون لازیملی اؤز للیکلرین بیر حیصه سینى اله گتیریرلر.

اوشاقلار ناغیلدا اولان عمل لرین یاخشی یاخود پیس اولماسینی دقت له سئچیرلر، اونلار اؤز لرینی چوخ زامانلار ناغیلدا اولان بیرینجی، اردملی اوبرازلارین یئرینه قویارلار، ائله اونون اوچون - ده ناغیلدان چوخلو تأثیرلر آلیب، اؤز ایچری لرینده بؤیوک یئنیلر یارالایرلار.

یوخاریدا سایدیغیمیز، فاکتورلار گۆره اوشاق ادبیاتی نین، هدف لرینه چاتماق ایمکانی چوخ دور. آما اوشاقلارین ظریف، اینجه دویغولو اولدوقلاری اوچون، اونلاردا ذاتی ماراقلار واردیر و بؤیوکلر بو ماراقلان اونلارین ایچری سینده اولان دویغورلاردان فایدالانماقلا اوشاقلارین تربیه وی یوللاریندا اهمیتلی و اؤنملی یوللار آچیب دیرلی آتدیملار گۆتوره بیلرلر. آما تأسف اولسون کی، بیر سیرا بؤیوکلر، اوشاق ادبیاتینی اونلارین باشینی قاتماق وسیله سی بیلپ، بو ناغیل لارا دیر وئرمیرلر.

نهایت بوکی بو ساحه نین چالیشانلاری چوخ دؤزوملو اولمالی، سرت قایالار تک اوزون زامان سرت دایانپ بو یولدا چالیشمالیدیرلار.

اوشاق دونیاسی و اوشاق ادبیاتی

بهرام اسدی

اوشاقلیق عالمی سیرلی- سئحیرلی بیر عالمدیر. ساده و صمیمی بو بالاجا انسان لار اؤز عالمیرینده ساده لیک و صمیمیتله یاشایرلار. اونلار هر گون اؤز دونیا باخیشلارین گئیشلندیریرلر. اوشاغین دونیا گؤرۈشو چوخ ساده دیر آنجاق او اطرافینداکی هر نهیی آرتیق تانیماق و سینماق ایستهییر.

اوشاق هله ان کۆرپه چاغیندا الینه دوشن هر نهیی دیشینه وورور و آغزینا تپیر. بو، اوشاغین بیرینجی و ان یاخین سیناق وسیله سیدیر. اوشاق بوی آتارکن اویونچاقلاری، گلینجیکلری، ائو اشیا لاری و الینه دوشن هر نهیی سؤکور. داغیدیر و اونون ایچین ائشیگه تۆکور. بئله لیکله او یئنی عالم لر کشف ائدیر، یئنی دونیا گؤرۈشو کسب ائدیر. او حتی باشقا اوشاقلاری و بؤیوک لری ده گلینجیک کیمی فرض ائدیب بارماغین اونلارین گۆزونه، آغزینا و دیشینه سوخور و اونلارین دا ایچری سین گۆرمک ایستهییر.

اوشاق داها بیر آز دیرچلیرکن بؤیوک لری باشماغین و پالتارین گئییر. بونونلا او بؤیوک اولماق و داها جدی عالمی تانیماق آرزولاییر.

اوشاق بیرینجی گون عالمدن هئچ نه بیلیمیر. او هر بیر یئنی شئی کشف اندرکن هئچ ده تعجب لنمیر و اونو عالمین بیر پارچاسی کیمی قبول ائدیر.

اوشاق رئال عالم ایله یاناشی اؤز خیال عالمینده ده بیر شئی لر یارادیر. آنجاق اونلاری دا خیال دئییل رئال کیمی قبول ائدیر.

اوشاق پری لره و دئولره علاقه گؤستریر و اونلاری اولدوغو کیمی قبول ائدیر. ناغیل لاری ائشیدرکن ناغیل لاردا یاشاییر، اؤزون اونلارین یئرینه دئییل اونلارین بیر ییلیر و ناغیل لاردا آلینان بو سونوچ و نتیجه نی جاندان- اورکدن قبول ائدیر و بو سونوچ سون گۆنه دک اوشاغین ذهنینده یئر آلیر و اونون یادداشیندا یورد سالیق و بو اوشاق بؤیونندن سونرا دا گرکلی یئرلرده همین یادداشلار اونا یول گؤستریجی اولاییلیر.

اوشاق دىلى و اوشاق ادبياتىنا گلدېكە دئەلىيىك: اوشاق ادبياتى اوشاغىن عالمىندىن
آيرى دئىيل. يوخارىدا اشاره اولونان سادەلىكلەر. صمىمىتلىر، خياللار، ھامىسى اوشاق
ادبياتىندا يىر آلير.

اوشاق، دىل آچاندا بىر و سونرالار چوخ ايكي ھجالى سۆزلر ايله دىل آچير.
بىر ھجالى سۆزلردن (جىز- بوو) و ايكي ھجالى سۆزلردن (قاقا- پەپە- بابا- چىچى) و بئله
سۆزلرى مثال گتىرمك اولار.

اوشاغىن دىلى تكمىل لشدېكجە سۆزلرىنىن ھجاسى دا آرتير، آنجاق اوشاق ادبياتى و
اوشاق شعرىنىن ھجالارى چوخ بئش و يئددى ھجالى شعرلر اولور و چوخ ھجالى شعرلر
اوشاق عالمىنە داخل اولمورلار، چونكى اوشاغى سادەلىكدن اوزاقلادا بىليرلر.

اوشاق دىل آچاركن ايلك باشدا چوخ قيسا جملەلر يارادير: بابا گلدى.. قاقا آلدى. اوشاق
ادبياتى دا بو قيسالىق و بو سادەلىگى اؤزونه اؤرنك توتمايدير. بىز اوشاغا غزل ياخود
قصيده اوخويانمايىق چونكى اونون ذهنيىندە اونا يىر يوخدور. آتا- بابالارىمىز و اوزون ايل لىر
بو يو نسيلىر لىمىزىن سىناغىندان چىخمىش اوشاق ادبياتى و اوشاق فولكلورو بوگونكو اوشاق
ادبياتى و اوشاق شعرى يازانلارلا گۆزل نمونەلردير.

مىن ايل لىرىن سوز گچىندن سوزولموش بو قوشماجايا دقت ائدك:

- ايىنە- ايىنە اوجو دويمە

بربرىنجى شام آغاجى

شاتير كئچر قوز آغاجى

ھاپبان ھوپبان

يارىل يىرتىل

سو ايچ قورتول.

ھر بىر اوشاق، بو قوشماجانى دىنلەدىكە اونو تكرر ائتمك ايستەيىر چونكى بو بالاجا
اوشاق اويونو اوشاغىن روھونا اويغوندور، اونون مصراعلارى ايكي، اوچ و دۇرد ھجالى
سۆزلردن يارانيب.

ھابئله دير:

بورا بىر قوش قوندو

بو گۆردو

بو توتدو

بو بيشيردى

بو يئدى

جىققى ليا قالمادى، جىققى ليا قالمادى.

هجالاردان علاوه اوشاغين ذهنين و فکرين اؤزونه چکن باشقا بير فاکت، سؤزون و شعرين موسيقيسى دير. بو پارچايا دقت ائدک:

بو دئدى: گلين گئدک اوغورلوغا
بو دئدى: هانى اوجا نردیوان؟
بو دئدى: مندن اوجا نردیوان؟
بو دئدى: آلاها باخين، تانرييا باخين گئتميين
بو دئدى: خالام قيزين آلين منه
تاپديين بونون باشينا،
تاپديين بونون باشينا.

گؤروندوگو کيمي بورادا هجالارين سايي چوخ اولسا دا سؤزون موسيقيسى اونو اويناق بير ريتمه ساليب و بئله ليکله اونو اوشاق عالمينه و اوشاق ادبياتينا داخل ائديدير.
اوشاق شعرينده و اوشاق ادبياتيندا گاهدان کلاسيک شعريميزين قايدالاري پوزولور و مصراعلارين هجا سايلاري و قافيه و ردیف قانونلاري ايزلنمير و بو دا اوشاغين يئني عالم لير يارتماغي و رئال عالمين چرچيوه سينده دايانما ماغينا بير ثبوتدور:

- بنؤوشه
- بنده دوشه
- بيزدن سيزه کيم دوشه؟
باخين، بو اوشاق اويونونون بيرينجي مصراعسى ۳، ايکينجي ۴، و اوچونجو مصراعسى ۷ هجالي گليدير.
اوشاق فولکلورو و اوشاق ادبياتيندا ايکي طرفلي دانيشيق اؤزونه مخصوص يئر آلير، بو ايسه اوشاغين دقتين اؤزونه چکن عامل لردن بيريدير:

پيس - پيسلى خالا هاردان گليسن؟
- گيلاندان.
- هانى به شله ن؟
- آلدیلار.
- نيه وئيردين؟
- ووردولار.
- سن ده وورايدين.
- اولار ايکي ايدى، من بير ايديم
اولار ووردوقجا من کيريديم.

ھا بئله دیر:

- عموغلو!
- بلی.
- بیزیم توپوق سیزده دیر؟
- بلی.
- کیشه له گل سین.
- گلمیری.
- سال تندیره.
- یانمیری.
- وور قیچی سین سین.
- سینمیری.

مین ایل لردن قالان بو سۆزلر ادبیاتیمیزین و تاریخیمیزین چوخ زنگینلیگین و چوخ اسکى گلەنکلره دایاندىغین گۆستیر.

بو فولکلور و بو ساده جه قوشماجالار عین حالدا مین ایل لردن قالان سۆزلری، اوستونه توز قونموش تاریخی حادثه لری و هئچ یئرده یازیلما میش تاریخی جریانلاری اؤز ساده کلمه لری ایله داشی ییر:

آ تئشتی - تئشتی - تئشتی
ووردو گیلانی کنچدی
ایکی خوروز ساواشدی
بیری قانا بلشدی
قان گئتدی چایا دوشدو
چایدان گۆیرچین اوچدو
گۆیرچین آلاپاختا
یوواسی قلبی - تاختا
اونو ووران خان اوغلو
قان قوسسون لاختا - لاختا.

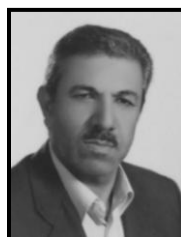
چوخ ساده و آخیجی بو قوشما جادا خوروزون قانیندان بیر گۆیرچین یارانیر و بو گۆیرچینی ووران لاختا - لاختا قان قوسماق ایله قارقینیر. دئمک بورادا ابدی لیک و اؤلومسوز یاشماق تصویر اولوبدور. هابئله دیر گۆزل فاطما ناغیلینداکی باشی کسینلن اینه گین سوموکلرینین دانیشماغی. بورادا اسکى تورک طایفالارینین ایناملاری،

دوشونجه لری و دنیا گۆروشلری چوخ ساده کلمه لرله اوشاق روحونا آشیلانیر و نسیلدن- نسیله آخیر و دوام ائدیر. آنجاق بوگونکو دنیا دا و ۲۱- جی عصرده هر شئی تزه لنیدیگی کیمی اوشاق فولکلوروموز و اوشاق ادبیاتیمیز دا تزه لنمه لیدیر. آوروپادا، آمریکا دا، ژاپون و باشقا یئرلرده اوشاق ادبیاتینا اویغون فیلم لر، کارتونلار و یئنی- یئنی فورمالاردا ایشلر گۆرونور و گاهدان بیزیم ادبیاتیمیزدان دا اولدوقجا قیدالانیرلار. آنجاق تورک فولکلوروموز، آذربایجان اوشاق ادبیاتیمیز بو باخیمدان اینجی لرله دولو بیر اوقیانوسا بنزر. فیلمچی لریمیز، شاعرلریمیز، یازیچیلاریمیز، زامانلا آدیملامالی و زامانلا ایره لی گئتمه لیدیر.

نعمت همت زاده ایله دانیشیق

محمود یوسف پور

۱۳۹۵ آذر آیی نین ۱۸- جی گونو

دانیشیغیمیز، تبریز ساکینی حۇرمتملی «نعمت همت زاده» دانشگاه استادی، ۱۳۳۲ ده قاراداغین کلیبر ماحالی نین «یوزبند» کندینده دونیایا گلمیشدیر. مصاحبهچی: محمود یوسف پور، ۴۵ یاشلی تبریز ساکینی، خوجا (خواجه) تابعی اولان غربی بدوستان ماحالی «آشاغی شهرک» کندینده آنادان اولوب.

بو مصاحبه‌میزده کندلرده کی قدیم اویونلاردان دانیشماق ایسته‌ییریک؛ سیزین اوشاقلیق دؤنمینده هانسی اویونلار رسم ایدی، بو حاقدا دانیشیق‌لارینیزی دینله‌مک ایسته‌ییریک:

بسم‌الله الرحمن الرحیم، من آلاهدان سیزه یاخشی- اوغورلو گونلر، فرهنگیمیزه ایرلی‌له‌مک و فرهنگیمیزه ایشله‌ینلره موفقیت‌لر آرزو ائدیرم، تشکور ائدیرم کی، دغدغه‌ز وار بیزیم فولکلورموز، فرهنگیمیز، زوغلو درین ریشه‌لی تربیه اصوللاریمیز، عادت‌لریمیز حفظ اولسون. بؤیوک بابالاریمیز، آبالاریمیز، آتالاریمیز مین ایل‌لرجه بوتون فیکیرلری بو اولوب کی، بالالارین گؤز ایشیق‌لارینی نجه تربیت ائله‌سینلر؟ انسان یاراتسینلار و انسانجا یاشاتسینلار. بو تجربه‌لر آسانلیق‌لا اله گلمه‌ییب، بیز اولاری بیر- بیر سئچمه‌لی، اولاری گون دوشونجه‌سی و یئنی علم‌لر ایله برابر، اولاری زاغلان‌دیریب،^۱ اوزه چیخارمالی‌یق. تعلیم و تربیتده دؤرد دنه هدف تعین اولونوب، نییه اؤیرنیریک؟ بیرینجی اوخویوروق بیلجی اولاق، بیلجی انسان یارادیجی اولار، ایکینجی اوخویوروق باجاریقلی اولاق، اوچونو اوخویوروق نئجه یاشایاق؟ دؤردونجو بیر- بیریمیزله نئجه یاشایاق؟

«قرآن کریم» ده بو بؤیوک موضوعلار بؤیوک قیمت‌لر وئریلیب، توصیه‌لر اولونوب، مثلاً جماعت نامازیندا دئییلیر: «یدالله مع الجماعة...» و بو جماعت‌له گؤرولن ایشلرین اهمیتینی گؤرسه‌دیر. منیم باوریم بودور جامعه‌دن کنار انسانا هئچ گناه و ثواب اتفاق

دوشمز، انسانلار ایله مقابله ده و ارتباط دادر کی، بیر ایش گناه معناسی یا ثواب معناسی تاپیر. بیزیم فرهنگیمیزده اویونلار، اوینامقلار، بیزی بو گۆزل عادتلر و تربیه لره طرف چکیر. اویونلار بیزی اصیل کؤکوموزه یاخینلاشدیریر، آلاهیین سؤزلرینه طرف یاخینلاشدیریر، گۆزل اجتماعی یاشایشا طرف چکیب آپاریر و بؤیوک تربیت وسیله سی دیر. بیزیم کندیمیزده، اویونلارین بیرینین آدی بو ایدی: «ئولرده کیمین ائوی» بو اویونون هدفی بو ایدی کی، او کنده یاشایان اوشاقلار بیر- بیرلرله یاخشی رابطه قورا بیلیر، یاخشی علاقه ساخلییا بیلیرلر. بیر- بیرینین دردینه دئییب، بیر جماعت قورسونلار کی، آلاهی «یداله» اولارنان اولسون. بو اویون بیر- بیرین تانیماقدان اؤتوردو. اوندان علاوه انسانلار نجور اؤز قوللارینا گرک عمل ائله سینلر: «المومن اذا وعده وفی...» بو آلاهی کلامی نین جانی دیر. اوندان سورا عدالت و نوباتی حفظ ائلمک اوچون، بوتون دینی توصیه لرین ریشه سین و کیشی کیمی اوشاقلار بؤیوتمک اوچون بو اویون چوخ یاخشی بیر اویون اولاییلیر. اویون بئله باشلاناردی: بو اویونو اوینایاندا بؤیوکلر ده «آلاهی اولارا رحمت ائله سین» اوشاقلارینان بیرلیکده اوشاقلارین اویونونا شرکت ائلدیلر. بؤیوکلرین بیر، ایکسی حاکیم کیمی شرکت ائلدردی، اویون پاییزدا گئجه لر اتفاق دوشردی، پاییزدا ایشلرین چوخو، جوتچولوک، اکین، بیچین آزالیدیر، اوشاقلار فرصت تاپیردیلار کی، گئجه لر بیر یئره ییغیشیب، اویناسینلار. جمعیتده زیندگانلیق ائله سینلر، بیر- بیرلرله یاشاسینلار بوجور تربیت تاپسینلار. ایکی دنه او بؤیوکلردن حاکم عنوانیندا گلردی. اوشاقلار کی ییغیشاردیلار کوجه یه آی ایشیغی اولاردی، چوخ واختلار آی ایشیغیندا بو اویونلار اولاردی هر اوشاغی اونون تایی- توشو ایله مقابل قویوب بؤلوشردیلر، بیر بیرینجی دسته یه گئدردی اونون مقابیلی، تایی- توشو ایکینجی دسته یه گئدردی. نئجه بؤلوشردیلر؟ «عدالت» ایله، پوشک ائاردیلار، قرعه کشی ائلدیلر، عربده استقراء دیریدیلر اونا، قرعه کشی، طلب قرعه و شانس، بو استقراء نجور ایدی؟ ایکی نفر تایی- توش اولان اوشاق گئدردی بیرکنارا اؤزلرینه مستعار آد قویاردیلار، مثلا تقی و نعمت دئییردیلر سنین آدین اولاجاق «آی» منیم آدیم اولاجاق «گون»، فقط ایکسی بیلردی کیمین آدی «آی» و کیمین آدی «گون» دور، گئدیب دسته باشی لارین یانینا دئییردیلر:

آقالار «آی»ی گؤتورورسوز یا «گون»و،

بیرینجی دسته نین بؤیوگو دئییردی من «آی»ی گؤتورورم. بیلیمیر کی «آی» کیمدیر، اوندا «آی» گئدیر بیر طرفه «گون» گئدیر بیر طرفه. او بیر ایکی تایی- توش گلیر، وزنی بیر، چکیسی بیر، بویو بیر، گلیر اولاردا بو ایشی گؤرور دئیین گؤرک آقا «آلما»نی گؤتورورسوز یا «هیوا»نی، بیلیمیردی کیم آلمادی یا هیوا دسته باشی دئییردی: من آلمانی یا هیوانی گؤتورورم، بئله لیکله برابر بیر اوتای بیر بو تایی بؤلوشردیلر. ایکی دسته یه بؤلوشندن سونرا، نوبه یئتیشردی اویون اویناماغا، اویون بوجور ایدی:

اویونون حاکیمی دئییردی: «اوشاقلار ائولرده کیمین ائوی» دسته‌باشی یا بیر دسته‌نین عضوو ال قووزاییب ایدن آلاردی و سوروشاردی، بیر نفر سوروشاسایدی کفایت ائدردی: «نئجه اوغلو وار نئجه قیزی؟» حاکیم دئییردی مثلاً: «ایکی اوغلو وار دؤرد قیزی»، اوشاقلار گرک حدس وورئیدیلر بیزیم کئنده کیم لر وار کی، ایکی اوغلو و دؤرد قیزی وار! بئله‌لیکه حاکیمین اشاره‌لری ایله اوشاقلارین ذهن‌لرینده کئند عایله‌لرله تانیش اولماق، یاخینلاشما اتفاق دوشوردو. نوبتی رعایت ائتمک ده اتفاق دوشوردو، بیر نفر دسته‌باشیسی نین قولاغینا دئییردی کی، او حاکیمه دئسین کی مثلاً مشهدحسن دی، بیر دنه دئممه گه حقلی ایدی، اگر مشهد حسن اولماسایدی، بو بیرسی دسته‌دن بیر آیری عایله‌نین آدین دئممه‌لی ایدی، بیر عایله او طرفدن دئییلیر، بیر عایله بو طرفده دئییلیر. او یئره جن کی سوالین جاوابی یانی او عایله تاپیلیردی، مثلاً دئییلیردی مشهد یوسفعلی دی، «بارک الله» حاکیم اونو تشویق ائلییردی و دئییردی: «بس آتیوی مین گئت»

یانی نمئه؟ یعنی او اودانین جایزه‌سی بو ایدی کی، او اودان دسته کی بیرری تاپیب هره‌سی اؤز تای- توشون او بیرری دسته‌دن مینه‌جکلر، هره بیرین مینه‌جک، آقا‌های دوشور... کوی دوشور... اوشاقلارین شادلیغی، شیطانلیق‌لاری، گئجه‌نین سکوتوندا اوشاقلارین او شیرین سس- صدالاری کئنده دوشور یاییلیردی هر طرفه، دوغرودان دا چوخ گؤزل صحنه‌لر اولوردو. اوشاقلار عهدینه وفا ائله‌مه‌لی ایدیلر، یعنی هر کس اؤز تای-نین کوره‌گینه میندیریب او عایله‌نین قاپیسینا جان آپارمالی ایدی. اونو توتوشدورون ایندیکی‌لرین، گونده مین دنه سؤز وئریب عمل ائله‌میرلر، عین خیالارینا دا دئییل. حالا اوزاق اولا یاخین اولا گرک مینیردی کوره‌گنه اونو حمل ائدیردی تا او کیشی‌نین ائوینه جن، او ائوه یئتیشندن سونرا هامی دوراجاقدی اوردا ایکی دسته‌باشی قاپینی دؤیوب گیره‌جکدی ائوه، اهالی هامی سس- صدادان بیلیردی کی اوشاقلار اویون اویناییر، «ئولرده کیمین ائوی» اویونون اویناییرلار. اونان سورا قاپیا چیخان او ائو بییه‌سی ایله باشلا یاقلار چانه‌زنی‌یه، مشاوره‌یه، مثلاً:

مشهد یوسفعلی عمی بیز «ئولرده کیمین ائوی» اویونوروق، گلمیشیک سوالیمیز وار. هامی بیلیردی سوال نه‌دیر، سوال بودور: «آتلی دوشسون پیدایا مینسین یا آتلی آتین مینسین» یعنی او اوشاقلار کی گلنده مینیلر قاییداندا دا مینسینلر یوخسا قایت باش پیدالار مینسین. ائو بییه‌سی‌نین آغزیندان نه چیخسا حکم او ایدی. بیر کلمه دئسئیدی «آتلی دوشسون پیدایا مینسین»، برعکس اولوناردی، او مینلر او بیرلرین مینه‌جک‌دیلر بو محله‌دن، او محله جن، یوخ اگر دئسئیدی «آتلی آتین مینسین» هئج کسین اعتراض حقلی یوخ ایدی، نئجه کی کوره‌گینه گتیریب کوره‌گینه ده قئتیریب آپاراجاق اورایا. ائله‌کی، قئیتیدیلر او مَره‌یه دوور قوتاریر، اویون تزدن باشلا یا جاق. اونان سورا گئنه حاکیم تزه سوال وئریب آیری عایله نی سوال ائده جک. حاکیم‌لر چتین سوال سوروشاردیلار. یعنی ائله بیر شئی دئمزدیلر کی تئز تاپیلسین، مثلاً دئسئیدی یئددی قیزی وار یا بیر اوغلو وار هامی

بیلردی کیمی دئییر. اونا گۆره او دا اورتا بابلاردان یاپیشاردی، تا فیکیرلشیب تاپماسی چتین اولسون. بوردا یئنه بیرى او دسته دن دئییر، بیرى بو بیر دسته دن دئییر، نوبه رعایت اولونور، قانون رعایت اولونور، حؤرمت رعایت اولونور، نظم رعایت اولونور، هر کس جوابی اؤز باشچیسینا دئمه لی، صبر، کنترل و تلسمه مه ک اؤرگه دلیلر... ۱۰ دور ۱۵ دور، اوشاقلارین انرژى لری قورتولور، تا یوخو وقتى گله، مؤهروبانچیلیغینان خدافیظ لشلر، آیریلار، گندیب، ائولرده کورسو یورقانی نین آلتیندا دؤرد- دؤره دوزولوب، شیرین لیک و گؤز للیغین یاتلار. گؤرورسوز کی، بوردا آغ ساققالا حؤرمت قویماق، قرارلاری پوزماماق، قانون- قایدالاری رعایت ائتمک ده بیر تربیه وی اصل اولاراق لحاظ اولونور. وفای به عهد و قانونلاری رعایت ائتمک! اساسن بو اویون هاردا و هانسی مکاندا اوینانیردی؟

کندین وسطی یا او باشی یا بو باشی، هر کنده نئچه دنه ییغینجاق یئری اولاردی، بیزیم کنده ۷-۶ دنه میدان وار ایدی. کندین بیر باشیندا اوینایاندا کندین اوییری باشین آدرس وئردیلر. بعضی واخت اولوردو کی، حاکیم اوشاقلاری گولدورمک اوچون لاپ یاخینداکی قاپی نی دئییردی.

حاکیم او محله قالیردی یا اوشاقلارنان دولانیردی؟

حاکیم محله دایانیب، اوشاقلارا نظم وئردی، اوشاقلارا کی بیر- بیرین مینیبلر، دسته باش لار نظارت ائدریلر، البته حاکیم لر قورد گلمه سین و اوشاقلارین امنیت لری لحاظ اولسون، اولارا گؤز ایدیلر. محله دورودولار تا اوشاقلار گئتسین قئییتسین، سویوخلو گونلر ده سویوق چکیردیر، بالالارینا نیسبت اولار دا فداکارلیق ائدیردیلر، دایانیردیلر، تحمل ائدیردیلر اوشاقلار شیرین- شیرین اکی ساعات اوچ ساعات اویناسینلار، بؤیوکلر ده اوشاقلارا خاطر اورد شخته چکیردیلر.

بو اویونون بعضی هدفلرین بویوردوز، باشقا نه هدفلری اولاییلر؟

قانون مداری، استقامت، دؤزوم، مثلا سگگیز یاشلی بیر اوشاق اؤز وزنینه بیر اوشاگی کندین بو باشیندان کوره گینه آلیب، ۵۰۰ متر آپاریب و ۵۰۰ متر قایتاریب گتیریب و قولوندا عدول ائله مییب و یولداشینا دفعه لرن یالوایردی دینجه لیم بیر ده آپاریم، بو گؤز للیکده اویوندا استقامت یارانیردی اوشاقد، بو آدام اویونلا صاباح شله داشیماگی اؤرگشیردی، محکم لشیردی، برکیریدی، روزگارین چتینلیکلرینه دؤزه بیلیردی. او زامان شرایط بئله ایدی کی، اوشاق گرک چتینلیکلره قارشى مقاوم اولسون؟

بلی اوشاق اؤرگشیردی آغیر شله داشی سین، مادی شله یا معنوی شله، بولاری اؤرگشمه سئیدی، سحر گندیب مئشه دن کوره گینه اودونلار بئلین ازه- ازه ننه سی نین اوجاغینا اودون گتیره بیلمزدی، ننه سی نین کرمه لرین داشیا بیلمزدی، گالاوا ایله خرمندن سامانی کورگینه داشیا بیلمزدی. بو اویونلار اولارین یاشایشی اوچون، چتینلیکلره

دۆزملەلرینە حاضیرلاییردی و بولاری اجتماعی و جامعه پذیر بارا گتیریردی، روابط اجتماعی تقویت اولور، دوستلوقلار یارانیردی.

اویونلار مصاحبه‌سی‌نین ایکینجی بۆلومونده یئنه استاد همت‌زاده‌نین محضرینده بیک، باشقا بیر اویون حاقدا سۆز - صحبت اولاجاق، بویورون:

قدیم قیرخ- اللی جور اویون اولوردو، اولاردان بیر نئچه‌سین یازیلیب، قالماق اوچون دئییک. هم ورزشلریمیزه اؤرنک اولسون، هم انسانلیغا ساری گنده بیلک و هم انسانلارین تربیتین آرادان آپاران غلط اویونلاردان، بشره زیانلی عادت عنعنهلردن چکیلک و یاپیشاق اؤز اصلیمیزه طرف، فرهنگیمیزه طرف. بو عادتلریمیزی سؤیله‌مک هئچ زامان نؤذیرستانه، دین پرستانه، زبان پرستانه دئییلدیر، وسیع مقیاسدا گلوبال ارزشلره دایانیرلار.

بو اویونون آدی «سوموک آتدی» ایدی. نئجه کی عنایت و آگاه‌لیغیز وار کندلرده شیمیایی ماده‌لر یوخ ایدیلر، هر شئی طبیعی ایدی، شورا یئیلیردی، خوروش یئیلیردی سوموکلری آتیلیردی، قالیردی گون قاباغیندا طبیعته قاریشیردی، بعضا گون وورموش و یاغیش وورموش سوموکلر وار ایدی کی استحاله وئرمیش و تمیزلشمیش ایدیلر. بیر دنه قورو تمیز سوموک تاپاردیلار. گئجه ده آی ایشیغیندا، قاباقلی اویوندا دندیغیم سایاق ائله اوجور بؤلوشردیلر؛ ایکی دسته اولاردیلار، حاکیم بیر دنه سوموک انتخاب ائلردی هامییا نشان وئریب، دئیردی بو سوموگو هامی تانیدی، ال به ال سوموک گزردی تا هامی سوموگو تانیییدی، ائله کی، سوموگو تانیدی دئیردی بیر- بیریزین گوزون یوممالی‌سیز، هر کس اؤز تایی- توشینان قاباق- قاباغا دایانمالی و هر اوشاق قاباغینداکی اوشاغین گوزون یوممالی ایدی، من اونون گوزون یوموردوم کی، او گۆرمه‌سین او دا منیم گوزومو یوموردو کی، من گۆرمیم، کی هئچ کس سوموگون مسیرین گۆرمه‌سین، گۆزلر یومولاندان سورا حاکیم او بللی اولان سوموگو، تانییمیش سوموگو قولونون گوجونین محکم آتاجاقدی، چوخودا کوللوک طرفینه آتاردیلار کی اوردا نئجه رقم سوموک اولمالی کی گئتسین او سوموکلرین ایچینه و سئچمه‌سی و تانیماسی چتین اولسون. گئجه‌دیر آی ایشیغی‌دیر، ائله کی سوموگو آتدی دئیردی «بسم الله»، یانی باشلیین گئدین آختارین، او آندا تئز گۆزلری آچاردیلار هامی سورعتیلن گئدریلر گئجه‌نین قارائلیغیندا او بیر دنه سوموگو هامی آختارماغا باشلاردی. اویونون هدفی نه دی؟ اویونون هدفی گئجه‌ده گۆرمک قابیلیتین تقویت ائله‌مکدی، چون بیز مال اوتاراردیق، حیوان اوتاراردیق، تویوغوموز، جوجه‌میز اولاردی. یا شیکارا گئدیریک، گوزوموزو ایتیمه‌لی ایدیک، گوزلریمیزه ورزش وئرمه‌لی ایدیک، گوزلریمیز اوزاغی یاخشی گۆزه بیلسین، یاخشی سئچمه‌بیلک، داشین قوینوندا شیکاریمیزی گۆرمه‌لی ایدیک، یا اینکی قوزوموز قالیب داغ باشیندا اوزاقدان تشخیص وئریب گۆزک، یا اینکی اوزوموز سالامات قالماقدا اؤترو قوردو سئچک، حیواناتی سئچک، ضرری خیری سئچک، اوغرونو، ردلری اوزاقدان سئچک، گوزوموزو قوه‌لندیرمه‌گه هامیمیزین احتیاجیمیز وار ایدی، هوش و حواسیمیزی متمرکز ائتمه‌گه نیازیمیز وار ایدی،

سرعت و دقتینن آختراماغا احتیاجیمیز وار ایدی. بولار بو اویونون عمدە هدفلریندن سایلا بیلر، و یئنه استقامت و محکم‌لندیرمک و چتین‌لیگه دؤزمک. آختریردیق تا اینکی سوموگو هانسی شخص تاپسایدی و هانسی دسته‌نین آدامی اولسایدی او دسته اوداردی، گؤرورسوز نه گؤزدی، بیر نفر بوردا برنده اولموردو، بیر نفر دسته ایله، جماعتی ایله بیرلیکده برنده اولوردو، قازانیردی. تک برنده اولدو یوخ ایدی. ایندی بعضی ورزیش‌لرده بیر نفر برنده اولور، آنجاق ایندی دنیا انکیشاف ائله‌دیکجه و یئنی تربیه اوصوللارینا گؤره بولار رد اولور، دئییرلر گرک بوتون انسانلار برنده اولار. او اویوندا هر کیم تاپسا ایدی اونون دسته‌سی، جماعتی، یولداشلاری برنده اولوردو. تاپانین جایزه‌سی بو ایدی کی، سوموک تاپیلان یئردن سوموک آیلان یئره جن تاپانین دسته‌سی او بیرى دسته‌نی مینه‌جکدی، البته هر کس اؤز تایی- توشونه مینردی کی، چکیسی بیر، بویو بیر، یاشی بیر ایدی و بؤلوننده برابر توتولوبلار. انتخاب و سچمه اویونون اولینده و بؤلگوده اولاردی. گؤرورسن یولداشین آلیب کوره‌گینه، نفسدن دوشوب لهلییب، ترلییب آمما یولداشین سؤوور، اینجیمیر، ایندی کیلر نئجه‌دیر، بیرى- بیرینه بالاجا توخوناندا گؤرورسن دؤنور کله‌سینه یوموروق وورور کی، سن منه دیدین. بولار بیر- بیرى نین زحمتینه دؤزمکدن اؤترو ایدی. بو اویونون خلاصه‌سی بو اولور کی بیر سوموک بللنیر و آتلییر گئجه‌نین و هر کس تاپیر اونون دسته‌سی او بیرى دسته‌نی مَره‌یه‌جن مینیر. اونان سورا گئنه گؤزلر یومولور گئنه بو اویون تکرار اولونور؛ ۲۰ دفعه ۲۵ دفعه تا اوشاقلار یورولونجا.

بو اویوندا دا مکافات بوندان عبارت ایدی کی اودان دسته اودوزانلاری بیر مسیر مینیر؟ مکافات فقط او ایدی کی، اودان دسته مینسینلر و فقط دیلخوشلوغو بو ایدی، مالی جایزه ده یوخ ایدی و گروه اودوردو یا اودوزوردو، طایفا اودور یا اودوزوردو. بیرى غلبه چالاندا اونون بوتون یولداشلاری او غلبه یه مالک اولوردولار. بو اویون دا گئجه‌لر اتفاق دوشردی اوشاقلار بیر- بیرینه یوخونلاشاردی، ظریف نکتەلری اولوردو، بیر- بیرى ایله خوش دانیشیقلار اولوردو. گئجه ده‌لریمیز گلیب زورنان ائوه آپارماستیدی هئچ بیریمیز بو اویونلاردان دویموردوق. او منی مینسین، من اونو، سحره جن دئییب گولوردوک. اسکی اویونلاری اؤیرنمک اوچون یئنه استادین محضرینده بییک، بو سفر هانسی اویونو آچیقلاماق ایسته‌ییرسینیز؟

بو اویونون آدی «لئی گله» دیر، لئی، عقاب، قارتال، قره‌قوش دئمکدیر و دئمک شیکاری قوشلارین عمومی آدیدیر. بو اویوندا گئنه اوشاقلار ایکى بؤلومه بؤلونر، او بؤلوم قایداسی کی دندیک، عمومی قایدادیر و بو اویونلارین هامیسیندا رعایت اولونور، ایکى بؤلومه بؤلونندن سونرا حساب ائدک کی، ۱۰ دنه اوشاقدیر بئشى او دسته ده‌دیر بئشى بو دسته ده‌دیر، قاباق قاباغا، یا بئشى بو طرفده بئشى او طرفده‌دیر. بیرینجی دسته ال- الە وئریب محکم بیر- بیرى نین الیندن یاپیشیب اللرین لئی قاناد چالان کیمی ترپدیب بئله دئییرلر: «لئی گله های لئی گله...» بو حین ده ایکینجی دسته همان آهنگ ایله دئییر «بیزدن سیزه کیم

گلہ». و بیرینجی دسته اولاردان بیرینین آدین دئیر، مثلاً دئیر حسن گلہ. او مقابل دستہدن هر کیمین آدین توتسالار او گلہلی دیر، مثلاً حسن گلر و او زنجیر کی ال-اله وئریلر، حسن گرک اؤزون بئله وورا مقابل دستہنین زنجیرینه کی، او زنجیری قیرا، یعنی اوشاقلار کی ال-اله وئریلر او الی الدن قوپاردا بیلہ، اگر الی الدن قوپاردا بیلسه، او ایکی نفر کی اللری قوپوب حسن اونلارین هر هانسی سین ایسته سه توتوب قولوندان اؤز دستہ سینہ گتیریب قوشا بیلر، یعنی بونون جایزه سی اودور کی گتیدی، غلبه چالدى، فتح ائله دی، او دستہدن بیر قوشو شیکار ائله دی گتیدی، اؤز دستہلرینه قاتدی. بو اویون چوخ ماراقلی بیر اویون اولور، بیزدن سیزه کیم گلہ دئینده گوجلو و قوه لی اوشاقلاری دئمیرلر اول خیریم-خیردادان باشلییرلار کی، او گل سین بلکه بولارین زنجیرلین قیرا بیلمه سین، زنجیری قیرا بیلمه سه بو اسیر توتولمالیدیر، یعنی او قوشوندا چخیب بولارین قوشونونا تابع اولمالیدیر، اولاردان بیر نفر آزالدی، اولار بئش نفر ایدی اولدولار دؤرد، و بولار آلتی نفر اولدولار. بو دفعه برعکس اولاجاق یعنی بو بیرى دسته دئیر «لئی گلہ های لئی گلہ» بوبری دسته اونون مقابیلینده دئیر «بیزدن سیزه کیم گلہ»، او بیر دسته دییر مثلاً «ولی» گلہ، هر کسین آدین توتسالار او گرک اؤزون برکیده اؤزون وورا او زنجیره، لشکره، اگر قوپاردا بیلدی، فتح ائلییب بیر نفر آدام آپاریر اؤز دستہ سینہ آرتیریر یوخ، اگر غلبه چالا بیلمه دی اسیر توتولور، بو دستہ یه تابع اولوب بولارین یانیندا قالیر، آنجاق زنجیری قیرا بیلمه ییب مقابل دستہ یه اسیر دوشنلر زنجیره آرتیریلیر قالیر قیرا قدا و دئمک اویوندان کنارا قوپولور، چونکو یولداشلاری اوییری دستہ ده دیر گلیب یاپیشسا بو دستہ یه خیانت ائده بیلر. بولار اویونون لذتیندن قالیر، اویناماق عوضینه باخیجی اولور، حیرص چکییرلر، چتین اولور اؤزونه ده یولداشلارینا دا. آنجاق بو اویوندان هدفلر نه دیر؟ هدفلر چوخ مهم دیر، بونا گؤره کی، زنجیر قیریلما سین اوشاقلار بیر گوجلو بیر گوجسوز، بیر قوه لی بیر قوه سیز دورور. قوه لی لر قوه سیزلرین قولوندان برک یاپیشیر کی گوجلو حریف ووراندان بولارین زنجیری قیریلما سین، قدیملر داوالار، ساواشلار چوخ اولاردی، یعنی ساواشلاردا انسانلار بیر-بیرینه کؤمک دورسونلار بیر-بیرینه حیما یه ائت سینلر، محکم دایان سینلار، قوه لی لر ضعیفلری گؤزله سینلر، ضعیفلر قوه لی رین اومودونا روحیه لن سینلر اؤزلرین برکت سینلر، بوردا اساس هدف مقاومت و مغلوب اولما ماق و غلبه چالماقدیر. او قدر بو اویون ادامہ تاپار کی دستہ لرین بیرى آزالیب و زنجیر قوتارار و او بیرى دسته اودار.

دئمک هدفلردن بیرى بیرلیک و اتحاد دیر، گوجلو گوجسوزون آرخاسیندا دورماقدیر. بوردا کوروغلونون عاشیق جنونون بو شعرى یادیم اوشور کی دئیر:

عزیزیم اوردو بادا
 بو یول گندر اوردو بادا
 قوشوندا سرکرده گرک دیر
 وئرمه سین اوردو بادا

يا اينكى عاشيق جنون دئير كى:

ايگيد اولان هنج آيريلماز ائليندن
ترلان اولان سونا وئرمز گولوندىن

او اوشاقلار ايسته ييردى هرەسى بير به بير ترلان اولسونلار و سونا وئرمە سينلر ائل گولوندىن، دوشمانا باج وئرمە سينلر، باج آل سينلار و باج وئرمە مە گى اؤرگش سينلر. قورخماسينلار كى قاباقدا بوتون دستە دير و دستە يە هجوم آپاران بير نفردى، او بير دنە ضعيف اوشاق دئمە سين بولار بير قوشوندى بير آدام بير قوشونا اؤزون وورسون و بو اومودونان اؤزون وورسون كى من گئديرم و حتما دە غلبە چالاجام، گئديرم فتح ائلمە مە غە، بو روحىە نى بو يوتمك و قوئلنديرمك، اوميدى چوخالتماق، بو بير- بيريندىن هاوار دورماق، بير- بيرينى محكم ساخلاماق، انسان انسانى ساخلاماق، انسان قوشونو ساخلاماق، بو ياراشير ۷۲ كرلا شهيدلرينە. بير- بيرلرينين اليندىن ياپيشماق، دئمك اولار كى دين معناسى دير. انسان ساخلاسين، وطن ساخلاسين، تورپاق ساخلاسين.

بئله نتيجه آلماق اولار كى او زامانين شرايطى آغير ايدى، كندلر هجوماً معروض قاليب ياغمالانا بيليرديلر، بو اويونلار لا اوشاقلاردا مقاومت حيسسى ياراتماق اوچون، كنددن دفاع ائتمك اوچون ائليندىن- طايافاسيندان مدافعه ائتمك اوچون بو روحىە دە انسانلار ياراتمالى....

آشاغيدا آچيقلانماق شهر كندى نين اوشاق اويونلاريندان اولان كولو (kolu) اويونونو حؤرمتلى صاحيبىمىز سؤيله ييب و منيم طرفيمدن (محمود يوسف زاده) يازيبا آلينميشدير.

اويونون آدى: كولو (kolu)

(او اوزون ادا اولونور)

بؤلوشمە بئله دير كى، هر شخص اؤزونه بير يولداش تاپماليدير كى، جوت تشكيل وئرسينلر، هر شخص اؤز تيمين گوجلوق قيلماق اوچون قوئلى و سئوتر اوشاق سئچمك ايسته يە جك دير. اولاً بيلر كى ۵ جوت اولسونلار يا ۷ جوت يا داها چوخ جوت لر.. بير دنە دؤرد طرفى باغلى اولان بير حصار يا حياط نظره آلينير، بو حصار يا حياط محدوده تعيين اولونور و اويون ائناسيندا كيسمە بوردان چيخماغا حقى يوخدور و چيخان كيسمە اخلا ائدير و اونون تيمى اودوزارق اورتايا گلە ليدير. باشلانيش اولارق پوشك و قرعە ايله جوتلرين بيرى (ايكى يولداش) اورتايا ساليماق، اويونو سئچيلن جوت باشلا ياق دير، بو ايكى يولداش ال-اله وئريب ايكى نفرليك بير زنجير دوزەلدە لى ديلر، قالان اوشاقلار محوطە دە داغلا جاقلا و بو ايكى يولداش ال-اله ياپيشديقلارى حالدا اوشاقلارى قووب بير نفرين قولوندىن توتماغا چاليشا جاقلا، باجاردىقجا

قوللارین گئن توتمالی دیرلار کی قاجانلاری توتا بیلسینلر، قالان اوشاقلار آزاد اولاراق حصارین ایچهریسینده دولانیب اویان بویانا قاجیرلار و بو جوتلر ال-اله وئریب اونلاری قووالاییرلار و آزاد اولانلار، ال لری ایله قاجانلارین قوللاریندان توماغا جهد ائدیرلر، اگر بیر نفری توتا بیلسلر اونو ساخلایاجاقلار و او دا اؤزون قورتارماغا چالیشاجاق، اگر بیر شخص توتولورسا اونون یولداشی گلیب الین اونا وورونجایا کیمی دؤرده کی اوشاقلار اونو دؤیمه یه باشلا یاجاقلار، یولداشی گلیب الین ووراندا دؤره کؤته یی کسلیلر و او تیم اودوزان تیم اولاراق اورتایا دوشور و یئنی زنجیر بو تیم اولور، او لحظه بوتون اوشاقلار قاجماغا باشلاییر کی، مبادا تازا اورتایا دوشنلر یعنی کؤتک یئین و دوستو اونلاری توتماسین...

اویونون قانونلاریندان بودور کی، اگر قووان شخصلرین ال لری بیر-بیریندن آیریلسا و زنجیر قیریلسا دورده کی اوشاقلار بیر داها یاپیشانا کیمی اولاری دؤیه جکلر...

اگر اوشاقلارین بیر قورخوسوندان حصارین دوواریندان یا قاپی دان ائشیگه چیخسا اوشاقلار اونو دؤیمه یه باشلایاجاق و دوستو گلینجن اونو دؤیه بیلرلر و دوستو گلنده بولار یعنی زنجیر اولاجاقلار و...

اوشاقلار صدمه گؤرومه سین دئییه کؤتک و دؤیمه اساسن باشدان آشاغی اولار.

اویونون آدی: اوسته چیخار (تک قیچلی)

بؤلوشمه بئله دیر کی، هر شخص اؤزونه بیر یولداش تاپیب، جوت تشکیل وئرسینلر، هر شخص اؤز تیمین گوجلوق قیلماق اوچون قوه لی و سنوئر اوشاق سنچمک ایسته یه جک دیر.

بو اویوندا جیزیق چکیلرک بیر محوطه یا میدان تعیین اولونور، بو اویوندا محوطه یا میدان کیچیک اولمالی و میدانا «مارا» دئییلیر. پوشک ایله ایکی نفر یعنی جوتلرین بیر دوشه جک وسطه، ایلك اولاراق اورتایا دوشن بو اوشاقلار کورک-کوریه دایانیب بیر قیچلارین دا قالدیرمالی دیرلار، بونلار بیر قیچلی حرکت ائدیجی جیزییغن ایچینده اولان اوشاقلاری توماغا چالیشاجاقلار و اوشاقلار دا قاجاجاق لار و یئری گلنده بیر قیچلی لاری ایته له مه یه چالیشاجاقلار، البته توتولماسینلار دئییه دالیدان و کورکلریندن ایته له ییرلر.

تک قیچلی لاردان بیخیلان کس دوستو گلینجه دؤیوله جک و کنار اوشاقلاردان توتولان شخص دؤیوله جک و دوستو گلیب اونا چاتاندا و الین واراندا دؤیوله کس یله جک و توتولان شخص اودوزوب دوستو ایله برابر اورتایا گیره جک و تک قیچلی اولاجاق لار و قالان اوشاقلار تئز قاجاجاقلار کی، یئنی حریف اولاری توتماسین.

بو اویوندا اودوزوب و اورتایا دوشمک اوندان عیبارت دیر کی یا شخص توتولور یا قاجاندا آیاغین جیزیق دان ائشییه قویور.

جیغاللیق اولماسین دئییه بیر حاکیم تعیین اولور و حاکیم نظر وئریر کی کیمین آیاغی جیزیق دان چیخمیش یا کیم اخلال ائتمیش دیر.

سحرمد لر

(قوشما جالار)

سیجیرلمه‌لر (قوشماجالار) حاقیندا

علیرضا صرافی

اوشاقلارین سؤز خزینه‌سی چوخالسین و دیل‌لری داها دا آچیلسین دئییه، کئچمیش زامانلاردان بوگونه کیمی چوخلو سیجیرلمه یا قوشماجا یارانمیشدیر. چوخ قدیم چاغلاردان آغیزدان آغیزا، نسیلدن نسیله دولاناراق الیمیزه چاتمیش قوشماجالارین فورم باخیمیندان اؤزونه مخصوص اؤزللیکلری وار: قوشماجالار یئددی هیجالی شعرلردیر، اوندا قافیهلرین عمومی دوزولوشو بئله‌دیر: (AA BB CC DD ...)

اوندان علاوه میصراعلار بیر بیر اوشاغین یادینا دوشسون دئییه هر بیتین اولینده گلن کلمه‌لر اوندان قاباقکی میصراعدا دا گلمیشدیر کی بو دا شعرلرین خاطیرلاتماسیندا یاخود تداعی- معانی اولماسیندا اوشاغا یاردیمچی اولور. مثلا آشاغیدا وئرلن مشهور «اوشودوم ها اوشودوم» قوشماجاسینین تبریز واریانتیندا آلتینا چیزگی چکیلن کلمه‌لر دئدیگیمیز کیمی تکرارلانمیشدیر:

اوشودوم ها اوشودوم	اثرکج قازاندا قاینار	داری نی سپدیم قوشا
داغدان آلمدا داشیدیم	قنبر یانیندا اوینار	قوش منه قاناد وئردی
آلماجیغیمی آلدیلار	قنبر گئتدی اودونا	قانادلان دیم اوچماغا
منه طولوم قیلدیلار	قارغی دگدی بودونا.	حق قاپیسین آچماغا
من طولوم دن بزارام	قارغی ^۲ دئییل قمیشدی	حق قاپیسی کیدلی
درین قویو قازارام	بئش بارماغی گوموشدو	کلید دوه بویوندا
درین قویو بئش گئچی	گوموش و وئردیم تاتا	دوه گیلان بولوندا.
هانی بونون اثرکجی ^۱	تات ^۳ منه داری وئردی	

و... الخ

^۱- اثرکج: اثرک کئچی، تکه

^۲- قارغی: نئیزه، قامیش

تبریزده یایغین اولان بیر نئچه قوشماجا

زهره وفایی

(بو قوشمالار زهره خانیم وفایی نین سایالار کتابیندان آلینمیشدیر.)

■ آ تئشتی، تئشتی، تئشتی

آ تئشتی، تئشتی، تئشتی
ووردو گیلانی کئچدی.
ایکی خوروز ساواشدی،
بیری قانا بولاشدی.
قان آحدی، چایا دوشدو.
چایدان بیلدیر چین اوچدو،
بیلدیر چین بیللی - بیللی،
گل اوخو بیزیم دیلی!
بیزیم دیل اورمو دیلی.
اورمو بوردان اوزاقدی،
دریا اوندان قاباقدی^۱

□ سون زامانلاردا بارانان قوشمالارلاردا دا اؤرنک اولاراق آشاغیداکیلاری گؤستریمک اولار:

■ کئچل، کئچل، کئچل بامیه

کئچل، کئچل بامیه
گئتدی مریضخانه یه.
مریضخانا باغلیدی
کئچلین باشی یاغلیدی.
کئچل دئیر وای باشیم
قازاندا قاینار آشیم.
آشیمی ایچن اولایدی
باشیما س.. اولایدی.^۱

۳- تات: تورکلرله قونشولوقدا، بعضا ده ایچ- ایچه یاشایان و دیل لری تورکجه اولمایانلار وئرلن آد. تات هم ده کؤچری قارشیسیندا کندلی دئمکدیر.

۱- زهره وفایی - سایالار صص ۳۲ و ۳۳

■ میندیم فایتونا

میندیم فایتونا
آتار ییخیلیدی.
میندیم داشقایا
تکری سیندی.
میندیم ائششگه
ساغ قیچی سیندی.
میندیم قاطیرا
سول قیچی سیندی.
میندیم ماشینا
بنزین قورتولدو.
گئتدیم ناهارا
ناهار قورتولدو.
گئتدیم ائومیزه
دووار ییخیلیدی.
قالدیم آلتیندا
یاخام قورتولدو.^۲

■ تورشولو آش ایچمرم

تورشولو آش ایچمرم،
دروازادان گئچمرم.
دروازا منیم اولسون،
قیرمیزی دونوم اولسون.
گئییم، گندیم تهرانا
تهراندا توپوم اولسون.
قیزلار گلسین توپوما
قوربان اولسون بویوما.

^۱ - زهره وفايي - سایالار ص ۳۲

^۲ - زهره وفايي - سایالار ص ۳۳

تبریزدن ایکی سیجیرلمه

علیرضا صرافى

● آخوت منى اوخوتدى

(سیجیرلمه تبریز آغزیلا یازیلا آیینمیشدیر)

بو سیجیرلمه‌نى ایلك دفعه بۇیوک شاعیریمیز رحمتلیک حبیب ساهیردن ائشیتیمیشم، سیجیرلمه‌ده ماراغیمی چکن ایکی نؤکته وار:

۱- آخوت و اوخوت: بیرینجی مصرعدا آخوت و اوخوت سؤزلرینین بیر آرادا گلمه‌سی منیم‌چون دوشوندوروجو اولدو، بعضی اتیمولوقلارا گؤره "آخوت" سؤزو اوخوماق فعلیندن عمله گلمیش و اوخوتان یا اوخودان (معلم) آنلامیندادیر.

۲- اصفهانین ایتلری: اصفهان سؤزو قدیم‌لر اسپهان، سپاهان و اسپاگان و سپاگان کیمی یازیلیمیشدیر، بعضی مورخلر او جمله‌دن یاقوت حموی اسپگ یا سپگ سؤزونو هم اوردو، هم ده ایت آنلامیندا معنالامیشلار. سانیرام آذربایجان و آنا تولودا دا ایشلنن "کۆپک" سؤزو "سپگ" له عینی کۆکدن اولاییلر.

قئید ائتمک لازمدیر کی تات منشالی خلقلرده ایت مقدس حیوان اولوب، تۆتم ساییلارمیش. سیستان یا سجستان ولایتی‌نین آدی دا همین کلمه‌یه باغلی‌دیر. بو سیجیرلمه‌ده ایشلنن "اصفهان ایتلری" افاده‌سی همین شهرین اسکی زامانلاردان ایت‌له باغلیلیغی سرگیلنمیشدیر.

آخوت منى اوخوتدى

قره^۱ ساچیمی توخوتدى

قره ساچیمین شیوه‌سی

قیزیلداندی دویمه‌سی

قیزیل لاری یوحله‌دوخ^۲

اصفهان یوللادوخ

اصفهانین ایتدری^۳

اولکوتدولر آتاری^۴

۱- قارا

۲- ایتلری

۳- ایتلری

۴- ایتلری

۱- قارا

۲- یوکله‌دیک

آتیم نییه کیشنی سن؟^۱
 آرپا- سامان ایستی سن؟^۲
 آرپا- سامان هاردولی^۳
 شاه ائوی شاهدا اولی
 شاه قیزی خالی توخور
 اوستونده بیر گول توخور
 گول اوسده بولبول اوخور
 اونان کیچیج^۴ قردشی
 آلاسه کلامین اوخور.

● قوالی چالا- چالا

بو سیجیرلمه‌نی اوشاقلیقدا آنام (قمر خانیم نقشینه- ۱۳۰۶ تبریز- بئش کلاس سوادى وار) اؤیردیب و او زامانلار یادیما قالیب، عینی ایله آشاغیدا یازیرام:

قوالی چالا- چالا گئتدیم باغا
 باغداکی قیزلارینان اویناماغا
 ال آتدیم کیچیج قیزین ممه‌سینه
 بؤیوک قیز هرایلادی ننه‌سینه
 ننه‌سی چیخدی دامما، بی داش ووردو قابیرقاباما
 قابیرقامی توتا- توتا گئتدیم خانا
 خان دئدی: قاشی قره، گؤزو قره
 نه دوشموسن بو چؤلله
 وئررم سنی ایگیتدره^۵
 باغلالتدیررام سؤیوتدره^۶
 یوگوتدوررم آغ ایتدره
 اوزون- اوزون اوزاتدیلا
 قابیرقامی دوزتدیلا
 دئدیلا: آتینا آرپا وئرین
 کیشنه‌مه‌سین
 ایتینه سوموح^۷ وئرین
 دا هورمه‌سین

۷- سوموک

۵- ایگیتله
 ۶- سؤیودله

۳- هاردا اولار
 ۴- کیچیک

۱- کیشنه‌بیرسن
 ۲- ایسته‌بیرسن

زنگاندان ایکی سیجیرلمه

موسی موسوی

قایناق شخص: آمنه داداشی، ۷۱ یاش، زنگان، ایجروود
(سیجیرلمه لر زنگان آغزیلا یازییا الینمیشدیر)

● ها بللی بللی بللی

بسم الله الرحمن الرحيم
ها بللی بللی بللی
ناخیر گلیر دؤرد الی
بیر الینده پیه سی
بیر الینده کؤکه سی
ها توشدو، توشدو، توشدو
ویردی گیلانی گئچدی
ایکی خوروز اللشدی
بیری قانا بلشدی
قان گئتدی چایه دوشدو
چایدان بیلدیرچین اوشدو
بیلدیرچین آلا داغدا
یوواسی غلبیر باغدا
قین قالا قوس، قین قالا قوس
بیریسی کهر، بیریسی بوز
میندی بوزون بوینونا
تؤندو خالخال یولونا
خالخال یولو داشلی دی
آنام گوزو یاشلی دی

آنام قاتىخ چاليردى
 پيشىك باشين باتيردى
 پيشىك كىمين پيشىگى
 جامال بئىين پيشىگى
 جامال بئىين اۋيو^۱ وار
 اۋيوندە بير لوطو وار
 اللى باتمان گ... تو وار
 اون بئش دنە اينئگى وار

● اليمى پىچاق كسىبىدى

اليمى پىچاق كسىبىدى
 دستە پىچاق كسىبىدى
 ياغ گتيرين ياغلىياق
 دىسمال گتيرين ياغلىياق
 دىسمال دۋو^۲ بوينوندا
 دۋو^۲ گىلان يولوندا
 گىلان يولو سربەسر
 ايچىندە ميمون گزر
 ميمون دوغار بير اوغلان
 آدينى قويار سولئيمان
 سولئيمان گئدر اودونا
 قارقا باتار بودونا

سونقور^۱ سيجيرلمه لر يندن

(قور قور قورواغه)

سعید خورشیدی

اڤديت و ايضاحات: علي رضا صرافي

قور قور قورواغه^۲
آتئلى^۳ كوچه باغه
كوچه باغه تۇز چئخدې
قئرمئزى تۇمان قئز چئخدې
قئز دوغدى بير اوغلان
آرينى^۴ قورئله^۵ پهلوان
پهلوان گيتدى بيچئنه
اوراغ دئيدى قئچئنه
ياغ گئترو^۶ ياغلياخى^۷
دسمال گئترو باغلياخى^۸
دسمال بابام بيلئنه^۹
بابام شيروان يولئنه^{۱۰}
شيروان يولى سروه سر^{۱۱}
ايچئنه ماهى گزر

۱- سونقور شهرى كرمانشاهان اوستانيئدادير. بو شهر و اطرافينداكى بير نئچه كند مخصوص بير توركجه شيوه يله دانيشيرلار، سونقور شيوه سينده بعضى "D" صاميتلىرى "R" كيمى، و بعضى "B" صاميتى ايسه "V" كيمى تلفظ اولونار، اوندان علاوه سونقوردا Ö و I صائيتلىرى ده يوخدور.

۲- قورباغا

۳- آتيلدى

۴- آدينى

۵- قويدولار

۶- گتيرين

۷- ياغلاياغين

۸- باغلاياغين

۹- بئلينده

۱۰- يولوندا

۱۱- سربه سر

ماهی لرو^۱ سجاغی^۲
 اصفهانو پیچاغی
 اصفهان سنه نه گلمی^۳
 آتلو قره^۴ خوش گلمی
 ووردئم^۵ قوشی اوچئردئم^۶
 ییدی^۷ دئننه گیچئردئم
 ییدی دئننه، آی ییدی دئننه
 ییدی قارداشئم اولئیدی
 آرواری^۸ خاتون اولئیدی
 اوزی گولابتون اولئیدی
 فیروزه، آی فیروزه
 خوری^۹ آپار خوروزه
 قارداشئم بو گجه بئزدهری^{۱۰}
 دانه گجهسی^{۱۱} سئزدهری^{۱۲}
 بو دسده گول بیچاوله^{۱۳}
 او دسده گول بیچاوله
 گولوو^{۱۴} سوئی ایچاوله

-
- ۱- ماهی لرین
 ۲- سانجاق، بالیق توتماق اوچون ایشلنن باشی ایتری اینجه سانجاق، فا. قلاب ماهیگیری
 ۳- گلمیش
 ۴- قارا آتلی
 ۵- ووردوم
 ۶- اوچوردوم
 ۷- یئددی
 ۸- آروادی
 ۹- خبری
 ۱۰- بیزدهدی
 ۱۱- بیر دهاکی گنجه، ساباه گنجه
 ۱۲- سیزدهدی
 ۱۳- بیچرلر، ادربایجانین بعضی یا اردبیلده بیچنیلده دئییلدیگی کیمی
 ۱۴- گولون

بیر سیجیرلمه دن قزوین، همدان و ساوه واریانتلاری حسین قاراقانلی

■ قزوین، قاراقان - عباس آباد:

ایمی پیچاخ کسبیدی
ایمی پیچاخ کسبیدی
دسته پیچاخ کسبیدی
یاغ گتیرین یاغلوپاک
دستمال ویرین باغلوپاک
دستمال دوه بونوندا
دوه گیلان یولوندا
گیلان یولو سر به سر
ایچینده ماهو گزر
ماهونو ووردوم داشونان
گوزلری دولدو یاشونان
ماهو دوغدو بیر اوغلان
آدون قویدو سلیمان
سلیمان گئددی اودونا
قارغا باتدی بودونا
قارغا دییل قمیشدی
بئش بارماقو گوموشدی
گوموشلری ایتیردی
هندوستانا یتیردی
هندوستانین آتلاری
منی گوردو کیشنه دی

■ قزوین - بویین زهرا:

بویانا قاشدیم توتاندی
بویانا قاشدیم توتاندی
آلماروم توکندی
پیچاق ایمی کسیدی
یاغ گتیرین یاغلیک
دسمال گتیر باغلیک
دسمال دوه بونوندا
دوه گیلان یولوندا
گیلان یولو سر به سر
ایچینده ماهو گزر
ماهی لری هایلادیم
امیرخانی پایلادوم
امیرخان بیر خاندی
بورکونون اوجی یاندی
آرواد آلدی دابانسیز
اوغلان دوغدی قولاخسیر
آدین قویدو اردشیر
اردشیر گئددی اودونا
قارغی باتدی بودونا
بئش بارماغیم گوموشدو
گوموشچولر ایش توخور
ایچینده بولبول اوخور

منده دارو يوخودو
 خان قيزينده چوخودو
 خان قيزى قالو توخور
 ايچينده بولبول اوخور
 اونان كيچيك قارداشى
 تارونون كلامين اوخور

■ ساوه، نوواران - آغداش كندى:

زيبىلى زيبىلى زيبده

زيبىلى زيبىلى زيبده
 گل خمير ائيله
 اليم پيچاق كسيدي
 ياخلاق گتير ياغلويوم
 باقلوق گتير باغلويوم
 ياقلوق دوه بوينوندا
 دوه گيلان يولوندا
 گيلان يولو سربه سر
 ايچينده ماهو گزر
 ماهو دوغار بير اوغلان
 آدونو قويار سليمان
 سليمان گندر اودونا
 قازما دگر بودونا
 بارماقلارى قميشدى
 قميش دگيل گوموشدو
 گوموشلرى نئيلهدى
 يئتيردى سجستانا
 سجستانون آتلارو
 مندن آرپا ايستهدى
 منده آرپا يوخودو

تات قيزينده چوخودو
 تات قيزى گليم توخور
 يانوندا بلبل اوخور
 بلبل گندر بيچينه
 اوراخ دگر قيچينه
 ياقلوقلارو تاپالار
 باقلوقلارو تاپالار
 ياقلوقونان ياغلارلا
 باقلوقونان ياغلارلا

■ همدان، بهار:

بو يانه گئتديم توتوندى

بو يانه گئتديم توتوندى
 او يانه گئتديم توتوندى
 آى بابالر بوتوندى
 آى بابانين پيچاغى
 دوشدى قولومى قيرتيم قيرتيم ائيلهدى
 ياغ گتيرين ياغلييك
 دسئمال گتيرين ياغلييك
 دسئمال دؤوه بونونده
 دؤوه كشان^۱ يولونده
 كشان يولى سر به سر
 ايچينده آهو گزر
 آهو دوغدى بير اوغلان
 آدينى قويدى سؤلئيمان
 سؤلئيمان گئتدى بيچينه
 ييخيلدى آرخ ايچينه
 اوراق دئيدى قيچچينه

اورمونون «هېسنه» قوشما جاسى مختلف روايتلىرى ايله

محمد رضا اسماعيل زاده

بىرىنچى روايتى:

آهونون بالالارى
منى گوردى آغلادى
ائتگيمه قىغلادى
ائتگيم بۇلوح بۇلوح
قورباغا دليح دليح
حسن بگين نهىى وار
گۇيه چيخان آتى وار
اوينده بىر لوتى وار
اللى باتمان گ... وار

ايكىنچى روايتى:

قنبر گئديب اودونا
قارقا باتيب بودونا
قارقا دئييل قميشدى
قميشى وئرديم تاتا
تات منه دارى وئردى
دارينى سېدويم قوشا
قوش منه قاناد وئردى
قانادداندويم اوشماغا
حق قاپيسين آشماغا
حق قاپيسى كيليددى
كليد دوه بوينوندا

هېسنه آى هېسنه
هېسنه بىر قوش ايدى
باغچايا قونموش ايدى
بى اوغلو گورموش ايدى
اوخوينان وورموش ايدى
بى اوغلوندان بئزارام
كتان كوينچ يازارام
كتان كوينچ ميل - ميلى
گل اوخو بيزيم ديلي
بيزيم ديل «اورمو» ديلي
اورمودان گلن اتلار
آغزينا دارى چاتدار
تات منه دارى وئردى
دارينى وئرديم قوشا
قوش منه قانات وئردى
قاناتلاندويم اوچماغا
حق قاپيسين آچماغا
حق قاپيسى كيليددى
كليد سروان يولوندا
سروان يولو مين وزر
ايچينده آهو گزر

دَوَہ شیروان یولوندا
 شیروان یولو سر به سر
 ایچینده میمون گزر
 میمونون بالالاری
 منی گوردو آغلادی
 تومانینا قیغلا دی

اوپونجو روایتی:

اوستوب ایدی، ها اوستوب ایدی،
 او کیشی منیم دوستوم ایدی.
 گئتدی گیلانا گلمه دی،
 یایلینیم آلدی وئرمه دی.
 یایلینیمین اوجو زیل قارا،
 یوللادیم پیغمبره.
 پیغمبری اؤلدوردولر،

آغ بالا گئیدیر دیلر.
 آغ بالانین ساققلاری،
 گوموشدن وار بیساققلاری.
 ووردوم صاندیق آچیلدی،
 اینجی لی مرجان ساقیلدی.
 اینجی لی مرجان فیلفیلی،
 گل اوخو بیزیم دیلی.
 بیزیم دیل اورمو دیلی
 اورمودان گلن آتلار،
 آغزیندا یوین چاتلار.
 هئوانین آغاجلاری،
 بار گتیرمز باشلاری.
 ووردوم باشی اوزولدو،
 ائل یایلاغا دوزولدو.
 ائل یایلاقدان گلینجه،
 یاری جانیم اوزولدو.

ایکی قوز

خوراسان تورکلری سیجیرلمه لریندن

علی اکبر رحمانی

اندیتور: اسماعیل سالاریان^۱
ایضاح و حاشیه‌لر: علیرضا صرافی

ایکی قوز، ایکی قوز،
بیری جیران، بیری بوز
چالا، چالا، گئدیله
خوماری بی یه یتیره‌ی،^۲
چرخینگ پرری بار^۳
پئر پئر دن قوشو بار^۴
ایکی حوسنو باراشدی،
بیری سی قانا بالاشدی^۵
چالا- چالا، گئدی^۶

۱- جناب مهندس اسماعیل سالاریان خوراسان تورکلری نین تانینمیش و دگرلی فرهنگی سیمالارینداندیر بو اوشاق شعری آلتیندا بئله بیر ایضاحات یازمیشلار:

توضیح: سراینده و نویسنده‌ی اشعار عامیانه و فولکلوریک تورکی توده‌ها و عامه مردمان تورک خراسان هستند که سینه به سینه حفظ شده و به زمان ما رسیده است و حال نوبت ماست که آنرا حفظ و با آموزش به فرزندانمان آنرا به نسل‌های بعدی منتقل کنیم. این شعر را علاوه بر جناب رحمانی و سرکار خانم قاسم‌آبادی و محمد خسروی با لهجه‌ی تورکی بجنوردی در وبلاگهای شخصی منتشر کرده‌اند و ما نیز آنرا به زبان ادبی ویرایش و مجدداً منتشر کرده‌ایم.

نکته: قوانین دستوری بخصوص قانون هماهنگی اصوات ترکی در محاوره ترکی خراسان بکارگرفته نمی‌شود.

۲- یتیری: یتیرک

۳- بار: وار

۴- "چرخت پر دارد"، منظور سازت ما را شاد می‌کند. (سالاریان)

۵- بالاشدی: بلشدی

۶- گئدی: گئتدیک

دَره يه پټرئ لدئ^۱
 دره سويو قوررودو
 باليقلارئ چوررودو
 باخدیم سکینه، قالی توخویا^۲
 درختده^۳ بولبول اوخویا
 آتاسئ قورآن اوخویا
 میخی می شوردا قاخدیم^۴
 سکینه به چوخ باخدیم
 سکینه جان، سکینه
 اؤزینگئ بئرمه گونه^۵
 گون سنئ یاخردئ
 اوریمه چاخردي
 سکینه نینگ آتاسئ
 بیردن چوخاردئ^۶ سسئ
 جلیقه سینئ، بیچدیلن
 بش ایز تومان گئشدیلن^۷
 ها شده، شده، شده
 گلینگ گئده ی مَشده
 ایمام بیزه یار اولسون
 چاغامیز اوغلان اولسون
 میندیم جیران بونینا،
 دوشدوم عرب یولینا
 عرب یولو پیوسته،
 یار گؤزو خومار بسته،
 قوجاجان، قوجاجانای
 چرخینگئ بی چالای^۸

۱- شادی کنان به دره رسیدیم (سالاریان)

۲- توخویا: توخویور، توخور

۳- درختده: آغاجدا

۴- میخ "اسیم" را همانجا کوبیدم. (سالاریان)

۵- اؤزونو وئرمه گونه

۶- چیاخاردی

۷- {گلینلیک} جیلیققاسینی بیچدیلر، بش یوزتومن باشلیقدان کنچدیلر

۸- منظور سازو آوازت را روبراه کن (سالاریان)

همدان بۇلگەسىندە بىر قوشماجانىن اوچ واريانتى

شىروان دان، كورىجانا

علىرضا صرافى

همدان اوستانى نىن اكثراھالىسى توركچە دانىشار، همدانىن قوزئى و شرق بۇلگەلىرى رزن، كۇورنگ (كبوتر آھنگ)، بهار، پامبىلى (فامنىن)، قروھى درجىزىن، قھاوند، شىرىن سو، گول تپە، علبىدر، شرا و... تامامىلە توركدىللى خالقدىر، همدانىن غربىندە اولان اسدآباد شىھرى ايسە قدىملر تامامىلە تورك اولدوغونا رىمان ايندى يارى تورك و يارى لك يا كورددور، همدانىن جنوبوندا اولان ملاير شىھرىنىن اكثرىتى لور اولمالارىنا راغما اطرافىندا توركلرىن سايى آز دىيىل، منىم تخمىنىمە گۇرە همدان استانى اھالى سىنىن يارىسىندان چوخو تورك، يارىسىندان آزى ايسە فارس، لور، لك و كورد دىللى دىر. فارسلا اكثرا همدان، تويسركان و نھاوند شىھرلىرىندە، لورلار اكثرا همدان اوستانى نىن جنوبوندا يعنى ملاير شىھرى ائلەجە دە ملاير، نھاوند، تويسركان شىھر اطراف كندلىرىندە، كوردلر و لكلىر ايسە اسدآبادىن بعضى كندلىرىندە (بوگون شىھرىن اۋزوندى دە) ياشارلار.

همدان اوستانى نىن بوتون تورك، قارس لور و كورددىللى اھالىسى مسلمان و اونايكى ايماملى شىعە دىر.

همدان شىھرىندە آز سايىدا بىر قروپ يھودى آزينلىق دا ياشارلار، بونلار دىلى اسكى تات (اسكى پھلوى) دىر.

آشاغىدا همدانىن جنوب غربىندە يئرلشن اسدآباد شىھرىنىن سىراوند كندىندە ثبت اولان بىر قوشماجانى سىزىنلە پاىلاشىرىق:

بىر نفر بۇيوك آدم (مثلا اوشاغىن آناسى) اوشاقدان سوروشار:

جوجە جانىم گل گۇروم!

سورمەدانىن وئر گۇروم!

اوشاق ايسە جواب وئرر:

سورمەدانىم بازاردا

بازار قاپىسى كىلىددى

كىلىد بابام چىنىندا

بابام شىروان يولوندا
شىروان يولە سربسر
ايچيندا جئيران گزر
جئيران دوغار بير اوغلان
آدينى قويار سليمان
سليمان گئدر ييچينه
يىخيلر ارخ ايچينه
سققلى باتر گيل ايچينه

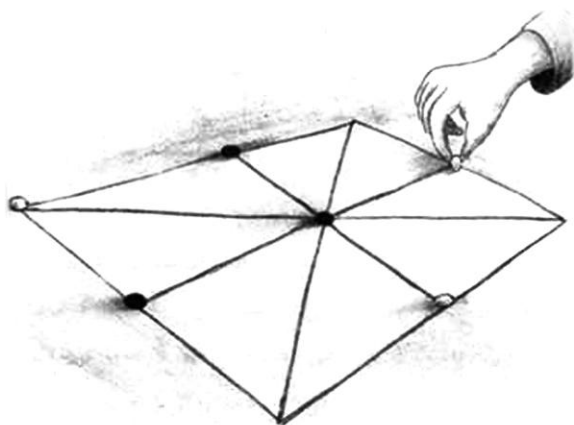
همين قوشماجا همدانين باشقا يئرلرينده ده اوشاقلارين ديللر ازيريدى. و طبعى اولارق
فرقلى واريانتلارى وار. ميثال - چون قوزئيينده كؤورنگه ياخين "كوريجان" دا شىروان سؤزو
يئرینه گيلان دئييلر:

كيليد بابام چينيندا
بابام گيلان يولوندا
گيلان يولە سربسر
ايچيندا جيران گزر

همدانين شرقينده يئرلشن شرا بؤلگه سينده (نشر، مسلم آباد و... كندلرينده) شىروان و
گيلان سؤزلرى دئييل، اونون يئرینه "كوريجان" سؤزو ايشلديلر:

كيليد بابام بئليندا
بابام كوريجان يولوندا
كوريجان يولە سربسر
ايچيندا ماهى گزر

اوپونلار

بازی‌های فولکلوریک کودکان در آذربایجان

ناصر زارع

😊 یئددی دوز یا هفت سنگ

در این بازی، افراد به دو گروه مساوی تقسیم شده و هر کدام یکی از بازیکنان خود را به عنوان سردسته و رهبر تعیین می‌کنند. یک گروه در فاصله‌ی معینی از محل هفت سنگ، که روی هم چیده شده‌اند قرار می‌گیرند تا به نوبت با توپ تنیس سنگ‌ها را مورد هدف قرار داده و بزنند.

گروه دوم نیز در پشت هفت سنگ، منتظر نتیجه می‌مانند. تا هرگاه توپ پرتاب شده توسط گروه اول به هفت سنگ برخورد نکرد، فوراً جایشان را با آن گروه تعویض کنند. ولی اگر برخورد کرد و آرایش آن‌ها را برهم زد، توپ را برمی‌دارند و با پاسکاری و هدف‌گیری سعی می‌کنند نفرات گروه اول را با توپ بزنند که اگر اصابت کند، طرف از دور بازی خارج می‌شود. همچنین نفرات گروه اول در هر فرصتی که به دست می‌آورند به سراغ سنگ‌ها می‌روند تا آن‌ها را روی هم بچینند و یک امتیاز بگیرند. مشخص است که برای انجام چنین کاری، یکی از دوستان بایستی خود را به خطر انداخته و یارش را در مقابل ضربات توپ پوشش دهد. ولی اگر باز هم مورد اصابت توپ قرار گرفت و از بازی اخراج شد، دیگری کار را به اتمام می‌رساند. چنانچه بازیکنی باقی نمانده باشد، بازی تمام و در دور بعدی، جای و نقش گروه‌ها تعویض می‌شود.

قوانین بازی:

- ۱- هر کاری که باعث آسیب رسیدن به بازیکنان گردد ممنوع است.
- ۲- هر بازیکنی که با توپ او را بزنند باید از دور بازی خارج شود.

● گیزلن پانچ، شوبه شوبه یا گوز یومدو (قایم باشک یا سوک- سوک) (همه رده‌های سنی)

ابزار خاصی برای این بازی نیاز نیست. فقط باید محیط مناسب باشد. تعداد بازیکنان هر چند نفر می‌تواند باشد. در این بازی تعداد نفراتی که گرد هم آمده‌اند، ابتدا یک نفر را با قرعه انتخاب می‌نمایند تا چشم‌هایش را بسته و رو به دیوار بایستد و جایی را نگاه نکند. سپس بقیه نفرات آرام و بی سروصدا خود را در پشت بوته‌ها، درختان، چاله‌ها و نقاطی دور از دید فردی که چشمان خود را بسته پنهان می‌کنند و فردی که چشم گذاشته، شروع به شمردن کرده و هر از گاهی صدا می‌زند: "گلیم" اگر فردی نتواند قایم شود فریاد می‌زند "گلمه" و در غیر اینصورت نفر چشم بسته اگر صدایی نشنود مطمئن می‌شود که همه قایم شده‌اند. به اطراف سرک کشیده و به محض رؤیت یکی از نفرات سریعاً به جایگاه اصلی و اولیه برگشته و زودتر از آنان دستش را به دیوار می‌زند و می‌گوید: "شوبه، سنی گوردوم" اگر این فرد بتواند همه را پیدا کرده و قبل از آن‌ها خود را به جایگاه پیش‌بینی شده برساند نفرات دیگر برای انتخاب فردی بجای وی، مخفیانه برای خود اسامی را مشخص می‌کنند. مثلاً برای تک تک افراد اسامی گل‌های مختلف را گذاشته و به نزد این فرد می‌آیند و نام گل‌ها را می‌شمارند. اسم هر گلی را که این فرد انتخاب کند آن فرد بجای وی مجبور خواهد شد چشمان خود را ببندد تا دیگران دوباره قایم شوند. چنانچه افراد هیچکدام پیدا نشده و یا قبل از آنکه دیده شوند خود را به جایگاه معین شده برسانند فردی که چشم خود را بسته بود مجبور است دوباره چشمانش را ببندد تا دوباره بازی ادامه یابد. همچنین اگر بتواند عده‌ای را پیدا کند و عده‌ای قبل از دیده شدن، خود را به جایگاه تعیین

شده برسانند قرعه کشی جهت چشم‌بندی بین نفراتی انجام می‌پذیرد که دیده شده‌اند. این بازی فعالیت بدنی اندکی دارد. اما از نظر روانی جهت کودکانی که از تنهایی و تاریکی می‌ترسند بسیار مفید می‌باشد و اعتماد به نفس زیادی را موجب می‌شود.

قوانین بازی:

- ۱- کسی که چشم می‌گذارد، تا آخرین شماری عدد توافق شده را باید بشمارد و چشمانش را باز نکند.
- ۲- بعد از اتمام شمارش، هرکس که به چشم دیده شود و فردی که چشم گذاشته به اصطلاح شوبه کند فرد سوخته است.
- ۳- هر کاری که باعث صدمه رسیدن به بازیکنان شود ممنوع است.
- ۴- این بازی برنده و پایان خاصی ندارد.

☺ گول - گول (گل یا پوچ) (همه رده‌های سنی)

وسایل لازم: شیئی کوچک که به راحتی درون دست مخفی شود.

این بازی هیچ گونه فعالیت بدنی ندارد. مخصوص شب‌های زمستان و زیر کرسی می‌باشد. در این بازی نفرات موجود به دو دسته تقسیم می‌شوند. اگر تعداد نفرات ۸ نفر باشند به دو دسته ۴ نفره تقسیم می‌شوند و اگر ۷ نفر باشند به دو دسته ۳ نفره تقسیم می‌شوند و نفر هفتم بعنوان "ریحان و مرزه" به هر دو گروه صاحب بازی ملحق می‌شود و در صورت باخت گروهی به گروه مقابل می‌پیوندد. در این بازی چیزی همچون لوبیا یا نخود را به عنوان "گل" در نظر گرفته، دسته‌ای آن را در یک دست قایم می‌کند و برای رد گم کردن، همه مشت‌هایشان را بسته و به جلو می‌آورند. حریفان با حدس و گمان گلی را که قایم شده، پیدا می‌نمایند. برای اینکار چنین می‌گویند:

یا بوندادیر یا اوندا

حالوچی دوکانیندا

ننهم دئدی آل بوندان

هنگام تکرار این کلمات دست راست یکی از رقبا روی دستان بسته شده می‌چرخد. اگر توانست گل را پیدا کند در این صورت بازی از گروه اول به گروه دوم منتقل می‌شود. در غیر این صورت یک امتیاز به گروه اول داده شده و بازی به وسیله‌ی گروه اول ادامه می‌یابد.

قوانین بازی:

- ۱- هر بازیکنی که به عنوان سردسته انتخاب می‌شود، فقط او می‌تواند گل را حدس بزند و دیگر بازیکنان باید کنار باشند.
- ۲- ضربه زدن به روی دست ممنوع می‌باشد.
- ۳- گل فقط یک عدد می‌باشد.
- ۴- بیشتر قوانین مثل تعداد بازیکنان، امتیاز پایانی و طریقه‌ی حدس زدن توافقی می‌باشد و باید اول بازی مشخص گردد.

☺ آرادا ووردو یا توپونان ووردی (وسطی) (گروه سنی ب به بالا)

وسایل مورد نیاز: توپ.

این بازی چهار نفره می‌باشد. اگر تعداد افراد زیاد هم باشد، می‌توان این بازی را انجام داد. افراد حاضر به دو گروه تقسیم می‌شوند و گروهی که می‌خواهد بازی را شروع کند در وسط می‌ایستد و افراد دسته‌ی دیگر در دو جهت مخالف با فاصله‌ای معین می‌ایستند.

وسيله‌ی لازم اين بازی توپ است. افراد خارج از بازی سعی می‌کنند ديگر بازیکنان را با توپی که در دست دارند بزنند. هر بازیکنی که توپ به او برخورد می‌کند باید از بازی خارج شود. برعکس، هر بازیکنی که بتواند توپ را بگیرد به حساب دو بازیکن است و باید دو بار توپ به او برخورد تا از دور بازی خارج گردد. گاه بازیکنی که توپ را گرفته است می‌تواند به جای یک «جان» خود بازیکن هم تیمی خود را که اخراج گردیده به داخل زمین بیاورد. بعد از اینکه تمامی بازیکنان، توپ خورده و از زمین خارج شدند تیم بعدی وارد زمین می‌شوند.

قوانین بازی:

- ۱- هر گونه ضربه زدن با هر وسیله‌ای به غیر از توپ، از بازیکنان طرف هر دو تیم خطا محسوب می‌شود.
- ۲- گرفتن و نگه داشتن بازیکنان از طرف هر شخصی خطا محسوب می‌شود.
- ۳- خروج از محدوده‌ی خطوط تعریف شده خطا می‌باشد.
- ۴- نگه داشتن توپ در دست به مدت طولانی و وقت‌کشی خطا محسوب می‌گردد.
- ۵- گرفتن توپی که قبلاً به زمین خورده است از طرف بازیکنان تیم داخل میدان نه تنها امتیازی ندارد بلکه امتیاز منفی احتساب می‌شود.
- ۶- بازیکنی که امتیازاتش تمام شده باید از میدان بازی خارج شود.
- ۷- پنج توپ اول هوایی انداخته می‌شود. تا تیم داخل زمین امتیاز بگیرند. این توپ‌ها نباید بیرون از خطوط انداخته شود. هر توپی که غیر متعارف انداخته می‌شود باید تکرار گردد.
- ۸- مناسب‌ترین تعداد برای بازیکنان در هر تیم، ۲ الی ۳ نفر می‌باشد.
- ۹- امتیاز اولیه بازیکنان داخل میدان برای هر نفر ۲ جان می‌باشد. که با گرفتن هر پاس هوایی که در اول بازی پنج پرتاب است و از طرف تیم بیرونی انداخته می‌شود یک جان به جان‌هایش اضافه می‌گردد.
- ۱۰- با برخورد توپ‌های زمینی امتیازات به ازای هر برخورد توپ یکی کسر می‌شود.

☺ اته‌گه داش قویدو (گروه سنی ج به پایین)

وسایل مورد نیاز: سنگ کوچک یا چیزی شبیه آن.
برای انجام این بازی باید بیش از پنج نفر بازیکن حضور داشته باشد. بازیکنان کنار هم به ردیف می‌نشینند. یک نفر به عنوان شاگرد و نفری دیگر، به عنوان اوستا انتخاب می‌شوند. اوستا با سنگ کوچکی که در دست دارد در برابر بازیکنان می‌ایستد. ناگهان بدون آنکه شاگرد متوجه شود، اوستا سنگ را در دامن یکی از بازیکنان می‌گذارد. سپس نوبت شاگرد می‌شود تا حدس بزند سنگ در دامن چه کسی است.

اگر در یک حدس درست بگویند، شاگرد به جای اوستا می‌ایستد و اوستا به جمع بازیکنان می‌پیوندد. چنانچه حدسش درست نباشد او به جای یکی از بازیکنان نشسته و یکی از آنها به جای شاگرد می‌آید.

این بازی تحرک بدنی ندارد و مخصوص هوای برفی و بارانی و داخل اتاق است. همچنین باعث تقویت فکر کودکان می‌گردد.

قوانین بازی:

- ۱- شاگرد باید پشت به پشت بازیکنانی که نشسته‌اند بایستد.
- ۲- بازیکنان نباید هیچ اشاره‌ای به شاگرد بکنند و هر اشاره یک امتیاز منفی محسوب می‌شود.
- ۳- هر بار که سنگ را شاگرد درست حدس می‌زند یک امتیاز مثبت برای او در نظر می‌گیرند.
- ۴- هر کس که بتواند سنگ را ۳ بار پیدا کند برنده است و از بازی به عنوان نفر اول خارج می‌شود و بقیه افراد برای بدست آوردن رتبه دوم و سوم تلاش خواهند کرد.

🌟 آباق جیزبق (لئی لئی) (گروه سنی ب به بالا)

وسایل مورد نیاز: وسایلی برای خط کشی مانند گچ یا زغال (دخترانه).

تعداد بازیکنان هر چند نفر می‌تواند باشد. اما بازی تیمی نیست و هر بازیکن به نفع خود بازی می‌کند. ابتدا با تکه‌ای گچ یا زغال، شکلی ۸ خانه‌ای را روی زمین رسم می‌کنند. طریقه بازی بدین ترتیب است که بازیکن سنگ کوچکی را به خانه اول پرتاب می‌کند و بدون اینکه پایش را روی خطوط خانه‌ها بگذارد به صورت لئی لئی تمام خانه‌ها را طی کرده و دوباره برمی‌گردد و سنگ را برمی‌دارد. سپس به خانه دو، سه و الی آخر سنگ را پرتاب می‌کند. سوختن در این بازی مستلزم این است که سنگ بازیکن یا پایش روی خطوط قرار بگیرند. بعد از اتمام خانه هشتم نوبت گذشتن از جهنم است.

در این قسمت سنگ به دورتر از جهنم پرتاب می‌شود. اگر سنگ داخل جهنم بیفتد بازیکن باید از خانه اول شروع کند. اما اگر بتواند بازی دور جهنم را هم با موفقیت بگذراند از همان سمت جهنم سنگ را به طرف خانه‌ها می‌اندازد و در هر خانه‌ای که بیفتد آنجا خانه اوست و هیچ بازیکن دیگر حق ندارد از آن خانه عبور کند. هر بازیکن که نهایتاً تعداد خانه‌های زیادی را تصاحب کند، برنده محسوب می‌شود. فعالیت بدنی این بازی متوسط، اما نیاز به دقت و همت شخصی در آن بسیار است.

قوانین بازی:

- ۱- بازیکن باید سنگ را به نوبت داخل خانه‌ها بیندازد در غیراینصورت باید از بازی خارج شود.
- ۲- بازیکنی که در هر مرحله‌ای از بازی سوخته و از بازی خارج می‌شود در دور بعد که نوبت به او می‌رسد باید از همان مرحله بازی را شروع کند.

- ۳- اگر سنگ بازیکن یا پایش روی خطوط بیفتد بازیکن از بازی خارج می‌شود و تا دفعه‌ی بعد که نوبتش می‌رسد باید منتظر بماند.
- ۴- انداختن سنگ فقط از محوطه تعریف شده می‌باشد، در غیر این صورت باید تکرار شود.

☺ اوشدو- اوشدو (همه رده‌های سنی)

هیچ وسیله‌ای برای این بازی نیاز نیست.

این بازی در فضای سر پوشیده و مخصوص شب‌های برفی و بارانی است. تعداد بازیکن هر چند نفر می‌تواند باشد. سن بازیکنان نیز مطرح نیست و تمام اعضای خانواده نیز می‌توانند در آن شرکت کنند. نحوه‌ی بازی بدین ترتیب است که بازیکنان به صورت دایره می‌نشینند و یکی از آن‌ها اوستا می‌شود. همگی انگشت اشاره را روی زمین گذاشته و منتظر اوستا می‌شوند. اوستا که خودش هم انگشتش را روی زمین گذاشته شروع به شمردن می‌کند.

اوشدو اوشدو قوش اوشدو، همگی دستشان را به علامت پرواز بلند می‌کنند. اوستا پشت

سر هم نام پرنده‌ها و یا غیر پرنده‌ها را می‌برد و بازیکنان باید دقت کنند که در مورد غیر پرنده‌ها نباید دستشان را بلند کنند وگرنه سوخته و از بازی اخراج می‌شوند. در این بازی نفر آخر برنده محسوب می‌شود.

این بازی فعالیت بدنی ندارد اما باعث شادی، تفرج، تقویت ذهن و افزایش معلومات می‌شود.

قوانین بازی:

- ۱- هر فردی که اشتباه کند باید از بازی خارج شود.
- ۲- صحبت کردن بین بازی ممنوع می‌باشد.

☺ ایپ گنچدی یا ایپ آتدی (طناب بازی) (گروه سنی ب به بالا)

وسيله مورد نیاز: طنابی به طول ۲ متر (دخترانه).

این بازی به صورت فردی و تیمی است. اگر بازی فردی انجام شود، بازیکن طناب کوچکی را به دور مچ یکی از پاهایش بسته و آن را به صورت دایره می‌چرخاند و پای دیگر را از روی آن عبور می‌دهد. اگر طناب اندکی بلندتر باشد بازیکن با گرفتن دو سر آن و چرخاندن آن از بالای سر و عبور دادن آن از زیر پاها می‌تواند بازی کند. اگر بازیکنان دو

نفر باشند نحوه‌ی بازی بدین ترتیب است که یکی از آن‌ها سر طناب را با دست راست و دیگری بادیست چپ می‌گیرد و طناب را به همان ترتیب از بالای سر و زیر پاها عبور می‌دهند. اگر بازیکنان سه نفر باشند، دو نفر دو سر طناب را گرفته و می‌چرخانند و نفر سوم هماهنگ با چرخش می‌پرد و طناب را از زیر پاهایش عبور می‌دهد. اگر تعداد بازیکنان از سه نفر بیشتر باشد، دو نفر طناب را چرخانده و بقیه بدون توقف به نوبت آمده و به تعداد معین طناب را از سر و پا عبور داده و خارج می‌شوند. هرگاه طناب زیر پای کسی گیر کند آن بازیکن سوخته و از بازی خارج می‌گردد.

این بازی در حقیقت مادر ورزشهاست. باعث تقویت عضله‌ی دست، پا، کمر و قلب می‌گردد و جهت قد کشیدن اطفال بسیار مفید است.

قوانین بازی:

- ۱- سرعت چرخاندن طناب باید هماهنگ و در یک ریتم باشد.
- ۲- تعداد و شمارش‌ها اختیاری بوده و باید در اول بازی به توافق رسید.

🌟 ایینه - ایینه (همه رده‌های سنی)

هیچ وسیله‌ای برای این بازی نیاز نیست.

این بازی مخصوص شب‌های زمستان و خانواده است. تعداد بازیکنان هر چند نفر می‌توانند باشند. نحوه‌ی بازی به این ترتیب است که بازیکنان به شکل دایره‌ای می‌نشینند و یک نفر اوستا ناظر است. بازیکنان دست‌های خود را بصورت مشت روی زمین می‌گذارند (در صورت کم بود بازیکن، دست‌ها بصورت باز روی زمین گذاشته می‌شود تا انگشتان شمرده شوند). سپس اوستا شروع به خواندن اشعار ذیل می‌نماید و به همراه هر گام به مشت می‌زند:

اینه - اینه، اروجو دویمه، بربرینجی برین گنجیر، شاهماجی شاطیر گنجیر، قوچ آغاجی قوطور گنجیر، هابان، هوبان، یاریل بیرتیل سواش، قورتول!

گام آخر در هر دست تمام شد، آن دست کنار کشیده می‌شود و نهایتاً تا دور آخر هر دستی که ماند شد، آن دست کنار کشیده می‌شود و نهایتاً تا دور آخر هر دستی که ماند صاحب آن بازنده به حساب می‌آید.

در این بازی هوش و استعداد بازیکن چندان دخالته ندارد و تقریباً روی شناس است و همین هیجان بازی را برای بازیکنان بیشتر می‌کند.

قوانین بازی:

- ۱- در این بازی قبل از شروع بازیکنان تقسیم می‌شوند.
- ۲- ریتم شمارش باید یکسان باشد.
- ۳- در حال شمارش هیچکس نباید پایش را تغییر دهد.

● بش داش یا قچمه داشی (رده سنی ب به بالا)

وسایل مورد نیاز: پنج عدد سنگ یا چیزی شبیه آن مانند قند.

در این بازی دو یا بیش از دو نفر می‌توانند شرکت کنند. بازی در فضای باز و یا بسته می‌تواند انجام بگیرد. بازیکنان دور تا دور نشسته و نفر اول بازی را با پاشیدن پنج سنگ بر روی زمین شروع می‌کند. سپس یک سنگ را برداشته و به هوا پرتاب می‌کند و تا پایین آمدن آن باید یک سنگ را از زمین بردارد (سه سنگ باقی مانده را نیز باید با این روش بردارد). بعد از اتمام برداشتن تک تک سنگ‌ها، نوبت پاشیدن مجدد و این بار برداشتن سنگ‌ها، به حالت دو به دو صورت می‌گیرد. در دور سوم باید سنگ‌ها را سه تا یکی و یک سنگ را تنها از زمین بردارد. در دور چهارم، یک سنگ را به هوا پرتاب کرده و چهار سنگ را هم‌زمان روی زمین قرار می‌دهد و مجدداً با پرتاب سنگ چهارم سنگ‌ها را برمی‌دارد. دور پنجم به نام «قیغلاما» است. در این دور بعد از پاشیدن سنگ‌ها، یکی را به هوا پرتاب نموده و با سرعت یک سنگ را برداشته و با دیگری عوض می‌کنند. به صورتی که همیشه باید یک سنگ در مشت باشد. دور ششم «یاغیش» است. که در این دور، اول یک سنگ به هوا پرتاب می‌کند. بعداً دو سنگ و سه سنگ و چهار سنگ را به هوا پرتاب می‌کند و بی‌آنکه به زمین بیفتند سنگ باقیمانده در زمین را بر می‌دارد. دور هفتم این بازی «آلما دهریب سیده سالما» می‌باشد. در این دور بازیکن یک سنگ را به هوا پرتاب کرده و قبل از آنکه آن سنگ را بگیرد

باید یک سنگ از زمین با دست راست برداشته و در کف دست چپ خود بگذارد. دور هشتم «آل اوستی» می‌باشد. که بازیکن یک سنگ را روی دست خود گذاشته و بی‌آنکه آن سنگ بیفتد باید بقیه سنگ‌ها را از روی زمین جمع نماید. دور آخر دروازه است که بازیکن یک دستش را با انگشتهایش به صورت دروازه روی زمین قرار می‌دهد بعد سنگ‌ها را روی زمین می‌پاشد. یکی را برداشته و به هوا پرتاب می‌کند و بقیه را یک به یک از دروازه عبور می‌دهد. بعد از پایان این دورها بدون سوختن امتیاز بازیکن به یک می‌رسد. در آخر بازی هر بازیکن که امتیاز بیشتری داشته باشد برنده محسوب می‌شود. این بازی چندان تحرک بدنی ندارد ولی از نظر دقت و سرعت عمل بخشیدن به بازیکن بسیار مفید است.

قوانین بازی:

- ۱- هر کس که در هر مرحله نتواند بازی را درست انجام دهد باید از بازی خارج شود و برای سری بعدی منتظر بماند و از اول بازی را انجام دهد.
- ۲- همه بازیکنان باید نوبت خود را با سنگ‌های تعیین شده در اول بازی بازی کنند و اجازه ندارند برای خود سنگ خاصی پیدا کنند.

☺ بوجاق توتندی (گروه سنی ب به بالا)

هیچ وسیله‌ای برای این بازی نیاز نیست.

تعدادی بازیکنان این بازی باید به تعداد گوشه‌هایی باشد که وجود دارد به اضافی یک بازیکن اضافی. در شروع بازی بازیکنان در وسط همان مکان (اتاق، راهرو، سالن) جمع شده و یک، دو، سه می‌شمارند و همگی به طرف گوشه‌های موجود هجوم می‌آورند. هر کس گوشه‌ای را می‌گیرد و آنکه بدون جا می‌ماند «گرگ» نامیده می‌شود. آنگاه بازیکنان شروع به عوض کردن جاها می‌نمایند و گرگ منتظر می‌ماند تا به محض خالی شدن گوشه‌ای آن را بگیرد. به هر حال هر کس بیرون از گوشه باشد گرگ به حساب می‌آید. این بازی زمان معینی ندارد و تا احساس خستگی از طرف بازیکنان می‌تواند ادامه یابد. اگر به گوشه دسترسی نباشد این بازی را می‌توان در فضای باز و تعداد درختان موجود نیز انجام داد. در این بازی فعالیت بدنی اندک است ولی باعث تقویت دقت، اراده و تیزبینی کودکان می‌گردد.

قوانین بازی:

- ۱- هل دادن ممنوع می‌باشد.
- ۲- نفرات که در گوشه ایستاده‌اند، حق ندارند که بیش از حد آنجا بایستند و وقت‌کشی کنند.
- ۳- اگر امتیازی برای برنده شدن در نظر باشد باید اول بازی، با موافقت همه این کار انجام گیرد.
- ۴- اگر امتیازی در نظر می‌گیرند باید با صدای بلند به همه اعلام شود.

☺ پیشدهک گنچدی (همه رده‌های سنی)

برای این بازی ابزار خاصی نیاز نیست.

تعداد افراد برای این بازی دو الی چند نفر می‌تواند باشد. برای شروع بازی یکی از آن‌ها درکناری ایستاده و بقیه با فاصله‌های معین در یک ردیف خم شده و دست‌ها را روی زانو قرار می‌دهند و سرشان را کاملاً خم می‌کنند. نفری که ایستاده از فاصله‌ای دور دویده و وقتی به آن‌ها می‌رسد دست‌ها را بر پشت آن‌ها قرار داده و بلند شده و پاها را باز کرده و از رویشان می‌پرد. وقتی از روی نفر آخر پرید خودش به همان صورت خم شده و می‌ایستد. نفر اول که خم شده بلند می‌شود و از روی همه می‌پرد و باز در آخر ردیف خم می‌شود. بدین ترتیب بازیکنان به نوبت و به تعداد مساوی همه می‌پرند و خم می‌شوند. بازیکنی که نتواند بپرد یا باعث زمین خوردن دیگر بازیکنان شود یک دور از پریدن محروم می‌شود.

این بازی بازنده و برنده ندارد و ساعت معینی هم برای بازی نیست. فعالیت بدنی خوبی را داراست و از لحاظ روحی باعث همکاری، تقویت دقت نظر و حفظ تعادل آن‌ها می‌شود.

قوانین بازی:

۱- چون این بازی، مسابقه نیست، قوانین خاص ندارد و هر کاری که موجب صدمه رساندن به بازیکنان دیگر شود ممنوع است.

🌟 پیل دسته (گروه سنی د به بالا)

باید در فضای باز بازی کرد. به تعداد هر نفر یک دسته و برای کل بازی یک پیل نیاز است. در این بازی دو الی چند نفر می‌تواند حضور داشته باشد. وسایل لازم یک چوب بلند همانند عصا و یک چوب کوچک (۲۰ سانتی متر) می‌باشد. فضای مورد نیاز این بازی باید وسیع باشد. برای شروع بازی بازیکنان به دو گروه تقسیم می‌شوند. گروهی که بازی را باید شروع کند، پیل (چوب کوچک) را روی دو سنگ قرار می‌دهد و با دسته (چوب بزرگ) از زیر آن ضربه زده و به مسافتی هر چه دورتر پرتاب می‌نماید. دسته‌ی مقابل اگر پیل را در هوا گرفتند به عنوان برنده، جای دسته‌ی اول را می‌گیرند. اگر نتوانستند بگیرند باید یکی از بازیکنانشان پیل را برداشته و در حالی که کلمات ذیل را می‌خواند پیل را تا نزدیک سنگ‌ها بیاورد: «آل قمه‌نی، وئرقمه‌نی، زنبیل، زونبول هوووو...» و باید کلمه‌ی هو را بدون نفس زدن تا آخر مسیر بکشد و اگر مکث کرد و یا نفس کشید بازنده حساب می‌شود.

این بازی زمان معینی ندارد و تا زمان علاقه‌مندی بازیکنان می‌تواند ادامه داشته باشد. روی هم رفته بازی مفرحی است و جزء بازی‌های سنتی روز سیزده عید می‌باشد. فعالیت بدنی فراوانی دارد و سن بخصوصی برای بازیکنان منظور نیست.

قوانین بازی:

۱- هر کاری که باعث آسیب دیدن بازیکنان شود خطا محسوب می‌شود.

۲- دسته‌ای که روی هوا ضربه زده‌اند را نباید با دست گرفت.

🌟 توپ توتماق یا توپ آلماتق (گروه سنی ج به بالا)

یک توپ برای این بازی نیاز است.

برای این بازی بیش از سه نفر بازیکن (به هر تعداد که باشند) و یک توپ کوچک مورد نیاز است. (معمولاً کودکان با پیچیدن چند جوراب به هم نیز توپی کوچک می‌توانند درست کنند). شروع بازی بدین ترتیب است که توپ را دو نفر در اختیار می‌گیرند و نفر سوم در کناری می‌ایستد، آن‌گاه آن دو نفر توپ را به همدیگر پرتاب می‌کنند و نفر سوم سعی می‌کند آن را بگیرد. در این پرتاب‌های مداوم هر گاه نفر سوم توپ را گرفت، کسی

که توپ او گرفته شده است جای نفر سوم را می‌گیرد. اگر تعداد بازیکن بیشتر باشد به دو دسته تقسیم می‌شوند و افراد دسته‌ی بازیگر توپ را به همدیگر پرتاب می‌کنند و دسته‌ی مقابل سعی در گرفتن توپ می‌نمایند. مکان مورد نیاز این بازی زمین بزرگی است و در صورت وجود مکان کوچک بازی بصورت نشسته انجام می‌گیرد. سن افراد بازیگر در این بازی می‌تواند متفاوت باشد.

این بازی تحرک فراوانی دارد و علاوه بر تقویت جسمانی از لحاظ روحی نیز موجب افزایش دقت بازیکنان می‌گردد.

قوانین بازی:

- ۱- توپ را نباید خارج از زمین پرتاب کنند.
- ۲- هل دادن، گرفتن و زدن ضربه به بازیکنان تیم مقابل ممنوع می‌باشد.

🌟 توپ عربی (گروه سنی ج به بالا)

یک توپ برای این بازی نیاز است.

برای این بازی باید تعداد بازیکنان بیش از چهار نفر باشد. بازیکنان به دو دسته تقسیم می‌شوند و هر دسته در گوشه‌ی مقابل زمین بازی یک محوطه‌ی یک متری و یا کمتر را خط‌کشی کرده و به خود اختصاص می‌دهند. یک توپ کوچک نیز مورد نیاز این بازی است. دسته‌ای که بازی را شروع می‌کند توپ را از کنار قرارگاه خود به فاصله‌ای هر چه دورتر پرتاب می‌نماید، در این فاصله یکی از بازیکنان همین تیم از قرارگاه خود خارج شده و به طرف قرارگاه طرف مقابل می‌دود. اگر تیم مقابل توپ را بگیرند و نفر دهنده را با توپ بزنند، آن فرد باخته و از بازی کنار می‌رود. اما اگر نتوانستند طرف مقابل را بزنند و آن بازیکن بتواند به قرارگاه تیم مقابل برسد، در همانجا منتظر می‌ماند تا تمامی بازیکنان هم-تیمی‌اش بدین ترتیب به قرارگاه طرف مقابل برسند و در حقیقت آنجا را تسخیر نمایند. زمانی که یکی از بازیکنان مورد اصابت توپ قرار گیرد دور بازی به دست تیم مقابل می‌افتد. پایان بازی وقتی است که اعضای تیمی بطور کامل قرارگاه تیم مقابل را تسخیر نمایند. در این بازی از لحاظ جسمی بازیکنان فعالیت دارند. علاوه بر آن باید دقت، سرعت عمل و سنجش موقعیت صحیحی را از خود ارائه دهند.

🌟 تک سن جوت (همه رده‌های سنی)

به تعداد امتیازات در نظر گرفته، نخود کشمش و... نیاز است. امتیاز از ۲۰ یا ۳۰ حساب می‌شود.

این بازی از بازی‌های بسیار قدیمی و آشنا می‌باشد که در آذربایجان رواج داشته و دارد. تعداد بازیکنان از دو الی چند نفر می‌تواند باشد. اگر چهار نفر به بالا باشند می‌توانند به

صورت تیمی هم بازی کنند. جهت بازی نیاز به دانه‌های ریزی مثل نخود، کشمش، سنجد، فندق و... هست. در شروع بازی یکی از بازیکنان یک مشت از همین دانه‌ها را جلو می‌آورد و بازیکن بعدی باید حدس بزند تعداد آن‌ها تک است یا جفت. بعد از حدس زدن، دانه‌ها را به روی زمین یا داخل سینی ریخته و می‌شمارند. اگر حدس وی درست باشد تمام دانه‌ها را برمی‌دارد و نوبت اوست که بازی را شروع کند. ولی اگر حدسش صحیح نباشد باید به اندازه‌ی همان دانه‌ها از دانه‌های خود به وی بدهد. پایان بازی زمانی است که یکی از بازیکنان تمام دانه‌ها را تصاحب شود و دیگری هم بیازد. این بازی مخصوص شب‌های بلند زمستان و سرد و برفی آذربایجان است. با این بازی کودکان می‌توانند ساعت‌ها مشغول باشند.

قوانین بازی:

- ۱- تعدادی آجیل به عنوان امتیاز، اول مسابقه شمارش شده و در بازی استفاده می‌شود.
- ۲- به محض این که امتیازات را یک نفر بطور کامل برنده شد بازی تمام شده است.

😊 **جوجه گوزو، یولداش - یولداش یا یولداش سنی کیم آپاردی** (گروه سنی ب به بالا)
چیز خاصی برای این بازی نیاز نیست.

برای این بازی شش نفر یا تعداد بیشتری بازیکن مورد نیاز است. بازیکنان به دو دسته تقسیم می‌شوند. گروهی که بازی را شروع می‌کند در ردیف اول می‌ایستد و گروه بعدی به صورت صف در فاصله‌ای معین، پشت سر آن‌ها می‌ایستند. در این حالت بازیکنان ردیف جلویی دست‌هایشان را به صورت دوربین روی چشم‌هایشان می‌گذارند تا اطراف را نبینند و تنها روبرو را ببینند. بعد از این مرحله یکی از بازیکنان ردیف عقب به آرامی جلو آمده و یکی از بازیکنان ردیف جلو را گرفته و به سمت جلو پیش می‌برد. در این حین دوستان وی می‌گویند: یولداش سنی کیم آپاردی؟ بعد از این سوال، باید بازیکن حدس بزند چه کسی پشت سر اوست. اگر حدس وی درست باشد به سر جای اول خود برمی‌گردد ولی اگر حدسش درست نباشد به عنوان بازنده در کنار منتظر می‌ماند تا تمام دوستانش ببازند و در ردیف عقب به بازی بیایند. این بازی در هر مکانی می‌تواند انجام بگیرد. نیاز به هیچ وسیله‌ای ندارد. فعالیت بدنی اندکی دارد ولی باعث رشد هوش و استعداد کودکان می‌گردد.

قوانین بازی:

- ۱- هیچ کس حق ندارد دیگر بازیکنان را راهنمایی کند.
- ۲- اگر قوانین و یا قرارداد خاصی در بازی باشد باید اول بازی همه بازیکنان در مورد آن قانون به توافق برسند.
- ۳- نفری که چشم گذاشته باید در زمان تعیین شده حدس بزند در غیر اینصورت امتیاز منفی حساب می‌شود.

● **جولا توتما یا جولا - جولا** (همه رده‌های سنی)

وسایل مورد نیاز گردو یا تیله به تعداد مدت بازی.

تعداد بازیکنان این بازی دو یا بیش از دو نفر می‌تواند باشد. وسیله‌ی مورد نیاز این بازی یک گردو، تیله یا توپ کوچک است. این بازی باید در زمین خاکی انجام بگیرد تا امکان کندن گودی وجود داشته باشد. برای شروع بازی تعدادی گودال به اندازه‌ی یکسان در یک ردیف می‌کنند. سپس ده سنگ ریز و در صورت امکان فندق، بادام یا هسته‌ی زرد آلود در آن گودال‌ها می‌ریزند. بعد از این بازیکن در یک فاصله‌ی معین نشسته و گردو، تیله یا توپ را با دست به آرامی قل داده و در داخل یکی از آن گودال‌ها می‌اندازد. اگر گردو به داخل یکی از آن‌ها بیفتد، آن بازیکن از آن گودال یک سنگریزه برمی‌دارد و همین‌طور به بازی ادامه می‌دهند تا سنگریزه‌ها تماماً از داخل گودال‌ها جمع گردند. سپس سنگ‌های هر یک را شمرده و هر بازیکن که تعداد سنگ زیادی جمع کرده باشد برنده محسوب می‌شود.

این بازی فعالیت بدنی و هیاهوی چندانی ندارد. اما باعث تقویت دقت کودکان می‌گردد.

قوانین بازی:

۱- شرایط بازی برای همه یکسان است. هر نفر از محل تعیین شده گردو یا تیله خود را باید ببندازد.

● **خوروز - خوروز**

وسایل مورد نیاز: وسیله‌ای برای خط کشی.

برای این بازی، تعداد بازیکنان دو الی هر چند نفر می‌تواند باشد. بازی نیاز به یک زمین صاف دارد. بازیکنان با شروع بازی، یک پایشان را جمع کرده و به صورت لئی لئی در حالیکه دست‌هایشان را هم زیر بغل‌هایشان گذاشته‌اند به طرف همدیگر حمله می‌کنند. هر بازیکنی که پای جمع شده را به زمین بگذارد، دست‌هایش را باز کند و یا به زمین بخورد باخته و از بازی خارج می‌شود. بازیکنی هم که تا آخر دوام آورده و همه را شکست دهد برنده می‌شود. این بازی نیروی بدنی زیادی می‌خواهد و باید دقت شود که صدمه‌ای در این بازی به کودکان وارد نشود.

قوانین بازی:

- ۱- ضربه زدن از پشت سر ممنوع است.
- ۲- باز کردن دست‌ها خطا محسوب می‌شود.
- ۳- گرفتن بازیکنان خطا می‌باشد.
- ۴- هر بازیکنی که از خطوط تعریف شده خارج شود باید از بازی خارج شود.

☺ دالا میندی یا گوی ده نه وار (رده سنی ب به بالا)

وسایل خاصی برای این بازی نیاز نیست.

برای این بازی دو نفر بازیکن که هم قد و هم وزن باشند کافی است. این دو بازیکن پشت به پشت هم ایستاده و بعد دست‌هایشان را از زیر دست‌های یکدیگر رد کرده و به صورت حلقه به هم متصل می‌کنند. سپس یکی از بازیکنان خم شده، در این حال آن دیگری را به روی پشت خود بلند می‌کند. به ترتیبی که پاهایش از زمین کنده شود. در این حال آن که دیگری را بر پشت دارد می‌گوید: (گوی ده نه وار؟ آن دیگری می‌گوید: گوی مینجیقی. بعد می‌پرسد: یترده نه وار؟ و جواب می‌شنود: یئر مینجیقی. سپس می‌پرسد: آدین نه دیر؟ جواب: کرخانا! در جواب: گوتور منی میللت داملا! در این حال بازیکنی که خم شده بلند می‌شود و بلافاصله بازیکن بعدی خم شده و این بار او را به پشت می‌گیرد و دوباره همان سؤال‌ها و جواب‌ها تکرار می‌شود. فعالیت بدنی فراوانی در این بازی وجود دارد به شرط اینکه وزن و قد هر دو بازیکن یکسان باشد.

☺ داری سپمه (گروه سنی د به بالا)

وسایل مورد نیاز: وسیله‌ای برای خط کشی.

تعداد بازیکنان این بازی باید زوج باشند. مثلاً چهار به چهار روبروی هم می‌ایستند در حالیکه هر گروه بازوها را به هم قفل کرده‌اند بازی شروع می‌شود. گروه اول با قدم‌هایی ریتمیک در حال خواندن این شعر جلو می‌روند. بیز داری نی سپه‌ریق! سپه‌ریق! تیم مقابل با همان ریتم جلو می‌آید و می‌خواند: سیز داری نی نه ایله سپه‌ریز؟ جواب می‌دهند و همچنان به جلو می‌آیند: بیز داری نی اووج ایله سپه‌ریق!

در همین سؤال‌ها و جواب‌ها دو گروه رو در روی هم قرار می‌گیرند و همراهان با خواندن شعر سعی می‌کنند یکدیگر را هل داده و عقب ببرند. هر تیم که مقاومت کند و علاوه بر مقاومت بدنی جواب مناسب را هم بدهد برنده محسوب می‌شود. در این بازی فعالیت بدنی و فکری هم‌زمان صرف می‌شود. همچنین سن، اندازه‌ی قد و وزن بازیکنان یکسان باشد مناسب است.

قوانین بازی:

هر حرکتی که باعث صدمه به بازیکنان تیم مقابل شود ممنوع است.

☺ دونبالا پیستان (الاکلنگ) (رده سنی ب به پایین)

وسایل مورد نیاز: تخته‌ای به طول و استحکام مناسب برای بازی.

تعداد بازیکنان این بازی از نقطه نظر وزن تقسیم می‌شوند. سپس هر دسته بر یک طرف تخته یا بر نردبانی که بر روی سطحی کوتاه قرار گرفته است می‌نشینند و با بالا و پایین بردن آن تخته مدت‌ها به تفریح می‌پردازند.

قوانین بازی:

این بازی مخصوص سرگرمی می‌باشد و حالت رقابتی ندارد.

☺ زویول داق (رده سنی ب به بالا)

وسیله مورد نیاز: محیط مناسب.

این بازی مخصوص هوای برفی و یخبندان است. بازیکنان یک قسمت سراسیمی از زمین را با برف کوبیده و سفت می‌نمایند. سپس بر رویش لیز می‌خورند. تا سفت‌تر و لغزنده‌تر شود. این بازی بر روی رودخانه‌ها و دریاچه‌های یخ بسته نیز می‌تواند انجام شود. برنده و بازنده بودن در این بازی مطرح نیست. مگر اینکه خود بازیکنان در حد و حدودی معلوم نمایند. سرسره‌ی یخی و سرسره‌ی پلاستیکی نیز در این ردیف از بازی‌هاست.

قوانین بازی:

۱- این بازی مخصوص سرگرمی است و اگر هم حالت مسابقه‌ای داشته باشد قراردادی می‌باشد.

☺ شکر - پنیر (همه رده‌ها)

ابزاری برای این بازی لازم نیست.

تعداد بازیکنان این بازی هر چه بیشتر باشد بهتر خواهد بود. برای شروع بازی یکی از بازیکنان در وسط زمین می‌نشیند بقیه دست به دست هم داده و دایره‌وار دور او می‌چرخند و این اشعار را می‌خوانند: بوقیزین آنا جانی‌سی شکر پنیر پیشیره (مادر این دختر شکر پنیر می‌پزد) اوجالیقی بو بویدا (بلندی آن اینقدر) و در این حال دست‌هایشان را تا حد توان بالا می‌گیرند، آلچاق لیقی بو بویدا (کوتاهی آن اینقدر) و دست‌هایشان را به کف زمین می‌چسبانند، داریشلیقی بو بویدا (تنگی آن تا اینقدر) و در این حال همگی به طرف دختر بچه‌ای که در وسط ایستاده است می‌روند و دایره را هر چه بتوانند تنگ‌تر می‌کنند، گنیشلیقی بو بویدا (گشادی آن تا اینقدر) و دایره را هر چه بتوانند گشادتر می‌کنند، قالخ آیاقا، قالخ! (بلند شو روی پا، بلند شو!) اندامینا باخ! (به اندامت نگان کن) کیمی سئویرسهن چک قاباغا باخ! (هر که را دوست داری بکش جلو و نگاه کن). در این حال بازیکنی که در وسط ایستاده هر که را که دوست دارد جلو کشیده و به جای خود می‌نشاند و خودش به جای او می‌ایستد. این بازی برد و باخت ندارد. تنها باعث تفرج، ازدیاد دوستی و رفاقت کودکان می‌شود. بیشتر، دختران این بازی را انجام می‌دهند.

قوانین بازی:

۱- این بازی صرفاً جهت سرگرمی بوده و برنده یا بازنده ندارد.

☺ قاجان قاجان (گرگم به هوا) (همه رده‌های سنی)

ابزاری برای این بازی لازم نیست.

تعداد بازیکنان این بازی هر چند نفر می‌توانند باشند. در شروع بازی یکی از آن‌ها به عنوان گرگ انتخاب می‌شود و با شروع بازی، بقیه را دنبال می‌کند تا آن‌ها را بگیرد. هر کس را که گرفت وی به عنوان گرگ وارد بازی می‌شود و گرگ اول قاطی بقیه می‌دود. قبل از شروع بازی چندین شرط هم می‌توانند بگذارند. مثلاً دست زدن گرگ کافی است و نیازی به گرفتن و نگه داشتن نیست یا گرگ باید تمام بازیکنان را بگیرد و یا اینکه محدوده‌ای مشخص جهت دویدن بقیه در نظر گرفته می‌شود و هر که خارج از آن محدوده پایش را بگذارد سوخته و از بازی بیرون می‌رود. این بازی فعالیت بدنی بسیاری دارد و برای کودکان بسیار مفید است. از نظر روحی نیز کودکان را آزاده بار می‌آورد.

قوانین بازی:

- ۱- بازیکنان نباید از محدوده زمین بازی خارج شوند.
- ۲- هر حرکتی که آسیب به بازیکنان برساند ممنوع است.

☺ قوندوم - کوشدوم یا ۱۲ دوز (رده سنی ب به بالا)

وسایل لازم: خط کشی روی زمین یا کاغذ، دکمه، سنگ کوچک و... که باهم فرق ظاهری داشته باشند.

در زمان قدیم این بازی را بر روی زمین انجام می‌دادند اما امروزه می‌توان با ترسیم شکل بازی بر روی کاغذ نیز این بازی را انجام داد. طریقه‌ی بازی بدین روال است که شکل بازی را بر روی زمین کشیده و دو نفر بازیکن که هر یک سه مهره (دکمه، سنگ یا تیله) برای خود برمی‌دارند که از نظر شکل و رنگ باید متفاوت باشند. سپس نفر اول مهره را گذاشته و می‌گوید قوندوم! نفر بعد مهره‌ی خود را می‌گذارد و می‌گوید کوشدوم! در حال گرداندن سه مهره هرگاه که مهره‌های یکی از بازیکنان در یک ردیف قرار گیرد برنده است. لذا نفر بعد باید مواظب باشد مهره‌ی سوم رقیب در ردیف دو مهره‌ی قبلی قرار نگیرد. این بازی فعالیت ذهنی زیادی طلب می‌کند و بر عکس فعالیت بدنی چندانی ندارد.

قوانین بازی:

- ۱- مهره‌های انتخابی از طرف هر دو بازیکن باید متفاوت باشد.
- ۲- هر کسی در نوبت خود باید مهره‌گذاری کند و حق ندارند ۲ بار متوالی مهره‌گذاری کند.

☺ کباب - کباب (همه رده‌های سنی)

ابزاری برای این بازی لازم نیست.

برای این بازی تعداد بازیکنان باید دو نفر باشد. این دو نفر روبروی هم می‌نشینند و یکی کباب می‌شود و دیگری کباب‌پز. سپس آنکه کباب‌پز است دست‌هایش را باز می‌کند و کباب هم دست‌هایش را باز کرده و به روی دست‌های کباب‌پز می‌گذارد. در ادامه کباب‌پز سعی می‌کند دستش را از زیر دست کباب کشیده و در همان حال به روی دست کباب بزند. اگر بتواند بزند کماکان کباب‌پز می‌ماند. ولی اگر نتواند، به جای کباب می‌نشیند. این بازی در هر مکان، هر زمان و توسط هر بازیکن در هر مقطع سنی می‌تواند انجام بگیرد.

قوانین بازی:

۱- این بازی امتیاز گرفتن خاصی ندارد و فقط برای سرگرمی می‌باشد.

۲- هیچ بازیکنی حق ندارد دست بازیکن دیگری را بگیرد و نگه دارد.

☺ کوف (تاب‌بازی) (گروه سنی ب به پایین)

وسایل لازم: طناب با طول مناسب و محل مناسب برای طناب بستن.

این بازی می‌تواند انفرادی یا با چند نفر انجام شود. برای این بازی نیاز به یک درخت تنومند و یک طناب محکم است. دو سر طناب را به شاخه‌ای از درخت بسته و در قسمتی از طناب که دولا شده است چوب یا پارچه‌ای قرار می‌دهند و بازیکن بر روی آن می‌نشیند و خواه خود خواه دیگری طناب را هل داده و آن را به حرکت در می‌آورد. این بازی بازنده و برنده ندارد و در عین حال بازی مفرح و نشاط آوری است.

قوانین بازی:

۱- حالت مسابقه‌ای ندارد.

☺ گوزده قولاقدا یا دستمال سالدی (همه رده‌های سنی)

وسایل لازم: یک عدد دستمال 30×30 سانتی‌متر.

تعداد بازیکنان این بازی هر چه بیشتر باشد بهتر خواهد بود. برای شروع بازی همه‌ی آن‌ها به صورت دایره‌ای روی زمین می‌نشینند. یکی از بازیکنان به عنوان پیشتاز دستمال، پارچه و یا روسری کوچکی را به دست می‌گیرد و در پشت سر آن‌ها شروع به دویدن می‌کند. و در این دویدن‌ها به نحوی که بازیکنان متوجه نشوند، دستمال را پشت سر یکی به روی زمین می‌اندازد و کماکان می‌دود. اگر تا رسیدن مجدد به همان شخص، وی متوجه شود دستمال را برداشته و پیشتاز را دنبال می‌کند. اگر بتواند پیشتاز را بگیرد، پیشتاز در جای وی نشسته و آن بازیکن مثل پیشتاز شروع به دویدن و انداختن دستمال می‌کند. اما

اگر متوجه نشد و مجدداً پیشتاز به او رسید، دستمال را برداشته و از پشت سر به او چند ضربه زده و از بازی اخراج و به وسط دایره منتقل می‌شود. این بازی پایان بخصوصی ندارد و تا احساس خستگی بازیکنان می‌تواند ادامه داشته باشد. کودکان در این بازی همچنان که از نام آن پیداست مجبور می‌شوند گوش به زنگ و هوشیار باشند.

قوانین بازی:

- ۱- بازیکنی که دستمال پشت سر او انداخته شده، اگر متوجه شود و پیشتاز را دنبال کند و نهایتاً او را بگیرد، آن شخص پیشتاز می‌شود.
- ۲- هر حرکتی که باعث آسیب رساندن به بازیکنان شود ممنوع است.

🌟 گوزو باغلیچی، گوز یومدو (همه رده‌های سنی)

وسایل لازم: دستمالی برای بستن چشم‌ها.

برای این بازی تعداد بازیکنان هر چند نفر می‌تواند باشد. در شروع یکی از بازیکنان به عنوان گرگ انتخاب می‌شود و چشم‌های او را با یک دستمال می‌بندند. سپس بازی شروع شده و گرگ سعی می‌کند دیگر بازیکنان را بگیرد. بقیه نیز بدون اینکه صدایی داشته باشند به این طرف و آن طرف می‌روند. هر کس گرفته شود جای گرگ را می‌گیرد. این بازی در داخل اتاق هم می‌تواند انجام بگیرد. بازی نشاط‌آوری محسوب می‌شود و کودکان آن را بسیار دوست دارند.

قوانین بازی:

- ۱- کسی که چشمش بسته است نباید چشم‌هایش را باز کند.
- ۲- بازیکنان نباید از چهار چوب تعیین شده دور شوند.
- ۳- هل دادن، گرفتن کسی که چشمانش را بسته است از طرف دیگر بازیکنان ممنوع است.
- ۴- کوری خواندن و صدا در آوردن برای جذاب کردن بازی تا حدی مجاز است.

🌟 قئیش - قئیش یا کمر بند بازی (گروه سنی د به بالا)

وسایل مورد نیاز: کمر بند به اندازه کافی، وسیله‌ای برای خط کشی.

ابتدا سرگروه‌ها به ترتیب با کبریت یا چرخش دست‌ها، انتخاب می‌شوند. هر سرگروه برای خود از میان بازیکنان اعضای را انتخاب می‌کند. سپس میان دو سرگروه شیر یا خط می‌اندازند تا بفهمند کدام گروه در داخل دایره باشد و کدام خارج از آن. وقتی تکلیف گروه‌ها نیز مشخص شد، حاضرین داخل دایره کمر بندهای خود را باز کرده، طوری روی زمین قرار می‌دهند که قسمت فلزی آن روی خط دایره‌ای باشد که در داخل آن هستند و یک پایشان را نیز روی ادامه کمر می‌گذارند.

بازیکنان گروه خارج از دایره با حمله و کتک کاری سعی می کنند تا کمربندی را تصاحب کنند. وقتی موفق شدند بلافاصله با همان کمربند بازیکنان داخل دایره را می زنند و سعی می کنند کمربندهای بقیه را نیز بگیرند. وقتی کمربندها تمام شد با آن ها بازیکنان را می زنند و یکایک آن ها را از دایره خارج می کنند. وقتی همه ی بازیکنان داخل دایره را از دایره خارج کردند، خود داخل دایره شده و بازی را ادامه می دهند.

قوانین کمربند بازی:

- ۱- بازیکنان خارج زمین حق ندارند دراز کشیده کمر را بردارند.
- ۲- اگر پای بازیکنان بیرون زمین توسط بازیکنان داخل زمین زده شود آن بازیکن باید از بازی بیرون رود.
- ۳- هنگام برداشتن کمربند بازیکن داخل حق ندارد با پا به دست بازیکن بیرون ضربه بزند.
- ۴- هر حرکت یا ضربه ای که باعث صدمه جدی به بازیکنان شود ممنوع است.

😊 آشیق (گروه سنی ج به بالا)

وسایل مورد نیاز: آشیق.

برای اجرای این بازی ابتدا دایره ای به قطر تقریبی ۲ متر روی زمین می کشند. سپس هر یک از بازیکنان یک عدد قاب (آشیق) به ردیف در میان دایره قرار می دهند. برای شروع بازی مشخص شدن نفرات اول، دوم و... قرعه به شیوه تک یا جفت می آیند. بعد نفر اول ساققا (قاب) خود را به سوی قاب های داخل دایره می اندازد. اگر قاب او از حوزه ی دایره خارج شود، بازی را نفر بعدی ادامه خواهد داد. اما اگر موفق به زدن و بیرون بردن یکی از قاب ها شود آن را برای خود برمی دارد. این بازی در داران به دو شکل اجرا می شود. در نوع دیگر که همانند توضیح شکل اولی است به جای محدوده ی دایره ای از یک محدوده ی چهار گوش مربع شکل با خطی در میان استفاده می شود. ضمناً دو خط مستقیم در فواصل معین از دو طرف خطوط کشیده می شود و بازیکنان موظفند از روی همان خطوط بازی خود را شروع کنند.

انواع دیگر این بازی در مناطق مختلف استان زیاد می باشد.

قوانین بازی:

- ۱- هیچ کس حق ندارد پایش را داخل زمین بازی بگذارد. همچنین پرتاب ها باید از بیرون زمین انجام گیرد.
- ۲- هر آشیقی از بازی خارج شود، به شخصی میرسد که آن را از بازی خارج کرده است.

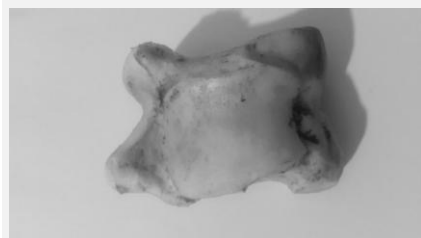
توخان Toxan

آلچی

جیک

بؤک

● **آشیق:** استخوان کوچکی که از کشکک زانوی بز یا گوسفند بعد از ذبح در میاوردند، این استخوان کوچک ابزاری بود برای بازی کودکان.
چولیا سالدی، جیزیق آتما، شاه وزیر و چندین بازی دیگر که با این وسیله انجام می شد. آشیق مانند مکعب مستطیل است و ۶ وجه دارد. جیک، بوک، آلچی، توخان، دیک اونبا، جیک اونبا نامهای این ۶ وجه می باشند. این بازی به دلیل قدمت و محبوبیت زیاد توانسته در ادبیات عامه مردم نیز نفوذ کند.
آشیغی آلچی دفرۇب، آشیغی ییغالار اویناماغا و... ضرب المثلهایی هستند که نشان علاقه مردم به این بازی هست.

☺ **تخم مرغ بازی (همه رده‌های سنی)**

وسایل بازی: تخم مرغ.

فصل این بازی مربوط به شب‌های چهارشنبه سوری و عید نوروز است. بازی به صورت دونفره و در هر سن و سالی انجام می‌شود. اما بیشتر مردها و پسرها اشتیاق به این بازی دارند. معمولاً بعد از انتخاب تخم مرغ سالم و محکم پخته با در دست نگه داشتن تخم مرغ، نفر دیگر بر سر تخم مرغ می‌کوبد اگر شکست بازنده است و اگر نشکست او نگه می‌دارد تا نفر دیگر بزند. در هر حال به محض شکستن، تخم مرغ به برنده آن می‌رسد و معمولاً در همان مجلس خورده می‌شود.

تخم مرغ مرغ سیاه رنگ و مرغ‌های یک ساله از نظر ضخامت پوسته مرغوب‌تر هستند و در منزل این تخم مرغ‌ها را جدا می‌کنند تا در شب عید آن‌ها را با رنگ‌هایی که دارند رنگ نموده و برای بازی بچه‌ها کنار بگذارند.

قوانین تخم مرغ بازی:

۱- این بازی قوانین خاصی ندارد، هر کس که تخم مرغش شکست یا ترک برداشت باید تخم مرغ را به نفر مقابل بدهد.

آشیرما ☺

آشیرما نوعی کشتی است که بازیکنان کمربندهای پارچه‌ای به نام [قورشاق] را محکم به کمر می‌بندند.

شروع بازی بدین صورت بود که بازیکنان وارد میدان بازی می‌شدند و دور میدان را با رقصی مانند راه رفتن، رو در روی هم دور می‌زدند. هنگام دور زدن اشعاری با درون مایه رجز خوانی و طنز که موجب خنده حاضرین می‌شد را می‌خواندند. بعد از تمام شدن رجز خوانی کمر همدیگر را آنی می‌گرفتند. برنده کسی بود که با استفاده از این کمر نفر مقابل را بالای سر می‌برد و زمین می‌زد. هنگام اجرای بازی ساز بالابان نیز نواخته می‌شد. کشتی آشیرما هنوز هم در مراسمات عروسی آذربایجانی‌ها اجرا می‌شود.

جیزیق آتدی ☺

محدودیتی از نظر تعداد بازیکنان وجود ندارد، اما میانگین ۲ الی ۸ نفر در این بازی شرکت می‌کنند. بعد از تقسیم شدن به دو تیم، طبق توافق هر کدام به تعداد مساوی آشیق را در وسط زمین دایره‌ای شکل به قطر تقریباً ۳ متر، که قبلاً به وسیله آب یا هر چیز دیگری کشیده شده می‌گذارند. [میدان بازی اکثراً به شکل دایره بود ولی بعضی مواقع مربع یا مستطیل نیز ترسیم می‌شد]. بازیکنان به ترتیب روی خط توافقی که اکثراً ۱ متر از دایره فاصله داشت می‌ایستادند و با پرتاب کردن سقه [اکثر کسانی که آشیق بازی می‌کردند یک آشیق مخصوص که آن را رنگ کرده و داخلش را سرب ریخته بودند، داشتند و به آن سقه می‌گفتند] به داخل دایره سعی می‌کردند آشیق‌های چیده شده در وسط دایره را از دایره خارج کنند. هر تیمی که می‌توانست بیشترین آشیق را از دایره خارج کند برنده محسوب می‌شد.

🎯 بازی مازی - مازی (گروه سنی ج به بالا)

وسایل مورد نیاز: مازی یا قاپچاق.

برای شروع بازی نیاز به تيله‌ای از جنس گل است. برای این کار بازیکنان شرکت کننده مقداری گل را درمیان کف دست‌های خود گرفته و آن را به شکل گرد و کروی در می‌آورند. سپس در مقابل حرارت آفتاب خشک می‌کنند. بعد از خشک شدن تيله‌های ساخته شده که در اصطلاح محلی «مازی» نامیده می‌شود، هر یک از بازیکنان تعدادی تيله را به نسبت مساوی برمی‌دارند. تيله‌ها را روی یک خط مستقیم پشت سر هم و با فاصله‌ای مناسب از یکدیگر قرار می‌دهند. بعد هر یک از بازیکنان مجاز هستند از محل معینی که با خطی مشخص شده تيله‌ی خود را که معمولاً از سایر تيله‌ها بزرگتر می‌باشد (به این مازی به اصطلاح سقه گفته می‌شود)، به سوی تيله‌های چیده شده قل دهند. با این نیت که تيله‌های چیده شده در روی زمین را زده و تصاحب کنند. بدین ترتیب صاحب تيله‌ی از دور خارج شده، باخته و از دور مسابقه کنار می‌رود. در این میان اگر فردی نتواند تيله‌ها را بزند، بازیکن دیگری بازی را در دست می‌گیرد. این فرد اگر بتواند تيله‌ی فردی را که نتوانسته موفق به زدن تيله‌ها شود را بزند، باعث می‌شود نفر قبلی بازنده و از دور بازی خارج می‌شود. البته فرد بازنده اگر تا قبل از بازنده شدن تيله‌ای را زده باشد باید به فرد برنده تحویل دهد. بدین ترتیب نفر برنده بازی را برای زدن سایر تيله‌ها ادامه می‌دهد. تا اگر موفق شود بتواند تمامی تيله‌ها را زده و به عنوان برنده برای خود تصاحب کند. این بازی به علت مرسوم شدن نوشابه‌های شیشه‌ای که درب فلزی دارند با درب این نوشابه‌ها که به اصطلاح قاپچاق نیز می‌گویند، بازی می‌شود.

قوانین بازی:

- ۱- مازی‌ها باید در محل‌های تعیین شده قرار گیرند.
- ۲- هر کس که بتواند با سقه‌ی خود هر کدام از مازی‌ها را بزند آن مازی را تصاحب می‌کند.
- ۳- سقه در اول بازی مشخص می‌شود و هیچ کس حق ندارد در وسط بازی سقه را تعویض کند.
- ۴- در اول بازی باید محل پرتاب سقه مشخص شود.

☺ ایت قوسدو، بنوشه یا قله قله

بازیکنان به دو دسته تقسیم می‌شوند. تعداد بازیکنان باید بیش از ۳ نفر باشد. یکی بازیکن از یک تیم، به عنوان اسیر پشت سر بازیکنان تیم رقیب می‌ایستد. بازیکنان تیم رقیب دست‌های همدیگر را می‌گیرند.

تیم اول که دوستشان اسیر شده می‌گوید: بنوشه

تیم دوم می‌گوید: بنده توشه

تیم اول: بیزدن سیزه کیم توشه

تیم دوم یک فرد را انتخاب می‌کند و نامش را می‌گوید. فردی که نامش گفته شده است باید به سرعت خود را به صف مقابل بزند اگر توانست دست‌ها را از هم باز کند و دست به دست دوستش که اسیر است بدهد، اسیر را آزاد کرده و تیم برنده شده است. اما اگر نتواند دست‌ها را از هم باز کند و با هم تیمی اسیرش دست بدهد. و بین دست‌های تیم مقابل گیر کند تیم دوم او را مقابل دست‌های خود می‌گیرند و با خواندن این شعر او را به جای اولش بر می‌گردانند.

ایت قوسدی

ایت قوسدی

قارتال داغلارا اوشدی

ایتیم دره ده قوسدو

بعد سوال می‌کنند: داغا گئدیسن دریه؟

او یکی را انتخاب می‌کند و نه‌ایتا او را زمین می‌اندازند.

قوانین بازی:

۱- هر ضربه یا حرکتی که باعث آسیب رسیدن به بازیکن شود ممنوع است.

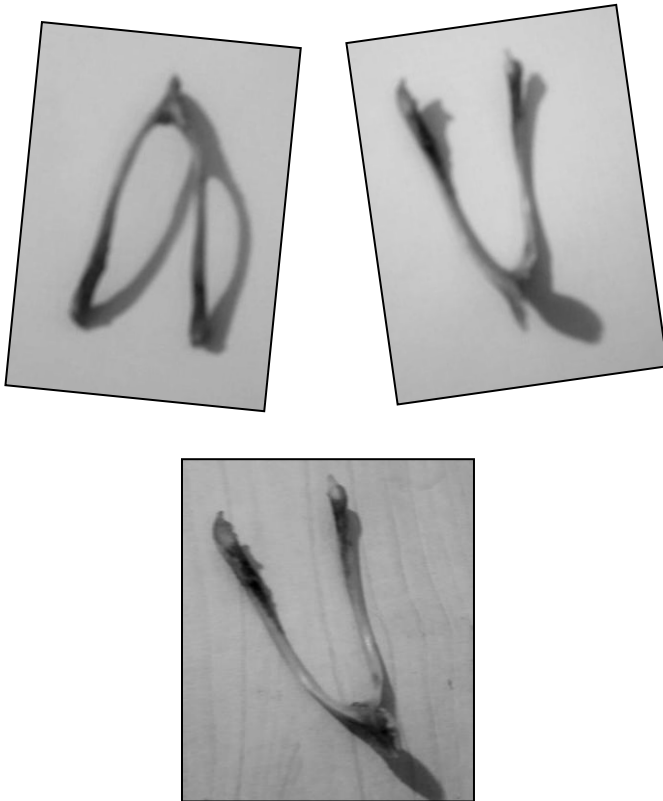
۲- بازیکنان باید روی خطوط معلوم شده بایستند.

☺ چکیشمک

این بازی استعداد ثبت در کتاب رکوردهای دنیا را دارد به دین دلیل که این بازی سنی مکانی زمانی و جنسیتی ندارد و ممکن است پایانش چندین سال طول بکشد و شاید هم هیچگاه تمام نشود مگر باتوافق طرفین یا مرگ انها تنها ابزاری که برای این بازی نیاز می‌باشد اوستخوان سینه مرغ که در اصطلاح به آن (جناق) می‌گویند نیاز است. شروع بازی بدین صورت است که طرفین بازی هر کدام یک طرف استخوان جناق را با انگشت کوچک گرفته و بعد از قرار گذاشتن برای جایزه نفر برنده اوستخوان را می‌کشند تا بشکند و بازی شروع می‌شود و تا موقعی ادامه دارد که یکی از طرفین بازی شئی را به طرف مقابل بدهند و طرف مقابل بدون گفتن این کلمه (یادیمدا) آن شئی را بگیرد. شروع این بازی

بیشتر در مهمانی ها بود ولی چنانچه گفتیم ادامه بازی معلوم نبود کی و کجا ادامه خواهد داشت.

چیزی که بیشتر جلب توجه می کند وسیله مورد استفاده در بازی است. اوستخوانی که از یک حیوان اهلی بدست آمده. بازی ها ملت مانند دیگر میراث ناملموس تحت تاثیر زندگيه روزمره مردم ان ملت هستند. در ازربایجان نیز بازیهای زیادی داریم که به نوعی مرتبط با دامداری کشاورزی می باشد این نیز نشان دهنده عجین بودن این ملت با کشاورزی و دامداری می باشد.

قاراداغ کندلرینده اوشاق اویونلاری

محمد عابدین پور

● مرجی - مرجی

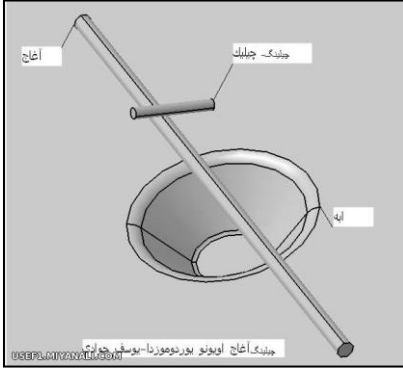
بو اویوندا اوشاقلار ایکی یئره بولوشوب آلتداکی، سۆزلری دئیهرک:
« اوخ آندی- اوخ توتدو- سوم (sum) بئله دی- آرادان بو چیخدی »
چیخمایان اوشاقلار بیر صفده دورارلار، چیخانلاردا گئدیپ اونلارین دالیسیندا دورارلار.
چیخمایانلاردان بیرى گئدیپ صفین قاباغیندا دورار، اللرینی گۆزلرینه قویار، او بیرسی لردن
بیری گلیب بارماغینی اونون کوره گینه باسراق بیرلیکده یئریه لر. گۆزو باغلی نین
یولداشلاری دئیهرلر:

مرجی، مرجی
گۆزو باغلی دئیهر:
جانیمین دردی
سوروشارلار:
سنی کییم آپاردی؟
منی ایرضا آپاردی.

دوز دئسه، اونلار هامیلیقلا نوبت اینن آپارانا مینیپ او اونلاری قاباقجadan بللنمیش
یئره جن بئلینده آپاراجاق. بئله لیکله او تیم اوتوزوب یئرلری اودانلارینان دئیشه له جک.
دوز دئمه سه اوندا بو بیرسی لر بیر- بیر اونا مینه جکلر. قاباق صفده کی تیمدن بیر
آیرسی گلیب گۆزلرینی توتاجاق، ب ئله لیکله یورولانجان اوینایاجاقلار.

● ھللو - چیللو

«سویلەن: میر نادر پورمیر باقریان»

اوشاقلار ایکی یئره بۆلۈشۈشۈن سونرا، یئردە بیر جولاً قازارلار. بو جولایا ائلاتلار «آبه»، قاراداغلی لار «قونا» دئیرلر. بو اوپوندا بیر قیسسا آغاچ اولار، اونا «چیلینگ» دئیرلر، بیر اوزون آغاچ دا اولار. اونا گۆره بو اوپونا آیری کندلرده چیلینگ آغاچ دا دئیرلر (دئمه‌لیم کی، چیلینگ آغاچ اوپونو قاراداغا بو اوپوندا بیر آز فرقلی اولور).

قونا باشیندا دوران اوشاقلاردان بیرى چیلینگى جولایا قویوب آتار، او بیرىسى اوشاقلاردان بیرى قاباقدا دوروب، چالیشار اونو گۆزدە توتسون. چیلینگى گۆیدە توتسا، اوندا او اوشاقلار یانیب، بو بیرىسى اوشاقلار قونا باشیندا دوراجاقلار. الی چیلینگە دەیسە، اوندا چیلینگى آغاچلا چیلەیه‌جکلر (چیلینگى آغاچلا دال‌بادال گۆیدە ووراجاقلار) نئچە یول چیلەسەلر (مثلاً ۵ یول وورسالار) چیلینگى ال ایله ساخلايیب، آغاچلا باشاردیقجا محکم ووراجاق. هاراجان گئتسە، قاچیب گۆتوروب، یئنە ووراجاق. بو ایشی ۵ یول (چیلەدیگی‌جە) گۆره‌جک. سونرا قونادان اورا جان اودوزانلار اولویا- اولویا قاچاجاقلار. هاردا نفسدن دوشوب اولویانماسا، اوندا اوردان باشا جان (چیلینگ دوشن یئره‌جن) اونا مینەرک، او دا آپاراجاق.

مړنده اوشاق اويونلاريندان بير نچه سۆزله و نچه اويون

محمد عابدين پور

اوشاقلار اويونلاريندا، اويونچولارى سچمك اوچون، اويونو هانكى سى باشلاماق اوچون، بۇلومك اوچون هابئله بو سيرا بللنديرجى ايشلرده كى، اينديليكه شئ- خط ايله گۇرونور، آشاغيداكى، سۆزلىرى دئيب ايشلىرى گۇرديلىر، گوررلر ده:

اورنك اوچون قوولا قاجدى يا گيزلن پانچ اويونلاريندا قوردو سچمك اوچون، اويونچولار بير يئرده ييغيشيب اللرينى گتيره- گتيره بئله دئيبيرلر:

كۇم پا نى يەس

كو مه كى يەس

اللرين هاميسى بير جوره گتيريلسه (الين ايچرى اوزو يا ائشيك اوزو) اوندا يئنى دن گلرلر بو ايشى نچه يول، بيرى قورد اولانا جان گۇررلر.

اوشاقلار كۇملاشيب قوردو بللنديرمك اوچون اولار اين ايچيندن بير نفر كى معمولا اوبيريسى لردن بۇيوك اولار بارماقى ايله اوشاقلارا ووروب بئله دئير:

«لپه- دويو- نوخود- نال- ميخ- چيخ»، يا دا «اوخ آتدى، اوخ توتدى، سوم بئلهدى، آرادان بو چيخدى»

يا دا «دره- تپه- دوز- يوز- ايخ- ميخ- گيلاس- چيخ» يا دا «قيزيل آفتافا- گوموش آفتافا- اوخ آتدى- اوخ توتدو- بو قالدى- بو چيخدى»

◆ قوولا قاشدى

بو اويونو ايكي جوره اوينارلار:

بيريسى قورد اولار، اوبيريسى لر قاچارلار.

اولار كى ايستيرلر بو اويونو اويناسينلار بير يئره ييغيشيب «كومپانيهس» گلهر ك يادا

«ايخ- ميخ- چيخ» دئهر ك بيرسى قورد اولار. قورد او بيرسى لرى قاوالايب، الى هانكى سينا ديسه، او قورد اولار. بئله ليكله گؤيلولرى چكنه كي مين، اويونا داوام وئرلر.

تيمي اويون (بير نچه سى قورد اولار، بير نچه سى ده قاچار)

اوشاقلار ايکي يئره بولوشندن سورا شئريم- خط يادا ائله دئديگيميز يوللار ايله، قوردو بللنديريب بير يئري (باغدا اويناسلار بير آغاجي، کوچه ده اويناسلار بير دستگي يادا بير قاپي ني) «مايا» ائيله يرلر. قوالايان اوشاقلارين بيرى «مايا» دا دوروب اوبيرسى لر قاچانلاري قوالايلار. هانكي سينا ال ديسه او يانيب اويوندان چيخار. بو هئيني ده قاچانلارين بيريسى گليب «مايا» ني آلسا (اليني «مايا» يا ووروب دئسه مايا) بوتون اونلار كي وورولوب ائشييه چيخميشديلار سئوينجيله ماياني آلان يولداشلاريني آلقيشلا يارق مئيدانا گيرلر. ايندي ايسه قوالايلانلار قاچانلارين هاميسيني ووروب يالنيز بيريندن سورا، اوندا گرک اوکي «مايا» دا دوروموشدو مايادان چيخيب هاميسي بيرليکده اونو قوالايسينلار. اگر او بير نفر ائيله يه بيلسه هاميسينين ايندن قاچيب مايا يا چاتيب دئسه «مايا» (ماياني آلسا)، اوندا گئنه ده اونلارين تيمي قاچيب اوبيرسى لر توتاجاقلار. اما اگر قوالايلانلار قاچانلارين هاميسيني وورسالار اونلار قورد اولاجاقلار. بئله ليکله اونلار يورولوب آياقدان دوشون جه شليکله اويناياجاقلار.

◆ گيزلن پانچ

بو اويون دا ائله قوالا- قاشدي کيمي او اويونلاردانديرکي، کند ايله کيچيک شهرلرين اوشاقلاري اونو چوخ سئويب چوخ مارق گورسه درلر. بو اويونو دا هم تيمي اويناماق اولار (اوشاقلارين سايي چوخ، ميدان گئنيش اولسا) همده كي بيريسى قورد اولوب او بيرسى لري تاپار. بو اويوندا دا قوالا- قاشدي تک بير يئري «مايا» اوچون بللنديرن سورا اوشاقلار ايکي يئره بولوشوب بير تيم گيزلنر بير تيم ده تاپار. تاپانلار مايادا ييغيشيب گؤزلريني يومارق اوناجان يا ايرميه جن (قرارلاري نئچه يه جن اولسا) سايلارلار. ساي قورتارندان سورا باشلايلارلار تاپماغا. آختارانلارين هانكي سي او بيريسى لردن بيريني تاپسا اونون گيزلنديگي يئري ايله آديني دئييب قاچار اليني «مايا» يا ووروب «شوبه» دئيه ر.

اگر تاپيلان اويونچو اوندان تئز اوزونو «مايا» يا يئتيريب «شوبه» دئسه يادا گيزلنلرين بيريسى تاپانلارين گؤزوندن اوزاق ميسا- ميسا اؤزونو مايا يا يئتيريب شوبه دئسه، اوندا او تيم اودوب يئني دن گيزلنه جکلر. ايندي ايسه هاميسي تاپيليب بيرى قاليدير، اوندا سونا قالاني تاپانلار سورا، گرک بيرليکده مايادان چيخيب اونو توتسونلار. اگر او ائليه بيلسه «مايا» يا چاتيب شوبه دئسين اوندا اودوب يئني دن گيزلنه جکلر. ايه وورسالار اوندا اونلار قورد اولارلار.

◆ آرادا ووردو

بو اویوندا اویونچولار ایکی یئره بولوشوب، بیر تیم آرایا گیرر. او بیرسی تیمدن ایکی نفر بیر- بیرین توشوندا اولاراق توپ ایله اونلاری وورارلار. ایچری ده اولانلارین هانکی سینا توپ دَیسه او، ائشیگه چیخار. اورتاداکی اویونچولارین بیرسی توپو گؤیده توتسا اونا «قیست»(QIST)دئیرلر. بو قیستلارین بیرى ایله بیرینی دیریلده بیلر (ائشیگه چیخمیشلارین بیرینی ایچرییه گتیرر). قیستی اولان اویونچو وورولسا اوندا بیر قیستی یانار (هر قیست بیر جان ساییلار). هامیسی وورولوب بیرى قالسا اوندا توپلاری آدیقجا ساییارلار، اون توپ آتیلسا هئج بیرى اونا دیمهسه اوندا اوبیری سیلرده ایچرییه گیررلر (دیریلرلر)، اگر دیمه، اوندا او بیرسی تیم ایچرییه گیره جک.

◆ قئیش قویدو

بیر دایره چکیب نئچه نفر ایچری ده قئیشلرین باشیندا دورار. قئیشلرین باشی (توققاسی) دوز دایره نین جیزیغیندا اولار. ائشده کیلر (ائشیکده کیلر) چالیشارلار قئیشلری قاپسینلار. ایچریده کیلر اونلارا تپیک ووروب قویمازلار. ایچری ده اولانلارین بیرى ائلیه بیلسه ائشده کیلردن بیرینی تپیکله ووروسون بو شرط ایله کی، بیر آیاغی ایچری ده اولسون، اوندا ایچری ده کیلر ائشیگه چیخیب اونلار قئیشی قاپاجاقلار. هاندا- هاندادیکی قئیشلرین بیرى اونلارین الینه گئچسین (قئیشلرین بیرینی قاپسینلار) اوندا او قئیش له ووروب اوبیرسی قئیشلری ده ائشیگه چیخارداراق نئچه یاندان ایچریده کیلری ووراجاقلار. ایچریده کیلر اورتادا کورک- کورگه دوروب قویارلار قئیشلیر اونلاری وورماق اوچون ایچرییه گیرسینلر. اوندا ائلیه بیلسه لر اونلارین بیرینی تپیک ایله وورسونلار قئیشلری یئره قویوب اونلار قئیشلری قاپاجاقلار.

چای هرزن کندینده آنا - بالا اوئونلاری

محمد عابدین پور

قایناق شخصلر: آنام، حوری سلیمانی، ۱۳۲۸ ده چای هرزن کندینده آنادان اولوب.
آنام عابدین عابدین پور، ۱۳۱۳ ده اودا چای هرزن کندینده هنج بیرسی نین ساوادی یوخدور. آنجاق آنام نهضت گندرک چوخ آزاراق یازیب اوخوماق باشایر. ایندی مرندده یاشیر.

آنا کیچیک بالاسی نین کیچیک الینی الینه آلیب بیر- بیر بارماق لارینا ووروب بئله اوخویار:

اینه اینه
اوجو دویمه
بی بی ینجه
برکینجه
شام آغاجی
شاطیر گنجی
قور آغاجی
قوتور گنجی
هابان- هوبان
یاریل- بیرتیل
سو ایچ قورتول.

اوشاغین الینی قیدیخلایار، یا دا یاواشجانا چیمجیقلایب دئیر: جیزرز
آنا بالاسین الینی تومارلایاراق اوخویار:

پیشیگیم، پیشیگیم ماوینا
گئتدی سیچان آوینا
پیشدی دئسم قاشمیاسان
بالامین الین قاشمیاسان.

آنا كۆرپە بالاسىنىن قوللارىندىن ياپىشىپ اۋزۇنە سارى چكر- اوزاقلادار، بئله اوخويار:

ھاماننى ھا ھاماننى
اىششكلىرى ئىدى سامانى
ھانى بالامىن تومانى
اوودو با آغاش باشىندا
يىتدى توخاش باشىندا
درمان آرخىندا اىششك اۋلوب
قارقا دىيىر آريخدى
قجلى دىيىر چاريخدى
پيشىك دىير: نە قاريلىدىرسىز؟ نە قيرىلىدىرسىز؟ يىين، يىين.
بەسىنى باغرىنا باسىپ آغزىنان يىمك اداسىنى چىخاردار.
چاي ھىزن كىندىندە كىچىك قىز اوشاقلارىن اويونلارىندىن بىرى
قىزلار اللرىن يىرە چىرىپ بىرى دىير:

- تاپ تاپ
اينجى قىزىم
نە قىزىم
پالاندوزوم
نە تاپدىرسان؟
وئر مندە تاپدىيىم.
او بىرىسى دىير:
- يوخ يوخ
آغام وورار
آغام سۋىر
- ائله دە بىر چوبوق وئر چكاخ

او بىرىسى اوشاق اىنى چوبوق شىكلىندە توتوب يولداشى اونون چوچالا بارماغىنى سۈرۈپ دىير:

- آجىدى ھا آجىدى
بىردە سۈرۈپ دىير:
- شىرىندى ھا شىرىندى
منىمدى ھا منىمدى
تاپمىشام ھا تاپمىشام.

ھاپان - ھوپان

گونش امانى

اوشاق اويونلارى ھر كولتورده اۇنملى آنلاملار داشيىر. اوشاقلار اويناياندا، ايلنجه، شنلىك، ايدمان و آتيليپ- دوشمىك، ياشاركن، اويونلاردان ياشام درسى ده آليرلار. اوشاقلار اويناياندا، پوشگ آتيب، پوشگولرينه راضى اولماق، اويونداش سئچمىك، اويونو اودماق اوچون استراتژى ياپماق، فند وورماق، حريفين الين اوخوماق، و... اۇيرشيركن، دئمىك گلەجىك و گئىرچىك ياشاما حاضيرلانير.

اويونلاردا اوشاقلارين اۇز گونوجى آرتير و اولار اۇزلىرىنى گۇستىرمىك اوچون فرصت تاپيرلار. اويونو اودان اوشاق، باشىنى دىك توتوب، اۇزونو اينانير، اودوزان اوشاق دا يىنىدن باشلاماق، آرتىق چاليشماق و اودوزماق او بيرى قازانچلاردا فرصته چغورمىكى اۇيرنير. اويونلار اوشاقلارين كيملىكلرينين شكيل تاپماغىندا ھر نه قدر اۇنملى اولسا دا، اولارى اويونلارنى باشلايىپ، باشا وئرمىكده ائشلىك ائدن ياشلىلارنى نقشى داھا اۇنملىدير. اوشاغين آتا- آناسى، اۇزوندىن بۇيوك و يا كيچىك اولان باجى- قارداشى، هم ده قوهوم- قونشو اوشاقلارى اونونلا ايلك اوينايان شخصلر ساييلىر. بئلهلىكله اويونلارين چوخو گئچميشدن نسل به نسل گليپ، چاغيمىزا چاتىپ. بو اوزدن، اويونلارى، ملتلىرىن كولتور و فولكلور ميراثى سانماق اولار. اويونلاردا اولان آنلاملار، كاراكتىرلر و گۇرونهجىك ھر بير ايش و چاليشما، بير ملتتىن اۇنمىسەديگى فاكىتلارنى سرگىلىيە بيلر. اۇرنگىن شاه- وزير و يا همىن بى- گىزير اويونوندا كى اونو آشيق ايله اوينايارلار، بى، گىزير، جلاد و اوغرو هرەسى تولىمومون بير قشرىنىن اۇزلىكلىرىنى گۇستىرىكن، اويوندا اولان ديالوكلار، شاهين بويوروقلارى، اوغرونون اۇزوندىن مدافعه ائتمىكلىرى، وئرىلن جزالار و جلادىن او جزالارى نئجه يئرينه گتىرمىگىن دئمىك اولار. بئله اويونلاردا اوغورلانان شئىلر و وئرىلن جزالار چوخ ايلگىنچ اولار. البته بئله اويونلاردا دئيب- گولمىك اويونون داد- دوزونو آرتىرار.

اويونلاردا آتيليپ- دوشوب، فيزىكىسلر حركتلىرىن اولماق، كئچميشده ايليشكىلىرىن چوخ و سىخ اولماغىندان سۇز آچىر. ساعاتلارچا قايش گۇتوردو، اويوندا دئدى، ارادا ووردو

و... اویناماق، کسین لیکله بۇيوک بیر یئر، دینج اعصاب و ظرفیت قابی نین بۇيوک اولماغین ایسترمیش. قیزلار اؤزل اوپونلار، اونلاری حقیقی یاشاما داها چوخ حاضر اندرمیش. بئش- داش، آیلق- جیزیق، کئش- کئش و قوناق- باجی کیمی ساده اوپونلار، قیزلارین هم جسمی دورومون ایدمان اندر کیمی، گوجلندیریب، چئویک اندرمیش، هم ده یاشام دا سهو ائتمک ساده جه آياغین جیزیق اوستن بیر آنلیق بودرمه سی قدر اؤنملی اولماغین اؤیردرمیش. هله قوناق- باجیدان آیینان بیلگی لری سیز مندن یاخشی بیلیرسیز.

آنجاق ایندی نین اوشاقلیغی ایله اؤز اوشاقلیغیمی توتوشدوراندا گؤرورم بیز دوغرودان اوشاقلیق ائتمیشیک! او زمانین اوشاقلاری گئرچکدن اوشاق و یاشیلاری گئرچکدن یاشلی ایدیلر. ایندی آرتیق اوشاقلارین دئییب- گولوب، قاجیب- اوینماقلاری نین سسینی ائشیتیمیریک! هله اوسته لیک یاشلی بیر خانیم و البته چوخ زمانلار آغانی دا جیب تلفونوندا مجازی بالاسینا یئمک وئرمک حالدا گؤروروک! بیلگی ساییرین باشیندا بالاجا اوشاقلار ساواش میدانینا گیریب، دؤیوشورلر. آرابالاری حیزلی سوروب، مانع لره چارپیپ دارما- داغین اولاندان سونرا یئنن دن قالخیب، اویناییرلار، سانکی بیر ایش اولماییب، دوغرودان دا اولماییب، آخی اوردا هرزاد مجازی دیر، حقیقی یوخ! مجازی اوپونلار، اوشاقلاری مجازدا یاشاماغا یؤنلدرک، اونلاری حقیقت دن چووووووخ اوزاقلادیرلار. بو آرادا دیوغلار و دوشونجه لرین چاش- باش اولماسی اوشاقلارین بۇيوک سایاگی داورانیش لاری و بۇيوک لرین ده بر باد دورومونون اوز یئری وار.

بونلارین هامی سینا باخندا اؤزومون فولکلوروموزا ماراقلی اولماغیمدان سئوینیرم. بیزیم عائله هله بیر یئر ییغیشاندا اؤز اوپونلاریمیزی اوینویور، اودوب، اودوزماغیمیزین دادینی چیخاردیریق. هله ده عائله ایچینده قوناقلیق یا بیر ایش اولاندا، بیریمیز اوشاقلاری ییغیب، بیر اوپون ایله باشلارینی قاتاریق.

قوناقلیق لارین بیرینده اوشاقلاری ال- آياغا دولاشماسین لار دئییه بیر یئر ییغیب، اونلارلا هاپیان- هوپیان اوینادیم. اوپونوموزون، شکیل لرین و سؤزلرین ائل بیلیمی اوشاق اؤزل سایندا سیزین له پایلاشیرام.

۱. بیر نفر بۇيوک آدام اوشاقلاری بیر یئر ییغیب، دؤره اوتوردوب، الیرینی یئر قویماقلارینی ایستر اؤزده الی نین بیرینی یئر قویوب. او بیرینی گؤسترگه بارماگی ایله اوشاقلارین الیرینه ووروب دئیر:

هاپیان- هوپیان، یاریل- بیر تیل

سو ایچ، قورول- قورتول شعر بورا چاتاندا، قورتول کلمه سی هر الین اوستونه دوشسه، او ال قیراغا قویولار.

شعر اللرين اوستونه قويولماق ايله يئنى دن دوام اندر:

ايينه- ايينه جه
اوجو دويمه جه
بربرى جه،
بر گئچى جه
شام آغاجى،
شاتير گئچر
قوز آغاجى،
قوتور گئچر
باغرى قره،
چيخ قيراغا

چيخ قيراغا كلمه سى يئتيشن اوشاغين دا اللرى نين بيرى چيخار.

۲ • بو شعرى او قدر دال- با- دال اوخويار كى، نهايت ده اوشاقلارين بير به بير اللرى قورتولوب، قيراغا چيخار و بير اوشاغين تكجه بير الى قالار

۳ • سونا قالان اوشاغى اوزو قويولو
چومبلديب، هامى اللرينى اونون كورگينه
قويوب، بير نفر سوروشار:

ال- ال اوسته كييمين الى؟

اوزو قويولو اوشاق باشى نين اوستونه
ييجيشانلارين بيرى نين آدينى سؤيلر. اؤرنك
اوچون دئير: «آيدين نين الى» اگر اوشاغين
حدسى دوز اولسا اويونو قازانيب، دورار و اويون
يئنى دن اللرينى يئره قويوب، هايبان- هوپيان
دئييب، بيرر- بيرر قورتولماقلارى و بير اوشاغين سونا قالماسينا چكر.

۴ • اما اگر اوزو قويولو اولان اوشاق كييمين الى هامى نين الى نين اوستونده اولماغى
بيلمه سه، اوندا هامى اونون كوره گينه تاپدا ياراق:

چالين- چالين يالان ددى
چال ائششگه پالان ددى

دییرمانا گیردی تازی
یئدی مازی اۆلدو تازی
دییرمانا گیردی کۆپک
یئدی کپک اۆلدو کۆپک
دئییرلر.

۵ • سونرا اوشاقلاری اویونا ییغان کس
اوشاقدان سوروشار:

دره ده نه اۆلوب؟ (یاتیب؟)

اوزو قویلو اوشاق بیرزاد دئمەلی دیر. اوشاق
هوشلو- باشلی اولسا بیلر کی او دره ده یاتان
کیمسه اۆزودیر. بو اوزدن گرک یاخشی بیر
کلمه دئسین. اۆرنک اوچون: مارال، جئیران،
فرشته، آسلان، قافلان و... گولونچ اورد اؤلور

کی، اوشاقلارین چوخو بو ظریف نکتەنی بیلمەیب و گاهدان ائششک، مال، دئو و... کیمی
یاراماز شئلره اوزونو اوخشادیر و هامی نین قهقهه ایله گولمەسینه سبب اولور. سورغولاری
سوروشان کس یئنی دن سوروشار:
باشینا نه بیغیشیب؟

بو سورغونون جوابی اوزوقویلو اوشاغین باشی اوسته ییغیشانلار دئمک دیر! چوخ بیلمیش
اوشاقلار باشی اوسته اولانلاری قارقا، میلچک و پیس حیوانلارا اوخشادار. گاهداندا اونون
سۆزو اۆز ضررینه قورتولور. آخی او هر نه دئسه اونون کیمی کۆرگینه چالاجاقلار. اۆرنک
اوچون آری دئسه، نارین- نارین کورگین چیمدیکله ییب، اونوسانجماق اداسی چیخاردیب
گولجکلر، قارقا دئسه قیرتیپ، قارقا سایاغی اونو دیمدیکلییه جکلر.

۶ • اویون اوشاقلارین بیر- بیر هاپبان-
هوپبان دئیەرک، سونا قالیب، اوزوقویلو
دوشوب، اویناماقلاریندان سونرا قورتولار.
اوشاقلاری باشینا ییغان کس، چالیشار هاپبان-
هوپبان دئینده، اوشاقلارین هامیسینا سیرا
چاتسین، اما بیر اوشاق دفعه لر جه سونا قالا بیلر.
بو دا اویونون گۆزلیگی سایلیر.

يئكاندا اولان اوشاق دونياسى و اوشاق اويونلارى

نعمت اله جعفرى

يئكن ده ياشيان اوشاقلاريندا، بوتون دنيا اوشاقلارينا تاي، اؤز دونياسى و اؤز ادبياتى وار. آنالار و خانننلر، يئكنده اولان اوشاقلارى، بؤيوك بير ادبيات دنياسى ايله تانيش ائديب و اونلارى ديرلى سؤزلر، ناغيللار، تاپماجالار، نازلامالار و قيسا شعيرلرله تانيش ائديب و بئلهليكله ائله گؤز آچاندان تورك ادبياتين بو گنجلره اؤرگديب و اونلارى گلهجك نسيللرين اللرينه چاتديريرلار.

اوشاق بيرينجى گون دنيايا گؤز آچاندا هئچ نه بيلمير. او هر بير باخيشيندا يئننى بير شىلر گؤرور و گؤرونترولر يندن

هئچ ده تعجب لنمير و اونلارى دنيانين بير پارچاسى كيمي آنلاير.

اوشاق ناغيللارى، قيسا شعيرلى، ائشيدركن، ناغيللارا ايچرىدن سئوينچ گؤستريب، اؤزونو او ناغيللاردا اولانلارين بيرى دوشونوب و ناغيللاردان آلينان بو سونوجو (نتيجه نى) درين بير حيس ايله قبول ائدير و بو سونوج سون گونه جن اوشاغي دنهينده يئر آليز و اونون دوشونجه سينده قالير و بو دوشونجه لر، ياشايشين گلهجك گونلرينه اونا يول گؤستير.

اوشاق ادبيات دنياسيندا اولان سؤزلره باخاندا، آتا و آنالارين كئچميش چاغلاردا اوشاقلار دنياسينا اولان درين دوشونجه لرى گؤرسنير. اوشاقلار دنيايا گؤز آچاندان سونرا اؤيرنمگى باشلilar و بير آزدان سونرا اؤز دوشونجه لرين ديله گتريب و ديل آچيلار. ديل آچمالارى بير هيچا و ايكي هيچايلا اولور. (ده، به، و دهده، جيز، قاقا و...)

ائله اونا گوره ده "اتالار" و "آنالار" بو آنلاملا، قيسا سوزلرله و قيسا قوشماجالارلا، اوشاقلارين اؤز ديللريله اونلارلا دانيشماق ايسته ييبلر. وهيچالارى آز اولان بير قيسا كلمه لردن باشلييب و آستا آستا هيچالارى چوخالدييبلار. هردن اوشاقلارين دوشونجه سينه گؤره شعيرلرين و سؤزلرين قايداسيني پوزوب و اونلارى كلاسيك حاليان چيخارديبلار ائله كى، داها مصراعلاريندا، هيچا سايلارى و قافيه و رديف قايدالارى ايزلنميب.

بنؤوشه (۳هيچا)

بنده دوشه (۴هيچا)

بيزدن سيزه كيم دوشه؟ (۷هيچا)

هر بير اوشاق، بو قوشماجانى دىنلەدىكەدە اونو تکرار ائتمک ایستەيیر چونکی بو بالاجا اوشاق اويونو اوشاغين روحونا اويغوندور، اونون مصراعلاری ایکی، اوچ و دۆرد هیجالی سۆزلردن یارانیب. بو اويوناردا اولان هیجالار (۳-۴-۷)

بورا بير قوش قوندو
 بو گۆردی (۳ هیجالی)
 بو توتدو (۳ هیجالی)
 بو بیشیردی (۴ هیجالی)
 بو یندی (۳ هیجالی)
 جیققیلی یا قالمادی،
 جیققیلی یا قالمادی. (۷ هیجالی)

هیجالاردان ساوایی اوشاقلارین موسیقی لی بیر ریتم اولان سۆزلرله ادب وئریب و اونلارین باخیشلارین یاخشی بیر آیتیم لره چالیشدیریردیلار. بو پارچایا بیر باخسانیز گۆره جکسیز کی، «اوغورلوغو» اوشاقلارا پیس تانیديرماغی، هابئله "بؤیوک تانیرینی" باش اوسته گۆرمک اوچون ائله بیر سۆزدن فایدالانیبلار کی، موسیقی ریتمی اوندا اولماغینا گۆره اوشاقلار دا او سۆزلره علاقه گۆستیرلر.

بو دئدی: گلین گندک اوغورلوغا
 بو دئدی: هانی اوجا نردیوان؟
 بو دئدی: مندن اوجا نردیوان؟
 بو دئدی: آلاها باخین، گئتمیین (بو دئدی آللهیزدان قورخمورسوز)
 بو دئدی: خالام قیزین آیین منه (بو دئدی آلهه بیزیم نییمیزدی)
 تاپدییین بونون باشینا،
 تاپدییین بونون باشینا.
 ایینه- ایینه اویونی

بیر آیری اویوندا اوشاقلار اللرینی یئره قویوب و بیرینین کی، آدینا "ماللا" دئیرلر اویونو باشلیر و هر بیر سۆزو دئینده بارماغین قویور یئرده کی اللرین بیرینین اوستونه. او بیرری سۆزو دئینده بارماغین وورور او بیر الین اوستونه. اویونون سون سۆزون دئینده (قورتول) ماللانی بارماغی هانسی الین اوستونده اولسا او اوشاق او- الینی چکیب و او الی (قورتولور)

ایینه- ایینه جه
 اوجو دویمه جه
 بربرینجه

بر گئچی جه
 شاتیر کئچر
 شام آغاجی
 قوتور گئچی
 قوز آغاجی
 هاپیان هوپیان
 یاریل ییرتیل
 سو ایچ
 قورول - قورتول.

ماللا یئنی دن سۆزو قالان الدن باشلیر و آخیرا قالان الین صاحیبی اویونو اودوزوب و
 قالیر. او قالان اوشاق دیزلریله اللرین یئرله قویوب و یوخاری باخممالیدیر (سجده شکلینده)
 و او بیرى اوشاقلار اللرین اونون بئلى اوسته قویوللار. ماللا اوشاقدان سوروشور
 - اللر اوسته کیمین الی؟
 او اوشاق دا اوردا اولان ال صاحیب لری نین بیرى نین آدینی دییر.

حسنین الی
 حسنین الی اولسا قورتولار، اوشاقلار اللرین گۆتوروب و اویون یئنی ده اللری یئرله
 قویماق لا باشلار. اما اوشاق ال صاحیبینی تاپماسا، ماللا بو سۆزلری دئییب، او اوشاغین
 بئلینه تاپدیرلار.

تاپبادی ها تاپبادی (یئکان ایصطلاحی = تاپمادی)

قولاقلاری یاپبادی
 شمشخان بیر آت آلیبدی
 اوستونده مات قالیبدی
 تۆکولون گلین قارقالا
 آناسی باشین چولقالار
 قه قو قه قو

ماللا بونی دئینده او اوشاقلارین هامیسی او آشاغیدا قالان اوشاغی "قه قو" دئییه- دئییه
 قیدیقلاماغا باشلارلار. ائله کی، ماللا دئدی "بسدی" اویون قورتاریر و یئنی دن باشلانیر....

يومورتا دۇيوشدورمك

بايرام يومورتاسيز اولماز، او دا بوياقلى
يومورتاسيز! بونو هامى بيلير. يومورتالارى
گۆزل- گۆچك بوياييب، اوشاقلارلا جوانلار
بايراملىق وئردديلر. اونلار دا يومورتالارى
آليپ، سئوينچ ايله چاققىشديرارديلار.

اودانلارى سويوب، اودوزانين گۆزونون قاباغيندا يئيرديلر! بو اويون ساده اولسا دا، اۆزونه
گۆره فندلرى ده واريدى؛ باشاراجاقلى اويونچو اۆز يومورتاسينى ديشينه ووراراق بوش-
بركليگينى سينايدان سونرا، يولداشى نين دا يومورتاسينى ديشينه ووراراق سينايدردى.
سونرا يومورتاسينى الى ايله ائله توتاردى كى، حريف يالنيز يومورتانين باشى نين اوجوندان
وورا بيلسين.

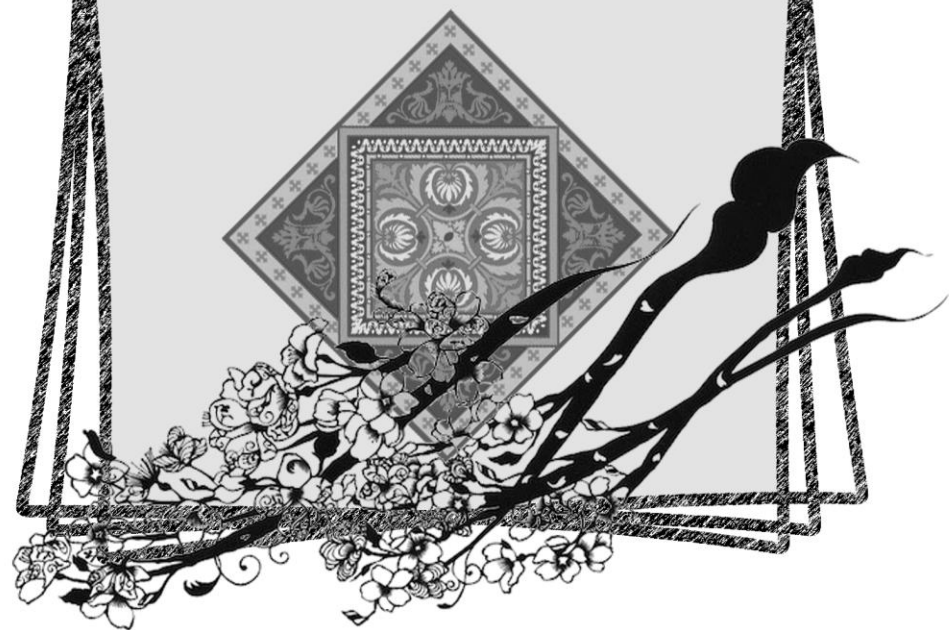
هله اوشاقلار بيليرسيز گنچه جكده يومورتالارى نئجه بويارديلار؟

قديم زامان رنگلى ميداد، جوهر، كيمياوى
بوياقلار، ماژيك و بونلار تاي زادلار يوخيدى. اونا
گۆره ده او زامان طبعى بوياكلاردان يارارلانارديلار.
سويا سامان تۆكوب، يومورتالارى اونا قويوب
قاينادارق اونلارى سارالدارديلار. بوياق اوتونون
كوكو ايله، يا دا قيرميز سوغان قابيغينا بوكر
قايناديب قيرميز ائلرديلر.

(بير دئيم ده وار: "اونو من ديشيمه وورموشام."
يعنى اونا من سيناميشام، برك يا بوش اولدوغون
بيليرم. بو دئيم ائله همين يومورتا چاققىشديرماق
گلهنگيندن گلير.)

ناغیل، روایت

سیچان بی

محمد عابدین پور

قایناق شخص: آتام عابدین عابدین پور
یئر: مرد - چای هرزد کندی
دوغوم ایلی: ۱۳۱۳

بیری واریدی، بیری یوخیدی. بیر سیچان واریدی. قالا باغیندا باغبان ایدی. سو سوواریردی. یئل اسدی یارپاق دوشدو، باشی سیندی. بئلی آتدی یئر، گلدی ائوه، بوخچاسینی باغلادی چوماغی نین باشینا، دوشدو یولا. کوچهده بیر قاپی نین قاباغیندا قیزلار ییغیشیب گول تیکیردیلر. سیچانی گؤروب دئدیلر:

- سیچانا باخ! سیچانا! سیچان هارا گئدیرسن؟
سیچان دئدی:

- زهری مار سیچان، چور سیچان، دئینمیرسبز سیچان بی؟!
دئدیلر: سیچان بهی هارا گئدیرسن؟

دئدی: قالا باغیندا^۱ باغبان ایدیم، یئل اسدی یارپاق دوشدو، باشیم سیندی، گئدیرم شیکایت، عرضه تبرزییه.

دئدیلر: قایت ائویزه هره میز بیر ایینه باتیراربخ جانین چیخار!
سیچان یوگوروب هاممیسینی اوتدو. یولا دوشوب گئتدی. کوچه نین باشیندا اوغلانلار آشیق اوینوردولار... سیچانی گؤروب دئدیلر:

- سیچانا باخ! سیچانا! سیچان هارا گئدیرسن؟!

دئدی: زهری مار سیچان، چور سیچان، دئینمیرسبز سیچان بی؟!
دئدیلر: سیچان بی هارا بئله؟!

دئدی: قالا باغیندا باغبان ایدیم یئل اسدی یارپاق دوشدو باشیم سیندی. گئدیرم شیکایت ائلییم.

دئدیلر: باخ سیچان هره میز بیر آشیق وؤراربخ، سنی یئر سره بخ.
سیچان یوگوروب بونلاری دا یندی. یولونو آتیب قاباغینا گئتدی. یولدا بیر چوبانا توش گلدی. چوبان اونو گؤروب دئدی: - سیچانا باخ، سیچانا! سیچان هارا گئدیرسن؟
سیچان دئدی:

^۱ - قالا باغی: چای هرزن - ده ۱۴ - ۱۳ میلادی قنرلده سالینان و دئدیکلره گؤره حتا اورارتولار چاغینا دا چاتان بیر قالا وار. بو قالانین چئوره سینده اولان باغلار قالا باغی دئییلیر. بو ناغیلدا دا منظور بورانین باغلاری دیر.

- زهري مار سيچان، چور سيچان! دئينميرسن سيچان نى؟!
چوبان دئدى:

- سيچان بهى هارا گنديرسن؟
سيچان دئدى:

- قالا باغيندا باغبان ايديم، يئل اسيب، يارپاق دوشوب باشيم سينيپ، گنديرم شيكايتيه.
چوبان دئدى:

- آى سيچان گئت ائوينه، قوزولارا دئيرم هر بيرى بير ديرناق وورارلار، ياخارلار يئره.
سيچان دئدى: منى؟!
چوبان دئدى: هن سنى!

سيچان دئدى: قيزلارى يئميشم ايينه لرinen. اوغلانلارى يئميشم آشيقلارى نان. ايندى ده سنى يئيرم قوزولاريوى نان.
يومولوب هاميسينى يئدى. يولا دوشوب گئتدى. ناخيرچى كهريزه اينكلرى سوواريردى.
- سيچان هارا گنديرسن؟!
دئدى:

- زهري مار سيچان، چور سيچان، دئينميرسن سيچان نى؟!
ناخيرچى دئدى:

- سيچان بى هارا گنديرسن؟

اونلارا دئين سؤزلرى بونا دا دئدى. ناخيرچى گولوب دئدى:

- قايت، اليم- آياغيم ديمه ميش قايت! اينكلره دئيرم هر بيرى بير بورنوز وورار ييرتيلارسان.
سيچان دئدى:

- قيزلارى يئميشم ايينه لرinen، اوغلانلارى يئميشم آشيقلارينان، چوبانى يئميشم قوزولارينان، سنى ده يئيرم ناخيرلارينان.

يومولوب اونلارى دا يئدى. سيچانين قارنى ششميشدى نم نه
يئكه ليكه اولموشدو. يانلاريني باسا- باسا يئرييردى. او
ياندان بير ديققلى پيشيك بالا گوردو بير توتۇخ-

موتۇخ سيچان گلير. سيچانين اوستونه جوموب
قارنينا ديرناخلارينان ييرتدى. هر نم نه

يئميشدى ائشيكه تۇكولدو.
قوزولار مله ديلر، اينكلر
مووۇلداديلار، اوشاقلار دا قاجيب
گئتديلر ائولرينه.

ياز قوناقلاری

سارا طورى

گونلرين بير گونونده قديم زامانلاردا ايکي يولداش وار ایدی، بيرى نين آدى چارشنبه خاتین، او بيرى ايسه نوروز گولو. بونلار ايکيسي ده بير- بيرلرينى چوخ ايسته ييردیلر. اونا گۆره ده بيرليکده ياشا ييردیلر. هرايل ياز گلنده ال-اله ياپيشيب کندلره کؤيشنلره ساری يولا دوشوب، دولنماغا گئديرديلر. بونلار چؤل-چمنلره يئتيشنده بير نئچه گونلوک بير-بيرلريندن آيريليپ نوروز گولو کؤيشنلرده کوللارين يانيندا قاليب اوردا يثرين بوغلاماسيني گؤزله ييردى، خاتين ايسه کنده ساری دؤنوب، گرک چارشنبه گنجه سينه کيمي اؤزونو اوردا اولان ائولره چاتدير ایدی. بو ايکي وفالي يولداشي کنده اوشاقلار ايله بؤيوکلر اورکدن سئيپ عزيزله ييردیلر. بايرام آبي يثرين بوغلاماسی بير آيرى حال-هاوا دا اوشاقلاردا اوياندير ييردى؛ هم اونلار ايلنجه ساييليردى هم ده مارق! اونا گۆره ده ائله هر ايل او چاغلاردا اؤز آرالاريندا بير-بيرلريندن سوروشوردولار: «گۆره سن بو ايل کوراوغلو قيراتی ايله گلر»-دئيه سهمانلاشيپ اونون يولونو گؤزله ييردیلر. بعض يثره قولاق داياييب يثرى دینله ييردیلر بلکه قيراتين کيشنمه سيني يا دا کوراوغلونون سازى نين سسى ائشيدیلر يا دا پنجره داليندا اوتوروب کوچه يه باخيردیلر گۆره لر هاچان گليب اورالاردان کنچر، بلکه گۆروشه بيلدیلر؛ چونكى آنا-آتالاری اونلار دئيردیلر تکجه يئر بوغلاياندا کوراوغلو گليب بوردان کنچه جک، اوندان يئر بوغلاياندا اوشاقلار شنليردیلر.

سيزه دئييم چارشنبه خاتيندان! او نوروز گولوندن آيريلاندان سونرا ائله دولنا-دولانا گليردى بيردن يول اوستونده قارقيزا توش گلدى. گۆردو قارقيز بور-بوخچاسين ييغيشدير يوروب قولتوغونا گئدير. چاغيردى: «آهای قارقيز! هارا گئدير سن؟» قارقيز بوخچاسيني يثره قويوب هندوره گؤز دولاندير ي قديم يولداشين گۆرونجه چوخ سئويندى. سونرا اوندان اؤپوش-باريش ائله ييب دئدى: «هم شاختا بابانى گۆرمگه گئديرم هم ده آرتيق ياز گلير هاوالار قيزيشير، قارلار اريير، داها بوردا قالماق اولماز گلن ايل قار ياغاندا يئنه گلرم. هن بير ده دئيم تئز اول گئت کنده هامى سنين يولونو گؤزله ييرلر.» قارقيز بونلاری دئييب بوخچاسيني گؤتوروب يوللاندى. بيزيم بو سئويملى يولداشيميز دا، تر-تلسيک کنده ساری آديملاريني يئينله دى. هله او يولدا گلر کن قرنقوشلاری دا گۆردو

سورو- سورو کوچدن قاييديرلار. اونلاردا دا بير ال ساللاييب، خوش گلدين دئدى. او ياواش- ياواش كنده چاتديقجا اوزاقدان كندين داملاريندا قالانميش اودونلار باخيپ اؤز- اؤزونه دئدى: « ائله بيل ايستهيرلر چارشنبه اودونو يانديرالار! هله ياخشي اولدو يوبانماديم. »- دئيه كنده گيريب قوللارين چيرمالادي باشلادي گتيرديكي يئميشلري ايله قاپيلار ناخيش وورماغا... او بوتون قاپيلاري دولاندى بو آرادا اوشاقلار دا داملاردا اود اوستوندن آپييليپ شنليک ائديرديلر. چارشنبه خاتين، فينديقچالي ناخيشلارين قاپيلار ووروب قورتاردى سونرا دا داملارين قيرناسيندا اوتوروب اوشاقلاري گؤزلهدى...

چارشنبه اودو يانيپ قورتولدو آرديجا ائوين بؤيوكلى سؤنموش اودون هنده ورينه جيزيق چكيپ اورتالاديلا. بيزيم يولدان يئتيشن دوستوموز اوزون يول گليب هم قاپيلاري دا ناخيشلاييب بيرآز يورولموشدو آما گرگ ائولره ده گنديپ، اورالاري دا ناخيش وورايدي. اوناگؤره اوشاقلار هرسي بيرشال آيب تئز داملار چيخيپ، باجلاردان شالي ساللاياندا چارشنبه خاتيني دا او شالاردان ياپيشيب دوشوردو ائولره، تئز دووارد ناخيش ووروب يئننه ده شالا باغلانيپ باجادان چيخيردي داما. چارشنبه خاتين كندين ائولرينين هاميسيني بئلهجه گريب اوشاقلارين يارديمي ايله ائو دووارلارينا ناخيشين ووردو. آما ائوين ناخيشلاري شلمه آغاجي شكlinده ايدى قاپلار ايسه فينديقچالي اولموشدور. اوشاقلارين اود يانديريب آرديجا شال ساللاماغلا باشلاري قاريشيپ او گؤزل- گؤيچك ناخيشلاري گؤرمديلر.

سحر تئزدن يوخودان دوروب يئننى پالتارلاريني گئين كند اوشاقلاري سئوينهر ك قاچديلار كوچهيه. كوچهده فينديقچا قاپيلاري گؤرونجه بيردن آرالاريندا شنليک دوشدو، هاى- كويله هاوايا آتيليپ دوشدولر: "چارشنبه خاتين!...، اورا باخ! چارشنبه خاتين گليب كنده!" آخى كند اهلى او يئميشله بزه نميش ناخيشلارا، چارشنبه خاتين دئيرديلر. اونلار بو

شنىلىگىن آردىجا بىر- بىرلىنە قاپىلارى گۇستىرىب سونرا ھر ايلكى كىمىن بىر يىترە توپلانىب باشلادىلار قاپىلارى ووروب بايراملىق آلماغا. ھم اواندا دا او ناخىشانمىش يىتمىشلردن قوپارديب يىتىردىلر. سونرا ائولردن آلدىقلارى بويالى يومورتالارى چاققىشىدىرىب سىنانلارن اۋز آرالارىندا سويوب تامسىنا- تامسىنا يىتىردىلر.

ھلە سىزە دئىيم نوروژ گولوندىن. او دا بو آرادا چۆلدە كوللارى دولانىب اۋز گۆزل گوللىرىدىن سىمىشىدى كۆيشىنلرە. ھر ياندا نوروژ گولو چىخىمىشىدى. اوشاقلار دا بىر- ايكى گون بايراما قالان يىغىشىب گىدىب چۆلدىن او گوللىرى درىب، گىتىرىدىلر ائولرىنە. چارشىنبە خاتىن ايلە نوروژ گولو دە بىرنىچە گون آيرىلىقدان سونرا بايرام سوفراسىندا بىر- بىرىن بايراملاشىب شنىلىك ائدىلر.

او گون بو گوندو داي ائودە، كوچەلردە چارشىنبە خاتىنىن ھم دە اونون او گۆيچك گوللى فىندىقچا ناخىشانلارن گۆرمورم. كىچن ايل نوروژ گولون گۆردوم چوخ غوصەلىدىر. سوروشدوم ندىن بىلە اوزگونسن؟ منلە دانىشمادى! بىر دارىخدىم. بو ايل يولدا قارقىزى گۆردوم يىر- يىغىش ائىدىردى؛ بوز سالخىملارنى، قار دنەلرىنى بوچقاسىنا توپلايىب گىتمىگە سىمانلاشىردى. اوندان چارشىنبە خاتىنى سوروشدوم، بوچقاسىنا دايانىب چوخ اوزگون جاواب وئردى: "اوزگونلردىن سونرا بىرنىچە ايلدە بورالارا گلىب... گىتتى. آما داي سونرالار گلىنمەدى! تلىسىك سوروشدوم: "آخى ندىن؟" اوزاغلار باخىب دولومسوندى: "آھ منىم او سئوئىملى يولداشىم! داي نئىنەسىن، آغاچ قاپىلار دىيىشىلدى، يىترىنە دىمىر قاپىلار قورولونجا، اونون دا ناخىشانلار قاپى يا ياپىشمادى. آداملار دا داملارنىن باجالارنى توتودولار. بىلەجە او دا ائولرە گلىنمەدى قالدى ائىشكەدە آوارا اولدو. چوخداندىر نوروژ گولو تىك دولانار. كىچن ايل بورالاردان گىندىدە چۆلدە اونو گۆردوم. اوز- گۆزو يورغونودو، اوزو دە سارالمىشىدى. دئدىم نىچەسن؟ باشىن توولادى. چارشىنبە خاتىنى سوروشدوغومدا دئىيىردى خستەدىر، اۋزو دە قوجالىب، ساچلارى دا آغارىب يون كىمىندىر. "قارقىز بو سۆزو دئىيىب سونرا دا اوزگونجە بوچقاسىن باغلاماغا باشلادى.

کوپه خانین ناغیلی

ابوالفضل امجدیام

بیرگون واریدی، بیرگون یوخ ایدی. گونلرین بیرگونو بیر کوپه واریدی. بو کوپه بیرگون سحر دورور آغا، دوشور یولا. گندير دوشاب اوغورلوغونا. آز گندير، چوخ گندير، آزادان چوخدان یول گندير، تا کی، بیر عقرب اونا توش گلیر.

عقرب دئییر: هارا بئله یول دؤیورسن آی کوپه؟

کوپه دئییز: زهرمار کوپه، درد کوپه! نییه دئییرسن کوپه؟ تنز دننه خان کوپه!

عقرب دئییر: هارا گنديرسن خان کوپه؟

کوپه دئییر: گنديرم دوشاب اوغورلوغونا!

عقرب دئییر: منی ده اؤزونه یولداش ائدرسن؟

کوپه، «اولسون» دئییر، یولا دوشورلر.

آز گنديرلر چوخ گنديرلر بیر چووالدوزا راست گلیرلر. چووالدوز دئییر: هارا بئله آياخ باسیرسان آی کوپه؟

کوپه دئییر: ديلین لال اولسون، گؤزون کور اولسون نییه دئییرسن کوپه؟ تنز دننه گینه خان کوپه.

چوالدوز کی، او تهر دئییب و جاواب ائشدير، اونلارلا یولداش اولوب و بیرلیکده یولا دوشورلر. یول اوستونده چوخلارینا توش گلسه لر ده آنجاق بیر قارقا و تویوغودا اؤزلرینه یولداش ائديرلر و هامی بیرلیکده گنديرلر او ائوه کی، قراریدی دوشاب اوغورلا سینلار. گنجه دن بیر آز گنچمیشدی، ائو اهلی یوخودا یدیلار، ائوه گیرنده قاپی نین آغزیندا کی کسک اونلارین نه اوچون گلدیکلرینی آنلاییب، کوپه یه دئدی: منیم ده پاییمی اونوتما یین!

ائوه کی، گیردیلر کوپه هره دن بیر ایش ایسته دی. تویوغا دئدی: سن گئت گیر اوجاقدا گیلن. عقرب دن چاخماق داشینین دیینده اولماغی ایسته دی و چووالدوزو دا کیبریت قوتوسوندا گیلتدی. قارقایا دئدی: سن ده پنجره نین قاباغیندا کی آغا جا قون. کوپه اؤزونو ده، لام- لام وئیر دوشاب خومونون آغزینا، قارنینی قورتاقورت دوشاب نان دولدورور. اونون قورتاقورت سسیندن ائو صاحیبی یوخودان دیکسینیر اروادینا دئییر: آی ارواد دور کی اوغرو

گلیب. آرواد یوخولو یوخولو دئییر: باشیوا هاوا گلمه سین آی کیشی! باشیوی آت یئرہ یات آی کیشی. اوغرو نہ قاییریر بوردا آخی؟!

بیر آز سونرا آرواد اؤزو ده سسدن آییلیب، کیشی یه دئدی: دور آیاغا آی کیشی! سن دئیہن کیمی ائله بیل اوغرو گلیب. کیشی دئدی یات آرواد باشیوا هاوا گلمه سین. اوغرو هاردایدی آخی؟! آرواد آمما آیاغا قالخدی، باشینی پنجره دن ائشییه اوزاتدی. قارقا کی اونو گوردو داها آمان وئرمه دی، قوندو اونون باشینا باشلادی دیمدیکلمگه. آرواد قورخوب چیغیردی. قاچدی کیبریتی گؤتوروب چیراغی یانديرسين، چووالدوز باتدی الینه. آرواد قیشقیرتیینان کیبریت قوتوسونو آتدی یئرہ قاچدی چاخماق داشینی اله کئچیرده، عقرب ماجال وئرمیر، اونون الینی سانجیر. آرواد «ای وای-ای وای» دئیہ دئیہ قاچیر اوجاقدان اود گؤتوره کی، بیردن بیرہ تویوق قول-قاناد آچیب، اوجاغین کول لیرینی سپهله ییب دولدورور آروادین گؤزلرینه. کوپه ده بو آنلاردا ایشینی گؤروب، قارنی دولو دوشاب ائله دیغیرلانا-دیغیرلانا ایسته ییر تر-تله سیک قاپیدان ائشییه چیخا کی، قاپنین آغزیندا کی کسک یولو کسیر و دئییر: وئر بیزیم پایی. کوپه دئییر: هله ایندی پیس واخت دی. قوی گئدیم قالسین سورایا، ائو صاحیبی ایندی دیر کی یتیره. کسک بو سؤزدن ناراحت اولوب یئریندن قالخیر برکدن اؤزونو کوپه یه چیرپیر. کوپه پول پول اولوب دوشابلار یئرہ جالانیر...

ملیک ممد سولماز سون باهار

ناغیلی سۆیله‌ین: آنامین آناسی «صغری سلمانی‌زاده» (۱۳۷۵-۱۳۰۷) مرند
او دا بو ناغیلی اۆز آناسی «سارای خانیم» دان (۱۳۴۲-۱۲۸۵ مرند) ائشیدیدی.
سارای خانیمین آناسی‌نین آناسی «مریم بانو» ایمیش. آناسی‌نین آتاسی قیزیل باشلاردان ایمیش.
دؤیوشه گئدیپ ایلیتن گلرمیش. بونلارین بیر قیزلاری وارمیش دینقیلی اولدوغونا گۆره «دیققیلی»
آدلانمیشدی. سارای ننه ائله بو دیققیلی- نین قیزی ایمیش. سارای ننه بیرى بیریندن گۆزل
چوخلو ناغیل‌لار سۆیلرمیش. بۆیوک ننه‌مدن ائشتدیگیم سارای ننه- نین ناغیل‌لاریندان بیر
نئچه‌سینی سیزینله پایلاشیرام:

بیرگون واریدی بیرگون یوخ ایدی. تاریدان
سونرا هئچ کیم یوخ ایدی. بیر شاهین اوچ اوغلو
وار ایدی: ملیک جمشید، ملیک احمد، ملیک
ممد. شاهین قصرینده بیر گۆزل باغ، او باغین دا
گۆزل آلما آغاجلاری وار ایدی. بیرگون آغاجلارین
بیری قیزیلدان آلمالار گتیرر. شاه چاشباش
قالمیشدی بو ایشین سیرینی بیلمیردی. او هر
گون گئدیپ آلمالارا باخیپ اونلاری تومارلایاردی.
بیر سحر چاغی شاه گۆردو آلمالارین بیری یوخ
اولوب. برک آچیق‌لاندی کی بو نه ایش‌دیر! نییه
آغاجا گۆز اولمامیسیز. اونا گۆره اوغلانلارینی
چاغیردی و اونلاردان ایستهدی هر گنجه بیری
یاتماییب آلمالارین کئشیگین وئرسینلر. ملیک
جمشید سینه‌سینی قاباغا وئریپ دئدی:

ای پادشاهیم سن هئچ قورخما! بو ایشی منه تاپشیر من اۆزوم آلمالاری گۆزلرم.
بیرینجی گنجه ملیک جمشید آییق اوتوردو. گنجه یاریسی اولونجا یاواش- یاواش
یوخوسو گلیردی. اۆزونو چوخ ساخلاشدیردی آما هئچ بیلمهدی نه زامان یوخوسو توتدو.

سحر چاغی شاهین های- کویو ایله اؤزونه گلیب اویاندی. آلمالارین بیرسی ده اوغورلانمیش، ایش ایشدن گئچمیشدی. بو دفعه ملیک احمد قوروقچو اولاجاق ایدی. پادیشاه برک- برک اونا تاپشیردی:

-- آماندی یوخلاما!

ملیک احمد گئجه یاریلاریناجان آییق قالدی. سونرا یوخوسو توتماغا باشلادی. اؤز- اؤزونه دئدی:

- دا بو ساعاتدان سونرا بیر شئی اولماز. بیر آز گۆزلریمی دینجلدیم گینه دورارام. گۆزلرینی یومماقلا یوخلاماگی بیر اولدو. صاباح سحر اویاندی گۆردو آلمالارین بیرى ده اوغورلانیب. شاه حیرصیندن دلپیه دؤنموشدو. ملیک ممدی چاغیریب دئدی:

- باخ اوغولم! تکجه بیر آلمانا قالیب، سندن بو آلمانى نئجه اولورسا اولسون قوروماغینی ایستیرم.

ملیک ممد آتاسینی چوخ سئوردی، دئدی:

- سن هئچ قورخما آتا! من جانیمین باهاسینا بو آلمانى قورویاجایام. بو اوغرونو دا تاپیب اؤلدوره جگم.

ملیک ممدین قارداشلاری اونون پاخیلیغینی ائدردیلر. ایکى قارداش باشلارینی توولاییب ملیک ممدده گؤلدولر:

- بیزیم کیمین باشاراجاقلى آداملار اوغرونو تاپا بیلمدیک، سن هاردان تاپاجاقسان؟ ای پادیشاه بونا گوونمه! قوی بو ایش اوچون بؤیوک باشلاری سردارلاری چاغیراق.

پادیشاه ملیک ممدی چوخ سئوردی. اونا اینانیب دئدی:

- اوغولم! بو ایشی سنه تاپشیریرام. بیلیرم باشاراجاقسان. من سنه گووه نیرم. او گئجه ملیک ممد آییق قالدی. گئجه یاریسی یوخوسو توتوردو. گۆردو آییق قالا بیلیمیر بارماغین کسیب اوستونه دوز باسدى. سحره جن آحیشمادان یوخوسو توتمادی. دانین آلاقارانلیغیندا بیردن گۆردو چوخ بؤیوک بیر یارادیق آغا ساری گئدیر. تئز خنجیرین چکیب اونون اوستونه جوموب اونو یارالادی. او دا ملیک ممدی یئره چیرپیب قاچدی. ملیک ممد هوشدان گئدیپ یئره ییخیلدى. اؤزونه گلنده گۆردو آتاسی ایله قارداشلاری باشی اوسته دوروبلار. پادیشاه دئدی:

- ملیک ممد! سون آلمانى دا اوغورلادیلار. نییه سؤزونو توتمادین؟

ملیک ممد ده اولانلاری آنلاتدی. قارداشلاری گولوب اونو سریدیلر:

- داها نه یالان ناغیلار بیزه قوشاجاقسان؟ دئ یوخلادیم باشارا بیلیمه دیم.

ملیک ممد دوروب باغی دولاندی. بیردن سئوینجیله شاهى چاغیریب دئدی:

- باخین! بوردا قان ایزی وار. من اونو یارالامیشدیم. بو قان ایزینى توتسام اوغرونو تاپا بیلرم. اونلار قانین ایزی توتوب بیر درین قویونون باشینا چاتدیلار. ملیک ممد شاهدان ایستهدی اونون قویویا یئتمه سینه ایجازه وئرسین. پادیشاه راضی اولمادی. آما ملیک ممد

آتاسینا وئردیگی سۆزو توتماق ایسته‌دی. سونوندا پادیشاه ایجازه وئردی. ملیک ممدین قارداشلاری اوزون بیر ایپ گتیریب قویویا سالدیلار. او دا ایپدن یاپیشیب او قارانیق درین قویویا ائنددی. قویونون دییی ائله قارانیق ایدی کی، هئچ بیر شئی گۆرونموردو. بیر آز اوتوردو گۆزلری قارانیغا آلیشسین. سونرا دوروب یولا دوشدو. اورادا بیر اوزون دالان وار ایدی. دالان باشا چاتاندا بیر ایشیق گۆرۈندو. ایشیغا ساری گئدیپ قاپی نین دالیسیندا میسیدی. بیردن نه گۆرسون:

- اوچ دنه دئو او ائوه گلدیلر. حیطین اورتاسیندا یئکه بیر حووض وارایدی. دۆرد-دوره ده اتاقلار. دئولر ال-ایاق لارینی حووضدا یودولار. سونرا گئچیب تاقچادان اوغورلادیقلاری قیزیل آلمالاری گۆتۈروب بیر ویرد اوخویوب، اونلاری گۆزل قیزلارا چئویردیلر. سونرا او قیزلار دئولره یئمک گتیریب اونلارا قوللوق ائتدیلر.

ملیک ممدین آغزی آچیق قالمیشدی:

- دئمک بو آلمالار سئحیرلنمیش قیزلار ایمیشلار. بو دئولر ده اونلاری اسیر آلییلار. من بونلاری قورتارمالییام.

ملیک ممد گۆردو دئولرین بیرسی نین قیچی یارالیدی. آخسایا-آخسایا دولانیب ملیک ممد سۆز-سوو دئییر. آنلادی کی او ائله همن یارالادیغی دئودی. او قیز دا همن قورودوغو آلما. قیز دا نه قیز! کور گۆزه قوی آچیلسین. ملیک ممد قیزا وورولدو.

آخشام اولدو دئولر ائشیکه چیخدیلار. گئتمه‌میشدن ده قیزلاردان یئمک پیشیرمه‌لرینی ایسته‌دیلر. دئولر گئدینجه ملیک ممد ائوه گیریب قیزین یانینا گئتدی. قیز اول قورخدو. سونرا سئویندی. ملیک ممد وورولدو. دئدی:

- سن نییه بورا گلیمسن؟ ایندی دئولر گلیب سنی اۆلدوره‌جکلر. ملیک ممد دئدی:

- اولماز، سیزلری قورتارما‌دان گئتمرم.

قیز دئدی:

- سنین گوجون چاتماز.

ملیک ممد دئدی:

- هر شئی گوجه باغلی دئییل. سوروشدو دئولر نهلردن قورخارلار؟

قیز دئدی:

- بیلیمرم. تکجه منه برک تاپشیرار کی، او رفین اوستونده کی شوشه‌لره ال وورمایام.

ملیک ممد دئدی:

- گل اونلاری سیندیراق گؤراخ نه اولور؟

قیز دئدی:

- یوخ، یوخ... دئولر آدمالارین ایی‌لرینی تئز آلارلار. ایندیجه یئتیشرلر. سن

گیزلنمه‌لیسن. سنین الین او رفلره یئتیشمز.

ائله او آن دئولرین سسی گلدی. قیز بیر دووا اوخویوب اوغلانی سو گیلیفینه چئویریب
حوووضون آغزینا قویدو. دئولر ائوه گیریب هر یئری اییلهیب دئدیله:

- آدام اییسی گلیر. تنز دئ هاردا گیزلتمیسن. قیز آند ایچدی آدام یوخذو. دئولر ده بیر
شئی تاپا بیلمه‌ییب، ال لرینی یوماغا گلدیلر. قیز گۆردو ایندیجه ملیک ممدین اییسینی
آلاجقلار تنز قاچیب بیر آفتاها سو گتیریب دئوین الینه توکدو. دئو اوزونو چئویرینجه بیر
دووا اوخویوب ملیک ممدی سوپورگه‌یه چئویریب دایادی دووار دییینه. سونرا قاچیب
دئوین یئمگینی گتیردی. دئو یئییب ایچدیکن سونرا باشینی قیزین دیزینه قویوب
یوخلادی. قیز دا بیر ویرد اوخویوب ملیک ممدی سئحیردن چیخارتدی، دئدی:

- دئو اویانمادان قاچ قورتار اؤزونو. بیزی بوراخ. دئو سنی اؤلدوره‌جک.
ائله بونو دئیینجه دئو اویانیب ملیک ممدی گۆروب اونو اؤلدورمک ایسته‌دی. ملیک ممد
ده قاچیب سوپورگه‌نی گۆتوردو. قیزا دئدی:

سن قاچ من بو شوشه‌لری سیندیرمالی‌یام. بلکه بونلاردا بیر شئی وار.
ملیک ممد سوپورگه‌نین ساپی ایله ووردو بیر-بیر شوشه‌لری سالیب سیندیردی.
شوشه‌لر سیندیقجا دئولر نعره چکیب یئره دوشوب اؤلدولر. قیز اینانمیردی. دئمه‌لی او
شوشه‌لر دئولرین عؤمور شوشه‌لری ایدی.

دئولر اؤلدوکدن سونرا ملیک ممد او بیرسی قیزلاری دا گۆتوروب قویونون آلتینا گلیب
ایپی چکدی. قارداشلاری ایپین ترپنمه‌سینی گۆرونجه اونو چکمگه باشلادیلار. بیر-بیر
قیزلاری اوسته چکدیلر. ملیک ممد ستودیکگی قیزی ایپه باغلایب اوسته یوللایاندا قیز
چوخ کدرلی دئدی:

- اول سن چیخ! من چیخسام قارداشلارین ایپی کسه‌جکلر.
ملیک ممد اونون سؤزونه اینانمادی. دئدی:
- قورخما! سن چیخ. من سنی بوردا قویا بیلرم.
قیز دئدی:

- ایندی کی منیم سؤزومه اینانمیرسان یاخشی قولاق آس! قارداشلارین ایپی کسدیکدن
سونرا بو قارانیقدا قالاچقسان. یئدی گوندن سونرا بیر سس ائشیده‌جکسن. ایکی سورو
قوچ گۆره‌جکسن. آغ قوچلار قارا قوچلار. قارا قوچلار سنی قارانلیق دونیایا آغ قوچلار
سنی ایشیق دونیایا آتاجقلار. ایلك قارا قوچلارین بئلینه آتیللاجقسان، سونرا آغ قوچلارین
بئلینه. یادندان چیخماسین.

ملیک ممد قیزی ایپه باغلایب اوسته گۆندردی. اونلار دا قیزی چکدیکدن سونرا ایپی
کسدیلر. شاها دا «ملیک ممد اؤلدو» دئدیله.

ملیک ممد یئددی گون قویونون قارانلیغیندا قالدی. ائله آج سوسوز، ائله یورغون ایدی
کی، قیزین سؤزلرینی اونوتدو. بیردن گۆردو ایکی سورو قوچ اونا ساری گلیر. قوچلار ائله

يئىن قاجىردىلار كى مىلىك ممد كىرىخىب اول آغ قوچلارنى سونرا قارا قوچلارنى بئلىنە
آتىلدى. قارا قوچلار دا اونو قارائلىق دونىيا آتدىلار.

مىلىك ممد چوخ قورخوشدو. داها اومودو قالمامىشدى. دوردو يولا دوشدو بلكە يىمىك
اوچون بىر شى تاپا. چوخلو يول گىتىدىكى سونرا يورولوب بىر آغاجىن آلتىندا اوزانىب
دىنجلەمك اىستەدى. بىردن آغاجىن اوستوندى كى ايلانا گۆز دوشدو. ايلان بىر قوشون
يوواسىنا اوزانىب اورداكى جوجەلرى يىمىك اىستەيىردى. جوجەلر دە جوجەلر دە جوجەلر دە
سالمىشىدىلار. مىلىك ممد تىز خىجىرىن چكىب آغاجا دىرماشىب ايلانى اۆلدورۇب
جوجەلرى قورتاردى. بىردن اوزاقلاردا بىر يىكە قوش گۆرۈندو. او ائەلە بۆيۈك ايدى كى، بىر
آن قانادلار بۇتون گۆي اوزونو تۇتدو. مىلىك ممدىن قورخۇدان دىلى تۇتۇلدو. قوش اۈنۈن
اوستونە گىلىردى كى، بىردن ايلانىن اۆلۈسونو گۆرۈب ھەر شىيى آنلادى. جوجەلرىنىن
يىمىگىنى يۈوايا بوراخىب مىلىك ممدە سىلىندى:

- قورخما! سىنىلە ايشىم يۇخۇ. سىن مېنىم جوجەلرىمى قورتاردىن. مەن دە سىن نە
اىستەسەن گۆرەجىم.

مىلىك ممد اونو ايشىق دونىيا اپارماسىنى اىستەدى. قوش دا اونو قانادلارنىن اوستونە
مىندىردى و نەچە گۈنلر اوچدو. سونۇندا ايشىق دونىيا چاتدىلار. قوش مىلىك ممدە نەچە
دەنە يىلكلرىنىن وئردى. دئدى:

- نە زامان بىر ايشىن اولسا بو يىلگى ياندىر مەن ائەلە او آن سىنىن يانىدا اولاجايم. مىلىك
ممد قوشلا وداغلاشىپ، گۈنلر جە داغلاردان - داشلاردان آشىپ گىلىب اۆز يوردۇنا چاتدى.
اوزاقدان آتاسى نىن قىصرى گۆرۈنۈردو. اورگى سۇيىنچىدىن چىرىپىنىردى. بىردن گۆزۈ بىر
چوبانا دوشدو. ياخىنلاشىپ اونا دئدى:

- مەن مىلىك ممد. گىت شاھا خىر وئەر مەن اۆلمەيمىش. اۆزۈ دە مۇشتولۇق آل. چوبان
قاچا - قاچا داغدان ائىنىردى. شاھىن عىسگرلىنى گۆرۈپ دئدى:

- مىلىك ممد ياشاير. بو خىبرى دە عىسگرلر مىلىك احمەلە مىلىك جىمىشە چاتدىردىلار.
اونلار دا قورخۇدان عىسگرلىنى يوللادىلار كى گىدىن مىلىك ممدى اۆلدۈرۈن. شاھىن دا
خىبرى اولماسىن. مىلىك ممد اوزاقدان عىسگرلى گۆرۈنچە نە اولدوغۇنو آنلادى. بىر از
دوشۇندو سونرا قوشون يىلكلرى يادىنا دوشدو. تىز اونلارنى ياندىردى. بىر دىن گۆي
قارالدى. سانكى گۈنۈش تۇتۇلدو. قوش گىلىب بۆيۈك قانادلارنى ايلە بۇتون عىسگرلى وورۇپ
اۆلدۈردو. بئەلەلەكە مىلىك ممد دە قىصرە پادىشاھىن يانىدا چاتدى. آتاسى اونو گۆرۈنچە
سۇيىنچىدىن آغلايىپ دئدى:

- اوغلانلار مېنىن اچىندە تىكجە سىن وئردىگىن سۆز اوچون جانىنى اورتايا قويدۇن. سونرا
اوغلانلارنى جىزالاندىرىپ، مىلىك ممدى اۆز يىرىنە اوتۇرتدو. مىلىك ممد دە سۇدۇگى قىزلا
اۆلىنىپ يىددى گىجە يىددى گۈنۈز توى تۇتدو.

قوبارون سولماز سون باهار

ناغىلى سۆيلىن: ئامىن ئاناسى «صغرى سلمانى زاده» (۱۳۷۵-۱۳۰۷) مرنى
صغرا خانىم دا بو ناغىلى اۆز ئاناسى «ساراي خانىم» (۱۳۴۲-۱۲۸۵ مرنى) دان ئاشىدىدى، ساراي
خانىمىن ئاناسى نىن ئاناسى «مىرىم بانو» ايمىش. ئاناسى نىن ئاتاسى ايسه قىزىل باشلاردان ايمىش.
دۇيوشه گئىدىب ايل نىن گلرمىش. بونلار نىن بىر قىزلارنى وارمىش كىچىك اولدوغونا گۆره
«دېقىلى» آدلانمىشدى. ساراي ننه ائله بو دېقىلى - نىن قىزى ايمىش. ساراي ننه بىرى بىرىدىن
گۆزل چوخلو ناغىلار سۆيلىمىش. بۇيوك ننه مەن ئاشتىدىگىم ساراي ننه نىن ناغىل لار نىن بىر
نئچە سىنى سىزلە پايلاشىرام.

بىر گون وار ايدى بىر گون يوخ ايدى. تارىدان سونرا هئچ كىم يوخ ايدى. گون لىرىن بىر
گونونده بىر شاه قىزى ئاتاسى نىن قىرىندە ياشايدىدى. بو قىز هر زامان كدرلى ايدى. اوزو
هئچ گولمزدى. پنجره نىن قىراغىندا اوتوروب، حزين - حزين ئاشىگه باخاردى. حكىم لىر
اونون دردى نىن داواسىنى تاپا بىلمىدىلر. شاه دا چاره سىز قالماشدى. بو قىز نىن آدى
قوبارون ايدى. قوبارون بىر گون ئايواندا اوتورموشدو. بىردن قىرخ دنه گۆرچىن گلىب ئايوانا
قوندولار. قوبارون سئوينجىلە اونلار دن سپدى. قوشلار دنلرى ئىيىب، اوچوب گئتدىلر.
صباح گىنه گۆرچىن لىر گلدىلر. هامىسى دنلرىنى ئىدىكدن سونرا اوچدولار، آمما بىرىسى
اوچمادان گلىب، قىز نىن گۆزلىرىنه باخدى. قوبارون سانكى او قوشا محبت سالدى. قوش
اوچدو، اويسا قىز قوشون گۆزلىرىنى اونوتمادى. گلن گون قوبارون قوشلار نىن يولونو
گۆزلەيىردى. اورگىندە بىر چىرپىنتى، بىر نىگار انچىلىق وار ايدى. بوينا بىر اينجى بويون
باغى تاخمىشدى. اونون دنه لىرىنى اوينايدىدى. قوشلارنى گۆرونجه ئايوانا قاچىب، اونلار دن
سپدى. قوشلار نىن هامىسى ئىدى بىرىندىن سونرا. بىردن اينجى بويون باغى قىرىلىب ئىره
داغىلدى. قىز گۆردو او گۆرچىن بوتون اينجى لىرى دنلەدى. سونرا گلىب، پنجره يە قونوب
قىز نىن گۆزلىرىنه باخدى. سانكى بىر سۆزو واريدى. صباح گىنه قوبارون قوشلار نىن يولونو
گۆزلەيىردى، آنچاق اونلار گلەمەدىلر. گونلر كئچدى اونلاردان خبر اولمادى. قىز نىن حالى
گوندىن - گونە پىسلىشدى. داها ائله نوخوشلادى كى حكىم لىر اوندىن اومودلار نىنى اوزدولر.
بىر گون بىر درويش قصره گلىب شاها بىر يول گۆرستدى. شاها دئدى:

- بىر حمام تىك و شىهر نىن اداملار نىندان اوردا يوونماق اوچون پول اىستمە. ساده جه
گلنلر بىر تزه سۆز يا بىر تزه خبر گتيرىب قوبارونا دئسىنلر. بلكه بئله لىكله اونون باشى

قارىشا، دردىنى - كدرىنى اوندۇ.

شاھ ھامامى تىكدى. ھەرگۈن اونلار جا آدم اورايا گليب بىر سۆز - سوو دئىيب اوردا يوووناردىلار. بو سۆزلر ھە قىز قولاق آساردى. بىر گۈن بىر تىكانچى گليب ناغىلىنى بىلە باشلادى:

- اى شاھ قىزى! مەن بىر گۈن چۆلدە تىكان يىغىردىم كى، بىردەن قىرخ دىنە گۆۈرچىن گىلدەر قوندولار آغاچا. بىر آز دىنجلدىكەن سونرا اوچوب بىر كۆھنە دامىن اىچىنە گىردىلەر. سونرا او دام ايشىقلاندى. قىرخ پىنچرەدن، قىرخ ايشىق ياندى. سونرا ھامىسى سۆندۈ بىرىندەن سونرا. مەن دە گىندىب ياخىندان باخدىم گۆرۈم نە خىردى؟ گۆردۈم اوردا بىر اىگىد اوغلان اوتورۇب بىر شتە اىنجىنى ساپا دوزۇب آغلاير، دئىير:

- اىنجى لىرەن بوردا، اۆزۈن ھارداسان ھاردا؟ مەن دە قورخۇدان قاچىب گىلدەم. دئىم بو ناغىلى سىزە دئىم بىلكە خوشونۇز گىلە.

قوبارون بو ناغىلى ائشىدركەن اوزۇندە گوللەر آچدى سانكى. درىندەن قاققا چكىب گولدى. تىكانچى يا كىمىسە ھە دئىمەن اونو اورايا آپارماسىنى اىستەدى.

گىلەن آخشام چاغى قىز كىنەزىن پالتارلارنى گىيىپ، كىمىسە بىلمەنەن او چۆلۈن يولۇنى تۇتۇدۇ. ھاوا آلا قارائىلىق ايدى. گۆردۈ قوشلار گىلدەر. بىر بوچاقدا گىزلىنىپ تىكانچى يا بىر توربا قىزىل وئرىپ يوللادى. اذان ۋاقتى قوشلار اوچوب اسكى دامى گىردىلەر. قىز دا ياۋاشجا داللايجا گىندىب، مىسىپ پىنچرەنەن باخدى. بىردەن نە گۆرسە ياخشى دىر؟ گۆردۈ، قىرخ گۆۈرچىن بىر وىرد اوخويۇب قىرخ دىنە گىچ اوغلان اولۇب دىستاماز آلىب ناماز قىلدىلار. سونرا بىر آز يىيىپ - اىچىپ ياتدىلار. اما اوغلان لاردان بىرى ياتمادى. اونون اوتاغى نىن ايشىغى يانبرىدى. قىز سىس سىزچە پىنچرەنەن باخدى. او گۆزلىرى تانىدى. اوغلان اىنجى بويۇنباغى ساپا دوزۇب آغلايردى. قىز داھا آرتىق دايانامايىپ اۆزۈن اوتاغا آتدى. اوغلان اونو گۆرۈنچە چاشباش قالىپ اۆزۈنە گىلە بىلمەيدى. بىر آز گىچدى. اونلار قوجاغلاقشەپ آغلاشدىلار. قىز سورۇشۇدۇ بو نە ايشىدى، مەنە دئىمەلىسەن. اوغلان قىزا آند وئردىردى بو سىرى كىمىسە ھە دئىمەسەن، يوخسا جىنلەر اونلارنى ھابىلە قىزى اۆلدۈرەجىلدەر. قىز دا آند اىچدى. اوغلان دئدى:

- بىز قىرخ اوغلان قىرخ شاھىن اوغلوپۇق. بىر سونسوز شاھىن طىلىسىمىنە دوشمۇشۇق. بىزى اجىنە بو ھالە گىتەرىپ. گۈنۈزلەر قوش اولۇرۇق گىچەلەر انسان. ھىچ بىر يولۇمۇز دا يوخۇدۇ. اىندى دە بىلسەلەر سەن بورداسان اىكىمىزى دە اۆلدۈرەجىلەر. سەن بوردان گىتمەلىسەن. قىز آغلايىپ يالۋاردى ياخاردى كى، مەن گۆندەرمە. مەن سەن سىز اۆلەرم. مەن سەن تەزە تاپمىشام بىر داھا بوراخمارام. اوغلان چارەسىز قالىپ قىزا تاپشۇردى كى، اوتاقدان ائشىگە چىخماسەن. ھىچ كىمىسە اونون اوردا اولماسىنى بىلمەمەلىدى. بىلەلىكلە گۈنلەر ايلار گىچدى. گۈن او گۈن اولدۇ كى، قىزىن اوشاغى اولاجاق ايدى. اوغلان ال اياغىنى ايتىرىپ قىزا دئدى:

- سنى تىكچە بىر يىرە آپارا بىلرم. دور حاضىرلان. اونلار گىيىنىپ، گىئجە يارىسى ياواشجا يولا دوشدولر. بىر ائوين قاپىسى نىن قاباغىندا دور دولار. اوغلان بىر ويد اوخويوب گىنە قوش اولوب دووارا قوندو. قىزا دئدى قاپىنى چال بورا منىم آنامىن ائوى دير. او سنە ياردىم ائدر. قىز اغلار گۆزلرله قاپىنى چالدى. بىر ياشلى خانىم قاپىنى آچىپ اونون كىم اولدوغونو سوروشدو. قىز آند ايچدىگىنە گۆرە يالاندان دئدى:

- آى خانىم منە رحم ائله! منىم اوشاغىم اولاجاق. كىمسە سىزم.

ياشلى خانىم اورگى يانىپ، قىزى ائوۋە گتىردى. اونون دوغماسىنا ياردىم ائله يىپ، يىئدريپ ايچىرتدى.

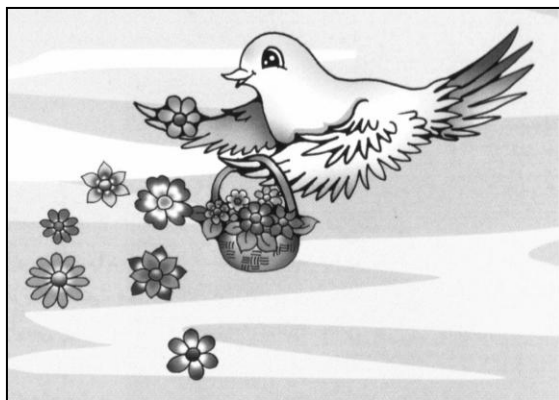
هر گىئجە اوغلان قوش جىلدىندە گلىپ قىزىن پنجرەسىنە قونوب بو سۆزلىرى دئىردى:

- قوبارون!

بلى افندىم
 آنام باغرىنا باسدى؟ قىزىل بئشىكىدن آسدى؟ دئدى بالام بالاسى؟
 بلى افندىم

سونرا اوردان قىز ايله اوشاغىنا بىر آز حزين - حزين باخىپ اوچوب گئىردى. يىئدىنچى گون ياشلى خانىم بو قوشون گلمەسىنى گۆروب سۆزلىرىنى ائشىتدى. دئدى من بو ايشدن باش تاپمالييام. گلن گىئجە بىر بوجاقدا گىزلىپ گۆورچىنى گوددو. قوش گلىپ سۆزلىرىنى دئدىكىدن سونرا بىر تور آتىپ قوشو توددو. قىز باشلادى آغلاماىا كى، سن آلاە اونو بوراخ. آما ياشلى خانىم قوشو اؤتورمەدى. دئدى يا بو ايشىن سىرىنى دىيەجكسن يا دا قوشو اؤلدورەجگم. قىز دا چارەسىز قالىپ سىرىنى آنلاتدى. بىردن قوش جىلدىندن چىخىپ اوغلان اولدو. آناسى اوغلونو گۆرونجه آغلاماغا دوشدو. آنا بالا ساعاتلار جا آغلاشدىلار. بىردن گۆورچىن جىلدى يوخ اولوب سئحىر پوزولدو. قىز دا اوغلانى قوجاقلايىپ دئدى:

- دئمەلى سئحىرىن
 پوزولماق يولو سنىن آنانىن
 اىندە ايمىش. اوغلان او
 بىرىسى قوشلار دا بو يولو
 آنلاتىدى. اونلار دا
 قورتولدو قدان سونرا بىرلىكدە
 شاهىن قىرىنە گئدىپ
 ناغىلى آنلادىپ، يىئددى
 گىئجە، يىئددى گونوز توى
 توتدولار.

دلى قارداش، اغىلى قارداش

محمد عابدين پور

سؤيلهين: پيمان روبين بتن (اونا دا آناسى دئيبدير)
يئر: مرندين ليوار كندى
تاريخ: ۱۳۸۲ گونش ايلي، قيشين سون آيى

(ايضاح: چاليشميشام ممكن اولدوغو قدر، سؤيلهينلرين اؤز لهجهلى ايله يازام.)

بىر گون واريدى، بىر گون يوخويدو. بىر دلى قارداش واريدى بىر اغىلى قارداش. بونلارين بىر اينكلرى وار ايدى. گونده بىرى اونو سووواردى. بىر گون دلى قارداش آپارير سووورا «بيب بو»^۱ گلدى دئدى:

بيب - بو!

دلى قارداش دئدى:

اينكى ايستيرسن؟

قوش دئدى:

بيب بو!

دلى قارداش:

بازار گونو پولونو وئره جكسن؟

اينكى چؤله قويور اؤزو گلير. اينكى قوردلار يئير. اغىلى قارداش - هانى اينك؟

دئيب، سوروشور،

دلى قارداش:

- اينكى ساتديم بيب بووا

- سفتح اوغلو سفتح، بيب بووا اينك آلا؟

- من ساتديم دا پولونو بازار گونو آلاجاام.

بازار گونو گئتدى داغا اينگين پولونو آلسين. بيب بوو گلدى: - بيب بو، دئدى.

^۱ - بيب بوو: Bib - bov بوبو قوشو، فا. هُدهُ

دلی قارداش:

- هن پولو گتدین؟

- بیب - بو

- صاباح گتیر جک سن؟

قاییتدی ائولرینه. قارداشی دئدی:

نه اولدو به پول؟

دئدی:

بیب بوو دئییب صاباحلاریم گل.

صاباح گئنه گئتدی بیب بوو گلیب گئنه دئدی:

بیب بو.

منیم پولومو وئر، وئرمه سن ائوین اوچوردارام.

بیب بوو اوچوب گئتدی یوواسینا. اونون دالیسینجا گئدی قوشون یوواسینی اوچورتدو.

بیر جهره داشی واریدی اونو گؤتدو گتیردی ائولرینه. عاغیل لی قارداش دئدی:

- پولو آلدین؟

- یوخ، سفنج اوغلو سفنجه ها واخت دئدیم دئدی بیب بو، منده ائوینی اوچورتدوم بیر

جهره داشی واریدی گوتدوم گتدیم.

- هانی؟ گتیر گؤروم. باخدی گؤردو قیزیل جهره دی. دئدی: یاخشیدی، بونو قوی

قالسین، اینگیمیز کی یوخدو ساتیب یئمک آلارخ.

بیر گون دوشابچی گلیر کنده جابلیر: دوشاب، دوشاب

دلی قارداش جهره نی گؤتورور وئریر دوشابچی یا بیر آز دوشاب ایستیر. اودا باخیر گؤرور

قیزیلدی قازانین هامیسینی وئریر اونا. دلی قارداش دیییر:

سفنچ اوغلو سفنج! بیر قازان دوشابی نیلیرم. منه بیر پیالا وئر ائله بوردا ایچیم.

عاغیل لی قارداش گلیر دیییر:

- جهره هانی؟ وئر ساتاق اوزوموزه یئمک آلاق.

- وئر دیم دوشابا

- ائله ده دوشابدان گتیر یئیک

- سفنج اوغلو سفنج نییه سنه ساخلادیم، بیر پیالا آلدیم اونودا اوزوم ایشدیم.

- اوندا دور گئداخ نوکر چیلیغا

نوکر چیلیخدا داوار اوتاریر دیلار، یاغیش یاغدی سئل گلدی. عاغیل لی داوارلاری بیر یانا

چکیر آپاریر قالیر دلی قارداش، داوارلار سئلی گؤروب یئریمیر دیلر دئدی:

- کؤپک اوغلو داوارلار دیییرلر باشماخلاریمیز ایسلانار، اونلاری چاغاتر گئداخ. باشلیر

بیر- بیر دیرناخلارینی چکیر وئریر سویا. بئله لیکله داوارلاری سنله وئریر. عاغیل لی دیییر:

به هانی داوارلار؟!

- داوارلاری سئل آپاردی.
 - گل قاچاخ کی ارباب گلسه بیزی اۆلدورر.
 قاچدیلار یوللاریندا بیر قاپی یا توش گلدیلر. دلی دئدی:
 ایستیرم بو قاپی نی گۆتوروم.
 عاغیل لی دئدی:
 گۆتورمه، گۆتورسن دئولر گلر: اتیمیزی آشیق ائللر، قانیمیزی قاشیق.
 بیردن بیر سس گلدی، چیخدیلار چینار آغاجینا، دلی قاپی نی دا اۆز و ایله گتدی.
 گۆردولر آشاغیدا دئولر:
 کاباب ییین، دو گو ییین، بولمورم قومار اوینویان، پول سایان...
 دلی قارداش:
 ایستیرم قاپینی آچام.
 عاغیل لی قارداش:
 آشمییاسان ها! دئولر گلیب، اتیمیزی آشیق، قانیمیزی قاشیق ائللر.
 دلی قاپینی اۆتورور آشاغییا.
 دئولر:
 قاچین قاچین، گوی گلدی یئرہ! دئیرلر.
 هامیسی قاشدی بیریندن سورا کی هویو خوب اۆز- اۆزونه دییردی:
 اویانا گوی گلیر! بو یانا گلیمیر!
 قارداشلار آغاشدان اندیلر. عاغیل لی پوللاری ییغیردی تلیسه. دلی ده اۆزونه بۇلاماش
 پیشیریردی. دئو گۆردو پوللاری ییغیر گلدی اوندان ال به یاخا اولدو.
 دلی قارداش:
 منہ ساری گلیب بولاماجیما دیسهز دیلیزی کۆتوگوندن چیخارداجاغام.
 عاغیل لی قارداش گۆرودو گوجو دئوہ چاتیمیر بیر اؤوؤش تورپاق بولاماجا آتدی. دلی ده
 دئدی بس دئو تورپاق آتیب. دئوین دیلینی کۆکوندن چیخارتدی. دئو ده لولولو ائلیه- ائلیه
 گئتدی او بیرسی دئولره اۆلموشو دئسین. او بیرسی دئولر گۆرودولر لال اۆلوب قورخوب
 قاشدیلار. ایکی قارداش دا پوللاری آپاریب خشلییب کئفلرینی چکدیلر.

قوز، بئز

محمد عابدین پور

سویلین لڑ: «عابدین عابدین پور» ۷۰ یاشیندا و اونون ۹۰ یاشیندا «شرف» خالاسی
توپلاما تاریخی: ۱۳۸۲

گونلرین بیر گونونده بیر تولکو واریدی. بو تولکو دادانمیشدی، گونده گلیب «چای هرزنده»^۱ گزیب اوچ - دورد تویوق توتوب یییردی. تویوقلار گوردولر بئله گئتسه آز چکمز کی نسل لری کسیر. بیر گون بیر یئرہ ییغیشیب تصمیم توتدولار آخشام چاغلار گون چکیلندن سورا گندسینلر چیخسینلار «آشاغی محله» ده «موتللیم جویز» ینده یاتسینلار. تولکو بیر-ایکی گون گلدی گوردو تویوقلار یوخدولار. دئدی بئله اولماز بو تزیلیکده تویوقلار قورتولماز. بیر نقشه چکب گئتدی چیخدی «کوکره» داغین اوستونده گوز قویدو. گوردو تویوقلار آخشام چاغی گلیب «موتللیم جویز» ین اوستونده یاتیرلار. گئتدی کوللوکدن بیر پارچا قارا چول تاپیب تاختدی بیر آغاجین باشینا علم ائله دی. بیر آز دا اوزرلیک دریب دوزدو بیر ساپا تسبیح ائله دی. علم چینینده تسبیحی چوووروب هئی-هئی دییه-دییه گلدی اوزونو جویزین آیاغیندا تورپاغلار سورتوب دئدی:
آلاه منی باغیشلا، منیم گوناھلاریمدان گئچ، چوخ جوجهلر، فریحلر، بئچلر یئمیشم.....
تویوقلار دئدیلر:

- بو دییه سن دوغوردان ائله توبه ائلییب. قوی بونو سینایاق. صاباحیسی بیر قاریمیش توپوغو دیله توتوب قویدولار آغاجین آیاغیندا قالدی. تولکو گلیب قویروغونو بونون اوستونه چکبب تومارلایب دئدی:

^۱ - گاهدان ناغیلی سؤیله ینلر ناغیلا ال آپاریب، یئری گلدیکجه یئرلی آدلاردان کی، ائشیدن لرین قولاغینا تانیشیدیر فایدالاناراق ائشیدهنی داها آرتیق ماراقلاندیریپ، اونلاری هیجانا گتیریرلر. ناغیلداکی، دره، تپه، بولاق و آدلارین تانیش اولماسی ائشیدن کی چکیب اورا آپاراجاق بئله لیکله قولاغی ناغیلدا اولاراق خیالی او یئرلرده گزجک. من بئله دوشونورم بئلنچی بیر حالدا ناغیلدا اوز وئردیکلر ملموس و صحنه لر داها یاخشی تداعی اولاراق ائشیدنلری چوخ راق ماراقلاندیراجاق. نجه کی، بو فولکلور ناغیلی سؤیله ینلرین ایکسی ده (بیر آز فریقلی) ائله اوز یاشادیغی کندلرینده کی، آدلاری ناغیلدا گتیریلر. م-ع

- چوخ شوکور آلاه چوخ شوکور، بو کندن ده مشهده گندن وار، «میاو» دان بیر بئلم،
«میزار» دان بیر بئلم،

«قره تپه» دن بیر بئلم زوآر وار.»

صباحیسی بیر قوجا خوروزو دا قالدی آشاغیدا، تولکو گئنه گلیب اونلاری تومارلادی توبه
ائله دی گئندی نچه گوندن سورا توپوق- خوروزلارین هاممسی یئندیلر آشاغیا. تولکو
گوردو هاممسی آشاغیدا دئدی:

صباح یوخ بیرسی گون مشهده ساری یوللانا جاییق.

بیرسی گون گئجه خالق یاتاندان سورا گلیب یولا دوشدولر. اوباش چاغی خوروزلاردان
بیری باشلادی بانلاماغا. تولکو سیچراییب اوستونه باشینی اوزدو. توپوقلار بیر- بیرینه
دیدیله کی:

بو نه ایشدی؟ قویاق هره میز بیر یانا قاقاق. تولکو دئدی:

اورگیزه شک گلمسین ایندی کی بردان گئچیریک آشاغی محله دی. پاشالیلارین ایتلری بولوب
منی اؤلدوروب سیزی ده یولوزدان قویارلار. ایندی ایجازه وئرسز من بونو دلیم آلتدا قویوم.»

خوروزو یئییب بیر اغنه دی سورا دا قاباغا دوشوب گئندیلر. «فرج کهریز»-ین قاباغیندا
فریجلرین بیر یومورتلویوب باشلادی قاققیلداماغا. یوگوروب اونوندا بونونو ووردو. گئنه
توپوقلار بیر- بیرینه دیدیله کی:

بو نه ایش دی؟

دئدی:

سسیز چیخماسین ایندی بو باغلاردا آلا گودورلر، دورارلار منی قاویب، سیزی ده
توتارلار. یومورتلامیسان نییه داهی های سالیرسان؟ آغا تولکونو چاغیر اونو قویسون
دیشینین آلتینا ایندی ده، ایه (اگر) ایجازه وئرسز من یومورتاینان بونو قویوم دیشیمین
آلتینا گوراخ نؤولور.

اوردان گئدیب «قلا دره» سینه یئتیشدیلر. قلا دره سینده تولکو اوزونو توپوقلار توتوب دئدی:
آغ بیر چک توپوقلار قاباقدا دورسونلار، آغ ساققال خوروزلار اونلارین دالیسیندا، فریجلر،
بئچلر، جوهلر اونلارین دالیسیندا، کی ایستیرم مرثیه اوخیام.

توپوقلار دوزولندن سورا بیر داشین اوستونه چیخیب دئدی:

هن، اوتوردوز نقشه چکدیز؟! آغا تولکو گونلر ایلن آج- سوسوز؟ توپوق- خوروز مشهد؟!
یومولوب باشلادی بیر- بیر بونلاری بوغماغا دریبه (دره یه) بیر قاققیلدی دوشموشدو کی،
گل گور. او یاندان حاج علی اوغلو علی اکبر یکی تازی سی ایله یئتیشدی. تازیلاری تولکونون
اوستونه قوشقوردو. تازیلار تولکونو اورتایا سالیب یکی یاندان اوستونه گلدیلر. تولکو اوتونو

پیس گوروب دئدی:

آللاه منى بو اوتودن قوتارسان يولوندا ايكي چووال قوز، قيرخ آرشين بئز وئرجاغام. «قوز، بئز»، «قوز، بئز».... قورتولوب قاچدى گيردى بير جبين^۱ آلتينا. حاجى على اوغلو على اكبر تويوقلاردان اؤلنلرى قويلادى، يارالى لارين باشيني كسدى، قالانيني ييغيب گتدى كند ايچينده صاحابلارينا وئردى. اوز يانيندا دئدى: تولكو آجيب گله جاق جندكلرى (جمدكلرى) يئسين. دؤرد ايت گؤتوروب «قالا دره» سينه گلدى بير يئرده ميسيب گوتدو. سحر چاغى تولكو جب آلتيندان چيخدى بير گرئشيب دئدى: آخى من باغبانام قوزوم اولسون، يا جولغايايم بئزيم اولسون؟ من دئديم آللاه! سن نيهه ايناندين؟!

سورا بير آز دولاندى بير زاد يئمك اوچون تاپانمادى دئدى: گئديم اؤلدوردو گوم تويوخلارين جندكلريندن يئييم. بو دره يه گيرمكله ايتلر بونو دؤره ليوب توتدولار. اوتونو پيس گؤروب گئنه باشلادى: قوز، بئز، قوز، بئز.....

دا ديلي دؤنموردو دئسين: وئرجاغام. بئله ليكله ايتلر تولكونو پارچا- پارچا ائله ديلر.

^۱ - جب: بير عربى كلمه دير. هامان يارغان يا سيلديريم معنا سيندادير. داغين يا داغدا بير يئكه قاينان قباغا آتيلماسيندا دوزه ليرو اونون آلتى بير كؤلكه ليك بير سيغينا جاق كي مى اولور.

باشقا يازىلار

دیشلیک گونش امانی

کورپه اوشاقلارین دوغوملاریندان بیر مدت گئچینجه یاشاملارینین گونلرینه آیرینتیلی گله نکلری اولاییلر. یئددینجی گونلری. گوپک دوشمه سی، آد قویماسی، سورونمه سی، ایمکله مه سی، دیش چیخارتماسی، دادر دورماسی، آتدیم آتماسی، دانیشماسی و سونرا دا باشینی باشلار قاتماسی...

انسان اولادی یاراتیق لارین ان گوجسوزو ساییلاییلر. اونون او بیرری جانلی لارا باخاندا، داها چوخ قورونماغا احتیاجی وار. البته داها دوغروسو، بو احتیاج یعنی آتا- آنانین حمایه سینه سؤیکنمک نیازی هنج زمان آرادان گئتمز. بو آرادا والدین ده هر زمان اوشاغینین آرخاسیندا دوروب، اونو هر تورلو حمایه ائدیرکن، اؤز غریزه لرینی ده جوابلا بیرلار.

انسانین یارانیشینین ایلک ایکیلینده، یاشامینین ان گوجسوز ایل لرینی یاشادیغی اوچون، داها اؤنملی ساییلاییلر. اینانج لارا گؤره اوشاغین قیرخ گون مدتینده پرپی سین ساخلارلار. یعنی دونیا یا گلندن قیرخ گون اوشاق شر قوه لرین ضرریندن قورونمالی دیر. گئچمیشده اوشاغین دوغومندان یئددی گون گئچنده اونو بیر قارا چادرایا چولقلاییب، صاباح ناهارا کیمی قوجاقدان یئره قویمازدیلار. بودا بو اینانجدان آسیلی ایدی کی، یئددینجی گون **شئشه قوشو** دئییه بیر قوش گلیب اوشاغی وورار. اونون ضربه سی بیر تیکان کیمی اوشاغین داماغینا باتار و اوشاغا نفس چکمک امکانی وئرمز و اوشاق قارالیب

اؤلر. البته بونو تئز بیلیم، او تیکانی چیخارتسالار جانین اؤلومدن قورتارا بیلرلر. یئددینجی گون اوشاغی قارایا چولقلاییب، قوجاقلاریندان یئره قویمایاندا، اونون پالتارلاریندان بیرینی ده تویوق نینینه آتاردیلار. شئشه قوشو اؤزو قوش اولدوغو اوچون پالتاری نینده گؤرنده یانیلیب، اورا گئدر، بئله لیکله اونون ضرری ده تویوق- جوجه یه توخونارمیش!

کۆرپه نین بویا- باشا چاتانا کیمی بو اینانج لاردان چوخ وار. او اینانج لارین دا اؤزونه عایید دبلری وار، آنجاق بوردا گؤزل و شن بیر عادتدن دانیشماق ایستیریم. اوشاق آلتی آلیق اولان زمانلار، سوت

دیشلرینی یارماغا باشلار. اونون ایلک دیشلری آلت انگینده چیتلایار و سونرا ایکی دانا اوستدن چیخار. آلتی آیلیقدان تئز دیش چیخاردان اوشاغا «باشی بوشدور» دئیرلر و گئج دیش چیخاردانا «باشی برک». اگر بیر کۆرپه دونیایا گلنده، آغزیندا دیشی اولسا، «بو اوشاق باش یئین اولاجاق» دئییب، بیر کسه ضرر چاتماسین دئییه، قوربانلیق کسرلر.

اوشاغین سوت دیشلری آغارمادان نچه هفته اؤنجه، آغزینین سویو آخماغا باشلار. دیشینین اتی ده قامشار. اوشاق بو زمانلار الی و هر هانسی بیر شی الینه گلسه، آغزینا باسیب، دیشلرینین اتینه سورت. بو زمان «دیشلرینی اتی گيجیشیر» دئیرلر. یاواش-یاواش اوشاغین آلت انگینده، دیشلری آغارماغا باشلار، اؤنجه بیر و سونرا هر ایکسی. اوشاغین بو زمانی چوخ شیرین اولار. هله هامینین اونو گولدورمگه چالیشماسینین دا اؤز یئری وار. اوشاق دیشین چیخاردان زمان ناخوشلار. هم قئی-اسهال توتار، هم ده بورنو ایله گۆزلری قاماشیب، قاشینیب، سویو تۆکولر. آنالار کۆرپه‌لرینی بو حالینی گۆرنده اوزولسeler ده چوخ سئوینرلر. اولار کۆرپه‌لرینی دیش اتلرینی سیرین بیر زاد ایله کمپرس اندرکن:

ایکی دیشی وار قاباقدا
چۆرگی قویمور تاباقدا
ایکی دیشی دۆرد اولاجاق
جانیمیزا قورد اولاجاق

دئییه، اوخویارلار. بلکه اوشاغا بو سوزلرین آهنگی خوش گلیب، آغریلاری دینجلیسین. کۆرپه اوشاق ایلک دیشینی یاراندان اونا دیشلیک (هدیک) پیشیرلر. دیشلیک پیشیرمک اؤزو فولکلوروموزدا ایلگینچ بیر ایش دیر. اونون دا اؤزونه عایید گله‌نک‌لری وار. بعضی‌لرین دئدیگینه گۆره دیشلیک پیشیرماغین دوشوب-دوشمه‌مەسی وار. منیم آنام اوشاقلارینا دیشلیک پیشیرمه‌ییب، گلین‌لرینه ده دئدی اوشاقلارینا دیشلیک پیشیرمه‌سینلر. آخی قارداشلاریم ایله آتام گیلین اوجاگی بیر ایدی! آنام همیشه دئیر:

« من ایلکیمه دیشلیک پیشیریب، پایلادیم، اما اوندان سونرا اوشاق اۆلدو، هئچ کس ده قابیمیزی قایتارا بیلمیردی. آخی دیشلیگین قابین بوش قایتارمازلار. سونرا هامی یاواشجا قابرلیمی گتیریب، قاپی‌نین دالیسینا قویموشدولار، دیشلیک بیزیم اوجاغیمیزا دوشمز» چوخ شوکر اندیرم کی، منیم اوجاغیم قاین‌آنام گیلین اوجاگی ساییلیردی، من دیشلیگی چوخ سئورم، اونا گۆره ده اوشاقلارین ایکی سینهده دیشلیک پیشیردیم!

دئیلنلره گۆره بیر اوشاق ایلک دیشلرینی یاراندان، اونا دیشلیک پیشیریلسه، او بیر دیشلرینی اینجیمه‌دن چیخاردار. یئری وار عزیز مروارد دلبازی‌نین بیر شعرینی بوردا گتیرک:

آی اۆنلۆگو آلاجام
 دیشین چیخیر بالاجام
 سن شیلتاقلیق اندیرسن
 دوداغینی دیدیرسن
 دیشلر داماغی یاردی
 آغ صدف لر آغاردی
 ال - یاغین ایستی دیر
 یثرین سینهم اوستو دور
 مبارک دیر سوت دیشین
 گۆزللشدی گولوشون
 آنان پیشیردی هدیک
 قوز لپه سیله یئدیک
 او بیرسی دیشلرین
 آغری سیز چیخسین دئدیک
 او گون اولسون بالاجام
 چیخسین عاغل دیشین ده
 گولوشلره قاریشسین
 سنین شن گولوشون ده

بۇیویندن سونرا اوشاق شیلتاقل و نادینچ اولاندا آناسینا دئیرلر:

- «قیز سن بونا دیشلیک پیشیرمه میسن؟ بیر ديقه دیش دورمور!» بو آنلامدا دیشلیک
 یعنی اوشاغلین دینچ اولماغی نین سببی! دیشلیک باشقا باخیشداندا یعنی اوشاغلیمیزین
 دیشلری چیخدی، بوندان سونرا، بوغدا، نوخود، مرجی، گیردکان، بادام و... یئیه بیلجهک،
 دئمکدیر.

اوشاغلین دیشلیگی کي، اونا هدیک ده دئیرلر، بوغدا، نوخود و مرجی ایله پیشیریپ،
 اوستونو گیردکان، بادام، فندق، پوسته، قیزیل گول قوروسو، دارچین و یاغ- سوغان ایله
 بزه ییب، قاپی قونشو، بیر ده عائله یه پایلارلار. هامی دا هدیک یئیپ، قابینا بیر هدیه
 قویوب وئرر. فولکلوروموزدان ایراق اولدوغو اوچون ایندی کی، دیشلیک پیشیرمکلرین
 دب-دابیرقلاریندان دانیشمیرام. قبالرین هامیسی دیش شکیلینده اولور، ائوی دیش
 شکیلینده کاغاذلار ایله بزه ییرلر، دیش شکیلینده کیک آلیرلار و امروزی لرین دئدیگینه گۆره
 دیش تئمینده توتورلار!

سىز بو اوينجاغا نه دئيرسىز؟

محمد عابدين پور

اوشاقلار هاميسى بونو تانيرلار. اونلار هاردا بونو گؤرسه لر سئوينجيه قاچيب تنز اونا مينرلر، بيرى اوباشيندان مينر، بيرى ده بو باشيندان، اوشاقلارين بيرى گؤيه گئندنه، او بيرسى يئرده اولار. مرنده مرندين بيرپارا كندلرينده اونا بو آدلارى وئربلر:

كؤكگو بالابان (كوشكو بالابان) (مرند، اوردكلى، آرباتان، سارى تپه)

هاليد- بولود (چاي هرزند) يئره گلن «هاليد» دئير، گويه گئدن «بولود» دئير:

جينگيلى توؤ (كوه كمر)

قالخار- ياتار (اثلالاتلار)

دينگيلن هوپ (زنوز)

آتديرما (قره بولاق)

قالين كيش (گون اوؤ)

دونبالان پيس (يئكن كهريز، يامچى، ليوار، كوللو، سويودلو، هويستين، اثلالاتلار، اثلالات

يالقيز آغاج)

ميمبىلى ميستو (ماحابا)

بامبىلى موسئى (مئولى)

نننى (قيرخار)

آلدور- بولدور (داش هرزن)

دونبالان پيستان (كشكسراى، پرپر)

ميزان ترزى (آيران ديبى)

حامبال - دۇمبال (علمدار)
 دونبالان پيستان (تبريز)،
 جينجىلى پيستان (خيوو - احمدبى كندى)
 تندىرىم دوشن (كليبر)
 قالخار ياتار (موغان)
 دىنگىلن قوچ - قوز (موغان)
 دىنقىلى قوز (اردبىل - ين آغا كاظم محله سينده)
 اونا مينيپ بئله دئيرلر: دىنقىلى قوز قوز قوز / ياغلى قوز قوز قوز
 پاندالان پيشتوو (خوى ون قاضى محله سى نين كوسالار كوچه سينده)
 دىنگىلن كيشوو (ماراغا)

مرندین یئگان کهریزیندن اوشاق نازلاماسی و لایلار

نعمت اله جعفری

ائله ایندی ده آنامیزین اوگۆزل لای لای چالان حزین سسی، دادلی نازلاما سۆزلری، قولاییمیزدا قالیبدی:

لای لای دئدیم، جان دئدیم،
یوخودان اویان دئدیم.
سن یوخودان دورونجا
جانیمی قوربان دئدیم.

لای لای بئشیگیم لای لای،
اؤیوم - ائشیگیم لای لای.
سن گئت شیرین یوخویا
چکیم کئشیگین لای لای.

♦ نازلامالار

هردن ده آنالار اؤز بالجا اوشاقلارین نازلاما سۆزلرله نازلاییب و اونلارین بویون اوخشاردیلا:

جیقیلی قیزیم دو چای قوی
اؤمیزی (اؤیمیزی) سوپور ناهار قوی
جیقیلی قیزیم بیر قطیره
گئدر بولاخدان سو گئتیره
توکه باباسی نین اللرینه
باباسی سپه تئللرینه

ایکی طرفلی دانیشق سۆزلری

اوشاق فولکلورو و اوشاق ادبیاتیندا ایکی طرفلی دانیشق اؤزونه مخصوص یئر آلیر، بو ایسه اوشاغین دقتین اؤزونه چکن عامل لردن بیریدیر:

- پیس پیسلی خالا هاردان گلیسن؟
- گیلاندان
- هانی به شله ن؟
- آلدیلار.
- نیه وئیردین؟
- ووردولار.
- سن ده وورایدین.
- اولار ایکی ایدی، من بیر ایدیم
- اولار ووردوقجا من کیریدیم.

ها بئله دیر:

- عموغلو!
- بلی
- بیزیم تویوق سیزده دیر؟
- بلی.
- کیشه له گلسین.
- گلمیر آخی.
- سال تندیره.
- یانمیر آخی.
- وور قیچی سینسین.
- سینمیر آخی.

بیر آیری «قارغیماق» سؤزونده بیر قیسا ناغیلدا «گورچینی» اوشاقلارین ذهنینده بیر قوش تانیدیریلار کی، اونو ووران قارقینمالی دی و بئله لیکله اونو اوشاقلارین وورماغیندان ساحلییرلار. بو قیسا شعیره خوروزون قانی گورچین اولور و اونی ووران خانین اوغلودی کی «لاختا-لاختا قان قوسماغیلا قارغیلا نیر»

آ تئشتی - تئشتی - تئشتی
 ووردو گیلانی گئشدی (یئکان دانیشیغیندا = کئچدی)
 ایکی خوروز ساواشدی
 بیر قانا بولشدی
 قان گئتدی چایا دوشدی
 چایدان گویرچین اوشدی (اوچدی = اوچدو)
 گویرچین آلاپاختا
 یوواسی قلبی - تاختا
 اونو ووران خان اوغلو
 قان قوسسون لاختا - لاختا.

اوشاق نغمه لری

علی خالط آبادی

آشاغیدا اوخویاجاغینیز بو اوشاق نغمه لیرینی بؤیوک فولکلور اوستادی "پروفیسور اهلیمان آخوندوف" ون ۱۹۶۸- ده باکیدا نشر ائتدیردیگی "آذربایجان فولکلورو آنتولوگیاسی" کیتابیندان آلیب، کریل قرافیکاسیندان عرب الیفباسینا چئویرمیشم.

کئچل کئچل
نوخودو کئچل
باشی- گوزو
قوخولو کئچل

کئچل کئچل مرند
آرپا بوغدا سرند
بیر آریانی بئش ائیلر
یئددی قازان آش ائیلر

گلین ییغیلاق باشینا
زهر قاتاق آشینا

کئچل آشین بیشییدی
نوخودلارین شیشییدی
اون ایکی کئچل بیر یاندا
خارتا- خورتا دوشدوبیدی

کئچلین خوندو باشی
ائششگه میندی باشی
او یاندا دعوا دوشدو
بو یاندا سیندی باشی

کئچل

● کئچل - کئچل

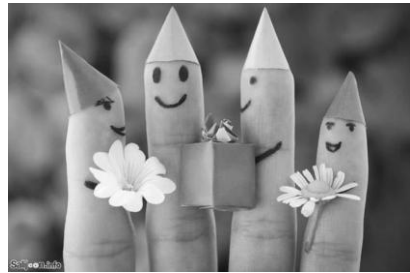
کئچل کئچل داز کئچل
هر یاندا پرواز کئچل
قیش گلیب، قورتارمیرسان
بودو گلر یاز کئچل

کئچل کئچل مرندی
قوللاری دویمه لندی
ائشیتدی ساجلی گلیر
باشینا کول الندی

«آجیتمالار»

• حسن آغا

حسن آغا
دولدو یاراغا (یاراقلاندی)
میندی اولاغا
سوردو باغا
بیر قوش ووردو
او دا قورباغا
وئردی قوناغا
قوناق یئمهدی
سالدی یاغا
اؤزو تللهدی
بیزه وئرمهدی
یندی قورباغا
دوشدو یاتاغا

• بارماقلار

باش بارماق
باشلا بارماق
اوزون حاجی

قیل توراجی
خیرداجا باجی
بو ووردو
بو توتدو
بو بیشیردی
بو یئدی
وای! ببهیه قالمادی!

• موتال، موتال

موتال، موتال
ترسه موتال
قیل آتار
قایماق قاتار
آغ قوشوم
آغارچینیم
گۆی قوشوم
گۆیرچینیم
قارغا قارا
دورنا جالا
چیلهمه چیلیک
بیرجه املیک
چمبر چارقق
امرہ قولو وور ناغارا
چیخ قیراغا

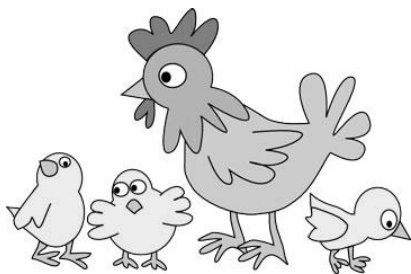

● پیشیک

شیر ال چکیب بئلیمه
 کیم یاپیشار الیمه
 آر خام یئره قویولماز
 دریم بر کدی، سویولماز.
 یوکلر اوستو یایلاغیم
 سوبا آلتی قیشلاغیم
 گلین وئریر قایماغی
 قاری چالی قویماغی
 چۆلده گزمک بیلیرم
 سودا اوزمک بیلیرم
 من مونجوغو گۆتوررم
 تئر یانیغا یئتیررم.

● اکیل - بکیل

اکیل بکیل قوش ایدی
 آغاچا قونموش ایدی
 گئتدیم اونو توتماغا
 او منی توتموش ایدی
 مئیدانا سالمیش ایدی
 مئیدانین آغالاری
 دن گتیریر قوشلاری
 چپر چکدیم، یول آچدیم
 قیزیل گوله دولاشدیم
 بیر دسته گول درمه‌میش
 ننه‌م گلدی، من قاچدیم.

● جوجه‌لریم

جوجه‌لریم بیرر - بیرر
 سویو گوروب یاخین گلر
 ایچر، گندر آشه‌لنر
 یئیر، ایچر، جوجه‌لریم
 دویوب، قاچار جوجه‌لریم
 جوجه‌لریم بز کلیدی
 بز کلیدی، دوز کلیدی
 ساری، چیل - چیل، هر رنگلیدی
 یئیر، ایچر، جوجه‌لریم
 دویوب، قاچار جوجه‌لریم
 جوجه‌لریم جیویلدآشار
 قاناد چالار، پیریلداشار
 آنالاری قیریلداشار
 یئیر، ایچر، جوجه‌لریم
 دویوب، قاچار جوجه‌لریم

● اینجی

اینجی، مرجان فیل فیلی
گل اوخو بیزیم دیلی
بیزیم دیل اورمو دیلی
اورمودان گلن آتلار
آغزیندا یوین چاتلار
هئوانین آعاجلاری
بار گتیرمز باشلاری
ووردوم باشی اوزولدو
اثل یایلاغا دوزولدو
اثل یایلاقدان گلینجه
یاری جانیم اوزولدو.

● اوغلوم

آی آفرین گول اوغلوم
گول اوغلوم، سونبول اوغلوم.
اوغلوم، اوغلوم، ناز اوغلوم
درسیندن قالماز اوغلوم
قلمینی آل اله
بیر یاخشی خط یاز اوغلوم.
اوغلوم گئدر مکتبه
اوخور، چاتار مطلبه،
درسین اوخور، راوانلار
نه اوخویوبدو، آنلار.
داش اوسته چیچک قازار
مشقینی گۆرچک یازار
گوموشدندی داواتی
قلمی وار بئش - آلتی

قلمدانی شکیل لی
قلمی خاللی، میل لی
دفتری وار تر - تمیز
کیتابی اوندان عزیز.
کاغیدلاری رنگ به رنگ
اوغلوم گتیر یاز گۆرک.
اوغلوم سحرده دورار
ال - اوزون تمیز یویار
اوزونه گولاب وورار
ساجین - بیرچگین دارار
پالتارلارینی سیلر
مکتبه گۆیچک گئدر
اوغلومونن آدی عزیز
اوستو - باشی تر تمیز
اوغلوم هر کسی گۆرر
باش اگیب، سلام وئرر
اوغلوم کوچده قاقماز
هئچ کس ایله ساواشماز
اوغلوم ایته داش آتماز
آتیب، گوناها باتماز
میلچگی ائتمز آزار
میلچگین ده جانی وار
پیشیکلری هئچ وورماز
سئرچه لره تور قورماز.
آی آفرین گول اوغلوم!
گول اوغلوم، بولبول اوغلوم!
درسین اوخو راوانلا
سونرا دانیش، گول اوغلوم!

* آی قیل قویروق قیرقاوول، گل بو کولا گیر، قیل قویروق قیرقاوول.
 * بازاردا نه اوجوز؟ میس اوجوز، دوز اوجوز، کونجوت اوجوز.
 * گنتدیم گۆردوم بیر درده ایکی کار، کور، کورکو ییرتیق کیرپی وار. دیشی کار، کور
 کورکو ییرتیق کیرپی اثرک کار، کور کورکو ییرتیق کیرپی نین کورکونو یامامقدانسا،
 اثرک کار، کور کورکو ییرتیق کیرپی دیشی کار، کور، کورکو ییرتیق کیرپی نین کورکونو
 یامیر.
 * آشپز عابباس بوزباش آسار او باشد، بو باشد.
 * قانیغی ساریمساقلاسان دا یئمک اولار، ساریمساقلاماسان دا.
 * قوولامالاشسان دا قوولامالاشاغام، قوولامالاشماسان دا قوولامالاشاغام.
 * آتی مین ایتی قوو، ایتی قوو آتی مین؛ آتی مین ایتی قوو، ایتی قوو آتی مین
 * بو میس نه پیس میس ایمیش، بو میس کاشان میسی ایمیش.
 * آغ بال قاباق، بوز بال قاباق، بوز بال قاباق، آغ بال قاباق.
 * گنتدیم گۆردوم بیر درده یئددی قارا، قاشقا، تپل، سکیل کئچی وار. دئدیم: آی
 یئددی قارا، قاشقا، تپل، سکیل کئچی، منیم یئددی قارا، قاشقا، تپل، سکیل کئچیمی
 گۆردونمو؟ دئدی:
 سنین او یئددی قارا، قاشقا، تپل، سکیل کئچین، منیم یئددی قارا، قاشقا، تپل، سکیل
 کئچیمین، یئددی قارا، قاشقا، تپل، سکیل بالاسیدی.
 * بوز آتین بوز تورباسین بوش آس باشینان، آپار ایسلات گتیر، یاش آس باشینان.
 * یورغانا یوغرول یورغون
 * کوپ قولپو، خوب کوپ قولپو
 * آغا ائوی نین دار آرالیغی
 * آی ذییرمینلمگه نه قالیب؟
 * آی آخساق آشپز حسن شاه، آشپزلر آش بیشیریر، سن ده گل آش بیشیر، آی آخساق
 آشپز حسن شاه!

اٹل سلسلے

۸۸

موسسه غیرانتفاعی آذربایجان اٹل بیلیمی
اردیبهشت (گولن) آیی ۱۳۹۶

سوسن نواده رضى

اڭلبىلىمى يا فولكلوردان، شخسى ياشام يا دا اجتماعىمىزدا نىجه يارارلانماق اولار؟ انسان دىيشىب گلىشدىكجه، اونون فرهنگى ده، فولكلورو دا دىيشىملره اوغرايىر. بو اوزدن ده اڭلبىلىمى نى بۇيۇن، دىيشن و گلىشن بير اولقو كىمى تانىماق اويغون و اولوملو گۇرونور. دولايىسىله ده اڭلبىلىمىنى اورتاق وارلىق، اورتاق آنلايش، اورتاق يۇنتم و اورتاق مسئله لر و موضوعلار كىمى آراشديريب، تانيب- تانيتماق، همچىن آناليز ائله يىب دىرلندىمك گركلى و يئرلى نظره گلىر. سونرا بو بىلىم دالىندان فرهنگى آنلايش و بىلگى سىنيرلارنىن گئنىشلىنمه سىنه تانيق اولماق ائله چتىن اولماپا قاديىر. بئله ليكله عادت- عنعنلر بىمىزدن فرهنگى ياتىرىم، فرهنگى اورتمىم، فرهنگى چىخارلار و گلىرلر كىمى قاواراملارى تعريفله يىب، چاغداش ياشا دىغىمىز جامعهدن داها درىن آنلايشلارلا يئتيشه بىلريك.

اڭلبىلىمىندن نهلر اۇرگشمك اولار؟ بو بىلگى اساسىندا نىجه فرهنگى اولگور و اجتماعى روللارى تعريفلكم اولار؟

هايد گئر دئىير "دوشونمك سورغو ايله باشلار."، يعنى هر نمىه گۇره سوال سوروشورساق، اونا گۇره دوشونموشوك، اونا گۇره بير جوابا يئتيشمك اىستىريك دئمكدىر. اڭلبىلىمىنه ده انتقادى باخىشلا ياناشماق، اجتماع و فرهنگه آناليتىك دوشونجه (تفكر تحليللى) ايله ياناشماق دئمكدىر. دويغوسال يا دا تانىملايىجى (توصيفى) دئىيل، آناليتىك ياناشماق يعنى مدام سوروشاق كى، بو عادت عنعنلر، بو اڭلبىلىمىمىز هاردان و نىجه يارانىب، يوغرولوب، زامان و مكانىن هانسى كوره لر يندن گئچىب بىزه چاتىب، يا اينكى اونون باغلانتىسى باشقا اولقولارلا ندىر، آشكار يا دا گىزلى قاتلار يندا نهلر وار، اولوب اولماماسى ايله نه سونوجلارلا چاتا بىلمك اولار و...

آنالیتیک و انتقادی دوشونجه، الدهه ائتدیکلریمیز بیلگی یا دا تجربه لرله منفعلانه دئییل، آکتیو و فعال شکیلده آنلاشماق دئمکدیر. یعنی بیلگیلی اولاراق دوشونوب اؤزوموزدن سوروشاق کی، اله آلدیغیمیز هر بیر موضوعون ایچ متیننده و آلت قاتلارینداکیلار نه قدر دوغرو دور، هانسی ایدیلاردان دوغولوب یا هانسی آماجلا ایجاد اولونوب... بئله لیکله، بیلگیلری ساده جه توپلاییب ساخلاماق یئرینه اولناری مدام تجزیه- تحلیل ائله ییب یئنیدن گؤزدن کئچیره ریک. فرهنگ و فولکلورون فعال اوخونماسی، اولنارا درین دوشونجه ایله یاناشماق، انتقاد مهارتی ایله یاشاییب مدام دیرلندیرمک (اؤزوموزو، باشقالارینی و چئوره ده کی بوتون اولایلاری) انسانین تجربه لرینی آرتیریب، انسان یاشامی نین سویه سینی مادی و معنوی بویوتلاردا یوکسه لدر.

ائلبیلیمی بیزه اؤیردیر کی، انسان نئجه فرهنگ اوره در، اونو نئجه قوللانا، و مختلف چئوره، جغرافیا، تاریخ و توپلوملار یاتاغیندا کولتورل فرقلی لیکلر یارانار، بو فرقلی کولتورلر نئجه بیر- بیر ایله ایلگیلنپ باغلانتی قورار، کولتور بنزریکلری یا دا فرقلی لیکلری نئجه یارانار و بیر چوخ انسانی موضوعلاری بیزیم اوچون آچیقلا یار. ائلبیلیمین اؤیرنمک بیزه کولتورل فرقینده لیک (خودآگاهی فرهنگی)، اؤزوموزو تانیماق، نقد ائلمک و جامعہ نی اصلاح ائلمک بیلگی و باشاری سینی باغیشلار. باشقا دئییشله ائلبیلیمی، دونیانی گؤرمک، قاوراماق و بیلیمک شیوه سی دیر.

راپور

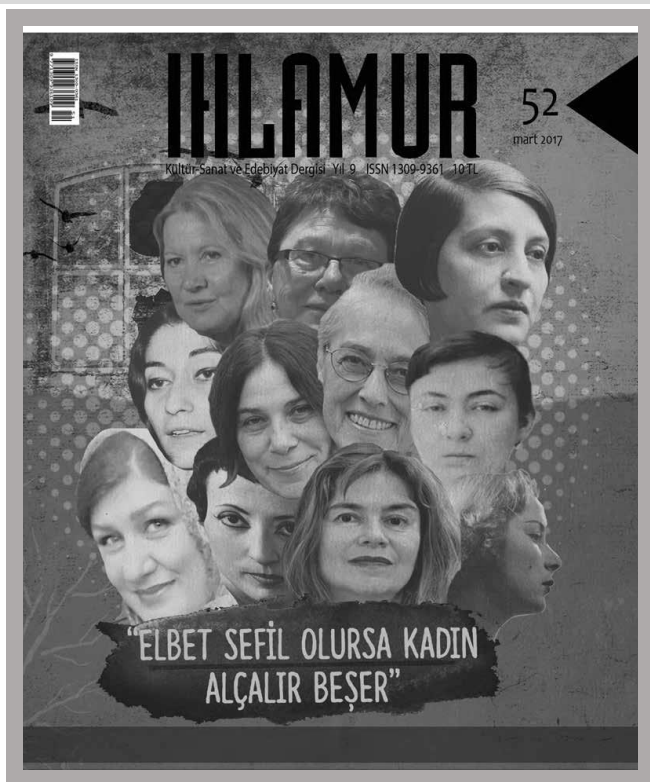

تبریزلی ناغیل آنالاری سچکین سَرپکایا

حاضیر لایان: سوسن نوادهرضی

بو یازی ایهمامور درگیسی نین ۵۲-جی نومره سیندن (İHLAMUR/-mart 2017) تورکیه تورکجه سیندن آذربایجان تورکجه سینه کؤچورولموشدور.

تورک کولتورونون ان اؤنملی آراشدیرماچی لاریندان بیرى اولان، ضیا گؤک آلپ کیچیک مجموعهده ناغیل لار اوزرینه یازمیش اولدوغو اوصول لارا دایر: خالقیات (۱) ماثالار آدلی یازیسیندا ناغیل لارین آنلادیجیسی ایله ایلگیلی بو بیلگینی وئریر؛ "خالق ناغیلی هر ناغیل

سۆيلىھىدىن ئالېنماز. چۈنكى ناغىلىن ئۆزۈنە مەخسۇس تەبىرىلىرى، ئۆزۈنە مەخسۇس دىلى
 ۋاردىر. ناغىل لارى خەسۇسى تەبىرى ايله، خەسۇسى شېۋەسى ايله نەل ئندن آنەاق اۋقاندن
 يئەشەمە ناغىلچىلاردىر. ناغىلچىلار اسكى اۋزانلىغىن قاندىنلاردا داۋام ئندن بۆلۈمۈدۈر.
 اۋزانلىق، بابادان اۋغولا قالدېغى كېمى، ناغىلچىلق دا آنادان قىزا ئنتقال ئندر. ارەك
 ناغىلچىلار دا ۋارسا دا، چۈخونلۇغوندا ناغىلچىلار قاندىن جېنىسېندىر."

گۆك-آلپ- يىن بو تەبىرتلىرى داھا سۈنرا بېر چۈخ آراشدىرماجى طرفىندىن تەكرار
 ئىدىلەمىشىدىر. دۈغۈلۈق پاىى يۈكسەك اولان و بلىى نەقلەلردن اۋنەل بېر تەبىرى آچىقلايان
 بو ايفادەلەر گۆك-آلپ- دان سۈنراكى آراشدىرماجىلارېن دا تەكېدى ايله ناغىل آناسى (ماثال
 آناسى) قاورامېنى گۈجلىندىرەمىشىدىر.

ائەلەكى مارەك آزادۈۈسكى طرفىندىن يازىلان و ايلخان باش گۆز طرفىندىن تۈرەجەيە
 چئۈرىلن سېبېرىدان بېر ناغىل آناسى آدىلى چالېشما دا بو ايفادەنى داشىماقدادىر. چئىدىلى
 آراشدىرمالار قاندىن ناغىل آنلادېجىلارى و يا بېر باشقا دئېشەلە ناغىل آناسى قاورامى
 اۋزىرىندە دۈرمۈشۈدۈر و قاندىن آنلادېجى ايله ناغىل آراسىنداكى ايلېشكېيە تۈشلەمىشىدىر.

تۈرەك خالەق بېلىمى آنلېندا ياپىلان، تۈرەكە ساهەسېنە يۈنەلېك و درلمەگە دايانان ناغىل
 آراشدىرمالارېندا استاتېستېك باخېمدان ۋىرىلەر گۆك-آلپ- دان و دېگەر آراشدىرماجىلار دان
 فرەقلى بېر سۈنۈچ اورتايا قۈيمەقدادىر. بېر چۈخ آراشدىرمانېن ناغىل آنلادېجىسى قانېاق
 شەخەس سايلارېنا گۆرە ارەك ناغىل آنلادېجىلارى ايله قاندىن ناغىل آنلادېجىلارېنېن
 سايسى دىنگەلى دېر. خەتى مەتېن ئىكېجى- نېن قۈنۈيلا ايلەگىلى آراشدىرمالارېنا گۆرە درلمەگە
 دايانان بېر چۈخ چالېشما دا ارەك ناغىل آنلادېجىسى سايسى، قاندىن ناغىل آنلادېجىسى
 سايسىندىن چۈخۈدۈر. بورادا جريانا درلمەجى نېن و قانېاق شەخەسېن جىسەتې، ارەك بېر
 درلمەجى نېن قاندىن بېر آنلادېجىدان درلمە آپاردېغىنداكى چەتېنلىكلەر و تام ترەسى
 دۈرمۈدەكى، سېخىنەتيلار ايله چئىدىلى ئىتەكلەر (عامەلەر) گېرمەكەدېر. بو بېلەگى نېن يانېندا
 ناغىلېن قاندىنلار طرفىندىن دا آنلادىلان و يا باشقا دئېشەلە قاندىنلا بېرلەكەدە آنىلان بېر آنلاتى
 اولدۇغۇنۇ بېر تەمەك (مەشەس ائەلەمەك) مۈمكۈندۈر.

آنلاتىلارېن (رۈايت لارېن) تەملېنە باخەدېغىمىزدا ايلەك آنلادېجى تېپى شامان/ قام
 آنلادېجىلارلا قارشىلاشېرىق. اۋنلارېن آنلاتمىش اولدۇغۇ مېتەر و يا مېتېك آنلاتمالار
 (اسطۈرەلەر و اسطۈرەۋى رۈايتلەر) چئىدىلى سۈسۈيۈ- كۈلتۈرل (اجەمەى- فرەنگى)
 دېشەملەرە باغلى اولاراق چئىشەلەنمىش (تەنۈع تەپمىش)، باشقا نۈعلەر بو آنلاتىلار دان
 دۈغمۈش و شامان/ قاملارېن آنلادېجىلىق اۋزلىكلرى دە فرەقلى آنلادېجى تېپلارېنە
 داغىدىلەمىشىدىر.

تبریزین اؤنملی مرکز لریندن ائل گؤل

ایران تاریخی بویونجا ایرانین اؤنملی شهرلریندن بیرى اولان تبریز (۱۲) اوزون سوره بویونجا ایران جغرافیاسیندا قورولان و چوخ تورک و یا تورک سویلو خاندانلارا صاحب اولان فرقلى دؤلتلرین باشکندی اولموشدور. بو شهر، گنچمیشدن گونوموزه ایپک یولونون اوزرینده اولماسی و بولوندوغو جغرافیا اعتباری ایله اورتا آسیادان گلیب ایراندا گنچن و قافقازیا ایله آنادولونو دا قاپسیان تجارت یوللارینین توققوشما نقطه لریندن بیرى اولماسی ایله حرکتلی لیگین وار اولدوغو، کولتورل آنلامدا توپلایانا و داغیدان بیر مرکزدر. شرقدن و غربدن بیر چوخ فرقلى تجار توپولوغونون گنچیش نقطه سی اولان تبریز گونوموزده هله ده آکتیو اولان و دونیانین ان بؤیوک قاپالی چارشیلاریندان بیرى اولان قاپالی چارشی تبریز بازاری ایله بیر تجارت مرکزى اولما اؤزلیگینی دوام ائتدیرمکده دیر. تاریخی بیر تورک شهری اولان تبریزین بو اؤزلیکلری، اونون کولتورل آنلامدا حرکتلی بیر مرکز اولماسینی ساغلامیشدیر و حرکتلی لیک کولتورل عنصرلرده ده اؤزونو گؤسترمیشدیر.

بیر چوخ آنلادیجی تیپی و آنلاتی نوعونون یانیندا تبریزده ناغیلچیلیق ایله ناغیل آنالیغی دا گنچمیشدن گونوموزه اوزانان بیر گلهنگه صاحب دیر.

تبریزلی ناغیل آنالارینین بیر قیسمی عینی زاماندا خالق بیلگیسی آنالیندا آراشدیرمالار آپارماقدا و چنشدیلدی مقاله لر، کؤشه یازیلارینین یانیندا کتابلار دا یازاراق بو آنلادا چالشماقدادیرلار. بو **ناغیل آنالاری** باشدا ناغیل لار و ناغیل آنلادیجیلیغی اولماق اوزره، بللی بیر دوشونجه محوریله حرکت ائتمکده دیرلر. درلمه آپاردیغیم **ناغیل آنالاری**نین تمامی ناغیل لاری یاشلی لاردان ائشیتدیکلرینی و بو ناغیل لاری حافظه لرینده توتوب، فرصت تاپدیقجا آنلاداراق آنی لاری، گنچمیشلری و ان اؤنملیسی ده بؤیوک لریندن اؤیرندیکلری ایله کیملیکلرینی یاشاتدیقلارینی بللی ائتمیشدیلر. گونوموزده بوتون دنیادا اولدوغو کیمی تلویزیون و اینترنتله بیرلیکده ناغیل گلهنگی تبریزده ده ضعیفله مکده دیر.

آنجاق بیر چوخ ناغیل آناسی آز دا اولسا گله‌نگی داوام انتدیرمگه چالیشماقدادیرلار. درلمه آپاردیغیم **ناغیل آنالاری** ندان بیر اولان سوسن نواده‌رضی بو گروپا ان یاخشی اؤرنگی تشکیل ائدیر. اصلینده گؤزلیک سالونو اولان سوسن خانیم، بیر یاندان دا خالق بیلگیسی اراشدیرمالاری آپارماقدا و تبریزده خالق بیلگیسی اوزرینه چالیشان **اټلبیلیمی درنگی** یؤنتیم قورولوندان دیر. سوسن خانیم بیزه ۱۲ ناغیل آناتمیشدیر. چئشیدلی درگیلرده خالق بیلگیسی اوزرینه یازیلار یازان سوسن خانیم ناغیل لارین دیلینی، کیملیگینی و گئچمیشینی یاشاتما آراجی اولدوغونو سؤیله‌مکده‌دیر. بو گون ایراندا اوخوللاردا فارسجا اؤیردیلیمکده‌دیر و اوشاقلار تورک دیلینی ائوده اؤیرنیب قوللانیرلار. سوسن خانیم دا ناغیل لارین بو نقطه‌ده ایشله‌وسل (کاربرد) اولدوغونو بللی ائتمکده‌دیر. بونون یانی سیرا سوسن خانیم، ناغیل لار آراجیلیغی ایله آنالاری ایله، دولایسی ایله گئچمیشلری ایله باغلانتی قوروب کیملیکلرینی، گله‌نکلرینی گله‌جگه داشیما رسالتی‌نی ده عهده‌دار اولدوقلارینی بیلدیرمکده‌دیر.

باشدا سوسن نواده‌رضی اولماقلا تبریزده هم ناغیل آنالادان هم ده خالق بیلگیسی ایله ایلگیلی چالیشمالار آپاران **ناغیل آنالاری** قادینلارین باسقی آلتیندا توتولدوغو بیر جغرافیادا ایکی قات چتین شرطلر آلتیندا آنجاق ایکی قات اؤنملی نقطه‌ده‌دیرلر. تبریزی تورک **ناغیل آنالاری** هم قادین کیملیکلری ایله هم ده تورک کیملیکلری ایله اجتماعی یاشامدا یئر آلما چاباسیندادیر و بو نقطه‌ده ناغیل لار اونلارین نوستالژینی هم یاشاییب یاشاتدیقلاری هم ده یارینا داشیدیقلاری بیر نقطه‌ده ایشله و قازانماقدادیر. تبریزی **ناغیل آنالاری** ندان سوسن نواده‌رضی، گونش امانی و رویا راک-ین چالیشمالاری آراسیندا اولان تاثیر گؤستریمی ده بونا بیر اؤرنک‌دیر. چئشیدلی چتینلکلری آشراق صحنه‌لنن و تبریزی تورکلرین ناغیل لاری باشدا اولماقلا بیر چوخ گله‌نکسل عنصرونه یئر وئرن بو اویونون تلویزیوندا گؤستریمه‌سی چئشیدلی سببلرله مومکون اولمامیشدیر. آنجاق گینه ده **ناغیل آنالاری** نین اؤز چابالاری ایله ناغیل لارینی یاشاتمالاری و امک‌انسیزلیق نقطه‌سینده‌کی چتینلیکلره رغمن صحنه‌لندیره بیلمله‌ری اونلارین دوروشونو سرگی‌لمکده‌دیر.

سون اولاراق آدی گئچن **ناغیل آنالاری** نین تبریز تورکلرینی اونلو ناغیلچیسی صمد بهرنگی‌نی اوخوموش اولدوقلارین و ناغیل آنلادیجیلقلاریندا اونون ناغیل لاریندان و چالیشمالاریندان ائتکیلنمیش اولدوقلارینی دا وورغورلاماق گرکدیر. بهرنگی‌نین ایران تورکلری و تبریز اوچون کولتور و سیاسی اؤنمینی ده گؤز اؤنونده توتارساق، تبریزی تورک **ناغیل آنالاری** نین قونویا نه قدر حاکیم اولدوقلارینی گؤرمک مومکوندور.

بیر باشقا ناغیل آناسی گروپو ایسه یاشی ایلرله‌میش و بؤیوک اؤلچوده ائیتیم آلامیش، اوخوما یازما بیلمه‌ین قادینلاردان عبارت‌دیر. بیر اؤرنک اولاراق بو آنلادیجیلاردان سونا

آذربايجان، بيزه ۳ ناغیل آنلامیشدیر آنجاق یاشین چوخلوغونا گۆره بیر چوخ ناغیلین آدینی، عمومی خطلرینی خاطرلارماسینا رغمن باشقا ناغیللار آنلادانامیشدیر. اوشاقلیغیندا و گنجلیگینده کۆچری بیر طایفادا، قاراداغ بۆلگه‌سینده یاشامیش اولدوغونو بیلدیرن سونا آذربايجان، بۆیوک‌لریندن ائشیتدیگی ناغیللاری آرتیق اوندان ایسته‌ندیگینده آنلاتدیغینی، اوشاقلارین دینلمه‌دیگینی فقط قدیم بیلگیلرین، گنجمیش گلەنکلرین داوام ائتدیریلمه‌سی اوچون ناغیللارین اؤنملی اولدوغونو بیلدیرمیشدیر. سونا آذربايجان ایله ایلگیلی دقتیمی چکن نقطه ناغیللارین هامیسی نین سونوندا دونیا گۆروشونو وورغولایان یوروملار یاپماسی اولدو. بللی بیر باسقی آلتیندا یاشایان تبریزی بیر قادین اولاراق سونا آذربايجان ناغیللارین بللی باشلی دوشونجه‌لری چاتدیراراق ائشیدنی بو چتینلیکلره حاضرلادیغینی بیلدیرمیشدیر.

درلمه آپاردیغیم ۸۰ یاشینداکی ناغیل آناسی ایسه آدی‌نین قئید اولماسینی ایسته‌میشدیر. بو هم بیر قادین اولاراق هم ده سیاسی سببلردن اونون چکینجه‌لرینی گۆسترمکده‌دیر. باغ معروف کندیده درلمه آپاردیغیمیز بو ناغیل آناسی ناغیللاری آنلادارکن تئز- تئز متنی کسب، ایران انقلابی اؤنجه‌سی شاها اشاره ائدرک، یاشادیق‌لاری دؤنمین چتینلیگینی و قدیم‌لری آراددیغینی اچیقلامیش و سیاسی دوشونجه‌لرینی، سیاسی بیر اؤزلیگی چوخو زامان بیلنمه‌ین ناغیل نوعونو ایچینه داخل ائتمیشدیر. ائله کی، ناغیل آنلادارکن ناغیل متنی‌نین ایچینده تئز- تئز دایانیب، یاشادیق‌لاری دؤنمده‌کی سیخینتیلاردان دم وورموشدور.

بو دا بیر ناغیل آناسی‌نین ناغیلی دوشونجه‌لرینی چاتدیرماق اوچون نجه ایشلک ائتدیگینه بیر اؤرنک‌دیر. ناغیللارین ایشلک‌لیگی ناغیل آنالاری آراجیلیغی ایله چئشیدلی مراسملرده ده داوام ائتمکده‌دیر. بونا ان اؤنملی اؤرنکلردن بیر «قارانلیق سوفره‌سی» آدی وئرلین مراسمدیر. قارانلیق سوفره‌سی چئشیدلی سببلره اولوشدورولان بیر یئمک یاپماق، یئمک یئمه و اطرافیندا گلیشیدیریلن مراسملر بوتونودور. بو سوفره‌یه ساده‌جه خانیم‌لار قاتیلار. اوشاق اولسا بیله، اوغلان اوشاغی قاتیلانماز. ائله کی، سوفره‌ده حامیله بیر خانیم اولسا اونون قارنینداکی، اوشاق اوغلان اولسا، او دا قاتیلا بیلمز. سوفره‌نین اچیلجاغی ائو تمامیه قارانلیق اولار، آنجاق گرک‌لی ایشلری گۆرمگه یئتجه‌جک قدر ایشیق‌لیق اولار. بو سوفره‌نین اچیلماغی‌نین چئشیدلی آماج‌لاری واردیر. بیر اؤرنک اولاراق بیر ییسی‌نین ایشلری راست گلیم‌رسه شانس‌نین اچیلماسی اوچون، بیر ییسی‌نین بیر دیلگی‌نین یئرینه گلمه‌سی اوچون بو سوفره اچیلار. سوفره‌نین ان اؤنملی عنصر یئمک حاضرلارکن دئییلن ناغیل‌دیر. یئمگی حاضرلایان یاشلی قادین بو سوفره ایله ایلگیلی بیر ناغیل تعریف‌له‌یر و بو ناغیل دئیین ده بیر ناغیل آناسی‌دیر. ناغیل دئییلمزسه سوفره‌نین و یئمگین قبول

اولماياجاغينا اينانيلير. گونوموزده هله ده داوام ائتديريلديگي معلوم اولان بو مراسملر بوتونونده ده ناغيل آناسي و ناغيل لار بللي باشلي دوشونجه لرین داوام ائتديريلمه سينده ايشله وسل (کاربردی) دوروما گتيريلميشدير.

سونوج اولراق بونو دثيه بيليريك كي، ايرانين تبريز شهري، ايران توركلوگونون ان اؤنملي مرکز لریندن بيری دير. بو بؤلگه ده چئشيدلي آچيلاردان باسقي آلتيندا اولان تبريز توركلری نين بو باسقي لاردان ان چوخ ائتكيلنن قيسميني تبريزلي تورک قادينلاری اولوشدورماقدادير. آنجاق اونلار کيمليک لرینی ناغيل آنالاری رولو ايله قوروماقدا و ياشاتماقداديرلار. گلەنک ضعيف لمه سينه رغمن ناغيل لاری بيلمه لری، آنالتمالاری و بو شکیلده کئچميش و گلەجک آراسيندا کۆرپو قورمالاری ايله اؤنملي بير رول اوينا ماقداديرلار.

اثلبيليمی درنگينده سوسن نواده رضی ايله آپاريلان درلمه دن بير شکیل
شکيلي چکن: ليلا آفتاب آذری

(ساغدان: ائلناز سرداری نيا- سوسن نواده رضی- جناب قدرت ابوالحسنی سهلان-
سنچکين سرپکايا- جناب جليل نژاد)

نوتلار:

- ۱- ضیا گوک آلب «اوصوللار دایر: خلییات (۱) ماسالار
- ۲- مارک آزادووسکی، سیبیریادان بیر ماثال آناسی، چئویرن: ایلخان باش گوژ
- ۳- بو بیلگیلر حوجام و دوکتورا دانیشمانیم پروفیسور دوکتور متین اکیجی نین ماثال آنلاتیجیلاری نین جنسیتلرینه یۆنهلیک هنوز یایینلانمامیش بیر مقاله سینه دایانماقدادیر.
- ۴- متین اکیجی، "تورک سۆزلو گله نگینده آنلاتیجیلار و آناتملار آراسینداکی ایلشکییه آرت زامانلی (Diyakronik) و ائش زامانلی (Senkronik) بیر باخیش.
- ۵- شنگول دمیرل، شوکاسپاتای و هند کولتورونده قادین، ایستانبول.
- ۶- بهجت نجاتی گیل، طوطی نامه، ایستانبول
- ۷- مین بیر گنجه ماثاللاری- چئویرن: خدیجه ویلدان توپال اوغلو، ایستانبول.
- ۸- مصطفی حامی پاشا و علی راشد بی، مین بیر گوندوز
- ۹- چارلز پرو، پری مال ثالاری- چئویرن: یالچین توکلو
- ۱۰- جاکوب گریم و ویلهلم گریم، گریم ماثاللاری- چئویرن: کاموران شیپال
- ۱۱- بو چالشانین گنلینده کی بیلگیلر «تبریز تورک ماثاللار اوزرینده بیر اینجه لمه" آدلی دوکتورا تئز قونوسو اوچون آپاردیغیم آلان آراشدیرماسینا دایانماقدادیر.
- ۱۲- جیهاد آیدوغموش اوغلو، تاریخده تبریز

تبریزده سوسن نواده رضی ایله بیرلکده آپاریلان درلمه لردن بیر شکیل و بیر ناغیل آناسی شکیلی چکن: لیلا افتاب آذری

مقاله

آتابابا سۆزلىرى نىن آچىقلاماسى

دكتور اكبر رضاى

بىر جە كىلمەدە دىمىك اىستەسك آتابابا سۆزلىرىنى ھەر نە قدر آچىقلاساق يىئە دە آزدىر. چۈنكى اونلار بىزىم خالقىمىزىن و اولو آتابابلارىمىزىن اوزون ايللر و تارىخ بويو ياشام فلسفەلىرى نىن وارلىقى اولاراق چوخ ظرافتە بىر جەلمەدە يىغىلىپ، سىغىندىرلىپ. آنجاق بو سۆزلردن ھەر نە قدر ياشام و تربىيە يوللارىندا استفادە ائىسك دە يىئە آزدىر. چۈنكى اولدوغو قدر بونلار آچىقلاماغا و تجزيە ائىتمگە يئر واردىر. دىئىگىمىزە داير بعضى آتابابا سۆزلىرىنى بوردا گتيرىرک اونلار باجاردىغىمىز قدر آچىقلايىرىق:

● بىرى اود اولاندا، بىرى سو اولسون گرک

عائىلە عضولرى و خالق آراسى، انسانلار اولايىلر كى بعضى زامانلار بىرى- بىرىلە ياخشى داورانىشلار اولماسىن و دالاشماغا دوغرو حركت ائىسىنلر. بونولا باغلى بىر آتا سۆزو ايشىلدرلر كى، بۇيوك بىر دالاشمانىن قاباغى آلىنسىن.

● بىرىنى گۆر- فىكر ائەلە، بىرىنى گۆر- شوكر ائەلە

اولور كى انسان بعضى واختلار اوزوندن يوخارىلار باخىب، اوز اولدوغو حالىنا- وارلىغىا بىر آز شوكر سوز اولسون و حياتا، ياشاماغا نىسبت غصەلى و كدرلى باخسىن. ائەلە او زامان بو سۆزون يئرى گلير.

● بىرىنى ياندىرىپ، بىرىنى قاندىرما

خالق آراسىندا و ھەر ملت آراسىندا اولور كى، بعضى آدماملار اوز اىستىكلىرىنە و ھدفلىرىنە يىتمىك و ماليك اولماق اوچون ھىچ بىر غىر انسانى و غىر اخلاقى عمللردن چكىنمىرلر. آنجاق اوز فىكىرلىرىنى يئرىنە يىتتىرمىك اونلارنى عمللىرى نىن تمل داشى اولور. اونا گۆرە دە باشقا انسانلار چاشدىرارق يا قورخودارق دوغرو سۆزدن قىراغا سالىرلار. گوجلرى

يئتن لرى ھر نه قيمته اولسا دا، آرادان قالديريپ، يئتمهين لرى ده آنجاق چاشديريلار و بو سۆز بير ياشام فلسفهسى اوغروندا دولغون اولاراق استفاده ائديليپ.

● بيرليک هارادا، ديريليک اورادا

بيرليک اولمايان يئرده، ديريليک اولماز

خالق آراسى و عائيله لر آراسى بؤيوكلر جاوانلارى بيرى- بيرلرینه قارشى سئوگىلى و دويغولو و ياخين ائتمكدن اؤترو بو سۆزلردن يارديملانارلار و ائله بو سۆزلرين بوراخديغى تاثيرلر آرديندا چوخ محكم بيرليک و توپلومسالليق ياراديلير. آنجاق بو سۆزلر هميشه و هر زامان خالقيمىز آراسى دئييليپ و دئييله جك و بؤيوك تاثيرلرى ده ملت آراسيندا بوراخاچاقدير.

● بيره نين قانين آلدن - جانين آلدن

انسانلار بيرى- بيرلرینه قارشى مختلف مساله لرده يارديمدا بولونارلار. يارديملاشمانين، خصوصيله دوستلار و تانيشلار آراسى باشقا بير معناسى وار. آنجاق بو يارديملار هر كسين اؤز وارليغينا گؤره دير. هر كس باجاردىغى قدر يارديمدا حضور تاپمالي دير. آنجاق بو فرقى دوشونه رك بيلمه ييك كى، وارليدان مين تومن چيخيرسا اگر وارسيزدان دا بير تومن چيخسا ائله او مين تومن قدر دگرى واردير. اونا گؤره كى هره نين كى، اؤزونه گؤره دير. حتى گاهدان اولور كى، وارسيز آدام اولدوغوندان داها آرتيق حضور تاپير و اونا گؤره دئييرلر بو سۆزو.

● بيتلى الين قوينونا آپاردى، آج گومانا دوشدو

آج گؤز و طاماحكار آدماملار او قدر اؤزلرينى آلچاقليغا ساليملار كى، هئچ دئمگه گلمز و بو سۆز ده او آنلامى داشيير. دئيير حتى لاپ كثيف آدماملار كى اؤزلرينى قاشيماغا مشغول اولورلار، او زامان آلچاقلار اومورلار كى، بلكه او ايسته يير جيبيندن بير شئى چيخاريپ اونلارا وئرسين.

● بئيارا گئت، بئكار قالما

انسانين، اؤزل ليكله گنج آدمامين ايشسيز و چاليشماسيز قالماسى ائل ايچينده و خالق آراسيندا بوتون ملت لر آرا او قدر قبولا گلمه ين بير وضعيت دير كى، اونا قارشى آتابالار بو سۆزو ايشله ديبلر. ظاهيرى گؤركمده و معنادا بو سۆز انسانى بير آز شهبه يه سالي ر آما حقيقى معنادا، آنلامدا آچيقلاماسى بو اولور كى، حتما هر انسان بير چاليشماقلا مشغول اولمالي دير و انسانا بؤيوك درد آچان يالنيز بئكار قالماق و چاليشممازليق دير.

● بىر ايت ھورمكلە كاروان قايتماز

بعضى انسانلار اولور كى ايچ و منليك قدرتلىرى آز اولدوقدان، چاليشديقلارى زامان باشقالارى نين سۆزونه اويوب چاليشمالاريندان ال چكيب و يا اوركلرى سويويور. بو او دئمكىدير كى، بعضى واختلار انسانلار اؤز قىدملىرىنى ايناملا گۆتورمه يير و اؤز باجارىغينا گۆوه نمه يير. بو، ايكي آنلام داشيير، يا حقيقتا او آدام ضعيف بىر آدامدير يا دا اؤزونه و باجارىغينا اينامسىز بىرىدير. بونا گۆره هر كس اؤز اينامينا داياناراق حيات يوللاريندا چوخ قدرتلى و سونسوزا گۆز تيكهرك حركت ائتمه ليدير. هئچ بىر خارجى مشكل اولماسين كى، انسانلارين چاليشماسينا انگل اولسون.

● بىر قويونداڭ ايكي درى چيخماز

انسان بىر آز طاماحكار و آرتيق ايستكلى (زياده خواه) اولدوغونداڭ گاهدان زحمتينه داير يوخ، بلكه ايستگينه و طاماحينا گۆره حياتدان آرزوسو اولور. اوردا دئييرلر كى، بىر قويونداڭ ايكي دهري چيخماز. يعنى انسان اؤز زحمتى و چاليشديغى قدر حياتدان ايستمه لى و آرزولو اولمالىدير، آرتيق يوخ.

● بىر ناخيرين آدينى بىر آلا دانا باتيرار

خالقين و ملتين تمىزلىگى بشر حياتى نين توپلومسالليغينا او قدر اؤنملى و ايشه گلن تاثير بوراخار كى، ديلده و يازيدا اونو بيان ائتمك ممكن دئييل. البته بو تمىزلىك يالنيىز ساغلاملىق اوزره دئييل، بلكه ايچ، فيكىر، آنلام، اينام، دوشونجه و ائديلن ايشلر و انسانلارين معنوى دگرلرى و منليكلىرى اوزره اولمالىدير. آنجاق سۆزو چوخ اوزاتماغا ديمز، خالق آراسى ياخشى ياشاماق و ياخشى آد قازانماق هر كيشى نين ايشى دئييل، چوخ زحمت آپارير. خالقين حرمتين ساخلاماق يالنيىز ظاهرده دئييل بلكه انسانين عملينده و داورانيشينداير و هر بىر انسانا گۆرو ساييلير كى، اؤزونون ياخشى اولماغىلا خالقا و عايله سينه ياخشى آد قازانسين.

● بىر ناپاكداڭ قورخ، بىر ده كى پاكداڭ

عشق اولسون بو سۆزو و دئيىمى دئييه. آچيقلاماسيندا بونا يئتينيريك كى، ياخشى اولمايان و پيس ايشلرله مشغول اولان آدام هميشه باشقالارنى دا ائله اؤز يولونا چكمك ايستر. اونا گۆره ده گركدير كى، پيس عملى اولان آدمالردان بىر آز يوخ، البته كى چوخ اوزاق دولاناسان. آما ياخشى انساندان قورخمانين اؤزونون چوخ بؤيوك آنلامى و اؤيرتىمى وار. او دا بودور كى، تمىز قىلبلى و اينجه روحلو انسانلار ياخشى اولمايانلارى تئزلىكله تانييارلار و هئچ بىر باشقا كس اولابيلمز كى، بو قدرته ماليك اولسون. بو سۆزه داياناراق اگر عايله لر آراسى فيكىر وئرسه نيز كۆرپه و بالاجا اوشاقلار بعضى شخص لرين قوجاينغا آصلا

گئتمزلىر، هر نه قدر ده چاليشسالار اوشاق آنجاق چكىنر. بو اودور كى، اوشاق اؤز صافلىغىندان و سئوگى صاحىبى اولدوغوندىن او شخصدە حقيقى سئوگى و محبت گۆرمەيىب، چكىنر. دئمك حقيقى سئوگى و محبتە ماليك اولانلار باشقالارى نين ايچىنى گوزگو كيمي گورورلر.

● بير سوزونو بئش باتمان بال لا يئمك اولمور

آتابا سوزلىرى عموما انسان حياتىنا توپلومسالليقدا ياخشى تاثير بوراخماقدان اؤترودور. بو سوز بعضى آدمالارين حاققىندا دئيلىركى، سوزلىرى نين يا باشقالارىنى اينجىتمك اماجىلا يا دا آنلامسىزلىقدان دئيىرلر و چوخ آجى ديل و آجى سوزلو اولورلار. ائله اوردا دئيلىركى: فيلانكس چوخ دىلى آجىدير، اونون سوزونو بال لا دا قاتسان يئمك اولماز.

● بير عاغيللى باش مين باشى ساخلار

هر بير انسان اگر عاغيل لى كماللى و بيلگىلى اولورسا او بيلگى نين دگرى او قدردى كى، او شخصين اؤزوندىن باشقا انسانلارين دا حياتىنا ياخشى تاثير باغىشلايىر. بيلگى نين دگرلى اولدوغونو بو آنلاملا اچىقلايىرلار و بو سوزله اؤزل ليكله گنجلىرى بيلگىلى اولماغا يۇندىرلر.

● بير آتا يئددى اوغولو دولاندىردى، يئددى اوغول بير آتانى دولاندىرمادى

بير باشقا دئييم وار: تانرى هئچ بير آتا- آنانى ائولادىنا محتاج ائلمه سين. امما بو سوز دئمك اولماز كى، هميشه دوزدور. چونكى ائله ائولادلار وار كى آتا- آنايا و باشقا ياشلى انسانلار قارشى چوخ گۆره و (وظيفه) لى و سايقىلى داورانىرلار. امما گاهدان اولوركى، بو سوزون ده يئرى گلير حياتدا.

● بير بيلندن قورخ، بير ده بيلمزدن

بيلن انسانلار باشقالارى نين سوزلرينه چوخ دقتله قولاق وئريب، اونو اچىقلارلار اونا گۆره ده بيلگىلى انسانلار يانيندا لافلاماق اولماز. يالنىز دقيق و سندنلى سوز دانىشماق اولار. امما بيلمزين داد اليندىن كى، باشقا بير دئييمله بو سوزو اچىقلايىرام او دا بودوركى: نئجه سن قانمىيام قالاسان يانا- يانا! دوغرودان دا ائله بوجوردو كى وار. قانمازا هئچ بير ايش گورمك اولماز و ائله بونا گۆره ده بيلمزدن چوخ قورخمالىدير.

سوز چوخ وخت آز، بوراجان بو قدر. سيز عزيز، مئهرىبان و اؤز آنا دىلىنى سئوهن و طنداشلار شما جان ساغليعى آرزى ائديرم.

بوتا مهدى اميرپور

بوتا «پوتا، قونچا، بوتای یا بادام گولو» نون اوزئىسل گۇرونتوسو باداما اوخشار اولوب، آذربايجانين بزمه ال ايشلرينده چوخ ايشلنيلن بير اويه اولموشدور. بوتانى گۇرونتورلرينه باخراق چئشيدلى دستهله، بۇلومله، اۇبكلره بۇلوب، اونو فرشله، بئزله هابئله اسكى مينياتور ال چكىمى شكيللرده گۇرمك اولار. آذربايجانين اسكى ادبياتيندا بوتا، قووشما يوللارنى نين چتينليگى نين سيمگهسى اولراق، سئوگىلى سينه چاتماغا چتينلكلرله اوز- اوزه گلن عاشقلره وئريليب. بوتونلوكده بوتانى، عاشقله معشوقون يئتینچ (وصل) نقطهسى، هابئله دوغولوش سيمگهسى بيلمك اولار.

بوتانين آئينيشى دا اۇزونه اۇزگو اولوب، بوتون اۇيكولرده بوتا وئريلن كيمسهلرين، اونو يوخودا، بۇيوكلرين اليندن آلمالارى، آلدیقدان سونرا درين بير يوخويا داليب اويانديقدان سونرا شاعرليك، هابئله قوپوز چالما باجاريسى اونلارا بارات اولماسى كيمي اوخشار بير يۇنلرى وار. عاشق غريب اۇيكوسونده، ايكي اوغول بير قيز آتاسى اولان تاجر محمدین اۇلوموندىن سونرا، نئچه اۇزگه كيشى، تاجرین دوستو اولدوقلارى آدى يلا باش ساغليقى وئرمك اوچون تاجرین ائوينه گليب، نئچه گون قالديقدان سونرا، اونلارين وار- يوخونو اوغورلاييلار.

ائوين، "رسول" آدى كىچىك اوغلو بو اولاييدان چوخ اوزولوب، آتاسى نين مزارى اوسته گئديب، بير قدر آغلاديقدان سونرا، اوزونتوسونون چوخلونغوندىن يوخويا گئديب، يوخودا حضرت على گليب اونا الى ايله اوزاقلارى گۇسترك دئير:

- نه گۇرورسن؟

رسول دئير:

- اوردا بير گۇزل اوزلو قيزين گزدیگى يام- ياشيل

باغلار گۇرورم.

او حضرت بويورور:

- اورا تفليس، او قيزسا، سليم خان شاهين صنم آدلى قيزى دير. سنى ده اونا گؤسترميشم،
بو ايچكى دن ايچ، گرک آزارىنى چكىب، اونا چاتاسان.

رسول اورادا اؤزوندن كئچيب، دوشور.

آناسى ايله، قارداشى قايعيلانيب اونو آختاريب تاپيب، ائوه گتيريرلر.

رسول اؤزونه گلدیگینده آناسى سوروشور:

- اوغول سنه نه اولدو؟

رسول دئيب:

روپادا رسول بوتو وئردیلر

دولدور دولار جامى بوتو وئردیلر

تيفليسده صنمه بوتو وئردیلر

ايشيم اولدو ذکر الی الله منيم

(عاشق اؤيكولى كتابى نین ۷۵- جى صفحه سی، خسته قاسیم لا عاشق

غریب شاه صنم، بازار: عاشق حسین ساعی.

تبریز زرقلم ۱۳۸۰- جى ایل)

عاشق قربانى اؤيكوسونده يازيليب:

اوراز (بخت) سيزليقیندان جانا گلن عاشق قربانى، ايکى گؤنجه دن (ارکک اينک) اولوشان
تکجه وارليغىنى (اونلارى دا عمی سينه وئرميشدى) تانرى امانينا تاپيشيريپ، درين بير
يوخويا دالدى.

يوخودا گنجه شهرى نين زيادخان آدلى خانى نين قيزى، پرى خانىمى گؤروب، پرى ايله
عاشق قربانى نى ال- اله وئريب اونلارى بير- بيرينه بوتو ائتديلر.

«پرى خانىمين الينى قوربانى نين الينه وئريب، اونلارى بير- بيرينه بوتو ائله ديلر. بو ايکى
عاشيق- معشوق يوخودا گؤروشدولر، آليشديلر، وئريشدیلر»

قربانى يه يئمک گتيرمگه گئدن آتاسى، قايتديغيندا اونو يوخودا گؤروب، نه ائتدى اونو
آييلدا بيلمه ييب، اوچ گوندن سونرا قربانى اؤزونه گليب، آتاسى اوندان نه اولدوغونو
سوروشدو.

قربانى يانيتلادی:

امام اول، داماد احمد مرسل

دولدوروب جامينى ائيله دى عطا

مرحمت ائيله دى آب کوثر دن

اون اوچون كئچميشم جان ايله سردن

ایسته دیم مطلبیم پای، قنبردن
کرامت ائیلهدی منه بیر بوت

(عاشق قربانی کتابی نین ۲۱- جی صفحه سی یازار: عبدالکریم منظوری
خامنه، ۶۹- جو ایلین قیشی)

هابنله عباس لا گولگز- ین اؤیکوسونده بوتانین معنوی ایزی گؤرونور.
یولداشی یلا دولانماغا گئدن خوجا مایل- ین کیچیک اوغلو عباس، بیر سوره گزدیکدن
سونرا، یورولوب، هر ایکسی ده بیر باغدا یوخویا دالیب، عباسین یولداشی بیر ساعت سونرا
یوخودان آییلیب، عباسی، هله یوخلامیش گؤروب، نه قدر چالیشسا دا اونو آییلدا
بیلمه ییب، تانیشلارا، قونشولارا سس سالیب، عباسین باشی اوسته گتیردیب، کیمسه
عباسی آییلدا بیلمه دیکدن سونرا اونو یوخودا ایکن ائوه گتیردیلر.
بیر قاری اونون بیلک دامارینی یوخلاییب دئدی:
- قورخما یین، هئچ بیر اولای باش وئرمه ییب، باتمان قیلیج محمدین باجیسی اونا بوت
وئرمیش اول بیلر! صاباح سحر عباس یوخودان دوراجاق.
سحر اولدو عباس یوخودان دوردو. آناسی سوروشدو:
- نه اولموشدو بئله یاتمیشدین؟ یوخوندا نه گؤردون، نه اولدو؟
عباس بیر قوپوز ایسته ییب، قوپوزو گتیرجک آلیب، چالیب، اوخودو:

آغلار آغاسی، آغلار خاصی
آنا، مولام منه بوت وئردی
دولدولون صاحیبی، قنبر آغاسی
آنا، مولام منه بوت وئردی

حاجا گئدر حاجیلارین حاجیسی
بیلن اولماز شیرین آغزیم آجیسی
منیم یاریم محمد بی یین باجیسی
آنا، مولام منه بوت وئردی

منیم آغام شاه مردان علی دی
حکم ائیله سه، دوشمن باغرین اریدی
عباس دئییر: یاریم آدی پریدی
آنا، مولام منه بوت وئردی

آناسی اونو قوجاقلاییب، دئدی:

- اوغلوڻ نه اولوب؟

عباس دئدی:

- آنا منه بوتا وئریلیب.

(عباس لا گولگز- ین کتابی نین ۱۵ ایله ۱۶- جی صفحہ سی، یازار:
عبدالکریم منظوری خامنه)

قول محمود لا نگار خانیمین سئوگیسل، کولتورل اؤیکوسونده بئله بوتادان آد آپاریلیب.
قول محمود، آدلیم تاجر خواجه محمدین تکجه اولادی ایمیش، استانبولا گئتمیش اولان
محمود قاییتما یولوندا، یول آراسی دینجلمک اوچون دوروب، دوستلاریلا یوخلاییب،
محمود یوخودا اونا حلال شراب وئریرکن، بارماقلاری نین آراسیندان مصر شاهی نین نگار
آدلی قیزی نی بونا گؤسترن، بیر ایشیقلی سیدی گؤروب، قیزا عاشق اولور.
بو آندا قول محمودون یولداشلاری یوخودان اویانیب، اما نه انڈیرلر محمود یوخودان
آییلما ییر.

اونو یوخودا ایکن دوهیه میندیریپ، ائوه گتیریپ محمودون آتا- آناسی اونون حالینی
گؤرچک قایغیلانیپ، اوندان سنه نه اولوب دئییه سوروشورلار.

محمود دئییر:

- منه ساز گتیرین، دردی می سازلا گرک دئیم.

ساز گتیرلدیکدن سونرا محمود بئله سؤزه باشلادی:

باشینا دولانیم گول اوزلو آتا
کؤنلومون دولتی، واری گؤرون دو
الینده توتموشدور بولوردا بوتا
گوللو باغچالارین باری گؤروندو

(آپاردی سئلر سارانی کتابیندان، ۳۱- جی صفحہ، یازار: عاشق حسین ساعی)

باياتيلار

دكتور اكبر رضايى

باياتيلار خالقيمىزىن كۆكسۈندە تارىخ بويى يوردلانان و ساخلانغان ادبى وارليغىمىزىن ان گۈزل حىصّهلىرىدىن بىرىدۇر. و اۆلكە مىزىن ھەر بىر يئرىندە چوخ شىرىن و دويغوسال شرايطدە استفادە اولونۇر.

قوجالار جاوانلار و آتا آنالار اۆز اۆيۈدلىرىنە منبع قوياق باياتىلاردان يارارلانىلار. باياتيلار بىزىم ادبىياتىمىزىن خالق طرفىندىن سئۈيلىمىش ان گۈزل حىصّهسى سايىلىر. بو گۈزل و اورك اوخشاين نغمەلر خالقيمىزىن حيات طرزىندىن، عاطفەلىرىدىن، فيكىرلىرىدىن و وارليغىندىن قايناقلاناراق، چوخ سادە و صمىمى فورمادا دئىيلىر. آما اۆزلىرى ايله ھمىشە چوخ درىن معنا داشىيىلار.

باياتيلار او قدر درىن و معنالى اولۇرلار كى، اۆزلىرىنە مخصوص اولان موسيقى و آھنگلە اكر دئىيلىسلەر ائشىدىنلردە چوخ تاثير بوراخىب و اونلارنى جانلاندىرىر. انسانلاردا ھەر كسىن اولدوغونا آنلامىنا و دوشونجەسىنە قدر ائلە بىر دىيىشكىلىك يارادىرلار كى ھىچ دئمگە گلمز. باياتيلار نسبت او قدر اينام و احترام وار مىلتىمىز آراسىندا كى، حتى انسانلار اۆز طالعلرىنى دە بىر باياتى يا بنزەدر ك، اونولا ياشاما داواملايىرلار و گاهدان اولۇر كى، ھەر بىر شىرىن يا آجى شرايطدە اولدوقلارنى يالنىز بىر باياتى ايله، قوشالاشدىرىپ لذتلىرىنى چوخالدىب يا تسكىنلىرىنى آرتىرىلار.

باياتيلار چوخ سادە فورما و اسلوبلا دئىيلىرلر. آما سۆز بوردادىر كى باياتيلار ھەر نہ قدر سادە دئىيلىسلەر دە، او قدر دە، درىن معنا داشىمالى دىرلار. يعنى باياتى يازان و دىين انسانلار چوخ درىن بىلگىيە و انسانى خصوصىتلرە ماليك اولمالىدىرلار. باياتيلار ظاھىردە گۇرۇندوگو كىمى سادە، معنادان دولغون، حىس دن و موسيقى دن آشقين و بىزىم فولكلوروموزون ان شورلو و چكىجى حىصّهسى سايىلىر. چوخ زامانلار انسانلار دىن كۇنلۈنە تسكىن و فيكىرلىرىنە قدرت وئرىر. انسانلار بو سادە باياتيلاردان چوخ بۇيۇك اۆيۈدلىر آلاراق ايرلى لەيىرلر.

باياتيلار ھمىشە دولو موسيقى و توپلومسال (ايجتىماعى) آنلام داشىيىرلار و اونا گۇرە دە، خالقين اورگىيىندە آغير تاثير بوراخاراق اۆزلىرىنە اۆزل يئر تۇتموشدۇرلار.

۱۰نجی عصردن ۱۳نجی عصر کیمی، مختلف شاعیرلر و یازارلار اولوب کی، اونلارین بایاتیلاری ائلدن- ائله دولانیب و خالق آراسیندا یاشاییب، اونلاردان: عزیز، ساری آشیق، امانی، صالح، واقف، ذاکر، مجروح، بی کس، و باشقالارینی دا، آد آپارماق اولار. آدلارینی چکدیغیمیز شاعیرلر سازلا نغمه‌لر اوخویا- اوخویا بایاتی دئمه‌گی ده اونوتمامیش‌لار. اؤزللیکله ساری آشیق و عزیز بایاتیلاری خالق آراسیندا آغیزدان- آغیزا و دیلدن- دیله دولانیب و یئر دوشمور.

بیلینمه‌لی دیرکی، بایاتیلار او قدر خالق آراسیندا اؤزلرینه یئر آچیلارکی، دها اونلارین شاعیری و یازاری اولایلرکی یاددان چیخمیش اولسون. چونکی بایاتیلار او قدر خالق ایله بیرله‌شیب و خالقین اورگینده او قدر یئر آچیب کی، سونوندا خالقین اولوبلار. بوگون بو آن جسارتله دئمک اولارکی، بایاتیلار خالقی‌میزین فولکلور خزینه‌سی ساییلیر.

بایاتیلار هجا اسلوبوندا و یئددی هیجادا دئییلیر و دؤرد بندیدن عیبارت‌دیر. بیرینجی، ایکینجی و دؤردونجو بندلر بیر قافیه‌لی اولمالی دیرلار، آما اوچونجو بند سربست‌دیر. معنا داشیمادا ایسه، بیرینجی و ایکینجی بندلر سؤز دئمه‌گه یول و آچیق‌لیق آچیر، آما یازارین اصیل سؤزو و دئییمی اوچونجو و دؤردونجو بنده دئییلیر. دئمک سؤزون جانی اوچونجو و دؤردونجو بنده اولور.

بایاتیلار بیر طرفدن انسانلارین اومود، آرزو، سئوگی، عشق، درد، کدر، غصه، شادلیق و... حیسلرین قاناق اولراق باشقا طرفدن دن ده، عادت- عنعنه‌لرین، فیکیرلرین و ایناملارین دایاق یئری و گوجلو دیلی اولموشدور.

تورک خالق‌لارینین توپلومسال یاشامی‌نین تمل‌داشی، معنادان و سؤزدن دولغون اولان بایاتیلار دئمک اولارکی، هر شئی دن قاباق خالقین آلقاق- اوجا یاشام طرزیندن بؤیوک تاثیر آلمیش‌دیر. و اونا گؤره ده، اونلاردا اولان دولغون‌لوق همیشه خالقین سئوگی‌سینه و موراجیعتینه سبب اولموشدور.

آما عین حالدا بونلاردا اولان موسیقی‌نین یاخیدیجی‌لیقی او آز میصراعلارین آراسیراسیندا گؤزه چالیر و انسانلارین طالعی و یاشامی ایله باغلی مؤحنت و کدرلری اوزون ایلر بویو داشیبیر.

بو سؤزلرله باغلی آذربایجان خالق اؤز توپلومسال یاشامیندا بایاتیلاری مجلس، فکر و یاشام فلسفه‌سی‌نین بزه‌گی قرار وئریب و اونلاردان چوخ فایدالانمیش‌دیر.

عزیزیم وطن یاخشی
گئی‌مگه کتن یاخشی
گزمگه غریب اؤلکه
اؤل‌مگه وطن یاخشی

عزیزیم کومه قوردو
کۆچن لر کومه قوردو
اوج- بوجاقسیز دونیانی
قوران، بس کیمه قوردو

بایاتیلار یازارین یا شاعیرین ذووقونا و حیسنه باغلی نئچه نوع باشلانقیجلا باشلاییر
اونلاردان عیبارت: عزیزیم، من عاشیق، عزیزیم، ننه قوربان، من عاشیقم و...
بیر سؤزده دئسک بایاتیلار آذربایجان خالقینی ان چوخ تانیئمیش و سئویلنمیش شعر
فورماسی اولموش و بیر مثل وار دئیرلر: (خالقی سئون اؤزو ده خالق اولار)، بونا دایاناراق
قبول ائتمه لی ییک کی، بایاتیلار خالقا سئویلدیگیندن خالقین اولموش و خالقا
چئوریلیمیشدیر.

بیز بایاتیلاردا چوخ درین و دولغون تاریخی، اجتماعی، عشقی، فلسفی، اخلاقی و لیرییک
موضوعلارا راستلاشیریق و همیشه بایاتیلاردا طولمه و حاقسیزلیغا قارشى سونسوز مبارزه
دویوروق و بوراسی جالیب دیر کی، بایاتیلار هر یئرده و هر حالدا انسانلارین یولداشی اولوب
و اونلاری دینله ییب کؤنول لرینی اوخشامیش دیر.

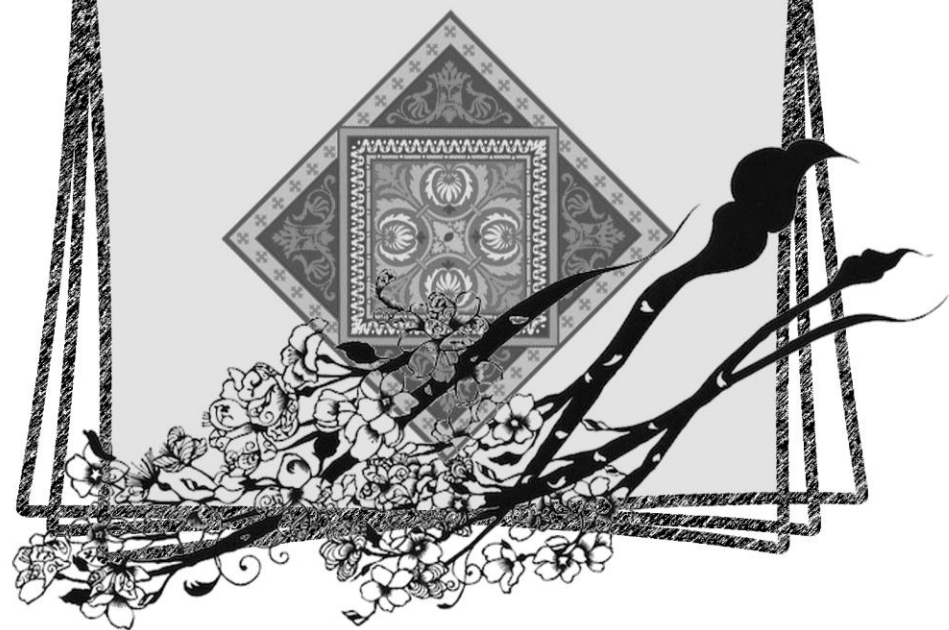
یاغی دان یولداش اولماز
یاددان دا قارداش اولماز
سؤز گز دیرن آدامنان
کیمسه یه سیرداش اولماز

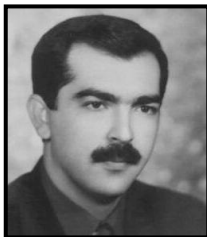
عزیزیم گلن یوخ
بو یول لاردان گلن یوخ
او دونیانین یول لارین
گئدن چوخدور، گلن یوخ

بؤیوک بایاتی یازارلاردان بیرى شاه اسماعیل ختایی اولموشدور کی، ایندی ده اونون
بایاتیلاری خالق ایچینده دیلدن دوشمور.

آذربایجان خالقى اوزون ایل لر یاشادیغی حیس لرله باغلی شاعیر پرور خالق اولاراق
تانیئمیش دیر و هر بیر کندده، اوبادا او قدر شاعیر انسانلار وارکی، سایا گلمز دیرلر، بو آنلاملا
باغلی بو خالق هر حال و شرایطده کی اولوب، او حال ایله باغلی اؤز دویغوسونو شعر و
خصوصیه بایاتی فورماسیندا اوزه چیخارتماغا چالیشمیش دیر.

ناغیل، روایت

شاه عابباس ايله قوجا كيشى

يوسف عباديان

شاه عابباس زامانى بير قوجاكيشى وار ايميش چوخ يوخسول ايميش. قوجاليغ ينان كاسيلىق بير يئرده قوجانين حياتيني لاپ دؤزولمز دوروما گتيرير. اؤز-اؤزونه فيكىرلشير گنديم شاهين حضورونا، بلكه بير كيسه قيزيل وئردى بو فلاكتدن قورتارديم. قوجانين بير بوز ائششگى واريدى. اونا ميندى دربارا سارى يولا دوشدو. شاه عابباس دا وزيرلريله شكارا چيخميشدى، يولدا بو قوجا كيشى يينن قاباق-قاباغا گلديلر. كيشى گوردو اون-اون بئش نفر آت اوسته شيكارچى گلير، فيكىرلشدى ياخشى اولدو بولاردان هم بير آز چؤرك آلام، همى ده يول سوروشارام. ائششگين سوروب بولارين قاباغينا دئدى:

- منه بير آز چؤرك وئرين، بير ده دربارين يولون گؤسترين.

شاه عابباس آت اوسته كيشى دن سوروشدو:

- دربارين يولونو نئيليرسن؟

قوجا دئدى:

- گنديم شاه عابباسدان بير كيسه قيزيل آلام گتيرم وئرم بورجلاريم. قالانينا دا

عؤمرومون قالان گونلرين راحت ياشايام!

شاه دئدى:

- قوجا، شاه سنه بير كيسه قيزيل وئرمز!

قوجا دئدى:

- البت كى يارى كيسه وئر!

شاه دئدى:

- يارى كيسه ده وئرمز.

قوجا دئدى:

- البت كى ۲۰ سكه وئر.

شاه دئدى:

- اونا دا وئرمز.

قوجا دئدى:

- حتما كى اون سكه وئر.

شاه دئدى:

- اونو داوئرمز!

قوجا دئدى:

- اوندا بو ائششگين قىچين.....!

شاه داها هئچ نه دئمەدن قوجايا بير آز چؤرك وئريب آيريلديلار. شاه اوردان تئز قايتىدى. آتلى اولدوغو اوچون قوجادان تئز چاتدى دربارا. قرووللارا تاپشیردی بیر قوجا کیشی گلیر، اونو قاپیدا یوبانديرمايین. گلن کیمی گتیرین منیم یانیم. اؤزو ده لیباسین دېشیدی، اوتوردو تخت اوسته. خبر گلدی: قوربان قوجا گلیب، دئدی: گتیرین. قوجا گیردی ایچری، شاهى گؤرن کیمی تانیدی. گؤردو یامان بارا قویوب، او شیکارچی ائله شاه اؤزویموش. شاه دئدی:

- قوجا نه اوچون گلیبس؟

دئدی: قبله ی عالم ساغ اولسون! چوخ کاسیbam. ایندی ده قوجالمیشام. بورجلاریم دا چوخالیب. گلدیم سیزدن بیر کیسه قیزیل آلام آپارام بورجلاریمی وئرم! شاه دئدی:

- یولدا او آتلیلارینان کی، قاباخلاشدین، نه دانیشدی؟ دوزون دئسن قیزیل لاری وئره جگم. دوزون دئمەسن بوینوو ویردیرا جاغام.

قوجا گؤردو گون یامان یئرده آخشام اولوب! ناچار باشلادی دئمگه، دئدی:

- قوربان یولدا گلیردیم ۱۰-۱۵ نفر آتلی شیکارچی گلیردی. اولاردان دربارین یولون خبر آلدیم، دئدیلر دربارا نه اوچون گئدیرسن؟ من ده دئدیم: «گئدیرم شاهدان بیر کیسه قیزیل آلام!» او شیکارچی دئدی: «شاه سنه بیر کیسه قیزیل وئرمز» منده دئدیم: «البت کی یاریم کیسه وئرمز»، او دئدی: «یاریم کیسه ده وئرمز» من ده دئدیم: «البت ۲۰ سکه وئرمز»، او دئدی: «اونو دا وئرمز»، من دئدیم: «البت اون سکه وئرمز» او دا دئدی: «اونو دا وئرمز!»

سؤز بورا چاتاندا، قوجا دایاندى دینمه دی، شاه دئدی:

- هه قوجا سن نه دئدین؟ دالیسینی دا دئنه!

قوجا بوینونو قویدو چیینینه دئدی:

- قوربان من نه دئییم؟ اؤزون بیلیرسن ائششک قاپیدا دورور.

بایرام قوشو

ذکیه ذوالفقاری

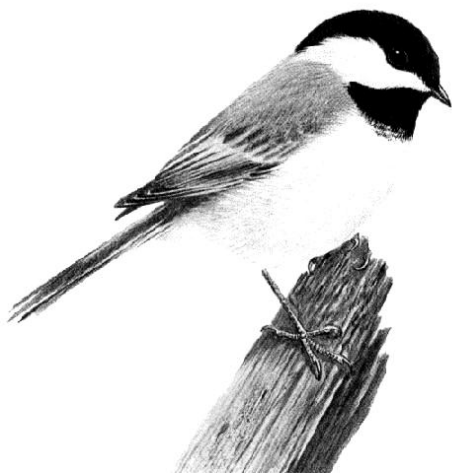

بو حکایه‌نی آنامدان ائشیتیمیشم:

قدیم زمانلار بیر کیچیک قیز یوخسول بیر عائلده، یاشایردی. بو قیزین آیین- باشی، گئیملری چوخ کؤهنه ایدی، هر طرفیندن جیریق آسلانیردی. اوسته‌لیک هئج بونون، دوز- عمللی چوستی (باشماغی) دا یوخودو. آتاسی اونا سؤز وئریر نوروز بایرامیندا چوست آلسین. آنجاق نوروز گلیر چاتیر آتاسی نین پولو اولمور اونا چوست آلسین. ایلین تحویلینده بو یازیق قیز، اورکدن آلاها یالواریر:

آلاهیمن من کی، بایرامدا دا، تزه چوست گئییه‌بیلیمیه‌جگم! منی بیر قوش ائله، دا آرتیق چوستا زادا احتیاجم قالماسین. آلاّه دا اونون دوعاسین قبول ائدیر و در حال اونو قوش شکلینه سالیر... اوچور گئدیر.

ایندی هر ایل بایراما نئچه گون قالان بو قیز گلیب هامی نین حیطی نین دوواریندا، اوتوروب اوخویار: چوست دده چوست، چوست دده چوست
بو قیز بئله اینانیر، آتالار بونون سسین ائشیدننده قیزلارینا چوست آلماق یادلارینا دوشر.

کاش اولئیدی، تورش اولئیدی زیور عباسی

یای فصلینده باغلاردا هر جور کال و یئتیشمیش یئمہ لی تاپیلار. قانالیق لاردا اوزوم
تاغلاری بیر- بیرى اوسته یاتیب، قورالار گوندن قاچار. قوش لار، سیچان لار و کیرپی لر سسه
گلیب، اوخویارلار. بوآرادا کیرپی نین سسی بئله ائشیدیلر: تورش دی (ترش دی).....
تورش دی (ترش دی).....

نئچه وقت کئچر، یای فصلی نین سونلاری اولار. قورالار سارالیب، یئتیشیب، گؤزلی
قاماشدیرار. کیرپی ده اونلاردان یئییب، قارنی خشل لنیب، سس دن دوشر.
باغ وقتی سووشار، یئمہ لی لرین ال- ایاغی چکیلر، خزل لر یئری بورویوب، اوزوم لر
قورتولار. کیرپی اویان- بویانا قاچا- قاچا اوخویار: کاش اولئیدی..... توووووورش اولئیدی
کاش اولئیدی..... توووووورش اولئیدی.

اوجاقدان گئتسە دە، بوجاقدان گئتمز

زیور عباسی

شاھ بیر کەند دە گۆزل بیر قیزی سئویپ، آلیب اۋزو ایله قصره آپارار. شاھ گۆرر آخشام چاغلاری، بو قیز نەچە دانا چۆرگی گۆتۈرۈپ- آپاریر اتاغینا قاپینی دا دالدا باغلاپیر. بیر آزدان سونرا انشیکە چىخیر. شاھ یاواش- یاواش بو قیزا شک اندر. بیر گون پنجرەنین آرخاسیندان بو قیزی گودر. گۆرر قیز او چۆرکلری آپاریپ، تاخچالارا قویور، سونرا دا اتاغین بیر بوجاغیندان بیر توربا گۆتۈرۈپ، بۆرنۈنا تۈتۈر. شاھ امر ائلییر قیز ایله توربانى حضورنا گتیرسینلر.

شاھ سوروشور:

«بو توربادا کی نە دی؟»

کەند قیزی دئیر:

«قربان سیز ساغ اولاسیز! توربادا کی، دەدەم ئوی نین اوجاغی نین کۈلۈدیر. داریخاندا اونو

ایلییرم، اورگیم سرین لەییر».

شاھ یئنە سوروشور:

«او چۆرکلرین ماجراسی نەدیر؟»

کەند قیزی دئیر:

«قیلەلى عالم ساغ اولسون! منیم دەدەم چوبان ایدی. آخشام قویونلاری چۆلدن

قایتاریپ، هرەسین اۋز اییه سی نین قاپیسینا اۋتورردی. دەدەم سحرلر قویونا گئەندە هر

اۋدن بیر چۆرک ییغیب چۆلە آپارادی. منیم دە کەندیمیز گۆلۈمە دۈشەندە، گۆلۈم خوش

ولسون دئیە، او ایشلری گۆرۈرم».

شاھ قیزا باخیب دئیر:

«سنی قینامالی دئییل، اوجاقدان گئتسە دە، بوجاقدان گئتمز!»

فولکویازی

سورغو

رقیہ علی قلیان

اورک نہ ایمیش گۆرہ سن، دویغولار دۆیونجه سی، حسرت یوواسی، غم کدر چانتاسی و یا...
کئچمیش گونلرین بیرینده گلمه ییمه فیکیرلشیردیم، ایسته دیم بیر کیمسه دن یاردیم
آلام. آنا اوز توتدوم و اوندان ایسته دیم کی منیم یاردیمیم اولسون، آنام چوخ محبتله
مراق گۆستر دی سوروشدوم:

منیم دونیا یا گۆز آچدیغیم چاغدان دانیش!!
آنام سۆزه باشلادی، منیم گۆز لیریم تیکیلدی آنامین گۆز لیرینه. اورکدن بیر آخ چکیب
دئدی:

- قیزیم ائله کی بیلدیم آنا اولورام دنیا منیم سئوینجیمه دار گلدی. آخی آنالیق مقامی
چوخ اوستون دور.

گۆز لیریم دولخودو، یاناقلاریم پۇرتوشدو. دوداقلاریم تیترده دی، سانکی جانیمه بیر زلزله
چۆکدو. اۆزومو ایتیرمیشدیم سئوینجیدن. بیر آن سوسدوم اویونجاق قولچاغیم یادیم
دوشدو، و اونا بیچدیگیم پالتارلار. یویوندوروب ساچلارینی داراماق، قوینومدا یاتیرما... اما
یوخ! بو دوغرودان اوشاق دیر، منیم اوشاغیم، منیم بالام. نئچه گون ایچیمه جومدوم، یئمکلر
حالیمی قاتیردی، خوش اییلر پیس گلیردی، بعضی یئمکلردن اۆتروال - آیاغیم اسیردی.
ائله بیل کی، آجلیقدان قورتولموشام. آنامدان سوروشدوم: بو نه ناسازلیق دیر کی بئله
اولموشام، آنام دئدی "یئرین یئرکی سئودیکلرین چاغالادی اریکدی!" قوخما قیزیم
دوققوز آیدان سونرا کی بالان دونیا یا گلدی حالین دوزه لر. اوندان سن بیر دانا گۆزل بالا
صاحبی اولارسان، من ده نوه صاحبی. اونا لایلا ی چالارسان، قادالارین آلارسان.
- آی آنا لایلا ی ندیر؟ من کی بیلیمرم!!
- اولسون اؤیره درم دا...

اوشاقلار شعر و لایلا ی اوخوماق اونلارین فیکیرلرین گوجلندیرمک و دویغولارینی
تحریک ائتمکده فایدالی اولور. بو ایش اوشاغین حیسلرینی و عاطیفه سینی تربیت لندیریب،

باشقا اینسانلارین حیسی ایله تانیش اولماغا و آیری یۇندن باجاریق هیجانلارین کنترلدا
 ساخلاماغا و دانیشیق دیلرین گوجلندیرمک و درین خیالا آل تاپماق، شعر و لایلائی
 اوخوماغین فایدا لاریندان اولایلر. بعضا بئشیک نغمه سی آدی ایله تانییب مثلن قیزیم:

لایلائی نابات قندیلی
 مندن کوسر فندیلی
 ائل دیلی شیرین اولار
 دانیش ائل سئون دیلی

ساجیین هۇروم لایلائی
 دارییم هۇروم لای لای
 قلبیمده بیر آرزو وار
 توینو گۇروم لای لای

گۇیده اولدوزوم لای لای
 اوجابوی قیزیم لای لای
 یادلار سنی آپارسا
 من نئجه دۇزوم لای لای

لای لای بئچه بالاما
 آغزی قونچه بالاما
 قوشلار یوخوسون وئریب
 منیم سرچه بالاما

 بونلاردان سونرا انام دئدی...

ایاق آتیب گلنده
 دانیشاندا گولنده
 دونیالار سنین اولار
 سنه آنا دیننده

لایلائی تورکون بالاسی
 اوجاداغلار لالاسی
 گۇزلرین ایچینده
 بیرجه سی بیر داناسی

گۇزلری قارا لایلائی
 تنلری دارا لایلائی
 بۇبو قوچاق ایگید اول
 قیل منه چارا لایلائی

کیم اولار تای بالاما
 گوزخورمای بالاما
 چاتا بیلمز بیر کره
 گۇیده کی آی بالاما

لای لای تبریز گۇزلی
 پاک عشقیمین آزلی
 دیل آچدین جانیم آلدین
 شیرین سۇرو مزه لی

اوغول
 دور عینالی داغیندا
 ارکین ده دایاغیندا
 ستارخانین یاراغی
 الینده آیاغیندا

اوغلون اولار یل بالا
 دولان بالا گل بالا
 تانری بیرده یارادماز
 سنین کیمین مرد بالا

جانیم قوربان جان قیزا
 دیشلری مرجان قیزا
 بویو بوخونو بسته
 یوموری فنجان قیزا

نازلاملار دییرسن
 بالا قدری بیلرسن
 او دانیشیب گولنده
 سن ده دئییب گولرسن

احسن گؤزل گلینه
 گول دوزهرم تئلینه
 بالام یاراشیق اولدو
 بوتون آذر ائلینه

بوی چکیب ایگید اولاندا بوغ ساققالا دولاندا آرزیلاملار دییرسن قازانجینی یئرسن

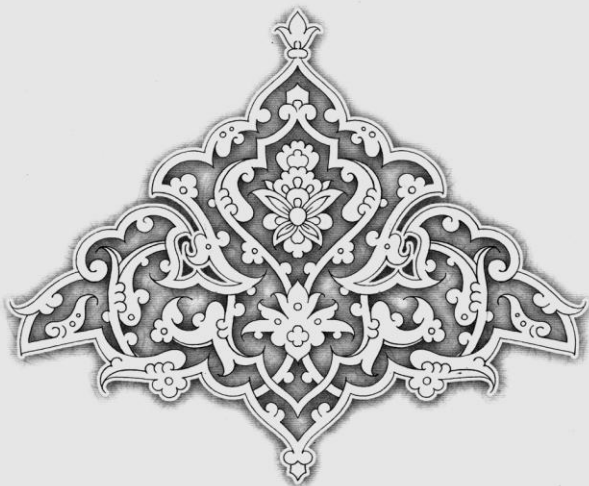
داراق چکه تئلینه
 گول وئرم الینه
 مندن آلان گوللری
 او دا وئره گلینه

دندیم یولدان گلنه
 یولا گولر النه
 بالام اوردا دولانا
 گؤزل قیزلار بئنه

گون او گون اولدو کی، زامانی چاتیب بالام دونیایا گؤز آچسین دوغوردان، دوغروسو بیلیمه دیگیم کلمه لر او زمان دیلیمه گلیردی. دوزدور کی، چوخ چتین بیر لحظه ایدی، اما عومورون آن شیرین لحظه سی او زامان دیر. من آنا اولدوغوما چوخ گونندیم گؤزلریم یاشلا دولموشدو، آنالیق نه قدر چتین اولسا دا بالا صاحیبی اولماق چوخ شیرین اولور. بیر آنا کی، اولومله قارشى - قارشىیا قالاندا بئله بالاسینی یادیندان چیخارتمیر. حیرتده ایم بس نئجه بعضی بالالار آناسینی ها بئله آنا دیلینی یاددان چیخاردیر.

آنام چالان لای لالار
 ایندیده دیلیمده دیر
 یوخوداکی اللریم
 آنامین تئلینده دیر

قالیب سۆزلىر

تبریز دئیملر و آنا سۆزلریندن

زهرآ آبدار

قایناق شخص: فاطما سوره خانیم
دوغوم ایلی: ۱۳۰۲ (۸۱ خزل)
دوغوم یئری: تبریز (تهراندا یاشاییر)

کاسا کوزه‌نی منیم باشیمدا سیندیریر
کسیلدی آغاجلار، داغیلدی قوشلار
قولاق گوناھکاری یم
قوچ قوزو قوربانلق اوچوندو
قارنیمنان چیخان قادا، هارا گندیم دادا.
قولاق آسان اؤز سؤزون ائشیدر.
باشیمین توکو آیاغیما سلاما گلدی
ایپ قیریلمازسا جان چیخماز
آینیم یاماق گۆتورر، قارنیم یاماق گۆتورمز
دوواریم آلچاقدی
آجیندان قوروت قاپیر
آجی دیندیرمه، توخو ترپتمه
سؤزووی یاره دئمه، یارین دا بیر یاری وار
یاتان اؤکوزون باشینا دوران اؤکوز سی...
یایدا باشی پیشنین قیشدا آشی پیشر
نفسی ایستی یئردن گلیر
مظلومون آهی یئرده قالماز
بوینوزلو کئچی یئن بوینوزسوز گچی نین قصاصی قیامتہ قالماز
یئدی دییرماندا بیر پونزا اونو یوخدو
تولکی وار باش قوپاردار، قوردون آدی بدنآمدی
ایت قورساغی ساری یاغ گۆتورمز
تولکونون بازاردا نه ایشی وار دریسینه قیمت قویسونلار
رشوه جهنمی ایشیقلاندیرار
دوه اوینایاندا قار یاغار
دم، دمى گتیر، غم غمی

افشار شیوه لرینده ایشلنن قالیبلاشمیش سۆزلر سیامک حسینعلی زاده (ارگین افشار)

یولچونو (مسافری) یولا سالارکن سؤیلنیر:

اوغورلامالار:

آلاها تاپشیردیم.

آلاھ بیلەىنن.

آلاھ سننن (سن ایله) اولسون.

آلاها امانت.

آلاھ آمانیندا

آلاھ قوروسون.

یولویوز (یولونوز) آچیق اولسون.

یاخچی یولوچولوغویوز اولسون.

خوش گئتدیییز

خوش گلدیییز.

یولویوزو گئنه گۆزلریک.

گئنه اؤز اویییزه (اؤیینیزه) دونمگی ایستریک (دیلریک)

- اوزاق یولدان گلن قوناقلارا سؤیلنیر:

خوش گلدیییز.

گۆزوموز ایشقلاندى.

گۆزوموز آیدین اولسون.

هامی یولدان ساغ سلامت.

سیزی گۆردوخ چوخ سئویندیخ.

دۆرت گۆزلو یولویوزو گۆزلوردوخ.

بوينوموزا مېنت قويدويوز.
گون هاپانان چىخدى (گلمه نيزه اينانميردق).
باشيميزى اوجالتدييز.
آلچاق گۇووللوخ (كونوللوک) ائله دييز.

سئويلمه ين بيرينى اوغورلاياندان سونرا سۇيلرلر:
گئده ي گلميه ي (گئده سن گلمه يه سن).
يئتدى داش آرديجا (داليجا).
قره اترى (خبرى) گلسين.
بير داها دۇنميه ي (دونمه يه سن).
آتام كيمي گلە ي... (آتاسى اۇلموش اولانلار سۇيلرلر).
آتام گئدن يئرە گئده ي... (آتاسى اۇلموش اولانلار سۇيلرلر).

يئمك سفراسى، يئمك يئيلديكدن سونرا بو ترمينلر ايشله ديلير:
آللاه بول ائله سين.
سيفرايز (سفرانيز) آچيق اولسون.
الرييز آغيرماسين.
چوخ ييمه ليدي.
آللاه برکت وئرسين.

اؤ ييه سى بو سوزلرە "نوش جان، عافيت اولسون" سوزلرى ايله جواب قايتارار.
يئمە يين دادلى اولماسينى داها چوخ آبارتماق اوچون: "ييينلر بيلر، ييميينلر نه بيلر،
ياخود" ييين اوغلان دوغار، ييميين اۇزون بوغار. بو سوزلرى محمد مەھدى بايات قئيدينه
گۇرە عيراق توركمينلى آراسيندا داها چوخ يئمك ساتيجيلارى سۇيلرلر.

آداخلى ليق و توى مراسيمى؛ بير اوغلان و قيز نيشانلاركن اولنارا بو سوزلر سۇيلنير:
آللاه بختور ائيله سين.
آللاه مسعود ائيله سين.
بير ياستيقدا قوجالسينلار.
آللاه موبارك ائله سين.
آللاه يامان گۇزدن قوروسون.
بخت اولدوزلار ييز ايشيق اولسون.
يئتدى اوغلان آتا، آناسى اولاييز.
قوشا ياشياييز (ياشاياسينيز).

آللاه يامان گون گۇرستمه سين.
عۇمور بويو شاد ياشىيائيز.
آللاه باشا كيمين ائله سين.

دوغوم مراسيىمى؛ بير اوشاق دونيايا گلير كن آناسينا بو سۇزلر سۇيلىنير.
گۇزوى آيدىن اولسون.
آتالى - آنالى بويوسون.
تويوندا اويناييم
يامان گۇز ديمه سين.
آللاه ساخلا سين.
اوزونه غم توزو قونما سين.
اٹويى نن (اٹويندن) اٹو تۇره سين.
اٹلينن دىييب، اٹلينن گولسون.
آتا - آنا سايه سينده بۇيوسون.
يامان گۇزدن اوزاق اولسون.
الييزده - آووجويوزدا بۇيوسون.
گولونن گول آچسين.
حامام؛ يويونان انسان حامامدان چيخديقدان سونرا اونا:
صاحات (صحت) اولسون.
عافيت اولسون،
سۇزلرى سۇيلىنير، اونون دا جاوابى:
صاحات بدن اولاي
ساغ اولاي

تعزیه مراسيىمى؛ تعزیه مراسيىمينده اۇلو اييه سيني تسلىلى ائتمك اوچون بو سۇزلرى
سۇيلىرلر:

آللاه رحمت ائله سين
آللاه باغيشلا سين.
باشييز ساغ اولسون.
آللاه صبير وئرسين.
قالانلار ساغ اولسون.
سون قمييز (غمييز) اولسون.
تورپاغى سانيجا ياشىيائيز.

آللاه داها آجی گۆرستمه سین.

قبری نورونان دولسون.

آللاه عفو ائله سین.

اؤلۆ صاحبی ده تسلی چیلره:

آللاه سیزین ده اؤلنلره رحمت ائله سین.

ساغ اولون.

آللاه سیزدن راضی اولسون.

آللاه اجر وئرسین. آللاه سیزه غم وئرمه سین.

آللاه ائلیکدن اسکیک ائله مه سین...

سۆزلری ایله جواب وئرن.

تعزیه یه گلن قوناقلار:

آللاه صوابیییزا یازسین.

آللاه خئیرییییزه یازسین،

آللاه سیزی اؤلنلره ده رحمت ائله سین

سوزلریله بیر - بیرینه دوعا ائدرلر.

عبادت؛ قرآن کریم اوخوماق، نماز قیلماق و اوروج توتماق دان سونرا بو سۆزلر سۆیلنیر:

آللاه قبول ائله سین.

آللاه اجر وئرسین.

ارنلر قاتیندا اولای

بایرملاردا: نوروز، اوروج و باشقا بایراملاردا افشارلار بیر - بیرله بایراملاشاندا سۆیلرلر:

بایرامییز موبارک.

یوز بئله بایراملار گۆره ییز.

هر گونویوز بایرام

دعالار: سایین قالا افشارلاری بیر - بیرله گۆروشونده بو دعالاری بیر - بیرینین حاقیندا

ائدرلر:

آللاه یامان گۆزدن قوروسون.

آللاه نظرین کسمه سین.

آللاه اوغلیو ساخلا سین.

آللاه کۆمک ائله سین.

آللاه الدن آیاقدان سالماسین.

آللاه امه ييى (امگينى) بوشا چىخار تماسين.
 آتاي رحمت.
 دير ناغييا داش ديمه سين.
 اليى آتاي (اليى آتاسان) تور پاغا قيزيل اولسون. عيراق افشارلارى "توتدوغوى تور پاغ
 آلتين اوسسون".

آنالار ائولادلارينا راضى قالدىقلارى زامان سۇيلرلر:
 آياغيم شفا اولسون. (بىر مريضين زيارت زامانى سۇيلنير).
 مالى يا بركت. (ياخشىلىق ائدن بىرىنين ياخشىلىقى قارشىسىندا سۇيلنير).
 آللاه بركت وئرسين (آليش - وئريش زامانى سۇيلنير).
 قارغيشلار (بد دعالار):
 انسانلار بىر پيس اولاي اوزوندن بىر - بىرينه قيرغين اولارلار و بو سببدن بعضا بىر -
 بىرينه قارغيش ائدرلر. افشارلار ايچينده ايشلنن بىر نئچه بد دعالار بونلاردير:
 آللاه بيله يى قارغيتسين
 آللاه توتسون.
 آللاه ديرناق وئرمه سين.
 آللاه قره لتسين.
 آللاه يئره باتيرسين.
 بوينو قيريلسين.
 بوينو بدن آلتيندا قالسين.
 گوزو كور اولموش.
 اليى - آياغى قيريلسين.
 فره يئره گيره ي.
 آنای آغلار قالسين.
 آتا - آنا ما گلن قادا - بلا سنه گلسين.
 ييدىغى (يئدىغين) زوققون اولسون
 سسى (سسين) باتسين (چوخ آغلایان اوشاق حاقيندا سۇيلنير)
 اونون (سس) كسيلسين (چوخ آغلایان اوشاق حاقيندا سۇيلنير).
 بوغازى شيشسين (چوخ آغلایان اوشاق حاقيندا سۇيلنير)
 قانيندا چيمسين.
 توفاغى داغيلسين.
 قفيل گولله به توش گله يدى.
 اورگى نين باشى يانسین.

چاميرا باتسين.
 سانجیلانايدى (اوشاقلار حاقيندا سۇيلنير).
 ايجيد آرخاسى يئرە گلسين
 اوزوى يايان چۇرك آتلى اولسون (ناخلف اولاد اوچون سۇيلنير).
 ديليى دن عقرب چالسين.
 ديليى ين ديبى شيشسين.
 ديليى - داماغى قوروسون.
 ديليى ده يامان يارا چيخسين.
 عۇمرويه قرە كول النسين.
 عۇمرويدن يارارلانمىيىاي (فايدالانماياسان).
 گۇزويه قرە سولار انسین.
 اوزوى قرە اولسون.
 ويرغین ويرسين.
 اوزويدن سونرايا مال اولسون.
 جهنمه گئدى گلমে يهى.
 قاپى چيرپيلسين.
 قاپى قرە چاميردان سووانسين.

يٰٓمٰكُن اُولٰٓئِهٖ سَيِّئَاتُكَ «اَلْقِيْش، قَارَغِيْشَلَارى»

نعمت اله جعفرى

■ اَلْقِيْشَلَار

اَلْقِيْش سۆزۈ خالق ديلينده ياخشىلىق ائدنلرين ياخشى سۆز ايله قارشينا چىماقدى.
قارغيش سۆزۈ اونون ترسينه دى، بير آدامين ياخشىلىغين «اَلْقِيْشِلَا» و پيسليگينى
«قارغيشيلا» جاواب لانديريلا. اَلْقِيْش لار دانيشيغين قيسا و تئز دوشونن بزه كلى
سۆزلىرى دير و قيسا اولماغينا گوره دوشونجه لر ده راحتلىك له قالير.

«چيراغين سونمه سين بو قيسا اَلْقِيْشدا ايكي كلمه سۆز ايله بيرعائيله دير يليك،
ايشق ليق، ايستى ليك و... آرزولانير.

چيراغين سونمه سين

آخ نئيلىم دئمييه سن

ائوين دويونجا ييه سن

آغ گونه چيخاسان

بختور اولاسان

امگين بهره سين ييه سن

الله كومه گين اولسون

اللهدان پايين آلاسان

آتان آنان بهيشت ده

آنا سوتى حلالين اولسون

الله سنه بير حلال سوتى امميشين يئتيرسين

خاطا بلا دان اوزاق اولاسان

ساغ الين باشيما

الله اومودون اوزمه سين

بختين اچيلسين

بوللوق ايجينده اوزه سن

پايين چوخ اولسون

جاوان داغى گۆرمويه سن

خئير خبر اولاسان
 ئاوابا چاتاسان
 بختين سنه يار اولسون
 قادا- بالا گۆرمويه سن
 قوشا قارى ياسيز
 وارين باشدان آشسين
 داغين گۆرمويوم
 قادان آلييم
 جهنم عذابى گۆرمويه سن

■ قارغيشلار

بعضا بير قارغيش ايله بيرىنى محاكمه يه چكىب قطعى حكم وئريلر. گاهدان قارغيش تاثيرينده چوخلارى پيس ايشلريندن دالى اوتوروب اۆز پيس ايشلرين ديشديرمگه چاليشيلار: «هميشه گۆزون اوندا- بوندا اولسون» قارغيشى ايله حكم وئرن آدام، ائشيدەنى فيكره ساليب سۆزون نندن اولماغىنى دوشونمگه چاليشير، او آدام قارغيشين معناسىنى بيلدىكدە، پيس ايشلريندن دالى اوتوروب، ياخشى ايشلرى گورمه يه جان آتير، بيرده بئله سوزلر ائشتيميه.

آجى داوايا وئره سن
 هميشه گۆزون اوندا- بوندا اولسون
 بير الين له قان قاپاسان، بير الين له قوم
 خوش گونه حسرت قالاسان
 گون چۆره گينه محتاج قالاسان
 چۆره ك آتلى اولسون سن پيدا
 حالوانى اۆزوم پيشيريم
 زاوالا گله سن
 ناغافيل اۆله سن
 صاباها چيخمياسان
 قاپين باغلى قالسين
 يادلارا يالواراسان
 گيردابا دوشه سن
 ديلين لال اولسون
 وای خبرين گلسين
 قره نى اۆزوم گئيوم

آرزولارين اورگينده قالسين
پئشمان اولاسان
توخومون كسيلسين
بوينون سينسين
بالا اوزونه حسرت قالاسان
ائل اوزونه حسرت قالاسان
آدين آدلارا قويولسون
ايلان چالسين
يتيم-اؤكسوز قالاسان
ديلين شيشسين
ديلينه يارا چيخسين
اؤز جانيندان چكهسن
اؤز باشين ييهسن
قره ايلان چالسين
ديلين لاله الا الله چؤنمه سين
پيس درده دوشهسن
اوزون گولمه سين
دؤنرگن داغيلسين
اوجاгин سونسون
ائله درده دوشهسن نه آچابيلهسن، نه ده آغاردا بيلهسن.

مثل لرين رولو يئنى نسيل لرده

سميرا تازه كندى

هر بير اۆلكه نين، هر بير شهرين اؤزو اوچون كئچميشى، دىلى، كولتورو و تارىخى واردير. آتا- بابالاريميز دئميشكن كئچميشى اولمايان خالقين، گله جه يى ده اولايلىمىز. آتا- بابالاريميزدان، كئچميشدن يادگار قالان اثرلر اليميزده بير امانت دير. بيز بو امانتى ساخلايىپ، گله جك نسيل لره يئتيرمه لي ييك. بونا گۆره ده اۆلكه ميزده اولان بوتون تارىخى اثرلر يميزدن سؤز آچىپ اونلارنى ثبته يئتيرمك اؤنملى دير. البته ان اؤنملى اولان مسئله لرين بيريسى آتا- باباسؤزلرينى قورويوب ساخلاماق دير، چونكى شيفاهى خالق ادبياتى نمونه لرى بشرى تين ياراتدىغى ان قيمتلى معنى ثروت دير. خالق يارادىچىلىغىندا خالقين دونيا گۆروشو، حياتا باخيشى، احوال- روحيه سى آرايى گليب. اونلار اؤزلريندن سونرا گله جك نسيل لرى ده اونوتمايمىش، اؤلادلارينا بؤيوك ميراث قويوبلار. آنجاق كئچميشدن قالان بو يادگارلار ينى ايزلرينى قوروماق هاميميز ينى بونونون بورجودور. اما ايندى دقت ائتسز، يئنى نسيل ندنسه آتا- باباسؤزلريندن اوزاق گزىپ، اونلارنى بير كنارا بوراخىپ، مدرن ياشامدا اونلارنى اؤنمسه ميرلر. حال بو كى، آتا سؤزلرى و مثللرينده اينسان، حركتلىرينى، آددىملار ينى، سؤزلرينى و... گله جكده نجه سونوجلانا جايغىنى قاباقچادان دوشونه بيلمك باجاريغى فورمالاشديرير، اونلار ينى معنى جه تدين زنگين بير شخصيت كيمى يئتشمه سينده مهم رول اويناير. خالق حياتى ينى بوتون دؤورلر و بوتون ساحه لرينه عايد معلوماتى اؤزونده ياشادان آتالار سؤزو و مثللر چوخ ييغجام اولسلار دا، اونلاردا بؤيوك ادا هابىله يوكسك معنى ديرلر ايفاده اولونور. اونلار هم درين مضمونلو، هم ده تاثيرلى ديرلر. ايندىكى دورومدا، آتا- بابا سؤزلرينى ديل خزينه سيندن حذف ائتمك، ميللتيميز اؤز معنى ميراثىنا اؤزگه لشيپ، اؤز واريقلارينا توخونولار.

زنگينلىك هم ده تارىخ باخيمىندان ميللتي دوشونجه طرزى ايله دونيا گۆروشونه اويان بير ديل، گليشميش بير كولتور و يوكسك بير دوشونجه يارناماسىندا سون درجه اؤنملى دير. آنجاق اونوتما مالىق كى، مثللر يميز درين انلام داشىماقدان باشقا، ياشايشدان گؤزل اؤرنكلر و ثرير. بو اوزدن نسللرين آراسىندا اولان فاصله لرى دولدور، آتا- بابا سؤزلريندن اوشاقلار يميز ينى تربيه سينده يارديم آلاراق موتلو بير گله جك ياراتملى ييك.

بو آرادا آذربایجان فولکلورونون زنگین لیک و انگین لیگی هر آچیدان انسان یاشامینی قاپساییدیر؛ اؤرنک اوچون آتا- بابا سۆزلریندن باشقا، امک نغمه لری، مراسیم نغمه لری، تاپماجالار، اسطوره، افسانه لر و... دن آد آپارماق اولار. بونلارین هر بیرسی اؤنملی روللاری وار، آنجاق آتا- بابا سۆزلری درین اینانجلارلا تجربه لردن قاینالانیرکن بیر میلتن دوشونجه لرینی تصویره چکیر. آتالار سۆزو و مثللردن اوشاقلارین اخلاق، امک، عقل، ائستتیک و.. تربیه سینده گئنیش استفاده اولونور. آتالار سۆزو و مثلر حیاتین معیشیتین بوتون ساحه لرینی احاطه ائدیر، اینسانلار منسوب اولدوقلاری عائله نی، خالق، دۆلته سئومه یی، معنوی جهتدن زنگین اولماغی اؤیره دیرکن خالقا، تورباغا، ائلینه، اوباسینا محبت حیسلری آشیلاییر. اوشاق بو سئحیرلی سۆزلردن تاریخینی، دیلینی، دوغما ائلینین طبیعتینی، مدنیتی، میلی- معنوی دیرلری ایله قهرمانلیغی دوغال شکیلده اؤیره نیر.

آتالار سۆزو و مثللرین اوشاقلارین امک تربیه سینده ده خصوصی رولو واردیر. شخصیتین فورمالاشماسیندا امک فعالیتی نین اساس گؤسترگه سی اولدوغو حاقیندا دیرلی فیکیرلر، بؤیوک متفکیرلریمیزین یارادیجیلیغیندا دا اؤز عکسینی تاپیر. لاکین بو قونودا ان گۆزل نمونه لره یئنه ده شیفاهی خالق ادبیاتیندا راست گلیریک. بیر آز دقتله تام درینلیگینه، حتّی اوشاقلارین عقلانی، اخلاقی تربیه سی ایله باغلی آتالاریمیزین بو دؤوره قدر گلیب چاتان مودریک فیکیرلری نئچه- نئچه نسیل لرین معنوی تربیه سینده اؤنملی رول اوینامیش دیر.

اوشاقلار اینسان پرورلیگی، دوزلوگو، دوغروچولوغو کچیک یاشدان اؤیره دیب، هم اونلاری انسان کیمی یاشاماغا آلیشدیرمالی ییق؛ بیزیم آتالار سۆزو، مثلریمیز، دئییم لریمیزده بیر چوخ سایدا کیفیت باخیمیندان، سویه لی ماتریاللار وار.

خالق ادبیاتیمیزدا آتا- بابا سۆزلری ان گئنیش وارلیقلاریمیزدان بیرسی اولدوقوندان اسکی دورانلاردان بری بوتون یازیلی ادبیاتدا و آغیز دئییشینده اؤزل بیر یئره صاحب دیر. بو معجزه لی عیبارتلر آغساققلار ایله آغ بیرچکلرین گله جک نسیل لره آختاریب تاپدیقلاری سئودیکلری، حیات تجربه لری، گؤردوکلری اولایلاردان، ایشلردن هابئله یاشاییشدن آدیقلاری درسلی، قیسا سۆزلرله ایضاحی دیر کی دونیا گؤرولو دویغو ایله دکاوتلرین گؤستریر.

گونوموزده تکنولوژی، بیلیم، کولتور سرعتله گلیشیمکده حتّی دییشمکده دیر، توپولملارین بوندان اتکیلنمه مه سی اولاناقسیردیر.

هر ملت اؤز دیل هم دوشونجه سیندن دولای اونا دایاق یؤن وئرن دونیا گؤروشونه صاحب دیر، آنجاق بونلاری دوشونورکن بیزیم یئنی نسیل لریمیز اؤز کئچمیشلریندن غافیل اولوب اؤزلرینی اؤزگه کولتورونده آراییرلار، حالبوکی بیزیم کئچمیشدن قالان گنجینه لریمیز نه قدر فیکیر درینلیگی اینسانا اوشاقلایغیندان اؤیره دیر امما تاسفله بو نعمتی انسانین الیندن آلماق اونو اؤزلوگوندن چیخارماقدیر.

هر ائلين شيفاهى ادبياتى گرگلى دير كى، هر حالدا اوشاقلارى خاريجى دونيالارى ايله تانيش ائديب، اونلاردين هر زامان بيلديكلرينى آرتيريب، ذهنلرينى، فيكىرلرينى و جسملرينى بئجريدپ قوهلنديرسين و ياشايشين هر مثبت- منفى شكيللرينه فيكره ساليب، استىدالارنى پرورش ائتمك، سورغولار جاواب وئرمك هم اونلاردين گلهجك ياشايشلارينا هابئله اجتماعى حركتلره حاضيرلاسين.

آتابا سۆزلرينى يئنىدن جانلاندورماق و بونلاردا تازا حيسلر ياراديب سۆزلرى قوروماقلا جهانى بير شخصيت «والت ديسينى» كيمى اۆز فولكلورون تامام دونيا ايله گليشديريپ بير اۆزلىك ياراديركن تاريخده محو اولونماغىنى قورويا.

البته اۆز اۆلكهميزده ده صمد و صمد كيميلرين گوننى آذربايجان فولكلور هم آتا- بابا سۆزلرينده، گۆردويو ايشلر، فولكلور نمونهلىرى توپلاماقدا، آراشديرماقدا، نشر ائتديرمكده و باشقا اثرلىرى آليشلاماليدير.

صمد بير دوغما ائل اوغلو اولدوغوندان دولايى اجتماعى- سياسى دونيا گۆروشلرى هم ده ايش اوسلوبلارين دوشونوب بير هنرمند كيمى اۆز زامانىنى دوشونوب مىلى- سياسى دوشونجهسىنى ده اثرلرينده اوشاقلار يئتيرمك ايستهيىردى. او، وارليغىنى داها درين تانيماقدا هم تانيماقدا بۆيوك آددىملار گۆتوردو.

بيزلر ده گرگ صمد تاي تامام دۇق ايله اوشاقلارين حيسلرين درك ائديب، اونلاردين ايستهديكلرينى حاضيرلاياق.

آتا- بابا سۆزلرى اۆيره تيم اوچون بير شيفاهى كيتاب دير. البته دئمەلى ييك بو ساحهده چالیشانلار دا بوتون دۇوقو ايله صمد تاي اوشاقلارين حيسلرينى درك ائدركن دونيادا آدليم رومانلار تاي يا «والت ديسينى» ايشلىرى كيمى بعضى اولان اكسيكليكلرى جبران ائديب يئنى نسيلىرى كئچميشلرين باريشديرسينلار.

بيلديگينيز كيمى بير ديل و كولتور دائيما آرديجيل اولاراق نسيلىدن نسيله دوغولوب تۆرمه زوروندادير، يوخسا گئت- گنده ضعيفلشيب آرادان گئتمەلى اولاجاقدير.

بوتون بونلار گۆز اۆنوموزده اولدوغو چاغدا آتا- بابا سۆزلرى ايله مثللرى اونوتماييب، دوغال ياشايشيميزدا ايشلەتمەلى ييك. هر بير آذربايجانلى بير مثلى قوروماقلا، گلهجك نسيلىرله موجود اولان فاصلەلىرى قالدیرا بیلر؛ نیه کی ملت لرین ديلي ايله كولتورو آراسيندا محكم بير باغلانتى وار. بيزلر ده چاغا آياق اويدورماق هم اوستون هم ده گليشميش بير كولتوره صاحيب اولماق ايستهييرسك، آنا ديليميزده قاليچى بير گليشمە ساغلامالى ييك. گرچكدن بو آناملارين هر بيرى ياشيل ياماجلارى ايسلادان ياغيش دامالارى تك دوشونجه داشيان بيئين لريميزه ياغيب، بيلم باغيميزى ياشيل لاشدير اچاقدير.

دېلر، توغرى

مړندین قدیم نوى دبلریندن

ذکيه ذوالفقاری

(بو یازیدا مجید توتونچیان یڼ «شهرستان مړند و عروسی های قدیمی آن» کتابیندان استفاده اولونوب)

گلین چادیراسی

هه‌بلی:

اوغلانین عائله‌سی ائلچیلیک‌دن سونرا، قیز ائوی‌نین مثبت جوابین بیلیم، ایکی طرفین رضایتیله بیر گون، کبین قراری قویماغا و لازیمی سؤزلری دانیشماغا وقت تعیین اولونور. بونا «سؤز دانیشما و یا هه‌بلی» دئیرلر. بو گئجه‌ده ایکی عائله‌نین آغ ساققاللاری یغیشیب، کبین قراری قویارلار. سؤز دانیشما گئجه‌سی، همیشه ده شادلیقلا باشا چاتمازدی، بعضا کبین قراری اوسته آنلاشما و راضیلاشما اولماییب، اورکلر اینجیب هر شئی سونا چاتاردی. اما آنلاشیلدیغیندا هامی مبارک اولسون دئییب، اوغلان ائوی گتیردیگی کله قندی سیندیراردیلار. قندین باش طرفین، آلی - آیاقلی زیرنگلرین بیرى گؤتوروب سونرا قیزین آناسینا وئریب، اوندان انعام آلاردی. قیزین آناسی او قند باشین «دوواق قاپما» گونو خونچاپا قویوب قیز ائوینه گؤندرردی و اونو شیرین چای ائدیب گلینه ایچیردیلر. «قت باشی» نین دبلرده خاص یئری وار. بیرینی رسمی چاگیراندا دعوت کارت ایله، قند باشی دا یوللاردیلار. بیرى دعوتسبز گلیب و ادعالی اولاندا دئیرلر: قند باشی یوللامیشدیم میه؟ گلمیئدی دا!

هه‌بلی دن سونرا کبین کسمه‌دی:

کبین کسمه‌ده ایکی طرفین دانیشیغی اساسیندا عائله‌لرین بؤیوکلى قیز ائوینده بیغیشاردیلار. باشقا اوتاقدا گلین باشینا نچه سوبای قیز قند اوغاردیلار و بیر ایکى قیز دا ایینه - ساپ النده گلینین باشینا توتان آغ پارچانی، تیکه - تیکه بو سؤزلری دئیرلر:

بخت تیکیرم،

تخت تیکیرم

قیزینان اوغلانی

بیر - بیرینه برک تیکیرم.

قیز اوغلان یئرینه، اونلارین

آدلارین دئیردیلر. قند اوغان

قیزلاردان بیرى سوراردی:

- نه دارتيسان؟

دئيردى:

- شيرينليك.

- شيرين اولالار انشالاه.

موللا دفتردارلا بيرگه خانيملار اولان اوتاغا گنديب، گلين خانيمدان "بلى"نى آلاردى.
بئله دئيردى:

- گلين خانيم، من بو مقدار كبينله سنى فلان كسين كبينين سنه كسيرم، من و كيلم؟
قيزين سسى چيخمالمالىدى، تا اوچ دفعه سوروشاندان سونرا قيز يياوش سسله:
- بؤيوكلرين ايدنىيله "بلى" دئيردى و دفتري امضالاردى.
بير آز ديشيك شكلده ايندى ده بو رسملر اجرا اولونور.

● پالتار كسمه:

پالتار كسمه و يا پالتار بيچمه ده كبين كسمه دن
سونرا اولوردو. بئله كى، درزى ليك بيلن بير خانيم،
دامادين آداملاريندان نچه نفرله گلين خانيم گلين
اؤينه گنديب، گلينه آلينان پارچالاردان اونا چادرا،
دون، شالوار و باشقا لازيم اولان گئيملرى بيچيب
تيكريدلر. بو رسملرده هامى شن ماهنى اوخويوب و
دلخوشلوق ائردى. خياط قاچچينى پارچانين اوستونه
قويوب دايانيب، دئيردى:

- كسمير.

او زامان اوغلانين و قيزين ياخينلارى خياطا انعام وئردى.

● قاش آما:

اوغلان اوئى قاش آلان خانيملا (موشاطا) بيرگه قيز اؤينه گئردى. آناسى نين اذنى ايله
قيزين قاشلارين آلارديلار. اوزونه ساپ سالارديلار، ساچينا باخيب، قيزليق شكيليندن
چيخاردارديلار. يئيپ-ايچيب شنلنپ قاييدارديلار.

● خينا مراسيمى:

بير ايكي گون سونرا خينا مراسيمى اولوردو. اوغلان خيناسيلا قيز خيناسى آيرى-آيرى
اولوردو. اوغلان خيناسى چوخ طنطنه لى و گؤزل اولوردو. اوغلانين قوهوملارى جاوان-
قوجا، گئجه اوغلان اؤينه ييغيشيب شام يئيپ، سونرا قيز اؤيندن بزكلى خونچانى كى،

شیرنیات، بزکلی آلمالار، حنا، بئی کت شالواری و سایره اولوردو، ائوین اورتاسینا قویوب، ساز چالیب، ننه باجیسی بگین، کت شالوارین گئیندیردی، الینه بیر چیراغ وئریب ساز چالا- چالا ائوه گتیررلر. بو آرادا، سازاندالاردان بیرری قوناقلارا اوز توتوب ساغدوش- سولدوش ایستیریک دئییر. ساغدوش- سولدوش اولماق ایستین لردن هانسیسی چوخ پول دئسه، اونلار ساغدوش سولدوش اولوب، دوروب چیراغی اوغلانین الیندن آلیب، بگین ساغ، سولوندا دورارلار. سونرا یئنه دوستلاردان و یا قوهوملاردان باشقا بیر شئی و یا پول بویون اولوب، چیراغی ایلیک ساغدوش سولدوشدان آلیب اونلارین یئرینه کئچرلر. بو آرادا اورداکیلار آلقیشلا اوجا سسله بئله دئیرلر:

یئری ها- یئری بگنمدی،

پولو یوخو داینامدی.

و بو ایش نچه دفعه تکرار اولاندان سونرا ایکی نفر بگین دوستلاری و یا قوهوملاریندان ثابت ساغدوش- سولدوش اولوب چیراغ اللرینده دامادین یانیندا دوروب، چالقچییلار دامادی تعریفلمگه باشلاردی:

ساغدوش بنؤوشه، سولدوش ریحان،

آرادا یانیر گولو بیگلری.

لطف ایله وئرسینلر دونو بگلری.

و هامی چالقچیالارا انعام وئردیلر. و انعام وئرنلری عاشیق سازییلا، آوازیلا تعریفلردی. مثلا:

- انعام وئردی بگین آتاسی.

آنعام وئرن آتا ساغ اولسون.

ساغدوشون سولدوشون گوئیلو خوش اولسون.

گوروم آی بگ تویون مبارک اولسون.

انعام ییغیلاندان سونرا عاشیق اؤز سبکی ایله بگین شأنینده شعرلری آوازلا اوخویاردی. هامی دئییب، گولوب، شادلیق آندیب، یئییب، ایچیندن سونرا اوپونلار و گولمه لی نمایشلر باشلاردی. چوخ دبدده اوپونلاردان بیرری ده تولا دؤیدودو. تولا دؤیدو اوپونوندا بیرری آیاغا دوروب بیر دستمالی و یا بؤیوک بوغچانی شاللاق کیمی بوروب الینده ساخلاردی. آشیغی (قویونون دیز سوموگونو) دؤرده اوتورانلارین بیرینه وئردی، او دا آشیغی یئره آتاردی. آشیغین هر بیر طرفی نین مخصوص آدی واریدی. دالیسی اوسته دوشهیدی اوغرو، اوزو اوسته دوشنده توپچی، صاف قیراغی اوسته اولاندا، وزیر و دنده لی قیراغی اوسته اولاندا، بیگ آدلانیردی. آشیغی اوتاغین اورتاسینا آتیب و بگ ایله- وزیر تعین ائندن سونرا، آشیق آتماق تیکرار اولوردو، اوغرو و یا توپچی اولان شخصلره بیگ جزا قرارى وئیردی... بعضا بیگ قدرتیندن استفاده آندیب عجایب، گولمه لی فرمانلار صادر ائدیردی. مثلا بیرری

اويناسين، يا ماهنی اوخوسون، فيلان حيوان سسينی چيخارسين و... دئيردی. فرمانی اطاعت ائتمه ينلر ده جزالانيرديلار و شاللاق يئيردیلر. بو اويون صبحه کیمی اوينانيردی.

🌀 بى حمامى:

صبح اولاندا هامى بيگ حمامينا گئتمگه حاضيرلانيردی. بيگى ساغدوش- سولدوش چالقيچيلار چالا- چالا حماما آپارارديلار. حمامين ايچينده ايشلينر بيگى مخصوص تشريفاتلا يويوندورب، يئنه شادليق ائدرديلر. او گونون حمام پوللارين سولدوش وئردی و صبحانه خرچى ده ساغدوشون بويونا اولوردو. حمامدا انعام خلعت پايلاياندا سونرا هامى يئنه زيرنا- قاوال ايله ساغدوشون ائوينه گلرديلر. اوردا بال قايماقلا تزه چؤرک يئييب، ايچيندن سونرا هامى ائوينه دؤنردی.

🌀 گلين حمامى:

گلين حمامى ايکيندى واختى اولاردی. گلينين ياخين اداملارى يئنگه ايله بيرليکده گليني حماما آپارارديلار. قديم حماملار تولانبارداکي ياناجاقلارين ايستيسى ايله قيزيشاردی. بير نفر تولانبارچی آديلا بو ايشى گؤردی. تولامبارچی بگ و گلين حماما گيرمه دن بئل و يا دمير کورگى تولامباردا قيزديرپ اونون آياغى نين آلتينا آتاردی. بو گؤزل رسمده بگ و گلين آناسى اونا خلعت وئرمه لی ايديرلر. گلين حماميندا سازاندا قاوال چاليب خانيملار حمامين ايچينده يوونوب، اويناييب، شادليق ائديب شربت و شیرنى يئييب، ايچرديلر سونرا ائولرينه قايداردیلار.

🌀 گلين آپارما:

گليني موشاطا بزه ييب- دوزه ييب گلين دونو گئيديريب، بگ ائوينه آپارماغا حاضير ائلردی. بگين اداملارى گلين آپارماغا گلرديلر. قيزين قاينى بير قيرمیزی شال ايله گلينين بئلين باغلایيب، بو سؤزلرى دئيردی:

گلين گلين قيز گلين

ال آياغى دوز گلين

يئددى اوغول ايسترم

سون بئشيگى قيز گلين.

سورا قيزين آتاسى اونون قولوندا توتوب، ائوى دولانديرپ خئير دوعا وئردی. بو ايشلر چوخ معنوى و دويغوسال اولوردو، بو اوزدن گلين و گلينين ياخينلارى آغلارديلار. سونرا گليني بگه و يا اونون ياخينلارينا تحويل وئريب، ائوه قايداردیلار. گلينين يانيجا يئنگه و يکى ياشلى خانيم گئردی....

بگین ائوی نین اؤنوندہ بیگ داما چیخیب گلینہ آما آتاردی. سونرا ائوہ کئچندہ بگین آناسی آستانایا بیر چینی قاب آتاردی. گلین آیاغی ایله، ائوہ سیندیریپ، ائوہ کئچردی. بگین ائویندہ، چال - چاگیر ائدیپ، شامدان سونرا گلینی بگہ تاپیشیریپ، ائولرینہ قایداردیلار.

یئنگہ خانیم گئجہنی اوردا قالاردی و سحر تئزدن گلینین آناسینا خوش خبرلر آپاریپ، انعام آلاردی. (یئنگہ رسمی اوتاندیریجی و تحقیر ائدیجی رسملردن ایدی، شکر اولسون کی، ایندی منسوخ اولوب).

گلینین یانینجا بیر نفر یاشلی و قیزین یاخینلاریندان گئتمه لی ایدی. یئنگہ نین ایشی گردک اوتاغینی قوروماق و قیزین باکیره اولدوغونون ثبت اولان دستمالی، تحویل آلیپ، اوغلانین آناسینا گؤسترک و نہایت قیزین آناسینا موشقولوق آپاریپ و «اوزون آغ اولسون قیزین باکرہ ایدی و ایندی خانیم اولدو دئییب» و انعام آماق ایدی.

❁ دوواق قاپما:

گلینین آناسی خوش خبری آلدیقان سونرا قویماق و قایقاناق پیشیریپ، ناهاردان سونرا قوہوملارلا مئیوہ، شیرینی و خلعت ایله بگ ائوینہ گئدردیلر. اوردا گلینین اوزون بیر قیرمیزی شال ایله اؤرتوب اوتورداردیلار. قیزین بالاجا قاینی بیر قیسا آجای ایله، او دوواقی گلینین باشیندان گؤتوروب قاچاردی. گلینین آناسی اونا ہدیہ وئریپ، سونرا چال - اویناسین اولاردی. دوواق قاپما گونو قیز ائوی چوخ اویناردی چون داهایا آغیر مسئولیتلرینی گؤزل جہ یئرینہ یئتیرمیش اولموشدورلار. بئله لیکلہ مراسیم خوشلوقلا سونا چاتاردی.

قند سیندیرما

خونجا آپارما

توی آخسامی

چئویرن: دکتر اکبر رضایی

سحر تئزدن چیخمیشدیم. گون اورتا
واختی یورغون- آرغین ائوه یئتیشدیم.
حیات یولداشیم منی قارشیلادی: یورولما
دئدی. سونرا بیر توی کارت ی گتیردی. ائله
کارتی گؤرن کیمی سئویندیم تانریم
موبارک ائله سین، خوشبخت اولسونلار...
هابئله دادلی سؤزلردن دئدیم. آچدیم
اوخودوم و آخسام اوستو شام و موسیقی لی
گنجه دعوتینی آچیقلا دیم. گنجه یاخشی

گئیینیب، عطیردن، اودکلن دان زاددان ووروب خوش قوخولو اولوب بیر نچجه دانا هدیه
اولراق کیتاب آلیب باغلییب گئتدیم توی ییغینتیسینا. موسیقی باشلاندی و سئویندیریجی
بیر شرایط یاراندی هامی نین گؤزو گولوردو امما اوتانماق اوزوندن هئچ کیم اویناماغا اورتایا
گلمیردی. بیر آز کنچدی یاواش- یاواش مجلس قیزیشدی. اورتالیق ائله دولدو کی! هامان
اوتانان آداملار یئکه لی جاوانلی ائله بورجودوردولار کی هئچ عرب رقاصه لری ده ائله بورجودا
بیلمز... آنجاق یئریندن قالخمایان آداملاری ایندی یئرلرینه اوتورتماق ممکن دئییلدی...
یالوارا- یالوارا قولوننان توتوب یئرینه اوتوردولار کی شاباش وئرن وار...

شاباش وئرن آغا مئیدانا چیخدی و میکروفون یانیندا دایاندی...
هامی بیرجه اونا باخیردی.

ایکی یوز تومن مجلس ساغلیغینا،
ایکی یوز تومن یوخاری باشین ساغلیغینا،
ایکی یوز تومن آشای باشین ساغلیغینا،
ایکی یوز تومن بو طرفین ساغلیغینا،
ایکی یوز تومن او طرفین ساغلیغینا،
ایکی یوز تومن اوینایانلار ساغلیغینا،
ایکی یوز تومن قولاغ آسانلار ساغلیغینا،
ایکی یوز تومن قوجالارین ساغلیغینا،

یکی یوز تومن جاوانلارین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن بگین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن بگین قارداشلارینین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن بگین خالاسی اوغلانلارینین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن بگین داییزی اوغلانلارینین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن بگین عمیسی اوغلانلارینین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن اؤزومون عمی لریمین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن داییلاریمین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن داییلاریمین اوغلانلارینین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن غربتده سرباز اولانلارین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن سوبای لارین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن قویون کسنین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن چای وئرلرین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن علی نین داییزی اوغلو اوردا اوتوروب اونون عمیسی نین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن قونشوموزون اوغلو دونن ماشینیمی ایتله دی اونون ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن احبر باتری سازین ساغلیغینا، او اولماسا قیشدا بیر ماشیندا محله ده ایشله مر.
 یکی یوز تومن باققال ولی نین ساغلیغینا هر نه ایسته سن، کؤهنه - تزه تاپار وئرر.
 یکی یوز تومن یاغچی قولونون ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن قره ممدین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن چالانار ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن فیلیم بردارین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن یادیم نان چیخدی قایین لاریمین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن دده مین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن دده مین قارداشلارینین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن دوماگؤز احمدینن ذلی کریمین ساغلیغینا، اولارین قورخوسونان اوشاقلار
 محله یه چیخماز.
 یکی یوز تومن وانت چی حسنین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن اوردا دوروب رسولون دده سی نین عمی اوغلو سونون ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن توی بگی نین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن حسن قلی اوغلو کریم مریض دی اونون ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن خیطده دورانلارین ساغلیغینا،
 یکی یوز تومن تاروردی نین ساغلیغینا اوغلو ایندی گلدی،
 یکی یوز تومن دلی قولونون ساغلیغینا،

ایکی یوز تومن لوتو کریمین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن حامبال غلامین نوه‌لری نین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن فرش توخویان نارین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن آغ‌ساققال لار ساغلیغینا،
 یادیم دوشدو ایکی یوز تومن بیبی مین آری نین ساغلیغینا، اوغلان‌ناری نین ساغلیغینا،
 قارداشلاری نین ساغلیغینا، ایستین‌لری نین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن چوبان حسن قویوندادی گلنمه‌دی اونون ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن اوغرو ولی نین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن چولاق حسنین عمی سی نین یئزنه‌سی نین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن دوستوم داشچی حمزه‌نین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن کئفلی داداشین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن تای قولاق جاوادی ن ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن قیرقی رضانین بیر ده بئساواد نعمتین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن خومار احمدین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن پیچاخ‌کش عابباسین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن ریشوتخور گوروبان یئکه قارین عادیلین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن اوغلومون ساغلیغینا اییری می ایل مدرسه‌یه گئتدی آدین یازا بیلیم،
 یاددان چیخان اولمادی سن آلاه، هه هه یادیم دوشدو
 ایکی یوز تومن بیژ ممدین آژ تقی نین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن مال یوسوفونان، دانقاز عسگرین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن پوتا ناصیرین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن قودوز صادیقین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن قانجیق اسماعیل، پاخیل موسی، فیشقا سلیم، قارنی بیرتیخ کاظمین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن اوش دوداق ابراهیمین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن خاوردی نین کارخانا صاحبی کامبیز ایتالیا بنزین گلیب محله‌میزه اونون ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن محله‌میزده پڑو مینن‌نر ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن قاتل کریم زنداندادی اونون ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن دار گوژ قاسیمین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن حسن قمه‌نین، قداره ماحمودون، طبیل ناصیرین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن کار قاسیمین کور قارداشی نین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن جین میکایلین عم اوغلو سو عزراییل رسولون ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن دانقاز کامالین مال اوغلونون ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن آبی نادرین تولکو سعیدین ساغلیغینا،

ایکی یوز تومن شمچه ترلانی ددهسی تخته قهرمانین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن قارپیز خلیلین، خیار مرتضی‌نین، ساریمساغ عبدالله‌نین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن سوسول ایوب نان خانیم اکبرین ساغلیغینا،
 بو ایکی یوز تومن ده عاشیق اژدرین اوغلو بالابانچی سیامکین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن توتک یعقوبونان قره‌نئی منصورون ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن یانشاق جامالین سفته ددهسی‌نین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن فالچی رقیه‌نین اوغلو صالوات تیمورون ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن بامادور حسن، اینک ممد، گو‌یچو ناصر، تاباخچی غلامین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن لاواش صفرین لبلبی رضانین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن محله‌میزین شیره‌کش‌لرینین، کیره‌کش‌لری‌نین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن باشماقچیلار ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن شاتیرلار و کونده سالاننار ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن کوکه پز لر ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن ایت بهمنین قارداشی کوچوک شوکورون ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن گئن کاظم‌نان، تومانچاق ایرج‌ین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن فی‌یلداق عابباس‌قولونون بالالاری‌نین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن قلیفتی جاوادین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن کار زینالین، کور صمدین، لال جعفرین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن جوړو مجیدین چتری قارداشی‌نین ساغلیغینا،
 ایکی یوز تومن ائششک قادری‌نین قودوخ نقی‌نین ساغلیغینا،...
 بو ایکی یوز تومن ده اؤزومون ساغلیغیما...

ایکی یوز تومنلیق آغا بیر بسته ایکی یوز تومن پولونان توی مجلسینی الینه آلیب
 بوراخمادی کی بوراخمادی. گنجه ساعات بیردی و بیز توی مجلسینده اوتورموشوق. نه
 موسیقی‌دن خبر وار نه شامنان. آجیمنان آز قالیر یئکه باغیر ساغیم جیققیلی باغیر ساغیمی
 یئسین. نئچه دفعه دورموشام قویما ییبلار کی شام یئمه‌سن اولماز، اصلا قویما ریق
 گنده‌سن، بیزه توهین اولار شامسیر قوناق یولا سالماریق بیز. گنجه ساعات بیر یاریمآز
 قالیر، یاواشجانا ال یوماق بهانه‌سیله دوردوم گلدیم ائوه. باشیم ائله آغیرلاشمیشدی کی
 فقط اؤزومو آتدیم دؤشگین اوستونه.

سحر چاغی اوشاقلار دئییردیلر: گنجه سحره جان ائله هئی ایکی یوز تومنلیق ساغلیق
 وئیردین، نه اولوب؟!
 دندیم: گنجه توی دا چوخ خوش کنجدی اونا گؤره!...

خالد مطنجی

اوماج حالواسی نہجور الہ کلری

فاطمہ طہماسب پور شہرک

قایناق شخص: منیرہ شہبازی

اونو بیر بؤیوک تشتده الکن کئچیردرلر تا اون تمیز اولسون. سونرا بیر آز سو سپیب، اونو اوغماغا باشلازلار. بو ایشی او قدر ادامه وئرلر کی، اوماج الہ گل سین و رنگی قیرمیزی یا چال سین. ایندی بو اوغولموش اوماجی بیر ایری گؤز الکن گئچیردیب، نارینین بیر طرفه قویاریق. سونرا ایری اوماجلاری بیر سئری ده قلیبردن گئچیردیب، بو ایشی تکرار ائده ریک کی، نارین ل ش سین.

نارین اوماجی بیر تشت ایچینه قویوب، بیر آز قووراندان سونرا ایری اوماجی دا ایچینه آرتیراریق، بیرلیکده قووراریق. سونرا نه قدر کی یاغ لازیم اولسا اوماجا تؤکریک. سونرا بیر آز زعفران دوشابا قاتیب تؤکریک اوماجا و قاریش دیراریق. بو ایشین آخیری دیر، بئلهجه اوماج حالواسی حاضرلار.

بو حالوانی یومورو- یومورو ائله ییب، قونشولارا پایلاریق. رغئییب گونو بو حالوادان بیر مژمئییه قویوب، گلینلره پای آپارارلار. بو مراسیم شہرک آدلی بیر کئنده کئچیریلیر.

بو حالوانی رغئییبده اہالی چالار و هر کسین نشانلی اوغلو اولسا رغئییبدن بیرگون سونرا تامام فامیل لرین قیز- گلینلری بیغیشار او ائوه، همسایالاری دا چاغیرالار و گلین حالواسی چالارلار. حالوانی ایکی- اوچ میس مژمئییه لره قویوب، قیرمیزی شال اؤرتلر و اوغلان ائویندن قیز ائوینه آپارارلار. قیز ائوی ده بیر سوفرا آچیب، ایکیندی یئمگی وئرلر. فامیل لر ده مژمئییه لره پول قویارلار.

سارى ياغ

سولماز بالايى

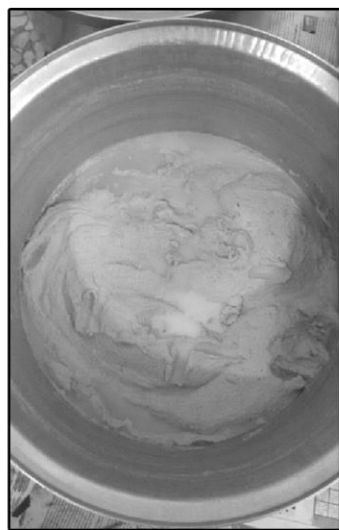
سارى ياغ، نهره كرهسى (ايرانلى كره) نى اريتمىكن اله گلير. قديمهر (و ايندىلر داها چوخ ائلاتلاردا) كرهنى ياغا چئويردىلر كى، خراب اولماسين و ساخلاماغي راحت اولسون. اونا گوره كى، سويو و ايرانى آيريلير و خالص ياغ اله گلير. اريتمهلى كره كى، پايدا گلر (طبيعتين گوللو- چىچكىلى وقتى كى، كره عطيرلى اولار)، اولجه ارينر، تنظيفدن كچيريلر، گئنه قازانا توكولر، قايناماغا باشلار، اولده آيرانيان ياغ قارشيب و كرمى رنگده اولار سورا قايناديقجا آيران ياغئن اوزونه ييغيشار چوخ گؤزلهمه لييك كى، ياغ داشماسين. كرهنى اريدنده قارشيديرا- قارشيديرا، ملاغا ايله ياغى گؤتوروب بيرآز اوستن توكرلر قابا كى، كؤپوگو تئز ياتسين، بيرده بير ميس قاب الدە قويارلاركى، ايسته سه داشا، باسارلار قازانين ايچينه كى، داشماغين قاباغين آلسين

سويون چكدىكجه آيران آغيرلاشيب قازانين ديبينه ييغيشار و ياغ دورولار قازانين ديبينه ييغيشان آيران قىزارار. اونا تورتا دئيرلر. تورتا قىزاران كيمي ياغى اوت اوستوندن آليب بيرآز سوغوياندان سورا قابلار چكىلير. تبريزده سارى ياغى بوتون يئمكلرده ايشلدرلر. (پيلو، خوروش، دولما و...)

تورتاسى دا يارپاق دولماسينا، دويماجا و بعضى شيلهله دادلى اولماق اوچون وورولار. ايندى نئچه ايلدن سورا بيلم آداملارى بو سئونجا وارييلار كى، ان ياخشى ياغ، اريديلميش كره يا همان سارى ياغدير.

هندوستاندا سارى ياغا گى Ghee دئيرلر.

منيم آنام ياغى قابلار توكوب، تورتاسين ييغاندان سونرا، قازانى يارما ايله، سيلردى، يارما ياغى اوزونه آلا، سورا اوننان يارما شيلهسى پيشيرردى. يارما شيلهسى چوخ دادلى اولار. آنام شيلهنين ايچينه، قوورما اتى توكردى.

داغ تره‌لری نین موسیمی

رویا راک

باহারین ایکینجی آیین باشلانیشیلا یاواش-یاواش داغلار، کؤیشن لر بوس-بوتون یاشیل لانیب، هر یئر گؤی-گؤیرنتیله دولار.

اوزون زامانلار اؤنجه دن آتا آنالاریمیز، باهارین اؤزویله گتیردیگی چنشین-چنشین گؤیلر و تره‌لردن فایدالانیب، آلاهیین بو عطیرلی، دادلی، خاصیتلی نعمتترین باشقا-باشقا ایشلرده قوللانیلار.

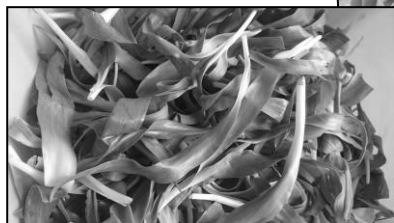
گؤی-گؤیرنتیلرله یئمکلر بېشیب، داوالار حاضیرلانیب، قوروتمالیلار قورودولوب، ایپلر ساپلار بویانیب و داها داها ایشلر گؤرولوب.

اردیبهشت (گولن) آیین باشلانیشیلا داغ تره‌لری نین موسیمی رسما باشلانار، گونوموزده شهرلرین خاص یئرلرینده بو تره‌لر ساتیلماغا سریلیر، خالق دا راحتلیقلا داغا، تپه‌یه دیرماشمدان، توپراغا تیکانا باتمادان بو گؤیلری آلیب، راحتلیقلا قوللانیر.

مراغا شهرینده شهرداری بؤیوک بیر یئری بو ایشه اختصاص وئریب "محل فروش سبزی‌های کوهی" آدیندا.

قار تره‌سی، یئملیک (شینگ)، یونجا، خازیک، بوزقوش، ایستی اوت تره‌سی، اوه‌لیک، سورولو، آغج‌باش، هوویج باشی، یارپیز، کنگر، تکه ساققالی، پیشیک جیرناغی، گیزی تیکانی، توکلوجه، کاسنی قانقالاق، گلین بارماغی، داغ مرزه‌سی، کهلیک اوتو، بولاغ اوتو، گؤبک، اوشقون و.... بو یئرده ساتیلیشا سریلن تره‌لردندیلر.

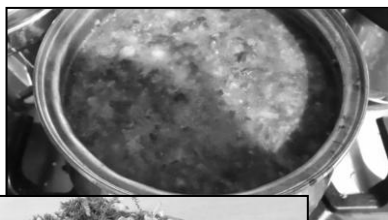

قار تره سی

داغ تره لریله بیشن یئمکلردن، بیر نچه سی نین دستورو، مراغا سایاغی یلا:

سورولو آشی Sürülü

لازیم اولانلار:

سوغان، بیر باش

دویو، بیر پیمانه

یارما، یاریم پیمانه

بیشمیش نخود، بیر پیالا

سورولو، یاریم کیلو آرینمیش

یاغ، ایکی دولو قاشیق

دوز، ایستی اوت، ایشکنه.

سوغانی یاغدا قیزاردیب دویویله یارمانی ایشکنه ایله آرتیریپ دوز، ایستی اوت آتیپ، وامینان قویاریق بیشر.

دویو- یارما بیشیب حلیم سالاندان سونرا سورولولری دوغراییب، نخودلا بیرلیکده آشا آرتیریپ، قویاریق سورولولر ده بیشسین. آش حاضریدی قاتیق نان نوش جان بویورون.

لازىم اولانلار (بئش نفر اوچون):

سۇغان بىر باش،
ياغ ايكى دولو قاشىق (سارى ياغ اولسا لاپ ياخشى)
دويو بىر اىستىكان
لپە يارىم اىستىكان
قئىلە ات (قوورما ات) هر نفرە بىر-ايكى تىكە، (قئىلە
ات اولماسا تزه ات بيشىرىپ سويون دا شوربا يا تۆكە
بىلرىك)

يومورتا آدام باشى بىر دنە
دوز، سارى كۆك، اىستى اۋت اىستەدىگىمىز قدر
شوربا ترەسى يارىم كىلو آرئىمىش (خازىك، غاز اياغى، دوه دابانى، بوزقوش، اىستى
اوت، قار ترەسى)

سوغانى دوغرايىپ قابلامادا ياغدا قىزاردارىق، لپە، دويونو تۆكۈپ، اىستى اوت، سارى
كۆك، دوز آتىپ، قئىلە اتلرى دە آرئىرىپ، قاپاغىن قويوب، وامىنان قويارىق لپەسى
بىشنەجان قايناسىن. اگر قئىلە اتى اولماسا اتلرى قاپاقچادان آيرى بيشىرىپ ايشكنەسىن
تۆكرىك لپە دويو اونونلا بىشسىن، اتلرىدە آخىردە شوربا يا آرئىرىق.
لپە دويو بىشندىن سونرا قاپاقچادان آرئىدىپ، يويوب، بارماق بندى قدر، دوغرادىغىمىز
ترەلرى تۆكۈپ، سويون دوزون اندازەلىپ قويارىق ترەلر بىشنەجان قئىنەسىن. اگر
شوربانىن سويو آزالسا، قاينار سو آرئىرىق. ترەلر بىشندىن سونرا آدام باشى بىر دنە يومورتا
شوربانىن ايچىنە سىندىرىپ قويارىق يومورتالار باغلانانا قدر وامىنان قايناسىن. سورا آلتىن
سۇندورۇپ، شوربانىن سويون كاسالارا چكىپ، تىلتە ائلىپ قاتىق (يوغورت)- لا نوش جان
ائلىك، دن- دۇش وات و يومورتاسىندا گىنە قاتىق و چۆركلە صرف ائلىك.
نوش جانوز اولسون.

دويمانچ

سولماز بالايى

من آلتى ياشيما قدر بابا (آتامين آتاسى) ائوينده ياشاميشيق، تبريزين مقصوديه محله سينده قديمى، تنبى لرى، سردابالارى، اوزوم اوتاقى، چۆرك اوتاقى، مطباخى و.... اولان بير ائو.

حيطينده چوخلو ميوه آغاجلارى و گوللردن علاوه ۹۹ دانا مۇ واريميز ايدي. آنام اوزوملر، امروتلارى اوزوملوق آديندا بير اوتاغا آساردى، قيشدا گنديب اوردان گتيريب يئيرديك يا قوناقلارغا تعارف اندرديك. چۆرك اوتاغيندا دا، ايل ليك چۆركلرى ييغاردىق، بير گون خمير توتانلار گليب خمير توتارديلار، آياقلارديلار، صاباحى گون تئزدن گليب چۆركلرى پيشيردیلر. سحر تئزدن بيز اوشاقلار تزه چۆركلرين عطرى ايله يوخودان دوراردىق. تندير چۆرگى پيشندن سونرا قالان خميرى ساج اوستونده پيشيردیلر، ساج چۆرگى او زامانلار مرغوب ساييلمازدى، اونلارى محله نين يوخسوللارينا، بيرده كۆرپه اوشاقلارى اولانلارغا وئردیلر. (اوشاقلارغا چاي چۆرگى ايندينين بيسكويترلرى عوضينه يئيدردیلر).

بونو دا دئمەليم بيزيم آتا- بابا ايشيميز باققالليق اولوب، اونا گۆره پنير، سارى ياغ و.... هميشه ائوده بول اولاردى ايندى گلیم اساس مسئله يه:

چۆرك، پنير، تورتا، سارى ياغ، يومورتا، گيردكان اولدوقدان سونرا، دويمانچ دوزلتمگه نه وار كى؟! اؤزو ده حيطين اوزومو ايله، دادينا دويماق اولماز

آنام دويمانجين بئله دوزلتمگىنى قايناناسيندان اؤيرنيپ من ده آنامدان:

چۆرگى اوغوروق، بير آز سو ايله، ايسلاديريق (آنام بعضا سوت ايله، ايسلادار) اما ياغين دا علاوه اولاجاغين نظرده آليريق كى، چوخ خمير اولماسين. چوخلو سارى ياغى اريديريك يومورتالارى ايچينه سينديريريق و ميرسسح كيمي قاريشديريب پيشيريريق اونو دا علاوه ائديرىك، آخير ده اوغولموش پنىرى (پنير يئرينه تورتا دا وورماق اولار) علاوه انديرىك. قاريشديريب اوستونه قيزيل گول يا گيردكان سيب، اوزوم، طاليبى، قوهون يا قارپىزينان يئيرىك.

يئرکۆکو قايقاناغى و مالواسى

زيور عباسى

● يئرکۆکو قايقاناغى

اوچ دانا يئرکۆکونو يويوب، آريدانان سونرا رنده ائلهريک. بير- ايکى يومورتانى چاليب، يئرکۆکو ايله قاريشديراريق. چوخ برک اولمالمادير. تاوانين ايچينه بير آز ياغ تۆکوب اوجاغين اوستونده قيزيشديراريق. سونرا يئرکۆکو ايله يومورتانى تاوايا تۆکوب وام نان (آلچاق شعله ده) قيزارداريق. قايقاناغين بير اوزو قيزارانان سونرا او بيرى اوزونو ده قيزارداريق. قايقاناغى چئويرندن سونرا، قيزارميش اوزونه نچه قاشيق شکر سيب، تاوانين قاپاغين قوياريق، پيشسين. چوخلارى يئرکۆکونو قاتاندا ايچينه هئل، گولاب، يا دا وانيل ووروب، پيشيرر. قايقاناق پيشندن سونرا هر ايکى طرفينه گيردکان- بادام ووروب، بزهک اولار. بو قئاقاناغى نه قدر سويوق يئسز، بير اوقدر دادلى اولار.

● يئرکۆکو حالواسى

نچه دانا يئرکۆکونو لاپ نارين رندهيه چکريک. بير ليوان شکر ايله پيشيريپ، ايچينه گيردکان اوغوب، بيرآز دا گولاب دادلى اولماغى اوچون آرتيراريق. بو حالوانى پيشيره- پيشيره قاشيق ايله قاتاريق کى، يانماسين، عىنى حالدا دا سويونو چکيب، رنگى قهوه رنگينه چالسین. بعضى لرى ده حالوانين سويو آليسنين ديه قوورولموش اون و يا بيسکويت اوغونتوسو قاتارلار. حالا سئوديجيميز قدر برکيندن سونرا قابا چکيب، ميل ائدريک.

يُزِيلُ سَوَازَ
تَرْسِنِكِرْ وَأَدَلَارْ

دیزج خلیل کندیندن بیر نئچه یئرل سۆز

محمد علی نقابی

توپلاما تاریخی: ۹۰/۰۱/۲۸

آناش ANAŞ: آنا؛ ایکی ایل لیک قاری و قوجالمیش ائو توپوغو کی نئچه دفعه جوجه باسدیرمیشدیر.

آنقوت ANQUT: اؤردگه بنزر بویو اوزون حیوان. مج. آریق و اؤلومجول آدم.

آواش AVAŞ: قارشیلیق اولاراق بیر- بیرینه کؤمک ائتمک. (ائو تیکمکه، باغ بئل له مکده داها چوخ یایغیندیر.)

آرزن ƏRƏZƏN: هر نوع گنجیکن آکره و حیوانلارین گنج دوغماسی حاقیندا دئییلن سۆز.

امیراز ƏMİRƏZ: (امر تراز) کردیلری چکیب و سلیقه سه سالماق ایشی.

انگرکلی ƏNGƏRƏKLİ: انگلکلی؛ بعضی انسانلاردا گیزلی اولان و یا ساخلانیلان خسته لیک.

اؤونه ÖVNƏ: (اؤغنه) وقت، دفعه، کره (KƏRƏ).

اؤکگه ÖKGƏ: جیگر.

آداش ADAŞ: ایکی آدین عینی اولماسی. آغ دوواخلی AĞDUVAXLI: آغ دوواقلی گلین. ائو قیزی. اوزو آغ اؤرتولو قادین.

آغا باجی AĞABACI: میرزا باجی، بالا باجی، باجی (کنچمیشده کیشی نین حیات یولداسی، ارینین باجیلارینا خطاباً حرمت اولاراق. یاش اعتباری ایله سسله دیگی لقب.)

آغا قردش AĞAQƏRDƏŞ: میرزا قردش، بالا قردش. (کنچمیشده کیشی نین خانیمی، ارینین قارداشلارینا خطاباً حرمت اولاراق. یاش اعتباری ایله سسله دیگی لقب.)

آغانه AĞANƏNƏ: کنچمیشده عائیله نین آغ بیر چگینه و یا بیر نوع خصوصی شخصیت داشییان خانیم وئریلن لقب ایدی.

آلا ALA: یئرین تکینده چوخ برک اولان بیر نوع ات تورپاغی. آنجاق هاوا دیدیگی زامان. اؤز _ اؤزین داغیلار.

آلچا ALÇA: کیچیک آلی، (بنزری وار؛ زرد آلو، شفتالو، آلو (بخارا) آلو سیاه (قره آلی، گؤی آلی).

ایشکەنوو İŞKƏNOV: دایرمانین
اښیگینه کی سو آرخی. (دایرمان سویو
اورادان آخیب گئدر).

ال بستی ƏLBƏSTİ: سو کوزه سی و اونا
اوخشار ساخسی قاب.

بیانتارلیخ BAYANTARLIX:
بیانتارلیق؛ اؤز حُبْ ذاتینی بروزه وئرمک
اوچون رقابت، و فا. چشم هم چشمی.

بره نوو BƏRƏNOV: یئرین تکنیه نفوذ
ائندن قار و یاغیش سویو.

بؤین BÖYƏN: قویونون بؤیوک تفاله سی.

بوغدالیخ BUĞDALIX: بوغدالیق؛ ائوین
صانیدیخاناسیندا قالین دیوارین بدنه سینده
تعبییه اولونان بوغدا آنباری کی اوست
طرفده مستطیل شکلده و آشاغیدا گیرده
دلیک شکلینده گۆرونوشو واردیر.
آشاغیداکي باجا «تپه جک» ایله توتولور،
تپه جک گۆتورولدوگو زامان بوغدا آخیب
تۆکولر.

بیتیکجه BİTİHCƏ: بیتیکجه؛ کیچیک
بیر کاغیز اوستونه یازیلان یازی.

بینه BİNƏ: آشاغیدان دار و اوستدن
گئیش اولان موسوندن توخونان بؤیوک
عمودی قاب.

بینج BİNƏH: بینک؛ اوستونده خام
اریشته آسیب قورودولان بارماق قالینلیقدا
آغاچ.

توو TOV: دفعه، کره، سرعت، کورسییه
اوتورولاجاق یئر.

تخته TABAX: تخته
طبق؛ تخته دن قاییریلیمیش گیرده بؤیوک
طبق.

جووللاغی CÜVƏLLAĞI: شیطان
خصلت؛ یاراماز اوشاق، حیلہ چی، جیب
کسن. «جمعه گونو، جمعه مچیدده، جووه
جاییارین جیلیققاسی نین جیییندن
جووللاغیلار جوتلوگونو جو بوتدولر
(یاها ما جا)»

چاتدانقوش ÇATDANQUŞ: چاتلانقوش.

چرز ÇƏRƏZ: دوشاب بیشیریلن یئر.

چرز تورپاغی ÇƏRƏZTORPAĞI:
سوت رنگینده ات تورپاقدیر کی گونئی بین
آغ کهریز (تازا کند) کندنیدن اولاغ ایله
گتیرردیلر، او تورپاقدان قلیایی خاصیت
اولدوغو اوچون، اوزومون آسیدینی خنشی
ائتمک اوچون ایشه آپاریلاردی.

چالما ÇALMA: قادینلارین چارق
اوستوندن سیریدگی اؤزون و ال
گئیشلیگینه کی پارچا.

چکەنوو ÇƏKƏNOV: تاختادان
قایریلمیش، آلچاق کناره لی و آلتی نئچه
باجالی قابدیر که صانیدیخانانین دیرگنیدن
آسیلار و یوغورد تولوغونو اونون ایچینه
یئرلشدیرلر و سویونون سوزولمه سی
اوچون آلتینا بیر ساخسی قاب قویارلار.

چوغان ÇOĞAN: طبیعی صابون
ریشه سی (چوغانی چوغان قایینا قویارلار).

چۆمچه ÇÖMÇƏ: کمچه؛ ساپی اوزون،
بؤیوک تاختا قاشیق.

حوضك HOVZƏK: ائوین اورتاسیندان قازیلان چوخور کی ایچینه اود تۆکوب اوستونه کورسی قویارلار.

خَرَزَن XƏRƏZƏN: شاللاق؛ آشا قویولموش دریدن هۆروک کیمی هۆرولموش ال شاللاغی کی حیوانلاری سورمک اوچون ایشه یارار.

خومچا XUMÇA: بالاجا خوم؛ بو قابین ایچینه سو، سرکه، شراب یا باشقا مایع دولدورولار.

خوسانلاشماق XOSANLAŞMAQ: ایکی دوستون ایکیلیکده ایستی دانیشیغی. **خوسمات XOSMAT:** خصومت؛ مچ. چرکین اوزلو آدم.

داربینماخ DARBİNMAX: داربینماق؛ یغیب _ ایچه چک تاپماق اوچون، بو طرفه، او طرفه باش اوزاتماق.

دنگیله DƏNGİLƏ: دنگ گیلی؛ اوشاقلارین بولاق قیراغیندا اویناتدیقلاری بالاجا اوشاق کوزه سی.

دوبور DÜBÜR: بورولموش ایکی ایل لیک ارکک کنچی.

دویه DÜYƏ: دوغمامیش اوچ ایللیک دیشی دانا.

دیلوو DİLOV: سوت، یوغورد، پنیر،... کیمی یئینتی لرین ساخلانیلماسی اوچون و قالین دیوار ایچینده دوزلمیش قاپیلی دولاب.

راتی RƏTİ: (احتمالاً راحتی اولموش اولال) پایه لی نعلبکی کی ایچینه گرچک یاغی تۆکوب و کناره سینه پیلته یئرلشدیردیلر، پیلته نی چاخماق ایله آلیشیدیراردیلار کی اونون ایشیقی ایله اوتاق آیدینلانشین.

رزه RƏZƏ: بۆوک گیرده کارتک که اوزون ساپی اولاردی و پالیچق دیواری صافلاماق اوچون ایشه یاراردی.

زومار ZUMAR: آذوقه؛ قیش فصلی اوچون حاضیرلانان هر نوع یئمهلی مواد. **زی ZİY:** حد، قاعده، فا. اندازه، روش.

قاراداغ يئرل سۆزلىرى و ترمينلريندن وقار نعمتى

اگره **ƏKƏRƏ**: اكيلن يئر. اكين يئر. باخ: كيرده.
الهلهك **ƏLƏLƏMƏK**: قووماق {ايت لر
قوردو الهلهديلر}.

آلمه - جلمه **ƏLƏMƏ- CƏLƏMƏ**:
بیر- بیرینه قارىشميش قوهوم اقربا. {کند
آداملاری بیر- بیرلرله قیز آلیب وئردیکده
بیر- بیرله تامام آلمه- جلمه اولورلار.
انگزه مک **ƏNGƏZLƏMƏK**: دؤیمک.
دؤیجلمک.

آنه جر **ƏNƏCƏR**: علیل، عئیبه جر.
انه شیز **ƏNƏŞİZ**: یوخودان دورراق ال-
اوزونو یومامیش آدام.
انه میریک **ƏNƏMİRİK**: بالاسی اولمایان
حنیوان.

اوجارلاماق **UCARLAMAQ**: سوء استفاده
اٹتمک. {اونا دا اوز وئردیکده اوجارلايیر}.
اوجقونماق **UÇQUNMAQ**: سئوینرک
قاناد اچیب آز قالا گؤیه اوجماق.

آرخ آشان **ARX AŞAN**: داغین ایکی اوجا
یئرینین آراسیندا بیر آز آلچاق اولان یئر.
آلیق **ALIQ**: کندیر، طنف.

آلیقلاماق **ALIQLAMAQ**: راملاماق.
گۆزونون اودونو آلیب راملاشدیرماق.
آواج ائتمک **AVAC ETMƏK**: ایکی نفر
تک اؤکوزلو، اؤکوزلرینی بیرلشدیررکن هر
گون بیرسی یئرلرینی اکمه سی.
ائشه نک **EŞƏNƏK**: یئرین ائشمه سیندن
آتیلان تورپاق.

ار زان - وَر زان **ƏRƏZAN-VƏRƏZAN**:
قهر- قرات. تۆکه- سئچه. {دوغوزلار تایانی
ارزان- ورزان ائله میشدیلر}.

افکه له مک **ƏFKƏLƏMƏK**: الهله مک.
الهیب ازمک.

افیل - افیل افسه نمک **ƏFİL- ƏFİL**:
یومشاق تیتره مک
{قویونلارین قویروغو افیل- افیل افسه نیر}.

پئشه دورا PEŞƏ DURA: یونجا، خاشا و یا
اوتون ایکینجی دفة بئجریلیب بیچلمه سی.

پاللاماق PALLAMAQ: بیر شئی
توخوناراق تعادولونو الدن وئرمک.

پرپی له مک PƏRPİLƏMƏK: قیناماق،
دانلاماق.

پرچیم PƏRÇİM: سیغینماچی،
فاپناهنده. {کهلک لر قارتالین الیندن قارا
تیکانا پرچیم اولدولار}.

پرہ کار PƏRƏKAR: سولو یئر، آران یئر.

پستاه PƏSTAH: ادا. {یئنہ ده پستاه
چیخاردیرسان}.

پشورو PƏŞURU: گیردکانلاری چیریپ
یسیغیدقان سونرا گئدیپ اونون دیبینی
یوخلایپ یئرده قالانینی ییغیب الدہ ائتمک.

پوسونتوله مک PÜSÜNTÜLƏMƏK:
یئلین قاری بوراراق آدامین اوز- گؤزونه
چیرپماسی.

پیرچیمک PİRÇİMƏK: خسته حال
بوزوشوب بیر یئرہ ییغیلماق.

پیشیرقان PİŞİRQAN: سور تولمه
نتیجہ سینده آیاق بارماقلارین آراسی هابئله
قولتوغون بیشمه سی، یارا انماسی.

تشا TƏŞA: هوس، آرزو. {او آشیق اولماق
تشاسیندادی. اونون تشاسینا باخ}.

تلکە TƏLƏKƏ: اینک دوغاندان سونرا
ایک سودوندن بیشیریلن یئمک.

تورشاقلاماق TURŞAQLAMAQ: آتین قاباق
قوللارینی باخین فاصیلده بیر- بیرینه باغلاماق.

اوسه مک ƏVSƏMƏK: بوغدانی، دویونو
مئژمئی ده آتاراق آت- آشقالینی آیرماق.
اؤسه مک.

اؤگئی- اؤسگوک ÖGEY-ÖSGÜK: اؤگئی.

اوموسوق اولماق OLMAQ UMUSUQ:
بیر قیدانین قوخوسونو آلاراق هوسه گلیب
آنجاق اونو یئمہ میش قالماق، اومماق.

اوه دورا ƏVƏ DURA: خاشا، یونجا و یا
اوتون اوچونجو دفة بئجریلیب بیچلمه سی.

اوه دیمک ƏVƏDİMƏK: کؤندمسیزجه
اوزانیب یاتماق.

هَنْز ƏHNƏZ: آریق و ضعیف آدم و یا حیوان.

ایلفیتین İLFİTİN: قیلینج کیمی
کسرلی و ایتی.

بئکاو BEKAV: حاضر سیزلیق.

باشلی- باراتالی BARATLI- BAŞLI:
قطعی حالدا، یئرلی- دیبلی. {منیم آتیمی
باشلی- باراتالی اوغورلا دیلار}.

بشه BƏŞƏ: شاخ- شاوال.

بن نه مک (بن له مک) BƏNNƏMƏK
(BƏNLƏMƏK): گؤز آلتی ائله مک.
نیشان قویماق.

بیدیلدمک BİDİLDƏMƏK: دوداق
آلتی دئییمک.

بیر گرن BİR GƏRƏN: بیر مدت.
{ممدله من بیر گرن دوست ایدیک}.

بیسک BİSK: سو دیمرمانی نین پریندن
توره یه قدر اولان میله. باخ: توره.

جیلیتمک CİLİTMƏK: آزماق، جایماق، اؤزوندن چیخماق.	توسبور TÜSBÜR: کیمی، تک. {آلا توسبور. اوشاق توسبور}.
جینیخ—دیرماق CİNİXDİRMAQ: اور کوتمک.	تؤسه (تیسسا) TÖSƏ (TİSA): گوده بوی خیردا و یومرو آدام.
جیهنه له مک CİHNƏLƏMƏK: دلی جه سیننه چیغیرماق.	توشچول TUŞÇUL: توش ووران. داشی، اوخو یا گولله نی توش آتان.
چئشمه ÇEŞMƏ: ائوده یا مسجدده هر ایکی سوتونون آراسی.	تولونگو TÜLÜNGÜ: الینه دوشنی اوغورلایان.
چالغی—ولغی ÇALĞI- VƏLĞI: بیرى سیننه قفیل قوناق گلنده ال—آباغینی داغیتماق.	تولوک (تولونگ) TÜLÜK (TÜLÜN): زیرنگ، بیلجی.
چؤنگومک ÇÖNGÜMƏK: ایتین اوتورماقی، چؤمبه لمک.	تولکو توپو TÜLKÜ TOYU: الکی، یالانچی یاغیش.
چیخ—چئویر ÇIX- ÇEVİR: آلت—اوست. {زمنی نی دوغوزلار چیخ—چئویر ائدیبلر}.	توره TƏVƏRƏ: دیرمانین اوست داشینا ایلیشن خالیص پولاد جنسیندن اولان بیر آلت کی، دیرمانی پرین و بیسکین واسیطه سی ایله ایشه سالار. دن آز گلنده دیرمان سرعتله ایشلر. بونا قاتیرلاما دئیرلر. دیرمان قاتیرلایاندا اوست داش آتیلیب دوشر و توره یئریندن چیخار دیرمان یاتار. او دور کی، تئز عصبی لشیب تئز اؤزوندن اولان آداما دئیرلر «توره دن اولوب».
چیلدیرماق ÇILDIRMAQ: سؤزو ایهام و اشاره ایله بیرینه آنلاتماق. سئزدیرمک.	تهنه TƏHNƏ: چؤرک ییغماق اوچون اؤزل تئشت.
چینقیماق ÇINQIMAQ: قورد کیمی جومماق هجوم ائتمک.	تیز یخماق TİZIXMAQ: قئیری عادی اولاراق بیردن بیره قاچماق.
دابان قیرما DABAN QIRMA: دورمادان بیرینین آردینجا یورومک.	تيله مک TİLƏMƏK: بیرینی آلدادیب دیرسیز بیر شئی اونا باها قیمته ساتماق.
داولا (دوولا) DAVLA (DOVLA): کهلیک یا باشقا قوشلاری آلدادیب اوولاماق اوچون ایکی مئتیر بویدا بیر چرچیویه یامانمیش بزکلی پارچا.	جانتاراق CANTARAQ: چوخ ینکه آدام. جولوس CÜLÜS: هجوم.
دره به DƏRƏBƏ: ائیوانین یا سکی نین قاباغینا وورولان نرده، بارماقلیق.	
دژ قالماق DƏJ QALMAQ: ال دیمز قالماق. بوتؤو قالماق.	

دوروبا DURUBBA

پېنجين توستو چيخان لوله‌سی.

دوريكمك DƏVRİKMƏK: شېه‌لنره‌ك
داورانماق.

دوشيمك DƏVŞİMƏK: آستا- آستا يئمك.

دۇل بورنو DÖL BURNU: دوغان
حيوانين بالاسيني گتيرديكده چوبانا
وئرلن انعام.

دهمرله‌مك DƏHMƏRLƏMƏK:
بيريسىنى تحريك ائدهرك بير ايشى
گۆرمه‌يه تشويق ائتمك.

دير- دينگه DİR- DİNGƏ: گۆز- گۆره‌تى،
عيانى. {دنديى سۆزو دير- دينگه دانير}.

ديش‌لان DİŞLAN: آرا بير ديش‌لىرى
دوشموش آدام.

ديغا DİĞA: بۆجك، پيس‌پيسا.

ديمبىزله‌مك DİMBİZLƏMƏK:
بيرايشدن پشيمان اولوب يئرسير باهانا
گتيرمك و ايشى پوزماق. {اونون ائوينى يوز
ميليونا كسيشميشديك ائو باهالاشديغينا
گۆره ايندى ديمبىزله‌يير}.

دينگه- قيرمىزى QIRMIZI DİNGƏ:
اوتانماز جاسينا. {منيم اؤز يانيمدا او سۆزو
دئدى. آما ايندى دينگه- قيرمىزى دانير}.

زوگورد ZÜGÜRD: ويران، ييخيلميش
بيننا. {دوغوزلار باغچانى زوگورد
قويموشدولار}.

زيم به زيم ZİM BƏ ZİM: آغيزينا
كىمى دولو،

ساملاماق SAMGHMAQ: اؤلچوب
بيچمك، آراشديرماق.

ساي‌تال SAYTAL: ايرى وگۆزه گلن.

سره‌در ائتمك SƏRƏDƏR ETMƏK:
گوجون بير شئي گۆرمك.

سولنگى SÜLƏNGİ: سولن.

سوموگو سانجماق SÜMÜYÜ
SANCMAQ: حيس ائله‌مك، دويماق.

سيپيرىخماق SİPİRİXMAQ: بيردن بيره
گۆتورولمك.

سينجالميش SİNCALMIŞ: سارالميش،
آرىقلاميش.

شاپاتا ŞAPATA: تام، بوتؤو. {اليم شاپاتا
يارادى}.

شيربه‌له‌مك ŞİRBƏLƏMƏK:
بودارلاييب داغيتماق، {قوردلار قويونو
شيربه‌له‌ييب يئديلر}.

شيرگين ŞİRGİN: ياغيشين قالين و
آستا‌آستا ياغماسى. {ياغيش شيرگين
ياغيردى}.

قابليق، (قوولوق) QABLIQ (QOVLUQ):
باروت ييغماق اوچون اؤزل قاب.

قاپلاق QAPALAQ: قاپى چا. كيچيك
قاپى.

قاتيرلاما QATIRLAMA: دن آز گلنده
دييرمانين سرعتله ايشله‌مه‌سى. دييرمان
قاتيرلايىندا اوست داش آتيليپ دوشر و
توره يئرندن چيخار دييرمان ياتار. {ضرب
المثل: قاتيرلايان آدام كاسيبلغا تئز
دوشر}. باخ: توره.

قارا يئىللى يە گۆتورمىك QARA
YELLİYƏ GÖTÜRMƏK: قوماق.

قارادابان QARA DABAN: بىر ايشين
باشلانيشيندا اورادا تاپيلماسى ايشين
پوزولماسينا سبب اولان آدام، نحس، آياغى
دوشوشمەين.

قامار يماق QAMARIMAQ: توپلانماق،
يىغيلماق.

قام - قالاq QAM- QALAQ: دوغرانيب
كسيلن آغاجين تلشە و خير - خيرداسى.

قانى شيرين QANI ŞİRİN: اورگە ياتان.
خوشا گلن قانى ايستى آدام.

قەدداملاماق QƏDDAMLAMAQ:
داردان آسيب اۆلدورمىك، ائعدام ائتمىك.

قەدىز قالماق QƏDİZ QALMAQ:
عاجيز قالماق.

قشمرلنمىك QƏŞMƏRLƏNMƏK:
بۆكلنمىك اۆزونو تومارلاماق.

قىمچىنماق QIMÇINMAQ: اوتانماق،
چكىنمىك، حيا ائتمىك.

قىنقىتماق QINQITMAQ: اكمىك،
بىرشىئى گىزلىنجه اوغورلاماق.

قىنقىماق QINQIMAQ: دوم - دوز
حرىكت سىز اوتورماق.

كاغ KAĞ: كۆرپە دامى.

كالوازلار KALVAZLAR: پايىزين سون اون
يئددى گونو و قيشين ايلك اون يئددى گونو.

كالواز يئلى KALVAZ YELİ: كالوازلاردا
اسن يئل. هانسى طرفدن اسمگى بيلينمەين
سانكى گۆيدىن و هر طرفدن اسن يئل.

كاو KAV: حاضير.

كاها KAHA: ماغارا. داش و قايا ياريغى، كۆهول.

كتىل KƏTİL: آغاجين دامدان ائشىگە
چىخان طرفى.

كۆدورو باغلاماق KÜDÜRÜ
BAĞLAMAQ: داغدان اوچماق. اوز
آشاغى قاچاراق اۆزونو ساخلايا بيلمەمىك.

كۆپلۈ KÜPLÜ: يوغون، كوبوت.

كۆشكەلەمىك KÖŞKƏLƏMƏK:
بامبالاماق. ياوانلىغى چوخ - چوخ چۆرك
آراسينا قويوب يئمىك.

كىردە KİRDƏ: اكيلمەمىش يئر. باخ. اكرە.

گمىرچىك GƏMİRÇƏK: غىروف.

گۆەج GƏVƏC: اووورد.

گۆەجىك GƏVƏCƏK: اووورد، باخ: گۆەج.

گۆزكلەمىك GƏVƏZƏKLƏMƏK:
سفته - سفته دانىشماق.

گۆەلەمىك GƏVƏLƏMƏK: بىر شىئى
تلسە - تلسە سوپورلەيىب يئمىك.

لتهجين LƏTƏCİN: چيىرىتمە، ايرىنج آدام.

لخىشك LƏXŞƏK: لاق، بوش.

مارىت - مارىت باخماق MARIT-
BAXMAQ: گۆزونو زىل لەيرىك

باخماق.

مازاتا میندیرمک MĀZATA	وا یا VAYA: وفا. {وا یاسی یو خدور}.
MİNDİRMĖK: قیمتیندن داها آرتیق	هئراغاج HERAĞAC: کۆرپه نین عکسی.
قیمت لندیرمک. چوخ بۇیوتمک.	هئللەنمک HELLĖNMĖK: دیغیرلانماق.
مخره MĖXRĖ: خاراب.	هۆککه سر HÖKKĖSĖR: اکین اکنده
مکه جین MĖKĖCİN: دوغوز بالاسی.	اؤکوزلری هئسله ییب دؤندر دیگین یئر.
میلقی MİLQI: کاراتادا اولدوغو کیمی	یئلکه لشمک YELKĖLĖŞMĖK: ایکی
قباقدان دوز وورولان یوموروق،	آروادین بیر- بیرى ایله توتوشماسی.
میمار MİMAR: توپال.	یالاق YALAQ: اؤلوی یویولان یئر. {سیزی
میمهلق MİMĖLĖQ: ال- آیاق سیز.	بیر یالاغا یویولاسیز}.
چلیم سیز. باجاریق سیز. مایماق.	یان- یؤنگ YAN- YÖNG: ایشلری
میملمیش MİMĖLMİŞ: کیریمیش.	دوزلیدیپ یئر به یئر ائتمک.
اؤزونہ قیسیلاراق قالمیش. بیر یئرہ	
بوزوشموش.	

افشار شیوه‌لرینده بعضی وحشی بیتکی لرین آدلاری

سیامک حسینعلی‌زاده (ارگین افشار)

اسمه گولو: شقایق نعمانی، شقایق
Anemone:

اریک گولو: گل نسترن
ایت خیار: حنظل، هندوانه ابوجهل
ایت قویروغو: باشاق چیچکی
ایت گوڭبه‌لگی: شوکران کوچک
بئلسم آغاجی: بلسان
باجاق قیران: نملی بؤلگه‌لرده یئتیشن
یاشیل، ساری چیچک‌لی بیر بیتگی
بارماق اوْتو: گل پنجه علی
بارماق اوْزومو: انگور ریش بابا
بارینج: ساری یونجا؛ اکلیل کوهی، یونجه زرد
باغ بوغان: شیطان ساچی، کوسکوت
باغیرساق اوْتو: سیچان قولاغی
بالتا قیران: گلپر، انجدان سفید
باللی داری: انجیر
بوغا تیکانی: خارخسک
بوز چیچگی: گل یخ
بویوک بالدیران: شوکران
پیغمبر چیچکی: ماوی چیچک‌لی قیر
بیتگی‌سی، بله‌میر

آت قولاغی: ترشک
آت پیتراغی: علف باباآدم
آت پالیدی: شاه بلوط هندی، بلوط هندی
آجی باقلا: لوبیا گرگی
آجی تره: ترتیزک، تره توت
آجی قارپیز: هندوانه ابوجهل
آجی قیچی: آب تره وحشی
آجی یاشان: دووارصدفی، دالاق اوْت
آجی یاشان: یاشان اوْتو؛ مریم نخودی
آجیرقا: وحشی تورپ
آجیمیق: بله‌میر، بوغدا تارلارلاریندا
یئتیشن، توخومو زهیرلی، چؤل بیتگی‌سی
آردیج: یاپراق‌لاری قیشدا تۆکولمه‌ین
بیر آغاج، درخت عرعر، سرو کوهی
آغاج کۆپه‌سی: ختمی گولو، آغاج کۆمه‌جی
آغ باللی بابا: گزنه سفید
آغ باقلا: لوبیای خشک
آغی آغاجی: خر زهره
آغی اوْتو: شوکران، بالدیران
آلاباش کلم: کلم قمری
آهلات آغاجی: درخت گلابی جنگلی

تۇپ باش اۋتو: ثعلب، ۲- بىر تۇتون تۇرو
تېرڧىل: شېدر، گىشنىز
تېترىك چىچىك: موسىر، كلاغىك
تېترىك قاقاق: چالى و كىچىك آغاچ
حاليندا بىرقاقاق تۇرو
تۇرك بىبارى: قىرمىزى بىبار
جنت ميوەسى: خورمالو
چاققال آرمودو: چۇل آرمودو
چاخمۇر: ساردونىا، شىمعدانى
چاۋۇش اۋزومو: قابىغى اينجه، ايرى دنهلى
بىر اۋزوم
چۇغان اوتو: چۇون: كۇك و داللىرى سۇ
ايله صابون كىمى كۇپۇرن بىرىتىكى
چۇر اۋتو: سىند
دادلى قاباق: كدوى استانبولى
دالاماز: گزنه سفيد، پنجه كلاغ
دام اۋتو: گياه دم شير
داوشان آلماسى: شير خشت
داوشان بوغو: بىريونجا تۇرو
داوشان پاچاسى: بىر نوع يۇنجا
دره اۋتو: شىويد؛ شىبت
دليجه اۋتو: علف پشمكى، علف گندم و جو
دمروۋ اوتو: زيبيل اۋتو؛ گياهى از تيره
خشخاش
دۇرنا آياغى: دۇيون چىچكى
دېش بۇداق: زبان گنجشك
دىك ياپراق: قوملوقدا گۇيرن بىر تۇر بىتكى
سئچان قۇلاغى: مرجان كۇشك؛
مرزنگوش، انجرىك

سارى توپوز: گلىن اوتو، اۋلمز اوتو، گل عروس
سارى حىيوان اوتو: نوعى بومادران
سۇ يۇسۇتو: علف دريائى، خره دريائى
قارا باش: بىر جىنس قارا بۇغدا
قارا پاليت: كستانا
قارا چام: كاج سياه، صنوبر
قارا قىنىق: آويشن، مرزنجوش
قاراغات: انگور فرنگى، خولنجان
قارقا سۇغانى: گلايل؛ Gladiolus
قارقا دۇلگى: آجى خيار، ابوجهل قارىزى
قانقال: كنگر، بوتە خار، خارىستە، دوه
تىكانى؛ Cirsium
قىرخ بوغوم: يول اۋتو، علف هفت
Polygonum بند
قۇش اكمه گى: قوش اپه گى: تورپ
سۇلاردان قۇملوق يئرلرده بىتن بىر بىتكى
قىرلانقىچ قاۋۇنو: قىلا نقوش قوهونو،
دستنبو، شمامه
قىزىلجىق: زغال اخته؛ cornus mas
كپه نك چىچكى: تاج الملوک، اقونطيون
طى، اكونيت از تيره آلاله گان
كهلىك اۋتو: ككلىك اوتو، آويشن، سى
سنبه
كىلىز: حصيراۋتو، قاميش
مۇروق: تمشك؛ Rubus
نظر اۋتو: سىند
يئملىك: شنگ؛ Thagopogon
يئميشان: زالزالک؛ Grataegus
ياسمىق: مرجمىك، عدس

باشقا يازىلار

باياتيلار

على خالط آبادى

(ايكىنجى بۇلوم)

من عاشيقام ياز باغدا
بلبل اۇتر ياز باغدا
يارا قونلاق اولايديم
قىش اوتاقدا، ياز باغدا

عزىزىم بوداقدى
ائىل اولماز، بو داماقدى
ساخلاسىن خودام سنى
هميشه بو داماقدى

عزىزم ياز آرانددا
يى داغدا، ياز آرانددا
بىرجه كلمه سۇزوم وار
يارىنغان اۇز آرامدا

آرى بال سالى شاندا
بالدان كام الى شاندا
چتىن اولور آيرىلىق
گۇز - گۇزە آليشاندا

داغدا پايىز اولاندا
سارى سنبىل سولاندا
يارا ائلچى گۇندرم
اون بئش ياشا دولاندا

گۇزوم قالدى او قاشدا
او كىپرېكده، او قاشدا
مجنون تك دلى گۇنلوم
گزيرى داغدا - داشدا

عزىزىم گول باغدا
بلبل باغدا، گول باغدا
سنسىز باغا گيرمىرم
خزل اولسا گول باغدا

گون چكيليپ باتاندا
گوندوزه شر قاتاندا
اووچو الين قوروسون
مارالا اوخ آتاندا

عزىزىم قىز آرانددا
دان يئىرى قىزاراندا
قالسا دا اوغلان قالسىن
قالماسين قىز آرانددا

عزىزىم گول آلاندا
ساچا سنبىل آلاندا
يازىم يادىما دوشمىز
اليمه گول آلاندا

گول اکدیم گول مکاندا
ئیرین بیل گول مکاندا
سن گولدون منده گولدوم
من هاندا، گولمک هاندا؟

آلا داغین باشیندا
سر وار هر بیر داشیندا
سن اؤزونه دوست قازان
دشمن اوجاق باشیندا

گئجه نین اوجاغیندا
شمع یانیر بوجاغیندا
آلاه مرادین وئرسین
مرد اوغلان قوجاغیندا

عزیزیم یانار اودا
پروانه یانار اودا
دردیمی داغا دئسم
اود توتار یانار او دا

بیچارایام، بیچارا
بیچارایا نه چارا؟
قاپیم حقدن باغلانیب
کیمه گئدیم آچارا؟

عزیزیم باغدا دارا
آچ زلفون باغدا دارا
بلبللی گولدن اؤترو
چکدیلر باغدا دارا

عزیزیم داغدا قارا
گون دوشوب داغدا قارا
لیلی سی ایتن مجنون
چـؤـلـلـری داغ- داغ آرا

آغدامین یوللاریندا
بند اولدوم کوللاریندا
بیر جوت قولباغ اولایدیم
یاریمین قوللاریندا

عاشیق باغ آراسیندا
دومان داغ آراسیندا
شمع کیمی آلوولاندیم
یاندیم یاغ آراسیندا

دورما قاپی دالیندا
گؤزوم قالدی خالیندا
گئدیم آناما دئییم
گلیم قالیم یانیندا

من عاشیق باغدا آرا
بلبللی باغدا آرا
باغبانین گؤیلی اولسا
نه گلیب باغدا نارا؟

من عاشیق گولی خارا
یا یلغین گولی خارا
دئدیلر بلبل اؤلوب
وئردیلر گولی خارا

عزیزیم گونده دارا
زلفونو گونده دارا
الیم سندن اوزمه رم
چکسه لر گونده دارا

شالینی آلمان قارا
باشینا سالما قارا
گئدیرم یار سئومه یه
توش گلدیم قالماقالا

عزیزیم آلمان قارا
گیمگه آلمان قارا
گیزلینده بیر یار سئویدیم
سالدیلار قالماقالا

عزیزیم اوزو قارا
قارانین اوزو قارا
گئدیرم یار یانینا
الی بوش اوزو قارا

داغلارین باشی قارا
دیبنین داشی قارا
بوردا بیر قیز گۆرموشم
گۆزی شوخ، قاشی قارا

بولود یئندی داغلارا
خزان گلدی باغلارا
فلکین گردیشیندن
عؤمور گون گئچیر قارا

قوهوم هارا، یاد هارا
بئل باغلاما اغیارا
قونشون حیاسیز چیخسا
تئز کؤچ، جانین قورتارا

گولی تاخدید دیوارا
بلبل گلله سووارا
اوخو بولبولوم اوخو
بلکه یاریم اویانا

یار گلدی بو دیارا
گۆیلومه ائتدی چارا
بیر گۆزل قیز سئومیشم
اوزی آغ، گۆزی قارا

داغلار باتیبدی قارا
اووچی دوشوبدی دارا
دیل ایله دوست اولانین
قلبینی داردا آرا

ائله می باغری قارا
بیر قوش وار باغری قارا
لاله کیمی گول اولماز
اونو ندا باغری قارا

سؤزون دئمه آشکارا
درده تاپیلماز چارا
دیندیرمه قان آغلارام
اورگیمده وار یارا

من عاشیق ایشیقلارا
زلفی دولاشیقلارا
ایمه بیر ساز آلام
قوشوللام عاشیقلارا

چیخدید اوجا دیوارا
باخدید او نازلی یارا
من باخدید، او باخمادی
قلبیمه ووردو یارا

گولی ساچارام دیوارا
ائلچی گۆندرم یارا
ائلچیه زوال یوخدی
اؤزوم ائلچی یم یارا

عزیزیم گولن اولسا
گۆز یاشین سیلن اولسا
جوانلیق یاخشی شئی دیر
قدرینی بیلن اولسا

ائله مى قارقاميشا
قار ياغيب قار- قاميشا
يوز ديل آغيز نئيله سين
بىر فلک قارغاميشا؟

گل گئدک بيزيم باغا
قويلاق دوداق- دوداغا
بلبل اولاق اوخويلاق
قونلاق بوداق- بوداغا

بلبل گيريبدي باغا
قونوب گوللى بوداغا
سايانا قول اول گيلن
سايمايانا اول آغا

عيزيم قارا داغا
گون دوغار قارا داغا
من قارا داغ اهلى يم
يار منى قارا داغا

تبريز اوستى مراغا
زلفون گلمير داراغا
دوست منى قوناق ائتسين
بىر ايسيتىكان...غا

آي دولانيير باتماغا
يوخوم گلمير ياتماغا
اللىريم اويرنيبدي
شوخ ممه اويناتماغا

داغين باشيندا قالا
حثيرانام اوزده خالا
بىر نازلى يار گورموشم
بوخاخ بلور، گوز قارا

عيزى يم آي آغا
سالما منى آياغا
دوست باخسا باشا باخار
دوشمن باخار آياغا

طرلان گليب بو باغا
قونور بوداق- بوداغا
اؤلموش اولسام ديريلم
دگسه دوداق- دوداغا

عيزى يم، بوباغا
بو باغچايا، بو باغا
دنيادا بىر جانيم وار
او دا ييارا صاداقا

عيزى يم، بوداغا
ائللر كوچر بوداغا
ائله كى من دوزورم
كىمسه دوزمز بوداغا

گل گئدک باش بولاغا
سويى سرخوش بولاغا
بىرين سن ده بىرين من
توگك قان ياش بولاغا

اولدوز سلطان آي آغا
ظلم ائله مه آي آغا
دولتيم يوخ ماليم يوخ
گلدیم دوشم آياغا

عيزيم آلما قالا
بشقابا آلما قالا
من سنى گيزلين سئوديم
سالديلار قالماقالا

اوجادير بيزيم قالا
درد گئتمز يوز ايل قالا
بد اصليل، اصليل اولماز
بو يونجا قيز ييل قالا

اودون گتير قوی قالا
دولدور قلیان قوی قالا
سؤزون اؤتمه یین یئرده
اورگنده قوی قالا

عزیزیم داغدا لالا
بنزهر گول اوزده خالا
عاشیق ده همت اولسا
چوخ تئز یئتر وصالا

من عاشیق آی جمالا
یار الدن ای جام آلا
گؤتور اوزدن اؤرتوگون
باخیم بیر آی جمالا

او تای بو تایا باخار
آرسایندان چای آخار
کور اولسون منیم گؤزوم
سنسیز دنیا یا باخار

داغ باشینا قوندی سار
اکدیم آغاج وئردی بار
سیرینی دوستا دئمه
دوستون دا بیر دوستی وار

آی اوردان تک- تک دوغار
گون بوردان تک- تک دوغار
سنین کیمی اوغلانی
آنالار تک- تک دوغار

اوجاغی یاخشی قالا
اودون قوی یاخشی قالا
نه اولار بو دنیا دا
پیس اؤله یاخشی قالا

داغلارا اکدیم لالا
اله الدیم پیالا
هئج گؤرونوب دنیا دا
ظلم ائوی آباد قالا؟

آی دونوی دی هلالا
حرام دوشمز حلالا
نامردین باغجاسیندا
نه گول بیتسین نه لالا

کمال بلا، اوخ بلا
ائل گلله لی یوخ بلا
نامردله دوست اولانین
باشی چکر چوخ بلا

من عاشق اودا یاخار
قلیانین اودا یاخار
دوست- دوستون یولوندا
جانینی اودا یاخار

داغ باشیندان یارر آشار
یار دولانار، یار آشار
عشوه، غمزه، بیرده ناز
بیرجه سنه یار آشار

داغ باشینا دوشدی قار
قوندی طرلان، اوشدی سار
اورک که وار شیشه دی
سیندیر سالار کیم یامار؟

عزیزیم بادام چالار
بار وئرمز بادام چالار
زلفنی قوی قوینونا
قاییدار آدم چالار

داغین باشیندا قالا
حیرانام اوزده خالا
بیر نازلی یار گورموشم
بوخاخ بولر، گوژ قارا

اوجاغی یاخشی قالا
اودون قوی یاخشی قالا
نه اولار بو دنیادا
پیس اؤله یاخشی قالا

باشیلدی باشین اوردک
قلم دی قاشین اوردک
همیشه جوت گزهردین
هانی یولداشین اوردک؟

قرنفیل آبی گرک
یار یارین بابی گرک
قطره جه عشق اولانین
دریا جا تابی گرک

گوندوز چیخدی گوندوز فلک
آغلاتما، گولدور فلک
یامنی یارا یئتیر
یادا کی اولدور فلک

باشیندا ساری سانجاق
آغ سانجاق، ساری سانجاق
نه قیز اولدوم نه گلین
اودلارا یانیدیم آنجاق

اولدوز سلطان، آی آغا
ظیم ائیلمه آی آغا
دولتیم یوخ، مالیم یوخ
گلدیم دوشم آیاغا

عزیزیم آلماقالا
بشقابا آلماقالا
من سنی گیزلین سئودیم
سالدیلار قالماقالا

عزیزیم بیر بیر چک
سورمه گوتور بیر-بیر چک
اولسم اوچ زاد قانلیمدیر
بیر قاش، بیر گوژ، بیر بیر چک

عزیزیم، تن گرک
پای بولنسه تن گرک
سروانلار دوست اولانین
دروزاسی گن کرک

امان فلک، داد فلک
هئچ اولمادیم شاد فلک
ایچیردیگین شربتدن
اوزونده بیر داد فلک

بستان اکدیم، تاغ با تاغ
اکدیم سیندی، شاه بوداغ
بیر سن، بیر من اولایدیق
بیرده بیر خلوت اوتاق

من بیر قیزام اوتانجاق
باشیمدا واردی سنجاق
منیم نه گناهیم وار
سن ناشی، من اوتانجاق

عزیزیم قوجاق - قوجاق
اودون ودر قوجاق - قوجاق
یوخسولون دخمه سینده
نه اود اولار، نه اوجاق

زرخارادان آر خالیق
اشرفی دن یا خالیق
بیر بوسه وئر او خالیدان
دادینا یئتسین خالیق

گؤلرده وار باغالار
اور کده داغداغالار
یارین ووردوغو یارا
محشر گونو ساغالار

داغ اوسته دومان قالار
یاغیشا گمان قالار
یاغ - یاغ اوسته توکولر
یارمالار یاوان قالار

گؤیده قارا بولودلار
پارا - پارا بولودلار
منیم عرض حالیمی
آپار یارا بولودلار

اور کده یاراسیزلار
دردسیزلر، یوواسیزلار
یارالیندین دردینی
نه بیلیر یاراسیزلار؟

عزیزیم، یامان قاشلار
وئرمه دی آمان قاشلار
صف چکن کیرپیکلره
نه کسر، نه باغیشلار

حیطلیری آغاشلیق
سئوگیلیم نن ساواسدیق
اوچ گون کوسولی قالدیق
اوندا سورا باریشدیق

عزیزی یم یارالار
یار گونلونی یارا آلار
فلک قلبیمه ووروب
ساغالمايان یارالار

عزیزیم ساج قالار
اوجاق سونر، ساج قالار
آجین قارنی دویسادا
گؤزو دویماز آج قالار

عزیزی یم دریالار
نه درین دیر دریالار
خوش او زولفون حالینا
آغ بوخاندان، تر یالار

ائله می یار آزارلار
توختاماز، یار آزارلار
بیر یاندان ائل ستمی
بیر یاندان یار آزارلار

قارداشلار، آی قارداشلار
یاغیش یاغار، قار باشلار
اؤلسه باجیلار اولسون
هئچ اؤلمه سین قارداشلار

آراز آشاندا آغلار
کور قووشاندا آغلار
بالالار آناسیندان
آیری دوشنده آغلار

اولدوزلار باتماز آغلار
یاری اویاتماز آغلار
یار یاردان آیری دوشمه
گئجه لر یاتماز آغلار

آغاجدان خزل آغلار
دیلینده گؤزل آغلار
یار یاردان آیری دوشمه
سرگردان گزر آغلار

طوفان قوپار، یئل آغلار
چایلار داشار، سئل آغلار
غریبلیکده اوله نین
یاسین توتار ائل آغلار

خوروز دورار دان آغلار
هر گون چکر، بان آغلار
یار یاردان ایریلاندا
گئجه - گوندوز قان آغلار

آغلابان باشدان آغلار
کیرپیکدن، قاشدان آغلار
قارداشی اولن باجی
دورار اوباشدان آغلار

عزیزیم، قارا باغلار
ال اوستن قارا باغلار
یارامی یار باغلا سین
او یاخشی یارا باغلار

ساوالانیم بوز باغلار
دورد یانی، پارپیز باغلار
خوش او ایگید حالینا
یاراسینی قیز باغلار

کباب یانار گؤز آغلار
دیل آلیشار سؤز آغلار
یار یاردان آیری دوشمه
اورک یانار، گؤز آغلار

خار الیندن گول آغلار
گل آغلار، بلبل آغلار
باغلار خزان گلسه
یاش توکر، سنبل آغلار

بوستانیم، باغیم آغلار
غمدن، یار باغیم آغلار
ساغام اوزوم آغلارام
ؤزلسم، توپراغیم آغلار

گئجه آغلار، دان آغلار
بو درده هریان آغلار
یار یاریمما دوشنده
دردلی گونلوم قان آغلار

کول آچماز قارا باغلار
گوی باغلار، قارا باغلار
باغدا بلبل اولنده
قیزیل گول قارا باغلار

من عاشق، نوبار باغلار
گول توکر، نوبار باغلار
گؤنلویم بئله کچمسه
اورگیم غبار باغلار

سونام گولده باش باغلار
زلفون یویار، یاش باغلار
گاه گوله، گاه دانیشار
گاه باغرینا داش باغلار

يار باغچادا باش باغلار
دارار زلفون باش باغلار
گوزلری یولدا قالان
اورگینه داش باغلار

گول آچماز قاراباغلار
گوی باغلار، قاراباغلار
باغدا بولبول اولنده
قیزیل گول قاراباغلار

من عاشیق، نوبار باغلار
گول توکر، نوبار باغلار
گونلریم بئله گئچسه
اورگیم غبار باغلار

سونام گؤلده، باش باغلار
زلفون ییار، یاش باغلار
گاه گولر، گاه دانیشار
گاه باغیرینا داش باغلار

عاشق گردنه باغلار
زلفون گردنه باغلار
گئدین طیب یانینا
گؤرون درده نه باغلار

قار یاغار، دولو باغلار
یاغیلار یولو باغلار
یار یادیمما دوشنده
گؤزلریم دولوب آغلار

عزیزم کوسی باغلار
دیندیرمه کوسوب آغلار
من یارا نئیله میشم
یار مندن کوسو باغلار؟

عاشق گرده باغلار
زولفون گردنه باغلار
گئدین طیب یانینا
گورون درده نه باغلار

عزیزیم، قاراباغلار
آل اوستن قاراباغلار
یارامی یار باغلا سین
او یاخشی یارا باغلار

ساوالانیم بوز باغلار
دورد یانی یارپیز باغلار
قاشین - گؤزون شانینه
عاشق گلر سؤز باغلار

یارباغچادا باش باغلار
دارار زلفون، یاش باغلار
گؤزلری یولدا قالان
اورگینه داش باغلار

دولان گل بئله باغلار
کمرین، بئله باغلار
بلبل اؤتمز، گول بیتمز
چؤل اولسون بئله باغلار

من عاشقام، آی باغلار
آی باغچالار، آی باغلار
قاشین - گؤزون تهرینه
هانسی اوستا یای باغلار؟

آداغلار، اوجا داغلار
هامی دان قوجا داغلار
غریب ائلده، یاد یئرده
من دؤزوم نجه باغلار؟

بوداغلار، قوشا داغلار
چاتيپ باش - باشا داغلار
نئجه سيز بير آه چكم
دؤنه سيز داشا داغلار؟

آداغلار، بيزيم داغلار
سيزه وار، سؤزوم داغلار
آلا گؤز لـو جيرانـا
وورغونام اؤزوم داغلار

چاتيليب باشين داغلار
بيلينمير ياشين داغلار
هجران سنه ده دوشدى
آغاردى باشين داغلار

من عاشق، سيزه داغلار
قار ياغميش سيزه داغلار
توتايديم يار اليندن
گلە يديم سيزه داغلار

عزيم، ناشى داغلار
آغاريب ناشى داغلار
سراغ ساليب، آختارام
ياري - يولداشى داغلار

آداغلار، قارلى داغلار
مئيوه لى، بارلى، داغلار
ياريمما يول گؤسترين
گؤزل يلغارلى داغلار

عزيم، داشلى داغلار
چانقىللى داشلى داغلار
قورخورام ياره گليمه
گؤز قالا ياشلى داغلار

باغچاسيز، بارسيز داغلار
هيواسيز، نارسيز داغلار
سيز ده، گزن كؤچوبدور
سيز هله وارسيز داغلار؟

من عاشق يانان آغلار
درده بو يانان آغلار
ايكى باش بير ياسديقدا
اول اويانان آغلار

بو داغلار، يالين داغلار
محنتى قالين داغلار
سيزده ايگيد باسديرديم
كئشيكده قالين داغلار

آداغلار، داشدى داغلار
سندن كيم آشدى داغلار
گؤز لريم يوخو توتدى
تارلانيم قاشدى داغلار

عاشق، هارالى داغلار
قلبي يارالى داغلار
ايسـترم، دورام گلـم
كسيب آرانى داغلار

داغلار، آغ باشلى داغلار
گؤز لرى ياشلى داغلار
يالواريرام دوز دئيـين
سيزدن كيم آشدى داغلار؟

عزيم، گولو باغلار
آچيبدير گولو باغلار
اوزون بير سونا دلبر
دليـيب بولبولو باغلار

بوکوبدور، بئلی داغلار
آغاردیب تئلی داغلار
آیریلیق چاغی چاتمیش
آخیدیر سئلی داغلار

داغلار، بؤلگه‌لی داغلار
دیبی کؤلگه‌لی داغلار
غیریم یول گوزلرم
هاچان ائلی گلی داغلار

دریادا دریالیقلار
سودا اوینار بالیقلار
قوللارون سال بونوما
دئیرلر آیریلیق وار

عزیزی‌یم، تات آنلار
تاتین دیلین، تات آنلار
نهلر چکیر گئجه‌لر
تک اوتاقدایانلار

باغچالاردا ساز اولار
گول آچیلار، یاز اولار
من سنه گول دئمرم
گولون عمری آز اولار

داغ باشینا قوندی سار
اکدیم آغاج وئردی بار
سیررینی دوستا دئممه
دوستونون دا دوستو وار

آی اوردان تک- تک دوغار
گون بوردان تک- تک دوغار
سنین کیمی اوغلانی
آنالار تک- تک دوغار

داغلار مئشه‌لی داغلار
تر بنوؤشه‌لی داغلار
نه‌دن گونلوم آچیلیمیر
سندن آشالی داغلار؟

عاشق آرانسی داغلار
پیکان یارانسی داغلار
گونول ایستر، ال چاتماز
کسیب، آرانسی داغلار

عزیزی‌یم، آخشاملار
چراغ یانار آخشاملار
ائولی ائوینه گئدر
اؤوسیز هاردا آخشاملار؟

عزیزی‌یم، مرد اولار
یاغی باسان مرد اولار
سئوه‌سن، وئرمیه‌لر
گؤر نه یامان درد اولار

قیش دولانار یاز اولار
گؤلده اوردک قاز اولار
هر نه دئسن قیزا دئ
گلین کلک‌باز اولار

داغ باشیندان یاراشار
یار دولانار، یاراشار
عشوه، غمزه، بیرده ناز
بیرجه سنه یاراشار

داغ باشینا دوشدی قار
قوندی طرلان، اوشدی سار
اورک کی وار شیشه‌دی
سیندیرسالار کیم یامار؟

عزیزیم بادام چالار
بار وئرمز بادام چالار
زولفونو قوی قوینونا
قاییدار آدم چالار

یاشیلدی باشین اوردک
قلمدی قاشین اوردک
همیشه جوت گزردین
هانى یولداشین اوردک؟

عاشق بیریله گرک
گوهر دور ایله گرک
دونیادا گؤزل چوخدور
ایقار بیریله گرک

آمان فلک، داد فلک
هئچ اولمادیم شاد فلک
ایچیردیگین شربتدن
اؤزون ده بیر داد فلک

بوستان اکدیم، تاغ با تاغ
اکدیم سیندی، شاه بوداغ
بیرسن- بیر من اولایدیق
بیر ده بیر خلوت اوتاق

من بیر قیزام اوتانجاق
باشیمدا واردی سانجاق
منیم نه گوناھیم وار
سن ناشی، من اوتانجاق

عزیزییم، بیر- بیر چک
سورمه گؤتور بیر- بیر چک
اؤلسم اوج زاد قانلیمدر
بیر قاش، بیر گؤز، بیر بیر چک

عزیزییم، تن گرک
پای بؤلونسه تن گرک
سروانلا دوست اولانین
دروzasی گن گرک

قرنفیل آبی گرک
یار- یارین بابی گرک
قطره جه عشق اولانین
دریاجا تابى گرک

گون چیخدی گوندور فلک
آغلاتما، گولدور فلک
یا منى یارا یئتیر
یا منى اؤلدور فلک

باشیندا ساری سانجاق
آغ سانجاق، ساری سانجاق
نه قیز اولدوم نه گلین
اودلارا یانیدیم آنجاق

عزیزیم قوجاق- قوجاق
اودون وئر قوجاق- قوجاق
یوخسولون داخماسنیدا
نه اود اولار، نه اوجاق

تبریز اینانجلاریندان

زهرآ آبدار

قایناق شخصی: فاطما سوره خانیم
دوغوم ایلی: ۱۳۰۲ (۸ خزل)
دوغوم یئری: تبریز (تهراندا یاشاییر)

آتاسینا اوخشیایان قیز خوشبخت اولار.
آخشام ائو سوپورمز لر، ائوین روزوسو گئدر.
آخشام آینایا باخمازلار.
آخشام ایستی سویو یئره تۆکمزلر (بیزدن یئی لر زیان گؤرر)
آیاغا سوپورگه دینده توپورلر اوستونه.
آیاغین آلتی قاشیناندا تازا باشماق گئییه جکسن.
آستانادا باشماق بورون - بورونا دایانسا، غیبت ائلر لر.
آیا باخاندا بارماغی دیشله قوی آیاغیوین آلتینا، یوخسا چکر آپارار.
ائوی بیر نفر سوپورنده یاریمچیلیق قالسا، آیریمی سوپورسه اولکی نین عؤمرو یاریم قالار.
گئجه دیرناق توتمازلار، یومنو پیس اولار.
یاخشی یوخو گؤردون، کسسگه دئه آخار سویا آت، کسسک حل اولاندا یوخو تنز تاثیر ائلر.
پیس یوخو گؤردون داشا دئنه آت سویا، داش ازیلمز یوخو تاثیر ائتمز.
قولاق قاشینسا، مسافر گلر.
اووجون ایچی قاشینسا، سول الیوینن ساغ الیوی گیردهله، اله پول گلر.
قوناقلیقدا قاب دوشوب سینسا، قضا - قدر دفع اولوب.
گلین کوره کن قازان دیبی یالاسا، توی گئجه سی قار یاغار.
یاغیش یاغسا روزی برکت گلر.
یاغیش یاغاندا گون چیخسا، قورد بالالار.
رنگین کمان اولسا، قاری ننه ایشین اوزالیدی.
قاری ننه نین اؤکوزو ترپنسه زلزله اولار.

يورقان دوشكى تئز سالمازلار، شئيطان ياتار.
قاپى چرچوواسىنى داراخلامازلار، آدام بوشلو دوشر.
عقد اوخوناندا اللر بوكولو اولسا، بى گلىنين اولدوزو بارىشماز.
ايكى تپهلى اوغلان، ايكى بختلى اولار.
سيركه نين دوشر - دوشمىزى اولار.
سيركه، مايا اولدوغونا گۆره بيرينه وئرنده خيردا پول و يا دوز آلارلار.
قوناغين تئز گئتمگيندن اؤتور باشماغينا دوز تۆكرلر.
اشتباهى بيرى نين آدى ديليوه گلسه، سۆزبوى دانىشير.
كۆرپه اوشاقين اوستونه ات گتىرمزلر.

شیخ عل آعا زھرا آبدار

قدیم زمانلار هر محلهده لوطولاردان علاوه بیرده خالا آدلی بیر خانیم، بیرآز زیرنگ، بیر آز اوزلو اولاردی، اونا مثلا گوهرخالا- سونا خالا هابئله... دئیردیلر. بعضا گؤرونردی مثلا گوهر خالا الینده بیر یاسدی سبد، ایچینده اننیک- کیرشاندان، آینا- داراخدان، عطرلی صابین، تئل گولو... قاپی- قاپی دولانیب، ائولره یول تاپاردی. هم جینسلرینی ساتاردی هم ده ایستردی بیلسین کی، او ائوده نه وار نه یوخ.

بیزیم محلهده ده، بیر شیخ علی آقا واریدی. زری خالا بو شیخ علی آعانین حیات یولداشی ایدی. شیخ علی آعا هرگون سحر یول قیراغینداکی محله مسجدینین قباغیندا ایلهشیب، پینهچیلیک ائدردی. یاغیش یاغندا سئل گتیرن کؤهنه باشماقلاری، چوستلاری، چکمه‌لری، چاریقلاری ییغیب قالیبا ووروب یاماییب، اوجوز قیمته ساتاردی. فقیر- فقرانین آیاق قابیلاری هاممیسسی آنجاق شیخ علی آعانین اولاردی. بیر تویدا- احساندا شیخ علی آعا رد کئچیتمزدی هرگون تئزدن دوروب صبح نمازین مسجدده قیلیب سونرا چیخیب اؤز یئرینده آیلشیب پئشه‌سینه مشغول اولاردی. گون اورتا اذانین اؤزونه وظیفه بیلیم، ثوابین الله‌دان ایستردی. شیخ علی آعا گوده بویلو، اوزون ساققالی بیر کیشی ایدی. باهارد- یازدا عبایه بورونردی، قیش فصلینده چینینه کورک سالاردی. شیخ علی آعانین چوخ وقتلری توپلاردا احسانلاردا کئچردی؛ احسان گونلری سحر تئزدن دوراردی. او قدر احسان یئیردی سونرا دويسایدی، یا مثیلی اولماسایدی دئیردی بو ائو صاحبی‌نین مالیندا قاریشیق واردی! شالواریم احتیاطلی اولدو.

جانیم سیزه دئسین زری خالادان؛ آبریلی، ارینه وفالی، هم ده باجراقلی خانیم ایدی. روب توتاردی، نوخود فالی آچاردی، حجت آلاردی، بوغاز باساردی... اطراف کندلردن بوغازلارینا چوپ قالان اوشاقلاری بیر باش زری خالانین یانینا گتیردیلر. زری خالا اوشاغین آغزینی الی ایله یاپیشیب، اوزوندن پوفلردی. سونرا بارماغین اوشاغین آغزینا سالیب لپدن- چردکدن چیخارداردی.

آنام تعریف ائلردی بیر گون زری خالا گیلین قاپیلاری آچیلدی، بیردن گؤردوم زری خالا بیر کیشینی اوزالیدی یئرہ بوغازینا ایپ باغلیب ایپین او بیرى اوجونودا آغا باغلیب، اوزاننین یانیندا نئچه کیشی و زری خالا دا اوزو اؤرتولو دوروبدو. بیردن گؤردوم کیشیلرین

ایکیسی اوزانانین آیاقلاریندان یاپیشیب گوجلری گلدیکجه چکیرلر. بوینو بئله بیر شاققیلدادی، گویا بیر بؤیوک آغاچ شاخهسی سیندی، او ساعات ایپی بوغازیندان آچدیلار دوردو آیاغا، الینی جیبینه سالیب، چیخاریب زری خالایا ساری اوزاتدی، پول وئردی. سوروشدوم نولوب؟ دئدی بو کیشی نین بوینو قینینا گیرمیشدی، الله ایمانین کامل ائلهسین دئییه- دئییه گئتدی.

شیخ علی آعادا بیر خصلت واریدی، وارلی اؤلنده ائوینه گئدیپ اونون اولادینا دئییردی من گنجه یوخودا گؤردوم رحمتلیک آتان باغدا چمنده آغ پالتارلا گزیردی، سوروشدوم یئر- یوردون نئجهدی؟ دئدی چوخ یاخشیدی گئت اوغلوما دئنه دهلیزه کی خالچانی سنه وئرسین. اگر سؤزو رد اولسایدی، دئییردی یوخودا گؤرموشدوم آتاوی باغدا ایت قووالیردی!

منیم سکگیز یاشیم واریدی کی، بو ار- آرواد اؤلدولر. اول زری خالا رحمته گتدی، ایکی آی سونرا شیخ علی آقا زری خالانین غصه سیندن رحمته گتدی. روحلاری شادا!

اونودولموش ايشلر و ايشچىلر

زيور عباسى

اللى ايل اۇنجه نين آداملارنىن گۇردوكلرى ايشلر دئيشىلىپ. يئرلر، ايشلر، اخلاقلار هامىسى باشقا رنگه دوشوب. علم قاباغا گئتيكجه، آداملارنى سايى چوخالديقجا، صنعتلرده دئيشىلىپ. بير يترده اوتوروب، دستگاهلار ايله ايش گۇرمك چوخالپ، ايشلر راحتلاشپ، انجاق ندن سه آداملارنى جانى دىنجلمه يپ، حرصلرى چوخالپ!

يادىما گلير، باهار اچيلاندان عباس عىمى ائششگى نين اوستونده آلچا، چاغللا، مؤو ياپراغى، گۆى و... ساتماغا باشلاردى. هابئله آت اوستونده دوز ساتپ، قورو چۇركلرى ييغان، گليب ايشىنى گۇرردى. سامان ايله توپراق گتيرپ، سوواخ توتان ايله اونو داملارا چكن نواكش ايشلرني باشلاردىلار. عسگر مايدان¹ دا آت- ائششگىن زىلىنى خيابانلاردان ييغاردى. پينه چى ال چرخى ن كؤهنه باشماقلارى بزدى. قاچى- پيچاق ايتيلدن ال چرخى ايله، كوچه ميزده جيز- جيز سسى ساليپ، بالتا، دهره، قاچى، پيچاق و قندشكنلرى ايتيلديپ، پاريلدادردى. پوشلى قابلارى ياپيشديران عىمى سىنيق، قيراغى قوپموش كاسا، بوشقاب، چايدانلارى بند ويراردى. كؤهنه چى گليب، كؤهنه پالتار، باشماق، پيئنه، سماور و... آليب آپاراردى. خانيملار دا كؤهنه چييه وئردىكلرينىن يئرینه خريزدن تازا گلن برقى وسایل، قاب- قاشيق و... قسطلی آليب ائولرني تازالادىلار.

آغاجلارى داوالايانلار، سمپاشلارنى كوركلىنه باغليپ، گزپ، آغاجلارى، ائولرى داوالاردىلار. ديرك- پردى يارانلار، حوضون سويونو چكىپ، انبارلارى، حوضلارى تميزلردىلر. ائولره گئدن باغبانلار، حيطلرده اولان آغاجلارنى قوروموش قول- بوداغين ووروب، يئنى گوللر، يئنى آغاجلار اكردىلر. هله بو باغبانلار چلكلرين ايچينده گوللرين، آغاجلارنى قوزه لرین سو ايچينده ساخلايپ، ايستين لرین حيطلرينده كي، آغاجلارلا پيوند ووراردىلار. سوپورگه- مرمى ساتان عىمى سارى سوپورگه سسلردى. گاهدان دا ياستى، دسته لرى رنگلى سوپورگه گتيردى. آدينا بندر سوپورگه سى ديدردىلر. نفت چى ال داشقاسيندا دۇرد لئتيرلريميزه نفت تۇكوب، بير تومن آلاردى. سوتچو رضا آخشام چاغىلار چرخ اوستونده به بو... به بو... چالا- چالا قاپيلاريميزى دۇيوب، بير لئتير (ليتر) سوت قابلاممىزدا تۇكوب بئش قيران آلاردى. هاوالار قيزيشديقجا، بستنى چى مختار گليب، تخته داشقا اوستونده بستنى ساتاردى. يئريز بوش سارى بستنى ديل- دوداغيميزى بير- بيرينه تيكردى. او طرفدن چرخ فلک چى گون آرالارى خياوانين باشين كسردى، بير قيران آليب،

¹ عسگر مايدان: لقبدى (مايدانين نه انلامدا اولدوغونو بيلميرم، اما محله ده لاغا قويوب بيئله دئيردىلر: عسگرى مايدان- ياماخلى چايدان!)

اون دۆر بيله میزی میندیریپ، فیرلاداردی. گاهدان الیمیزده کی، اسد دوزلدن رنگلی فیرفیرانی پوز وئره- وئره چرخ فلکه آپاریپ، هامیا گؤستردیک. مدرسه لر باغلاناندان سونرا، محله نین اوغلانلاری بیر ایش اؤرگشمک اوچون نجار، باشماقچی، عکاس، سلمانی، خیاط، ماشین موخننگی (مکانیک) ماشین نقاشی، موسیقی اؤرگدن و... یانینا گئردیلر. کیچیک اوغلانلار دا کوچه ده شانس ساتاردیلر.

شانس بیر یاستی قوطو ایدی. ایچینده کیبریت قوطوسو جان یئرلر آیرمیشدیلر. چوخونون ایچینده گیرده ساققیز اولاردی. نئجه سی نین ده ایچینه ایکی قیرانلیق سالاردیلر. اوشاقلار توولانیپ (آلدانیپ)، بیر قیران وئریپ، بیر خانه نی امتحان ائلدیلر، بلکه شانسلارینا ایکی قیران چیخا.

رحمتلیک اسکی چی خاور و مرضیه خانیم دا بیر- ایکی چلله ک پالتار ایله کوچه میزده گزردیلر و یودوقلاری پالتارلاری اییه لرینه وئردیلر. بتول خانیمین دا قاپیسی خانیملارین ییغیناق یئری ایدی. او رحمتلیک اوستاد بیر خیاط ایدی. کوچه نین باشیندا قاش آلان میرزادا خانیم، یئتمیم نوه لرینه بالا توکانیندا ناهار وئریپ، مدرسه یه یولا سالاردی، اوردا دا مشتری لرین باشینا بیگوده قویاردی. زری ماما و زرین تاج خانیم گیلده بیر اوشاق توتاردی، او بیر ده ایینه ویراردی. هر دم ده زری خانیم اون گونه کیمی زاهی ائوینه گلیب، زاهی یه یئتیشردی. آخیردا دا آد قویما گونو، ناهارلارینی یئیپ، انعاملارینی آلاردیلر.

یایین شاخ لووندا^۱ دمیر داشقا اوسته یویولمامیش (کیرلی) یون گتیریپ، کوچه لرده ساتاردیلر. خانیملار دا آلیب، حیطلرده یویوب، سریپ، قورودوب، دیدردیلر. سونرا سوره خانیمی یورقان سیریپ، دؤشک- بالش توتماغا چاغیراردیلر. ائله بو زمانلار حاللاش (حلاج) کیشی کوچه لرده سسلنردی: یون چیرپیراااااا، یون آچیراااااا. حاللاش اوزون و نازیک بیر آغاج (یون چیرپی سی) ایله یورقان- دؤشکدن تۆکولن یونلری چیرپیب، آچاردی. البته گاهدان یونلری چیرپاندان سونرا یئرینه ییغیب، سیریپاردی.

بو آرادا محله نین بؤیوک اوشاقلاری، کیچیکلرین درس لرینده نمره آلماییب، تجدید اولانلارین درس لرینه یئتیشیب، شهر یور آییندا امتحانا حاضرلاردیلر. پاییز اولاندا داشقا اوستونده پخله، لب- لی، گاهدان دا نوخود پیشیریپ، ساتاردیلر. قیش گله- گله ایشلرین چوخونون ال- آياغی چکیلردی، نوبه یئتیشردی کورکچی لرین ایشینه. قار یاغاندا کورکچی لرین بایرامی ایدی. کورکچی لرین ال- آياقلاری شاخ تادان قارالاردی، اما نیئله سینلر؟ آتالار دئمیشکن: چؤرک داشدان چیخار. بایراما یاخینلاشدیقجا، بالیق ساتانلارین ایشی آچیلاردی. بئله لیکله یئنه ده سلمانی لر، چؤرکچی لر، حمامچی لار نئچه دانا ناریش بوشقبا قویوب، مشتری لردن بایراملیق آلاردیلر. محله میزه ده، یئنی بیر نفس گلردی.

اما پوستچو، فیندیق- پوسته ساتانین، کانکان یونیسین، گونده کی گونو، تورباداکی اونو ایدی. اولار هر زمان اؤز ایشلرینده ایدیلر.

^۱ - یایین شاخلوووندا: یعنی یایین لاپ لاپ ایستی گونلرنده، قوراپیشیرن چاغلاریندا

توپلانیب یاییملانان ماتریالارین جغرافیاسی

